

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અનામત રાખેલ તારીખ: ૦૫/૦૫/૨૦૨૬

ચુકાદો જાહેર કર્યા તારીખ: ૨૨/૦૬/૨૦૨૬

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/પ્રથમ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯

વિથ

સિવિલ એપિલિકેશન (પક્ષકાર જોડાવા માટે) નં. ૧/૨૦૨૪

ઈન આર/પ્રથમ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯

વિથ

સિવિલ એપિલિકેશન (હુકમ ભંગ માટે) નં. ૧/૨૦૨૫

ઈન સિવિલ એપિલિકેશન (પક્ષકાર જોડાવા માટે) નં. ૧/૨૦૨૪

ઈન આર/પ્રથમ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯

વિથ

આર/પ્રથમ અપીલ નં. ૪૭૮/૧૯૭૯

વિથ

સિવિલ એપિલિકેશન (પક્ષકાર જોડાવા માટે) નં. ૧/૨૦૨૪

ઈન આર/પ્રથમ અપીલ નં. ૪૭૮/૧૯૭૯

વિથ

સિવિલ એપિલિકેશન (હુકમ ભંગ માટે)

નં. ૧/૨૦૨૫

ઇન સિવિલ એપ્લિકેશન (પક્ષકાર જોડાવા માટે) નં. ૧/૨૦૨૪

ઇન આર/પ્રથમ અપીલ નં. ૪૭૮/૧૯૭૯

વિથ

આર/પ્રથમ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪

વિથ

સિવિલ એપ્લિકેશન (સ્ટે માટે) નં. ૧/૨૦૨૪

ઇન આર/પ્રથમ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. સી. દોશી

સહી/—

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા	ના
	હા	

મહંત દયારામદાસના વારસદારો – બાઈપક્ષા તે દયારામદાસ ની વિધવા (કમી
કરેલ) અને અન્ય

વિરુદ્ધ

ચેરિટી કમિશનર અને અન્ય

ઉપસ્થિતિ:

આર/પ્રથમ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧.૬ તરફે શ્રી અર્પિત એ. કાપડિયા(૩૯૭૪) દ્વારા

સહાયિત વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ એસ. શાહ

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩.૧, ૧૩.૨, ૧૩.૩, ૧૩.૪, ૧૩.૫,

૧૪.૧, ૧૪.૨, ૧૫, ૧૬.૧, ૧૬.૨, ૧૬.૩, ૧૭, ૧૮, ૧૯.૧, ૨૦, ૨૧,

૨.૧, ૨૨, ૨૩.૧, ૨૪, ૨૫, ૨૬, ૨૭, ૨૮, ૨૯, ૩, ૪.૧, ૫, ૬, ૭, ૮, ૯
તરફે કમી કરેલ

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફે એ.જી.પી. સુશ્રી ધવની આર. ત્રિપાઠી

આર/પ્રથમ અપીલ નં. ૪૭૮/૧૯૭૯

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ તરફે કાયદેસરના વારસદારો/પ્રતિનિધિઓ મારફત
મૃતક પક્ષકાર

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧.૬ તરફે શ્રી અર્પિત એ. કાપડિયા(૩૯૭૪) દ્વારા
સહાયિત વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ એસ. શાહ

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧, ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૨.૧, ૨.૨, ૨.૩, ૨.૪.૧,
૨.૪.૨, ૩, ૩.૧, ૪.૧, ૪.૨, ૫, ૬, ૭, ૮.૧, ૮.૨ તરફે કમી કરેલ

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૯ તરફે એ.જી.પી. સુશ્રી ધવની આર. ત્રિપાઠી

આર/પ્રથમ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ તરફે શ્રી અર્પિત એ. કાપડિયા(૩૯૭૪) દ્વારા સહાયિત
વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ એસ. શાહ

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧, ૨, ૩, ૪, ૫ તરફે શ્રી ભગીરથ એન. પટેલ(૯૦૧૬)
અને શ્રી તેજસ પી. સત્તા અને સુશ્રી ઐશ્વર્યા દ્વારા સહાયિત વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી
પર્સી કવિના

પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૬, ૭ તરફે એ.જી.પી. સુશ્રી ધવની આર. ત્રિપાઠી

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. સી. દોશી

સી.એ.વી. ચુકાદો

એક સુદ્રઢ આખરી ચુકાદો સુનિશ્ચિત કરવા માટે, હું સૌ પ્રથમ પક્ષકાર જોડાવા
માટેની બે સિવિલ એપ્લિકેશનોનો પાયો મૂકું.

સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧/૨૦૨૪ માં હુકમ

૧. પ્રથમ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯ અને પ્રથમ અપીલ નં. ૪૭૮/૧૯૭૯ એમ બંને પ્રથમ અપીલોમાં દાખલ કરવામાં આવેલી આ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧/૨૦૨૪ પક્ષકાર જોડાવા માટેની છે. શીર્ષકવાળી અપીલો કેન્દ્રસ્થાને આવે તે પહેલાં આ બંને સિવિલ એપિલકેશનો નિર્ણયને પાત્ર છે.

૨. આ બંને સિવિલ એપિલકેશનો એવા વ્યક્તિઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે, જેઓની નિમણૂક સિવિલ મિસ. એપિલકેશન (ટ્રસ્ટ) નં. ૫૬/૨૦૧૭ માં રજા એડિશનલ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, નવસારી દ્વારા નોંધણી નં. એ/૨૬૫/નવસારી ધરાવતા નરસિંહજી મંદિર ટ્રસ્ટ, ધામણના ટ્રસ્ટીઓ તરીકે કરવામાં આવી છે.

૩. અરજીઓના અરજદારો તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી તેજસ પી. સત્તા દ્વારા સહાયિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કવિના અને શીર્ષકવાળી પ્રથમ અપીલોના અપીલકર્તાઓ તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી અર્પિત કાપડિયા દ્વારા સહાયિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહને સાંભળવામાં આવ્યા.

૪. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કવિનાએ મુખ્યત્વે એવી દલીલ કરી હતી કે ગુજરાત પબ્લિક ટ્રસ્ટ એક્ટ, ૧૯૫૦ (જે હવે પછી ‘જીપીટી એક્ટ’ તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૪૭ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને રજા એડિશનલ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ દ્વારા સિવિલ મિસ. એપિલકેશન (ટ્રસ્ટ) નં. ૫૬/૨૦૧૭ માં અરજદારોને ટ્રસ્ટીઓ તરીકે નીમવામાં આવ્યા છે.

૪.૧ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે જોકે અપીલકર્તાઓએ પ્રથમ અપીલ

નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪ દ્વારા સિવિલ મિસ. એપિલિકેશન (ટ્રસ્ટ) નં. ૫૬/૨૦૧૭ માં પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમને પડકાર્યો છે, જેમાં આ કોર્ટની સમકક્ષ બેંચે સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧/૨૦૨૪ માં સદર સિવિલ મિસ. એપિલિકેશનમાં પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમના અમલ અને બજવણી પર સ્ટે આપ્યો હતો, છતાં તે હાલના અરજદારોને હાલની અપીલોમાં જોડાતા અટકાવી શકે નહીં કારણ કે તેઓ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ (જે હવે પછી ‘ધી કોડ’ તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ના ઓર્ડર ૧ રૂલ ૧૦ હેઠળ જરૂરી અને આવશ્યક પક્ષકારો છે.

૪.૨ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કવિનાએ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે પ્રથમ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯ અને પ્રથમ અપીલ નં. ૪૭૮/૧૯૭૯ એમ બંને પ્રથમ અપીલો બિન-પગલાંના કારણે (નોન-પ્રોસિક્યુશન) એક કરતાં વધુ વખત રદ કરવામાં આવી હતી. ભગવાન નરસિંહજીના ભક્તો દ્વારા જે મુકદ્દમો શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો, તેઓ પણ અવસાન પામ્યા હતા અને તેવા સંજોગોમાં, અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી પુનઃસ્થાપના (રેસ્ટોરેશન) અરજીઓમાં હાલના અરજદારોને પક્ષકાર તરીકે જોડવામાં આવ્યા હતા. પ્રથમ અપીલો બિન-પગલાંના આધારે રદ થઈ તે પહેલાં પણ, અરજદારોએ અપીલ કાર્યવાહીમાં તેમને પક્ષકાર તરીકે જોડવા માટે સિવિલ એપિલિકેશનો દાખલ કરી હતી. જોકે, અપીલો બિન-પગલાંના કારણે રદ થઈ હોવાથી, હાલના અરજદારો દ્વારા દાખલ કરાયેલી સિવિલ એપિલિકેશનો પણ રદ કરવામાં આવી હતી.

૪.૩ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે, ૨૮.૦૨.૨૦૨૩ ના રોજ પ્રથમ

અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯ અને પ્રથમ અપીલ નં. ૪૭૮/૧૯૭૯ પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવી હતી, અને તે સંબંધિત સમયે, અરજદારોને પુનઃસ્થાપના અરજીઓનો વિરોધ કરવાની તક આપવામાં આવી હતી અને વધુમાં, મુખ્ય અપીલો પુનઃસ્થાપિત કરતી વખતે ખર્ચ પણ આપવામાં આવ્યો હતો.

૪.૪ રજૂઆતની આ કડીમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કવિનાએ રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારો નરસિંહજી મંદિર ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ છે અને તેથી, તેઓને આ બાબતમાં જોડવા જરૂરી છે અને અપીલકર્તાઓની અપીલો સામે વાંધાઓ ઉઠાવવા માટે તેમને સુનાવણીનો અધિકાર પણ આપવો જરૂરી છે.

૪.૫ ઉપરોક્ત રજૂઆતો પર, બંને સિવિલ એપિલિકેશનો મંજૂર કરવા રજૂઆત કરવામાં આવી હતી.

૫. તેનાથી વિપરીત, મૂળ અપીલકર્તાઓ તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે મુખ્યત્વે એવી દલીલ કરી હતી કે અપીલકર્તાઓની અપીલોને નિષ્ફળ બનાવવા માટે દલીલ કરવાનો અરજદારો પાસે કોઈ અધિકાર (લોકસ સ્ટેન્ડાઈ) નથી અને અરજદારો નરસિંહજી મંદિર ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ નથી.

૫.૧ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જ્યારે પ્રથમ અપીલોની કાર્યવાહી ઉદ્ભવી ત્યારે અન્ય કેટલાક ભક્તોએ કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી. તેઓ તમામ મૃત્યુ પામ્યા છે અને બંને પ્રથમ અપીલોમાં સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧/૨૦૨૩ હેઠળ પસાર કરાયેલા હુકમો દ્વારા અપીલોમાં સામાવાળાની હરોળમાંથી તેઓને કમી પણ કરવામાં આવ્યા હતા, અને તે રીતે, પ્રથમ અપીલો માત્ર ચેરિટી કમિશનર સામે જ ચાલુ રાખવામાં આવી છે. સદર અરજીઓ આ કોર્ટ

દ્વારા તારીખ ૨૧.૦૧.૨૦૨૬ ના હુકમથી મંજૂર કરવામાં આવી હતી. આમ, તે બાબત અત્યંત સ્પષ્ટ બને છે કે અરજદારો પાસે પ્રથમ અપીલોમાં પક્ષકાર તરીકે જોડાવાનો કોઈ અધિકાર (લોકસ સ્ટેન્ડાઈ) નથી.

૫.૨ વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશન (ટ્રસ્ટ) નં. ૫૬/૨૦૧૭ માં અરજદારોને નરસિંહજી મંદિર ટ્રસ્ટ, ધામણના ટ્રસ્ટીઓ તરીકે નીમતો પસાર કરાયેલ ચુકાદો અને હુકમ આ કોર્ટ દ્વારા તારીખ ૨૦.૦૧.૨૦૨૫ ના હુકમથી સ્ટે કરવામાં આવ્યો છે, જે બાબત અત્યંત સ્પષ્ટ કરે છે કે અરજદારો પાસે પ્રથમ અપીલોમાં પક્ષકાર તરીકે જોડાવાનો કોઈ અધિકાર (લોકસ સ્ટેન્ડાઈ) નથી. તેથી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે રજૂઆત કરી હતી કે બંને અરજીઓ ગુણદોષ વિનાની છે અને રદ થવાને પાત્ર છે.

૬. બંને પક્ષોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી અને અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલો ધ્યાનમાં લીધા પછી, જે બાબત ધ્યાને આવી શકે તેમ છે તે એ છે કે સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશન (ટ્રસ્ટ) નં. ૫૬/૨૦૧૭ માં, રજા એડિશનલ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, નવસારીએ સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૪૭ હેઠળ નિહિત સત્તા અને અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને હાલના અરજદારોને ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ તરીકે નીમ્યા હતા, જોકે આ હુકમ પર આ કોર્ટ દ્વારા પ્રથમ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪ માં સ્ટે આપવામાં આવ્યો છે, છતાં એવું કહી શકાય નહીં કે અપીલ કાર્યવાહીમાં તેમની ઉપસ્થિતિ બિનજરૂરી છે અથવા વિવાદોનો નિર્ણય કરવા માટે તેઓ અપ્રસ્તુત છે.

૭. જે બાબત ધ્યાને લેવા જેવી છે તે એ પણ છે કે બંને અપીલોમાં મિસ.

સિવિલ એપિલકેશન (પુનઃસ્થાપના માટે) નં. ૧/૨૦૧૭ માં અરજદારોને સામાવાળા તરીકે ગણવામાં આવ્યા છે. ૨૮.૦૨.૨૦૨૩ ના રોજ વચગાળાનો હુકમ પસાર કરતી વખતે સમકક્ષ બેંચ દ્વારા તેઓને સુનાવણીની તક આપવામાં આવી હતી. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કવિનાની દલીલો સમકક્ષ બેંચ દ્વારા સાંભળવામાં આવી હતી, જેમણે પ્રથમ અપીલોની પુનઃસ્થાપના સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. સમકક્ષ બેંચે આખરે પુનઃસ્થાપના માટેની મિસ. સિવિલ એપિલકેશનો મંજૂર કરી હતી, જેમાં મિસ. સિવિલ એપિલકેશનના અરજદારને રૂ. ૨૫,૦૦૦/- નો ખર્ચ મંજૂર કર્યો હતો.

૮. એ બાબત નોંધવી પણ એટલી જ પ્રસ્તુત છે કે પુનઃસ્થાપના અરજીઓ દાખલ કરતી વખતે, અપીલકર્તાઓએ એવા ગ્રાઉન્ડ પર અરજદારોને સામાવાળા તરીકે પસંદ કર્યા હતા કે તેઓ અપીલોના પરિણામમાં રસ ધરાવતી વ્યક્તિઓ હતા.

૯. હવે, આવા સંજોગોમાં, અપીલકર્તાઓ બેવડું વલણ (ગરમ અને ઠંડું) અપનાવી શકે નહીં અને એવું કહી શકે નહીં કે અપીલ કાર્યવાહીમાં અરજદારો જરૂરી પક્ષકારો નથી. અપીલકર્તાઓની દલીલોને સ્વીકાર અને અસ્વીકારનો સિદ્ધાંત (પ્રિન્સિપલ ઓફ એપ્રોબેટ એન્ડ રિપ્રોબેટ) લાગુ પડે છે.

૧૦. જે અપીલકર્તાઓએ પોતાની મરજી અને અનુકૂળતા મુજબ પુનઃસ્થાપના માટેની મિસ. સિવિલ એપિલકેશનોમાં અરજદારોને સામાવાળા તરીકે જોડ્યા હતા અને પુનઃસ્થાપના અરજીઓમાં દલીલ કરવાની પણ તેઓને પરવાનગી આપી હતી, તેઓ હવે અપીલ કાર્યવાહીમાં જરૂરી પક્ષકાર તરીકે જોડાતા અરજદારોને

નકારી શકે નહીં.

૧૧. સદર ‘ધી કોડ’ નો ઓર્ડર ૧ રૂલ ૧૦(૨) અદાલતને સુઓ-મોટો (સ્વતઃ સંજ્ઞાન લઈ) અથવા પક્ષકારની અરજી પર, અને અદાલતને યોગ્ય જણાય તેવી શરતો પર પક્ષકારોને ઉમેરવાની અથવા રદ કરવાની સત્તા પ્રદાન કરે છે. તે વધુમાં અદાલતને પક્ષકાર ઉમેરવાની પરવાનગી આપે છે જો તેને જણાય કે દાવામાં સંકળાયેલા તમામ પ્રશ્નોનો અસરકારક રીતે અને સંપૂર્ણપણે ન્યાયનિર્ણય કરવા અને તેનો નિકાલ લાવવા માટે અદાલતને સક્ષમ બનાવવા હેતુ અદાલત સમક્ષ આવા પક્ષકારની ઉપસ્થિતિ જરૂરી છે.

૧૨. ૧૯૯૯ (૨) એસ.સી.સી. ૫૭૭ માં નોંધાયેલ સાવિત્રી દેવી વિ. ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, ગોરખપુર ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જો દાવામાં સંકળાયેલા તમામ પ્રશ્નોના અસરકારક અને સંપૂર્ણ ન્યાયનિર્ણય અને નિકાલ માટે તથા કાર્યવાહીની બહુલતા ટાળવા માટે જરૂરી હોય તો સદર ‘ધી કોડ’ નો ઓર્ડર ૧ રૂલ ૧૦ અદાલતને કોઈપણ વ્યક્તિને પક્ષકાર તરીકે ઉમેરવા સક્ષમ બનાવે છે. કોઈ પક્ષકાર જરૂરી પક્ષકાર છે કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે બે પરિબળો સંતોષાવા જોઈએ. પ્રથમ, કે કાર્યવાહીમાં સંકળાયેલા વિવાદોના સંબંધમાં આવા પક્ષકાર સામે કોઈ રાહત મેળવવાનો અધિકાર હોવો જોઈએ, અને બીજું, આવા પક્ષકારની ગેરહાજરીમાં કોઈ અસરકારક હુકમનામું પસાર કરી શકાય નહીં. નોંધવું યોગ્ય છે કે, સદર ‘ધી કોડ’ ના ઓર્ડર ૧ રૂલ ૧૦ નો ઉદ્દેશ તકનીકી મુદ્દાઓ પરના વાંધાઓને નિરુત્સાહિત કરવાનો અને પ્રામાણિક તથા શુદ્ધબુદ્ધિપૂર્વકના અરજદારને બિન-

હક્કદાર થવાથી બચાવવાનો છે. આ નિયમ હેઠળ, એવા કેસમાં કોઈ વ્યક્તિને દાવામાં પક્ષકાર તરીકે ઉમેરી શકાય છે જ્યાં તેમની હાજરી વિના દાવામાં સંકળાયેલા પ્રશ્નોનો સંપૂર્ણ નિર્ણય થઈ શકતો નથી. આ સંજોગોમાં, આ કોર્ટના મતે, સિવિલ એપિલિકેશનોના અરજદારો અપીલ કાર્યવાહીમાં જરૂરી પક્ષકારો છે અને તેઓને અનુક્રમે સામાવાળા તરીકે ઉમેરવા જરૂરી છે.

૧૩. ઉપરોક્ત કારણોના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, બંને અપીલોમાં સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧/૨૦૨૪ મંજૂર કરવામાં આવે છે. સિવિલ એપિલિકેશનોના અરજદારોને બંને અપીલોમાં ક્રમાનુસાર સામાવાળા તરીકે જોડવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

જરૂરી સુધારાઓ તાત્કાલિક અમલમાં મૂકવા.

પ્રથમ અપીલોમાં હુકમ

૧. એકંદરે, ઉપરોક્ત શીર્ષકવાળી ત્રણેય અપીલો એકબીજા સાથે જોડાયેલા સમાન મુદ્દાઓ ધરાવે છે. તેથી, બંને પક્ષોના વિદ્વાન વકીલોના ભારપૂર્વકના અનુરોધ પર, આ સંયુક્ત ચુકાદા દ્વારા ત્રણેય અપીલો સમાંતર રીતે સાંભળવામાં આવી છે અને તેનો નિર્ણય કરવામાં આવે છે.

૨. મૂળભૂત રીતે, આ વિવાદ ભગવાન નરસિંહજી અને તેમના મહંત સ્વર્ગસ્થ ધરમદાસ ગુરુ ગોવિંદદાસ વચ્ચેનો છે. વિવાદમાં પાછળથી જણાવેલા દાવો કરે છે કે ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિ એ ખાનગી મૂર્તિ છે અને જે મકાનમાં સદર મૂર્તિ સ્થાપિત છે તે અંગત મંદિર છે, અને નરસિંહજી મંદિર સાથે જોડાયેલા આસપાસના વિવિધ ગામોમાં આવેલી તમામ મિલકતો તેમની અંગત મિલકતો છે.

૨.૧ તેનાથી વિપરીત, ભક્તોએ જોકે એવો દાવો કર્યો હતો કે ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિ એ જાહેર મૂર્તિ છે અને જ્યાં મૂર્તિ સ્થાપિત છે તે સ્થળ જાહેર મંદિર છે. સામાન્ય જનતામાંથી પ્રત્યેક વ્યક્તિને પૂજા-અર્ચના અને “પૂજા” તથા “આરતી” કરવાનો અધિકાર છે અને વડોદરાના ભૂતપૂર્વ રાજ્ય દ્વારા અથવા ગ્રામજનો દ્વારા સમર્પિત કરવામાં આવેલી તમામ મિલકતો, પછી ભલે તે મહંતના નામે હોય કે ભગવાન નરસિંહજીના નામે હોય કે ભગવાન નરસિંહજીના અન્ય કોઈપણ નામે હોય, તે જાહેર મિલકતો છે અને તે ટ્રસ્ટની મિલકતોનો ભાગ છે.

૨.૨ આ વિવાદનું મૂળ વર્ષ ૧૯૫૨ માં રહેલું છે. ભગવાન નરસિંહજીના ભક્તોએ ૦૭.૦૬.૧૯૫૨ ના રોજ ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, બરોડા સર્કલ સમક્ષ એવી અરજી દાખલ કરી હતી કે ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિ જાહેર મૂર્તિ છે અને જે મકાનમાં તે સ્થાપિત છે તે જાહેર મંદિર છે, અને આસપાસના ગામોમાં આવેલી તમામ મિલકતો જાહેર મિલકતો છે. સદર અરજી ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, બરોડા દ્વારા સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશન નં. ૨૭/૧૯૫૨ તરીકે નોંધવામાં આવી હતી, જેમણે સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૧૯ અને ૨૦ હેઠળ તપાસ શરૂ કરી હતી.

૨.૩ સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામ ગુરુ ગોવિંદદાસને નોટિસ જારી કર્યા પછી ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા ૦૨.૦૬.૧૯૫૪ ના રોજ આ તપાસ મંજૂર કરવામાં આવી હતી. ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર સમક્ષની કાર્યવાહીમાં, સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામ ગુરુ ગોવિંદદાસે બહુવિધ બચાવો રજૂ કર્યા હતા (આંક-૧૮ પરનું લેખિત

નિવેદન) અને એવો દાવો કર્યો હતો કે ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિ ખાનગી દેવતા છે અને મૂર્તિ જ્યાં રાખવામાં આવી છે તે સ્થળ સહિતની તમામ મિલકતો જાહેર મિલકતો નથી, પરંતુ ખાનગી મિલકતો છે.

૨.૪ વધુમાં, એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે અગાઉના પ્રસંગોએ પણ, અનેક વખત, મહંત દયારામ સામે વિરોધી વલણ ધરાવતા જુદા જુદા ગ્રામજનોએ ભગવાન નરસિંહજી જાહેર દેવતા છે અને જ્યાં તેઓ બિરાજમાન છે તે સ્થળ જાહેર સ્થળ છે તેવો દાવો કરવા માટે જુદી જુદી સત્તાવાળાઓ સમક્ષ વિવિધ અરજીઓ અસફળ રીતે દાખલ કરી હતી.

૨.૫ મહંત દયારામે પોતાની દલીલમાં એવો દાવો કર્યો હતો કે તેમના પૂર્વજો ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિ ભરતપુર ગામથી લાવ્યા હતા. તે સંબંધિત સમયે, ધામણ ગામમાં કોઈ મંદિર નહોતું. મૂર્તિ ખાનગી સ્થળે રાખવામાં આવી હતી અને પ્રતિવાદીઓના પૂર્વજો મૂર્તિની ઉપાસના, સેવા, પૂજા અને આરતી કરતા હતા અને તે રીતે, તે ખાનગી દેવતા છે અને તમામ મિલકતો ખાનગી મિલકતો છે.

૨.૬ ઉપર જણાવ્યા મુજબ, ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, બરોડાએ રેકૉર્ડ પર રજૂ કરાયેલા મહેસૂલી દફતરો અને તપાસ દરમિયાન નોંધાયેલા ગ્રામજનોના નિવેદનો/જુબાનીઓને ધ્યાનમાં લઈને ભક્તો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજી મંજૂર કરી હતી, અને મહંત દયારામની એ કબૂલાત પણ નોંધી હતી કે જૂનું મંદિર તમામ લોકો માટે દર્શન માટે ખુલ્લું હતું, અને મહંત દ્વારા પોતે આપવામાં આવેલી મિલકતોની યાદી, આંક-૫૧ નો પણ સંદર્ભ લીધો હતો.

૨.૭ ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર, બરોડાએ આંક-૫૧ ના આધારે એવું માન્યું હતું

કે મહંત સદર મિલકતો તેમજ અન્ય મિલકતોનો કબજો ધરાવતા હતા, જે તેમણે જમીનોના વેચાણની ઉપજમાંથી ખરીદી હતી, જે જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો હતી, અને તેથી ઠરાવ્યું હતું કે મહંતને વારસામાં મળેલી જમીનો, મકાનો તેમજ સ્થાવર-જંગમ મિલકતો સહિતની તમામ મિલકતો ટ્રસ્ટની મિલકતો હતી.

૨.૮ તેનાથી વ્યથિત થઈને, મહંતે સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૭૦ હેઠળ ચેરિટી કમિશનર, બોમ્બે સમક્ષ અપીલ નં. ૧૧૭/૧૯૫૪ દાખલ કરી હતી. ચેરિટી કમિશનરે અપીલની સુનાવણી કરી અને તમામ સંબંધિત પક્ષકારોને સુનાવણીની તક આપ્યા પછી, ચેરિટી કમિશનર, બોમ્બેએ તારીખ ૨૫.૦૭.૧૯૫૫ ના હુકમથી મહંત દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ રદ કરી હતી.

૨.૯ વધુ વ્યથિત થઈને, સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામે ચેરિટી કમિશનર તેમજ ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયોને રદ કરવા માટે ૨૧.૦૮.૧૯૫૫ ના રોજ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, સુરત સમક્ષ સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૭૨ હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી. આ પડકાર મિસ. સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૭૦/૧૯૫૫ તરીકે નોંધવામાં આવ્યો હતો. ત્યારપછી, સુરત જિલ્લાના વિભાજન થતાં, વલસાડ જિલ્લો સુરત જિલ્લામાંથી અલગ થયો અને તે રીતે, પ્રાદેશિક અધિકારક્ષેત્રમાં ફેરફાર થતાં મિસ. સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૭૦/૧૯૫૫ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, વલસાડ ખાતે નવસારી ખાતે તબદીલ કરવામાં આવી અને તેને મિસ. સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ તરીકે નવો નંબર આપવામાં આવ્યો.

૨.૧૦ તે દરમિયાન, હરિભાઈ નારણજી, ગોવિંદભાઈ કલ્યાણજી અને વલ્લભભાઈ નાગર નામના ત્રણ વ્યક્તિઓએ ૨૦.૧૦.૧૯૫૪ ના રોજ ચેરિટી કમિશનર પાસેથી પરવાનગી મેળવ્યા પછી, ૧૯.૧૧.૧૯૫૪ ના રોજ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, સુરત સમક્ષ સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૫૦ હેઠળ રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૩૦/૧૯૫૪ દાખલ કર્યો હતો, જેમાં ટ્રસ્ટ તેમજ ટ્રસ્ટની મિલકતોના ગેરવહીવટ અને અયોગ્ય સંચાલનના ગ્રાઉન્ડ પર મહંત દયારામ ગુરુ ગોવિંદદાસને ટ્રસ્ટી તરીકે દૂર કરવા, નવા ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવા અને મહંત દયારામ દ્વારા કરવામાં આવેલી ટ્રસ્ટની મિલકતોની તબદીલીઓ રદ કરવા તથા હિસાબો રજૂ કરાવવાની દાદ માંગી હતી.

૨.૧૧ સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૭૨ હેઠળ દાખલ કરાયેલી મિસ. સિવિલ એપ્લિકેશનની તબદીલીની જેમ જ, સુરત જિલ્લાના વિભાજન પર, ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, સુરત સમક્ષ દાખલ કરાયેલ રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૩૦/૧૯૫૪ પણ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, વલસાડ ખાતે તબદીલ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેને રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૩/૧૯૬૪ તરીકે નવો નંબર આપવામાં આવ્યો હતો.

૨.૧૨ નોંધનીય છે કે જ્યારે સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૫૦ હેઠળ જાહેર હિત ધરાવતી વ્યક્તિઓ અને ભગવાન નરસિંહજીના ભક્તો દ્વારા રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે અપીલ નં. ૧૧૭/૧૯૫૪ દ્વારા ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ મહંત દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજી પેન્ડિંગ હતી. ઉપર જણાવ્યા મુજબ ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ કેસ હારી ગયા પછી મહંતે

સૌ પ્રથમ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, સુરત સમક્ષ મિસ. સિવિલ એપ્લિકેશન દાખલ કરી હતી, જે ત્યારપછી ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, વલસાડ ખાતે નવસારી ખાતે તબદીલ થઈ હતી અને તેને મિસ. સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ તરીકે નવો નંબર આપવામાં આવ્યો હતો.

૩. આ તબક્કે, મંદિરનો ઇતિહાસ, જે પ્રાચીન કાળમાં લુપ્ત થયેલો જણાય છે, તેના પર એક નજર નાખવી જરૂરી છે. સ્વર્ગસ્થ મહંત ધરમદાસના કથન મુજબ પણ, તેમના પૂર્વજોમાંથી એક ભરતપુરથી આવ્યા હતા. તે સમયે, ધામણ ગામમાં કોઈ મંદિર નહોતું. સદર પૂર્વજ (ગુરુ-ચેલા પરંપરા અને વંશાવળી મુજબ), અંગત દેવ-સેવા કરતા હતા. ગુરુ મહંત ધરમદાસ ભગવાન નરસિંહજીની ધાતુની મૂર્તિ લાવ્યા હતા, જે એક પોર્ટેબલ (સરળતાથી લઈ જઈ શકાય તેવી) પ્રતિમા હતી. મહંત દયારામના પૂર્વજ ધામણ ગામમાં એક ઝૂંપડીમાં રહેતા હતા અને પાછળથી, ધામણ ગામ ખાતે આ સ્થાપક દ્વારા મંદિરની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.

૩.૧ મંદિરના મહંતોની સ્વીકૃત વંશાવળી દર્શાવે છે કે સ્વર્ગસ્થ શ્રી ધરમદાસ પ્રથમ મહંત હતા અને તેમણે મંદિરની સ્થાપના કરી હતી. મહંત ધરમદાસ પછી, ગાદી મહંત સંતોકદાસ પર આવી, અને ત્યારપછી શિષ્ય પ્રભુદાસ આવ્યા, અને પછી લાલદાસ અને પછી ગોપાલદાસ અને છેલ્લે, મહંત દયારામ પર આવી.

૩.૨ રૂઢિ અને પરંપરા મુજબ મહંતપદ માટેની પૂર્વશરત એ હતી કે મહંત ‘બ્રહ્મચારી’ હોવા જોઈએ. જોકે, છેલ્લા મહંત દયારામ દ્વારા આ પરંપરા જાળવવામાં અને અનુસરવામાં આવી નહોતી. મહંત તરીકે નિમાયા પછી તેમણે

લગ્ન કર્યા હતા. અગાઉના તમામ મહંતો બ્રહ્મચારી હતા અને સ્થાપિત પરંપરા મુજબ મહંતપદ ગુરુથી શિષ્ય (ગુરુ-ચેલા) તરફ આવ્યું હતું. તે દરમિયાન, મહંતો દ્વારા કેટલાક વસિયતનામા (આંક-૩૯ થી ૪૨) કરવામાં આવ્યા હતા. આ વસિયતનામા પક્ષકારો વચ્ચેના નિર્ણય અને વિવાદ પર અમુક અંશે અસર કરશે. જોકે, ચુકાદાના પછીના ભાગમાં તેની ચર્ચા કરવામાં આવી છે, પરંતુ એ અવલોકન કરવાનું રહે છે કે બે વસિયતનામા, આંક-૪૧ અને ૪૨ પક્ષકારો વચ્ચે વિવાદ પેઝિંગ હતો તે દરમિયાન તત્કાલીન મહંત દ્વારા કરવામાં આવ્યા હતા.

૩.૩ રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૩/૧૯૬૪ માં, જાહેર હિત ધરાવતી વ્યક્તિઓ અને ભગવાન નરસિંહજીના ભક્તોએ જાહેર ટ્રસ્ટનો ભાગ હોવા તરીકે મિલકતોની ત્રણ શ્રેણીઓનો દાવો કર્યો હતો. એક શ્રેણીમાં એવી મિલકતનો સમાવેશ થાય છે, જે મહંતના વાસ્તવિક કબજા અને વહીવટ હેઠળ હતી. તેઓ પરિશિષ્ટ-એ (શેડ્યુલ-એ) માં દર્શાવેલ છે. આ પરિશિષ્ટ-એ ત્રણ ભાગોમાં પેટા-વિભાજિત છે. પ્રથમ ભાગમાં વિવિધ ગામોમાં પથરાયેલી ખેતીની જમીનનો સમાવેશ થાય છે. બીજા ભાગમાં મકાનો અને મકાનને લગતી જમીનનો સમાવેશ થાય છે. ત્રીજા ભાગમાં જંગમ મિલકતોનો સમાવેશ થાય છે.

૩.૪ બીજી શ્રેણી, એટલે કે પરિશિષ્ટ-બી, જેમાં તે સ્થાવર મિલકતોની વિગતો દર્શાવવામાં આવી હતી, જે મુકદ્દમો પેઝિંગ હતો તે પહેલાં અથવા તે દરમિયાન મહંત દ્વારા અન્ય વ્યક્તિને તબદીલ (વેચાણ/હસ્તાંતરણ) કરી દેવામાં આવી હતી. આ તબદીલીને રદબાતલ જાહેર કરવાની માંગણી કરવામાં

આવી છે. દાવો દાખલ કરતી વખતે તે તબદીલ કરાયેલી જમીનોની મિલકતનો કબજો ધરાવતા પક્ષકારોને દાવાની કાર્યવાહીમાં પ્રતિવાદી નં. ૪ થી ૨૭ તરીકે જોડવામાં આવ્યા હતા.

૩.૫ ત્રીજી શ્રેણી, એટલે કે પરિશિષ્ટ-સી, જેમાં મોજે ગામ ચોખંડ, તાલુકો: નવસારી ખાતે આવેલી ૩૦ વીધાં અને વસા ખેતીની જમીનનો સમાવેશ થાય છે, જે મહંત દયારામ દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૩ – રઘુવીરદાસ ગુરુ ગોવિંદદાસને બક્ષિસ (ભેટ) આપી દેવામાં આવી હતી. આ બક્ષિસને પણ રદબાતલ જાહેર કરવાની માંગણી કરવામાં આવી છે.

૩.૬ રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૩/૧૯૬૪ માં, નીચે મુજબની દાદ માંગવામાં આવી હતી:—

“(૧) પ્રતિવાદી નં. ૨ ને દાવાવાળા જાહેર ટ્રસ્ટ અને તેની મિલકતોના મહંત— ટ્રસ્ટી અને મેનેજર તરીકે દૂર કરવામાં આવે;

(૨) પ્રતિવાદી નં. ૨ ને ટ્રસ્ટ અને તેની મિલકતોના વહીવટના હિસાબો રજૂ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવે;

(૩) પ્રતિવાદી નં. ૨ ની જગ્યાએ નવા ટ્રસ્ટીઓ અને/અથવા મેનેજર/મેનેજરોની નિમણૂક કરવામાં આવે અને ટ્રસ્ટની મિલકતો તેઓમાં નિહિત કરવામાં આવે;

(૪) ટ્રસ્ટની કઈ મિલકતો અથવા તેમાં રહેલો હિત ટ્રસ્ટના કયા ચોક્કસ ઉદ્દેશ્ય માટે ફાળવવામાં આવશે તે જાહેર કરવામાં આવે;

(૫) જાહેર કરવામાં આવે કે પરિશિષ્ટ બી અને સી માં દર્શાવેલ મિલકતો

દાવાવાળા જાહેર ટ્રસ્ટની માલિકીની મિલકતો છે;

(૬) જે નવા ટ્રસ્ટી અથવા મેનેજરની નિમણૂક કરવામાં આવે તેમને પ્રતિવાદી નં. ૩ થી ૨૭ ના હાથમાં રહેલી ટ્રસ્ટની મિલકતનો કબજો અને દાવાવાળી મિલકતોની ઉપજ પણ પાછી મેળવવા માટે જરૂરી કાર્યવાહી કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવે;

(૭) ટ્રસ્ટની મિલકતોના યોગ્ય વહીવટ માટે એક યોજના (સ્કીમ) ઘડવામાં આવે;

(૮) પ્રતિવાદી નં. ૨ અથવા પ્રતિવાદી નં. ૩ થી ૨૭ પૈકીના કોઈપણને વાદીઓનો ખર્ચ ચૂકવવાનો હુકમ કરવામાં આવે અથવા ટ્રસ્ટની મિલકતમાંથી ખર્ચ ચૂકવવાનો હુકમ કરવામાં આવે; અને

(૯) કેસના સ્વરૂપ મુજબ જરૂરી જણાય તેવી અન્ય કોઈ વિશેષ દાદ આપવામાં આવે.”

૩.૭ દાવો દાખલ કરવાનો આધાર ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ ચલાવવામાં આવેલી તપાસ કાર્યવાહીનું પરિણામ હતું, જેની પુષ્ટિ ચેરિટી કમિશનર દ્વારા કરવામાં આવી હતી. તે પરિપ્રેક્ષ્યમાં, મિસ. સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ ની કાર્યવાહી અને તેનું ભાવિ, રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૩/૧૯૬૪ ના ભાવિ સાથે સંકળાયેલું હતું, અને તેથી, બંને કાર્યવાહીઓને એકત્રિત કરવામાં આવી હતી અને સાથે સાંભળવામાં આવી હતી.

૩.૮ બંને કાર્યવાહીઓમાં મુદ્દાઓ પણ ઘડવામાં આવ્યા હતા. તમામ મુદ્દાઓના સંબંધમાં મૌખિક અને દસ્તાવેજી બંને પ્રકારના પુષ્કળ પુરાવા

નોંધવામાં આવ્યા હતા. ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે ૧૬.૦૮.૧૯૭૧ ના રોજ બંને કાર્યવાહીઓનો આખરી નિર્ણય કર્યો હતો. મિસ. સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને ઇન્કવાયરી નં. ૨૭/૧૯૫૨ માં ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયની પુષ્ટિ કરતા અપીલ નં. ૧૧૭/૧૯૫૪ માં ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયને પલટાવી દેવામાં આવ્યો હતો. ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર ખાનગી દેવતા હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું અને ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર તથા ચેરિટી કમિશનર દ્વારા જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો હોવાનું ઠરાવાયેલી મિલકતોને મહંતની ખાનગી મિલકતો જાહેર કરવામાં આવી હતી. આ તારણના પરિણામે, રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૩/૧૯૬૪ રદ કરવામાં આવ્યો હતો.

૩.૯ ત્યારબાદ આ વિવાદ ગુજરાત હાઈકોર્ટ સમક્ષ પહોંચ્યો. સામાન્ય નિર્ણય સામે, રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૩/૧૯૬૪ માં પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમનામાને પડકારતી પ્રથમ અપીલ નં. ૮૦૩/૧૯૭૧ દાખલ કરવામાં આવી હતી. બીજી પ્રથમ અપીલ નં. ૨૨૨/૧૯૭૨ મિસ. સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ માં લેવાયેલા નિર્ણયને પડકારતી દાખલ કરવામાં આવી હતી. આ અપીલોની આ કોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા સંયુક્ત સુનાવણી કરવામાં આવી હતી અને તારીખ ૧૧/૧૨.૦૮.૧૯૭૭ ના ચુકાદા દ્વારા આ કોર્ટની ડિવિઝન બેંચે (કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.બી. મહેતા અને માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી પી.ડી. દેસાઈ) વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ સંયુક્ત ચુકાદો અને હુકમનામું કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કર્યું હતું અને ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર

ખાનગી દેવતા હતું અને પ્રશ્નવાળી મિલકત જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો નહોતી તેવા તારણને પલટાવી રદ કર્યું હતું. આ કોર્ટની ડિવિઝન બેંચે ઠરાવ્યું હતું કે ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ હેઠળ જાહેર ટ્રસ્ટ છે અને ભગવાન નરસિંહજીના મંદિરની માલિકીની મિલકતોના સ્વરૂપ અને ટાઈટલ (માલિકી હક્ક) ના સંબંધમાં સુસંગત અવલોકનો અને તારણો પણ આપ્યા હતા અને ચુકાદામાં કરાયેલા અવલોકનોના પ્રકાશમાં ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ દ્વારા નિકાલ કરવા માટે મામલો રિમાન્ડ કર્યો હતો.

૩.૧૦ મૂળભૂત રીતે, સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૭૨ હેઠળ દાખલ કરાયેલી મિસ. સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી આ કોર્ટની ડિવિઝન બેંચે ઉપરોક્ત હુકમ પસાર કર્યો હતો. જ્યાં સુધી આરસીએસ નં. ૩/૧૯૬૪ નો સંબંધ છે, જેનો પ્રાથમિક મુદ્દાઓ પર નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો, આ કોર્ટની ડિવિઝન બેંચે દાવામાં બાકી રહેલા મુદ્દાઓનો નિર્ણય કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૩.૧૧ કઈ મિલકતો મહંતની ખાનગી મિલકતો છે અને કઈ મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની છે તે નક્કી કરવા માટે મામલો રિમાન્ડ કરવા અંગે આ કોર્ટની ડિવિઝન બેંચનું સુસંગત તારણ નીચે મુજબ વંચાય છે:—

“આ જાહેર ટ્રસ્ટની સ્થાપર અને જંગમ મિલકતો અંગે, ત્રણ પરિશિષ્ટ એ થી સી આપવામાં આવ્યા હતા. પરિશિષ્ટ એ માં જમીનો અને મકાનોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. પરિશિષ્ટ બી અને સી માં વિવિધ સામાવાળાઓને તબદીલ કરવામાં આવેલી મિલકતો અને રઘુવીરદાસને

બક્ષિસ આપવામાં આવેલી મિલકતોનો પરિશિષ્ટ સી માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. આ તમામ મિલકતોને ચેરિટી સત્તાવાળાઓ દ્વારા જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો ગણવામાં આવી હતી. અગાઉ અમે જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો તરીકે દર્શાવ્યા મુજબ, જે મિલકતો બરખલી જમીનો અથવા ધર્માદા ચાકરિયાત જમીનો હતી અથવા જે જમીનો ધર્માદા બક્ષિસ દ્વારા અથવા ધાર્મિક હેતુઓ માટેની બક્ષિસ દ્વારા આપવામાં આવી હતી અથવા જે જાહેર અર્પણોમાંથી સંપાદિત કરવામાં આવી હતી, જે બરોડા કાયદા હેઠળ પણ સાર્વજનિક મિલકતોનું સ્વરૂપ ધરાવતી હતી, તેને જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો ગણવામાં કોઈ મુશ્કેલી રહેશે નહીં. અન્ય મિલકતો જે તે મિલકતોમાં થયેલો વધારો હતી અથવા જે નાણાંમાં રૂપાંતર કરીને અથવા વેચાણની ઉપજમાંથી અન્ય મિલકતો ખરીદીને સંપાદિત કરવામાં આવી હતી તેના માટે પણ આ જ સાચું રહેશે, કારણ કે આવા વધારા અથવા રૂપાંતરણો સમાન સ્વરૂપ ધરાવતા હશે. જોકે, ટ્રાયલ કોર્ટ આ બંને બાબતોનો નિકાલ માત્ર મંદિર જાહેર મંદિર હતું કે ખાનગી માલિકીનું હતું તે પ્રાથમિક પ્રશ્ન પર કર્યો હોવાથી અને તે આધારે મિલકતો અંગેના પ્રશ્નો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હોવાથી, એકવાર મંદિર જાહેર મંદિર હોવાનું અને ખાનગી મંદિર ન હોવાનું અને તેથી જાહેર ટ્રસ્ટ હોવાનું તારણ આપવામાં આવે, એટલે ટ્રાયલ કોર્ટ હવે આ પરિશિષ્ટોમાંની કઈ મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો છે અને મહંત દ્વારા દાવો કરાયા મુજબ કઈ ખાનગી મિલકતો છે તે પ્રશ્નમાં જવું પડશે. કલમ ૭૨ હેઠળની અરજીમાં આ

તારણોના કારણે ટ્રાયલ કોર્ટે અન્ય સાથી દાવાનો નિકાલ કર્યો હતો. તેથી, તે બાબતમાં પણ હવે દાવાનો ગુણદોષ પર નિકાલ કરવો પડશે. જ્યાં સુધી પ્રાથમિક મુદ્દાઓ તરીકે સાંભળવામાં આવેલા ત્રણ મુદ્દાઓનો સંબંધ છે — મુદ્દા નં. ૧ દાવાની ટકવાપાત્રતા અંગે; પ્રતિવાદી નં. ૩ થી ૨૭ જરૂરી પક્ષકારો ન હોવા અંગે અને મુદ્દા નં. ૫ દાવાના કારણો અને પક્ષકારોના અયોગ્ય જોડાણ અંગે, તેઓનો વાદીઓની તરફેણમાં તારણ આપીને અગાઉથી જ નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો અને આ તારણો અંગે અમારી સમક્ષ કોઈ ફરિયાદ કરવામાં આવી ન હતી. તેથી, માત્ર અન્ય મુદ્દાઓ જે નક્કી કરવામાં આવ્યા નથી તેઓનો જ હવે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા તે સાથી દાવામાં અમારા એ પ્રાથમિક પ્રશ્ન પરના તારણો અનુસાર નિકાલ કરવાનો રહેશે કે નરસિંહજી મંદિર એક જાહેર ટ્રસ્ટ છે અને બરોડા કાયદા હેઠળ પણ કઈ મિલકતો સાર્વજનિક સ્વરૂપ ધરાવતી હતી તે અંગેના અમારા અવલોકનો ધ્યાનમાં રાખવાના રહેશે.

સાથી દાવામાં, એ ધ્યાનમાં રાખી શકાય કે આ એક પ્રાચીન મંદિર છે જે આ વિસ્તારમાં નોંધપાત્ર અનુયાયીઓ ધરાવતું જણાય છે અને તે વિશાળ મિલકતો ધરાવે છે અને જમીનો તથા મિલકતો તેમજ દાન અને ભેટ-સોગાદો બંનેમાંથી વ્યાજબી રીતે સારી આવક પણ થશે. મૂળરૂપે આ સંસ્થા સદાપ્રત અને ધર્મશાળા પણ ધરાવતી હતી જે ઘણા વર્ષોથી બંધ થઈ ગઈ હોવાનું જણાય છે. હાલનો દાવો મહંતને દૂર કરવા અને ટ્રસ્ટના સંચાલન માટે યોગ્ય યોજના ઘડવા સહિતની વિવિધ દાદ મેળવવા માટે

છે, જેમાં પરિશિષ્ટ બી અને સી ની મિલકતોની વિવિધ તબદીલીઓ અને બક્ષિસોને પડકારવા તથા હિસાબો મેળવવાનો સમાવેશ થાય છે. સમગ્ર મુકદ્દમો ઘણા લાંબા સમયથી પેન્ડિંગ રહ્યો છે અને મહંત પણ હવે અવસાન પામ્યા છે. તેથી ટ્રાયલ કોર્ટે આ વ્યાપક હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને આ દાવાની સુનાવણી ઝડપી બનાવવાની જરૂરિયાત ધ્યાનમાં રાખવી પડશે, ખાસ કરીને જ્યારે અમે હવે આ પ્રાચીન મંદિરને તેની નોંધપાત્ર મિલકતો સાથે જાહેર ટ્રસ્ટ તરીકે ઠરાવ્યું છે, જ્યાં મોટા પાયે તબદીલીઓ અને મૃતકના અન્ય કથિત કૃત્યોના કારણે જ આ દાવો દાખલ કરવો પડ્યો હતો. એકવાર આ ટ્રસ્ટ જાહેર ટ્રસ્ટ હોવાનું જણાય, એટલે અદાલતે નિર્ણાયક સમસ્યા તરફ આગળ વધવું પડશે, જો તેની સમક્ષ યોગ્ય દાવાનું કારણ રજૂ કરવામાં આવે, તો આ અદાલતે પ્રથમ અપીલ નં. ૩૬૧/૧૯૬૨ ના તેના નિર્ણયમાં માર્ગદર્શન માટે નિર્ધારિત કરેલા સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને યોગ્ય યોજના ઘડવી પડશે, જ્યાં મારા વિદ્વાન બંધુએ બહુચરાજી માતા મંદિરની બાબતમાં તારીખ ૩૦ નવેમ્બર, ૧૯૭૨ ના તે નિર્ણયમાં ડિવિઝન બેંચ વતી વાત કરી હતી. ત્યાં એ બાબત દર્શાવવામાં આવી હતી કે એ સુસ્થાપિત છે કે એકવાર અદાલતને જણાય કે જાહેર હેતુ માટે કોઈ ટ્રસ્ટ અસ્તિત્વમાં છે, તો જનતાના તેમજ ટ્રસ્ટના હિતો શ્રેષ્ઠ રીતે કેવી રીતે સચવાશે તે વિચારવાની તેની ફરજ હતી. કાયમી સખાવતી ટ્રસ્ટના કેસમાં, ટ્રસ્ટના યોગ્ય વહીવટ માટે અને તેના ભંડોળનો ટ્રસ્ટના શ્રેષ્ઠ હિતમાં ઉપયોગ કરવા માટે વ્યવસ્થા

કરવાની અદાલતની ફરજ રહેશે. જો કોઈ એવો નિયમ, રૂઢિ કે પ્રથા અસ્તિત્વમાં હોય કે જેના અનુસાર ટ્રસ્ટનો વહીવટ ચલાવવામાં આવતો હોય અને તેના ભંડોળનો ઉપયોગ કરવામાં આવતો હોય અને અદાલતને જણાય કે સખાવતના હિતમાં સમય વીતવાના કારણે અથવા સંજોગો બદલાવાના કારણે આવા નિયમ, રૂઢિ કે પ્રથામાં ફેરફાર કરવો જરૂરી છે, તો શ્રીમતી પ્રસાદજી વિ. લક્ષ્મીદાસ, એ.આઈ.આર. ૧૯૨૯ પી.સી. ૨૭૧ માં પ્રિવી કાઉન્સિલ દ્વારા અવલોકન કર્યા મુજબ તેના માટે જોગવાઈ કરતી યોજના નક્કી કરવાની અદાલતની ફરજ રહેશે:

‘સંસ્થાકીય ટ્રસ્ટનું સન્માન થવું જોઈએ; પરંતુ ઉપાસકોનો સંપ્રદાય અને વર્ગ જેના લાભ માટે તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી તેઓની મિલકતનો દુરુપયોગ, સજ્જાખોરી અને બગાડ થવા સામે તેઓને અદાલતનું રક્ષણ મળે છે.’

યોજના નક્કી કરતી વખતે અદાલત માત્ર સ્થાપકની ઇચ્છાઓ જ્યાં સુધી તે જાણી શકાય ત્યાં સુધી ધ્યાનમાં લેવા માટે જ નહીં પરંતુ સંસ્થાના ભૂતકાળના ઇતિહાસ અને અત્યાર સુધી જે રીતે વહીવટ ચલાવવામાં આવ્યો છે તેને પણ ટ્રસ્ટની સ્થાપના પછી ઉદ્ભવેલી અન્ય પ્રવર્તમાન પ્રથાઓ સાથે ધ્યાનમાં લેવા હકદાર રહેશે. અદાલત પાસે યોજના નક્કી કરતી વખતે કોઈપણ નિર્દેશો આપવાની અને સંચાલનનું કાર્ય સરળ બનાવી શકે તેવા કોઈપણ નિયમો ઘડવાની સત્તા છે.— (જુઓ મોહમ્મદ ઇસ્માઈલ આરીફ વિ. અહમદ મુલ્લા દાઉદ,

એ.આઈ.આર. ૧૯૧૬ પી.સી. ૧૩૨). આ કાનૂની અને વાસ્તવિક સ્થિતિના પ્રકાશમાં જ પ્રશ્નવાળા ટ્રસ્ટના સંબંધમાં યોજના નક્કી કરવી જરૂરી છે કે કેમ તે પ્રશ્ન વિચારણા માંગી લેશે. અદાલતે સૌથી આવશ્યક પાસું ધ્યાનમાં રાખવું પડશે કે આવી ધાર્મિક સંસ્થાની આવક જે અનિવાર્યપણે પવિત્ર ઉપયોગ માટે વાપરવા માટે છે તેને કોઈપણ રીતે વેડફાઈ જવા દેવી કે બગાડ થવા દેવી જોઈએ નહીં અને સંસ્થાની બહુભાષી જરૂરિયાતો અને તેની સહાયક પ્રવૃત્તિઓ જેવી કે સદાવ્રત, ધર્મશાળા, જે અગાઉ ચલાવવામાં આવતી હતી તેને અસંતોષકારક રહેવા દઈ શકાય નહીં. અદાલતે ટ્રસ્ટ જે હેતુઓ માટે અસ્તિત્વમાં છે તે હેતુઓને સંપૂર્ણ અને અસરકારક રીતે પાર પાડવા માટે અને તે ઉદ્દેશ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે તેના ભંડોળના યોગ્ય ઉપયોગ માટે શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિ પૂરી પાડતી યોજના નક્કી કરવાની રહેશે. આખરે જે યોજના ઘડવામાં આવે તેણે સંસ્થાના ઉદ્દેશ્યો સાથે સુસંગત અને ટ્રસ્ટના શ્રેષ્ઠ હિતમાં હોય તેવી રીતે મંદિરના ભંડોળના ઉપયોગ માટે જોગવાઈ કરવી પડશે. તે જ સમયે, યોજના ઘડતી વખતે, અદાલત સંસ્થાના ભૂતકાળના ઇતિહાસ, અત્યાર સુધી જે રીતે વહીવટ ચલાવવામાં આવ્યો છે તે રીતને પણ ધ્યાનમાં રાખશે અને સંસ્થાની સ્થાપિત પ્રથાને યોગ્ય વિચારણા આપશે અને પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિઓના સંદર્ભમાં તેને રદ કરવાની કે સુધારવાની જરૂર છે કે કેમ તે વિચારશે. યોગ્ય કેસ રજૂ થયા પછી, ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે આ અવલોકનોના પ્રકાશમાં યોજના નક્કી કરવી પડશે.

પરિણામે, અમારે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજના એ તારણોને રદ કરીને તેમના હુકમનામાને પલટાવીને બંને અપીલો મંજૂર કરવી પડશે કે પ્રશ્નવાળું મંદિર જાહેર ટ્રસ્ટ નહોતું અને પ્રશ્નવાળી આ મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો નહોતી. અમે એવું વૈકલ્પિક તારણ મૂકીએ છીએ કે પ્રશ્નવાળું મંદિર અધિનિયમ હેઠળ જાહેર ટ્રસ્ટ છે. કઈ મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો છે તે બાબતે, કલમ ૭૨ હેઠળની મિસ. સિવિલ એપ્લિકેશનનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, ઉપરોક્ત અવલોકનોના પ્રકાશમાં નિકાલ માટે મામલો ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ પાછો જવો પડશે.

સાથી દાવા અંગે, ટ્રાયલ કોર્ટે માત્ર પ્રાથમિક મુદ્દા પર જ બાબતનો નિકાલ કર્યો હોવાથી, અમે પ્રશ્નવાળું મંદિર અધિનિયમ હેઠળ જાહેર ટ્રસ્ટ હોવાનું ઉપરોક્ત તારણ મૂકીને તે હુકમનામું રદ કરીએ છીએ અને તેથી, બાકી રહેલા મુદ્દાઓનો હવે ઉપરોક્ત અવલોકનોના પ્રકાશમાં જવાબ આપવામાં આવશે. અમને ચોક્કસ આશા છે કે હવે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ આ અદાલતના રેકૉર્ડ મળ્યાની તારીખથી પ્રાધાન્યપાત્રે છ મહિનાના સમયગાળામાં આ મુકદ્દમાનો વહેલી તકે નિકાલ કરશે. જાહેર ટ્રસ્ટ અને ટ્રસ્ટની મિલકતોના હિતના રક્ષણ માટે જો જરૂરી હોય તો પક્ષકારો માટે યોગ્ય વચગાળાની દાદ મેળવવાનું ખુલ્લું રહેશે. બંને અપીલો તે મુજબ ખર્ચ સાથે મંજૂર કરવામાં આવે છે. ચેરિટી કમિશનરનો ખર્ચ ટ્રસ્ટમાંથી ચૂકવવામાં આવશે.”

૩.૧૧.૧ આમ, ડિવિઝન બેંચે પ્રથમ અપીલ નં. ૮૦૩/૧૯૭૧ અને પ્રથમ

અપીલ નં. ૨૨૨/૧૯૭૨ ના સંયુક્ત હુકમમાં નિર્ણાયક રીતે ઠરાવ્યું હતું કે ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર જાહેર દેવતા છે અને સદર મંદિર જાહેર મંદિર છે અને વધુમાં ઠરાવ્યું હતું કે સામાન્ય જનતામાંથી વ્યક્તિઓ પાસે પૂજા, સેવા અને દર્શન કરવાનો અને મંદિરના પરિસરમાં ઉજવવામાં આવતા તમામ તહેવારો ઉજવવાનો સંપૂર્ણ અધિકાર છે.

૩.૧૨ જ્યાં સુધી પરિશિષ્ટ-એ, બી અને સી માં દર્શાવેલ મિલકતો જાહેર કે ખાનગી મિલકતો સાબિત થાય છે કે કેમ તે અંગેના મુદ્દાનો સંબંધ છે, ઉપરોક્ત અવલોકન પછી, ડિવિઝન બેંચે નવેસરથી નિર્ણય કરવા માટે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને મામલો રિમાન્ડ કર્યો હતો અને બાકીના મુદ્દાઓનો પણ નવેસરથી નિર્ણય કરવાનો તેને નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૩.૧૩ ઉપરોક્ત પ્રથમ અપીલોમાં ડિવિઝન બેંચનો નિર્ણય મહંત દયારામ દ્વારા સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન (સિવિલ) નં. ૪૨૪૯-૪૨૫૦/૧૯૭૮ દાખલ કરીને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ લઈ જવામાં આવ્યો હતો. ૦૨.૦૫.૧૯૭૯ ના રોજ, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે મહંત દયારામને એસએલપી કાર્યવાહી પાછી ખેંચવાની પરવાનગી આપી હતી. માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નીચે મુજબનો હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો:-

“એસ.એલ.પી. પાછી ખેંચવા માટેની અરજીની અરજ (એ) માં માંગ્યા મુજબ સ્પેશિયલ લીવ પિટિશનો પર હુકમ.”

૩.૧૪ એસએલપી પાછી ખેંચવાની પરવાનગી માંગવા માટે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલી પિટિશનમાં, ફકરા એ માં, પિટિશનરે નીચે

મુજબની રાહત/તો માટે અરજ કરી હતી:—

“(એ) હાલની પિટિશન પાછી બેંચવાની પિટિશનરોને છૂટ આપવી અને પેર્સિડગ અપીલમાં હાઈકોર્ટના ચુકાદા સામે પિટિશનરો જ્યારે પણ કાર્યવાહી અપનાવે ત્યારે હાલની પિટિશનમાં ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નને રજૂ કરવાની છૂટ સાથે; અને

(બી) કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં માનનીય અદાલતને યોગ્ય અને વાજબી જણાય તેવો અન્ય અને વિશેષ હુકમ અથવા હુકમો પસાર કરવા.”

૩.૧૫ વિવાદનું ઉપરોક્ત પાસું અસંદિગ્ધપણે સૂચવે છે કે ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર જાહેર ટ્રસ્ટ હોવાનું ઠરાવતો આ કોર્ટની ડિવિઝન બેંચનો નિર્ણય આજની તારીખ સુધી અપરિવર્તિત રહ્યો છે. સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામદાસે હાઈકોર્ટના ચુકાદામાંથી ઉદ્ભવતી કોઈપણ કાર્યવાહીને જ્યારે પણ પડકારવામાં આવે ત્યારે સદર નિર્ણય સામે પ્રશ્ન ઉઠાવવાનો પોતાનો અધિકાર અનામત રાખ્યો હતો.

૩.૧૬ આ પૃષ્ઠભૂમિમાં રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૩/૧૯૬૪ ની કાર્યવાહી ફરીથી હાથ ધરવામાં આવી હતી. રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૩/૧૯૬૪ ની પુનઃ આયોજિત કાર્યવાહીમાં (આંક-૫૫૯) વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજના તારણ અને અવલોકન મુજબ, હાઈકોર્ટ પાસેથી રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહી પાછી મેળવ્યા પછી, ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે તમામ સંબંધિત પક્ષકારોને નોટિસો જારી કરી હતી. જોકે, એવું જણાયું હતું કે મૂળ ત્રણ વાદીઓ પૈકી, માત્ર એક જ હયાત હતા, એટલે કે વાદી

નં. ૨, જ્યારે મૃતક વાદી નં. ૧ અને ૩ નું પ્રતિનિધિત્વ તેમના સંબંધિત વારસદારો અને કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું, જેઓને રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવ્યા હતા.

૩.૧૭ મહંત દયારામ, જેમણે મુકદ્દમો પૂરી તાકાતથી લડ્યો હતો, તેઓ હાઈકોર્ટ સમક્ષ અપીલો પેઝિંગ્સ હતી તે દરમિયાન અવસાન પામ્યા હતા અને તેમના વારસદારો તથા કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓને રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવ્યા હતા. પ્રતિવાદી નં. ૩ – રઘુવીરદાસ પણ અવસાન પામ્યા હતા અને તેમના વારસદારો તથા કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓને રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવ્યા હતા.

૩.૧૮ તે જ રીતે, અન્ય કેટલાક પ્રતિવાદીઓ પણ અવસાન પામ્યા હતા, અને કાં તો તેમના નામો કમી કરવામાં આવ્યા હતા અથવા તેમના વારસદારો અને કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓને રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવ્યા હતા.

૩.૧૯ રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટની પુનઃ આયોજિત કાર્યવાહીમાં વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજના અવલોકનો મુજબ, હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચના નિર્ણય સુધી જે બાબતમાં સખત મુકાબલો થયો હતો અને જેને માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ પણ પડકારવામાં આવી હતી, ત્યારપછી મહંત દયારામના વારસદારોએ કાર્યવાહીમાં રસ ગુમાવી દીધો હતો અને બજવણી થઈ હોવા છતાં, તેઓએ રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટની પુનઃ આયોજિત કાર્યવાહીમાં ઉપસ્થિત થઈને લડવાનું પસંદ કર્યું નહોતું.

૩.૨૦ તારીખ ૧૧.૦૯.૧૯૭૮ ના નિર્ણય દ્વારા, વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે નીચે મુજબનો આખરી હુકમ પસાર કર્યો હતો:—

“દાવાવાળી મિલકતોના સંબંધમાં સામાન્ય ફેરફાર સાથે મિસલેનિયસ એપ્લિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ ૨૬ કરવામાં આવે છે. મોજે ગામ ધામણ, તાલુકો નવસારી ખાતે આવેલા શ્રી નરસિંહજી મંદિર નામના જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો તરીકે નીચે મુજબની મિલકતો ઠરાવવામાં આવે છે.

કેટેગરી એ, ભાગ- ૧ (મૃતક પ્રતિવાદી નં. ૨ મહંતના વાસ્તવિક કબજા હેઠળની ખેતીની જમીનો)

(૧) ગામ ધામણ, તા. નવસારીના સર્વે નં. ૨૩૩, ૨૩૪, ૨૨૪/૨, ૨૩૫, ૧૧૮, ૫૦૪.

(૨) ગામ ચોખા, તા. નવસારીના સર્વે નં. ૩૦/૧, ૩૦/૨ અને ૩૧.

(૩) ગામ અસુંદરા, તા. નવસારીના સર્વે નં. ૭૫ અને ૭૬.

(૪) ગામ તલસાડી, તા. નવસારીનો સર્વે નં. ૭૭.

(૫) ગામ કોલાગણા, તા. નવસારીનો સર્વે નં. ૧૧૭.

(૬) ગામ અષ્ટાગામ, તાલુકો નવસારીનો સર્વે નં. ૧૭૫.

(૭) ગામ પાંધા, તા. નવસારીના સર્વે નં. ૧૭૩, ૧૮૪, ૨૯૯, ૫૬૧ અને ૫૭૦.

(૮) ગામ અલગાઢ, તાલુકો મહુવાના સર્વે નં. ૭૩.

(૯) ગામ વહેવલ, તા. મહુવાના સર્વે નં. ૪૩૦ અને ૪૩૭.

(૧૦) ગામ બુટવાડા, તાલુકો મહુવાનો સર્વે નં. ૨૫૫.

(૧૧) ગામ અણહાટી, તા. મહુવાના સર્વે નં. ૧૨, ૨૪, ૧૦૨, ૧૦૪, ૧૧૦,

૧૧૭, ૧૧૮/૨, ૧૨૦/૧, ૧૦૫, ૧૨૫, ૧૪૧, ૧૪૪, ૧૫૬, ૬૬,
૧૧૮/૧, ૧૫૨, ૭૬, ૮૭, ૧૦૯ અને ૪૧.

(૧૨) ગામ કારોહકા, તાલુકો બારડોલીનો સર્વે નં. ૨૨.

(૧૩) ગામ શંકર-તળાવણી, તાલુકો મહુવાનો સર્વે નં. ૧૦૬.

સ્પષ્ટતા કરવામાં આવે છે કે દાવાના પરિશિષ્ટ એ, ભાગ ૧ માં દર્શાવ્યા
મુજબ ટ્રસ્ટની મિલકતો હોવાનો દાવો કરાયેલ ગામ ધામણનો સર્વે નં. ૨૨૫,
ગામ અસુંદરાનો સર્વે નં. ૬૯/૧, ગામ મત, તા. મહુવાના સર્વે નં. ૬૩૫ અને
૬૦૮, ગામ બામણિયા, તા. મહુવાનો સર્વે નં. ૮૨ અને ગામ અણહાત્રીના સર્વે
નં. ૧૫૭ અને ૧૫૮ ટ્રસ્ટની મિલકતો ઠરાવવામાં આવતી નથી. તે હદ સુધી,
મિસ. એપ્લિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ સફળ થઈ ગણવામાં આવશે.

કેટેગરી એ, ભાગ- ૨ (જમીનો અને મકાનો જે મૃતક મહંત પ્રતિવાદી નં. ૨ ના
વાસ્તવિક કબજામાં હતા).

(૧) ધામણ ખાતે ઘર નં. ૫૫ ધરાવતા કમ્પાઉન્ડ સાથે મંદિરના કમ્પાઉન્ડમાં
આવેલી ઇમારતો.

(૨) ગામ ધામણ ખાતે ઘર નં. ૬૭ અને ૬૮ ના કમ્પાઉન્ડ સાથે રામ રસાયણ
ફાર્મસીના કમ્પાઉન્ડમાં આવેલી ઇમારતો.

(૩) ગામ ધામણ ખાતે કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીને ભાડે આપેલ ઘર નં. ૭૦
ધરાવતી કમ્પાઉન્ડ સાથેની ઇમારતો.

(૪) ગામ ધામણ ખાતે ઘર નં. ૭ થી ૧૦ ધરાવતા કમ્પાઉન્ડ સાથે ડૂબરવાડામાં
આવેલું મકાન.

(પ) લોટ દળવાની ઘંટીની મશીનરી સાથે ગામ ધામણ ખાતે રામ-રાજ્ય ફ્લોર મિલની ઇમારતનો ૧/૬૭૦ ભાગ.

(૬) ગામ ધામણ ખાતે સર્વે નં. ૫૧ નો ભાગ હોય તેવી બાવાવાળા મહોલ્લામાં આવેલી ઇમારતો.

(૭) ઘર નં. ૧૬ ધરાવતા કમ્પાઉન્ડ સાથે ચોખડ ગામમાં આવેલી ઇમારતો.

આ તમામ મિલકતો દાવાના પરિશિષ્ટ-એ, ભાગ ૨ માં દર્શાવવામાં આવી છે અને તે તમામ ટ્રસ્ટની મિલકતો ઠરાવવામાં આવે છે.

કેટેગરી એ, ભાગ- ૩: (મૃતક મહંત પ્રતિવાદી નં. ૨ ના હાથમાં રહેલી જંગમ મિલકતો).

૨૬-૬-૧૯૫૪ ના રોજ ચેરિટી કમિશનર દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલી ચાદી (ઇન્વેન્ટરી) માં દર્શાવેલ રૂ. ૧૫,૦૨૬-૦૫ પૈસાની કિંમતની તમામ જંગમ મિલકતો. કેટેગરી બી મિલકતો: (જે મૃતક મહંત પ્રતિવાદી નં. ૨ દ્વારા તબદીલ કરવામાં આવી છે)

(૧) ગામ ધામણના સર્વે નં. ૬૭૩ અને ૫૬૭.

(૨) ગામ પેર્થણના સર્વે નં. ૧૪, ૫/૧, ૭૯.

(૩) ગામ મહુવર, તા. નવસારીનો સર્વે નં. ૫૪.

(૪) ગામ અસુંદરાના સર્વે નં. ૧૨૩, ૧૨૬ અને ૧૬૬.

(૫) ગામ તવાઈ, તાલુકો નવસારીનો સર્વે નં. ૨૯૮.

(૬) ગામ છીનામ, તા. નવસારીનો સર્વે નં. ૩૯૦.

(૭) ગામ ચોખાનો સર્વે નં. ૨૫૭.

(૮) ગામ ઝેરવાવડાનો સર્વે નં. ૫૦૧.

(૯) ગામ ખારવણ, તા. મહુવાનો સર્વે નં. ૩૫.

(૧૦) ગામ વેલણપોર, તાલુકો મહુવાનો સર્વે નં. ૪૨૩.

(૧૧) ગામ મહુવરિયા, તા. મહુવાના સર્વે નં. ૩૮૯ અને ૩૯૦.

ગામ નિહાલીના સર્વે નં. ૧/૧, ૪/૧, ૬ અને ૬૯ સિવાય દાવા સાથે જોડેલા દાવાના પરિશિષ્ટ બી માં દર્શાવેલ આ તમામ મિલકતો છે. ગામ નિહાલીના આ ચાર સર્વે નંબરો ટ્રસ્ટની મિલકત ઠરાવવામાં આવતા નથી.

કેટેગરી સી મિલકતો: :- (મૃતક પ્રતિવાદી નં. ૨ મહંતે મૌખિક બક્ષિસ દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૩ રઘુવીરદાસને આપેલી મિલકતો)

(૧) સર્વે નંબરો ૧૫૧, ૨૦૭, ૨૦૭/૧, ૨૮૩ અને ૨૮૮. તેઓ દાવામાં દાવાના પરિશિષ્ટ ‘સી’ માં દર્શાવેલ તમામ મિલકતો છે.

દાવામાં ખર્ચ આપવામાં આવનાર હોવાથી મિસલેનિયસ એપ્લિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ માં ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ રહેશે નહીં.

નીચે મુજબની દાદ મંજૂર કરીને રેગ્યુલર સિવિલ સ્યુટ નં. ૩/૧૯૬૪ હુકમનામું કરવામાં આવે છે:-

(એ) આથી નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે ગોવિંદજી ડાહ્યાભાઈ પટેલ, રણછોડભાઈ નારણજીભાઈ પટેલ, અંબેબાલ રામભાઈ પટેલ, અંબેબાલ પરશોત્તમ પટેલ અને ગોવિંદભાઈ કલ્યાણભાઈ પટેલ, તમામ રહેવાસી ગામ

ધામણ, તાલુકો નવસારી ગામ ધામણના શ્રી નરસિંહજી મંદિર નામના દાવાવાળા જાહેર ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ રહેશે. ઉપરોક્ત મુજબ આ જાહેર ટ્રસ્ટની તમામ મિલકતો આ ટ્રસ્ટીઓમાં નિહિત થશે. નિશાની ૫૪૬/૧ પર આ જાહેર ટ્રસ્ટ અને તેની મિલકતોના વહીવટ અને સંચાલન માટેની મુસદ્દા યોજના (ડ્રાફ્ટ સ્કીમ) મંજૂર કરવામાં આવે છે. આ મુસદ્દા યોજનામાં ટ્રસ્ટીઓના નામો સામેલ કરવામાં આવશે. વાદીઓ તેમાં સામેલ ટ્રસ્ટીઓના નામો અને નીચે મેળવેલ ટ્રસ્ટીઓની સહીઓ સાથે યોજનાની નકલ પૂરી પાડશે. મારી સહી હેઠળ આ રીતે પૂરી પાડવામાં આવેલી નકલ હુકમનામાનો ભાગ બનશે. તેની એક નકલ ચેરિટી કમિશનરની કચેરીના રેકૉર્ડ માટે ચેરિટી કમિશનર વતી સરકારી વકીલને સીધી આપવામાં આવશે. આ યોજના બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટની જોગવાઈઓને આધીન રહીને આ જાહેર ટ્રસ્ટ અને તેની મિલકતોના વહીવટ અને સંચાલનનું સંચાલન કરશે.

(બી) પબ્લિક ટ્રસ્ટ રજિસ્ટરમાંથી મૃતક પ્રતિવાદી નં. ૨ મહંતનું નામ કમી કરવામાં આવશે અને આ ઘડવામાં આવેલી યોજનાને ધ્યાને રાખીને ગુરુથી શિષ્ય તરફ ઉત્તરાધિકારની પદ્ધતિ અંગેની નોંધ પણ રદ થયેલી ગણાશે.

(સી) કેટેગરી એ મિલકતોના ભાગ ૧, ૨ અને ૩ નો કબજો જે દાવો દાખલ કરતી વખતે મૃતક મહંતના કબજામાં હતો તે ટ્રસ્ટીઓ દ્વારા મૃતક પ્રતિવાદી નં. ૨ ના વારસદારો અને કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓ પાસેથી વસૂલવાપાત્ર રહેશે જેઓ રેકૉર્ડ પર પ્રતિવાદી નં. ૨/૧ થી ૨/૬ તરીકે છે અથવા અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી જે તેનો કબજો ધરાવતી હોય. પ્રતિવાદી

નં. ૨/૧ થી ૨/૬ ને સદર મિલકતોનો કબજો ટ્રસ્ટીઓને સોંપવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે.

(ડી) ઉપરોક્ત કેટેગરી બી ની મિલકતોનો કબજો પાછો મેળવવા માટે અને અન્ય કોઈપણ યોગ્ય દાદ માટે જરૂરી કાર્યવાહી કરવાનો ટ્રસ્ટીઓને નિર્દેશ આપવામાં આવે છે.

(ઈ) ઉપરોક્ત કેટેગરી સી ની મિલકતો ટ્રસ્ટીઓ દ્વારા મૃતક પ્રતિવાદી નં. ૩ ના વારસદારો અને કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓ પાસેથી અથવા તે મિલકતોના કબજામાં મળી આવતી કોઈપણ વ્યક્તિ કે વ્યક્તિઓ પાસેથી વસૂલવાપાત્ર રહેશે. મૃતક રઘુવીરદાસના વારસદારો અને કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓ હોવાના કારણે પ્રતિવાદી નં. ૩/૧ થી ૩/૬ ને કેટેગરી સી ની મિલકતોનો કબજો તાત્કાલિક ટ્રસ્ટીઓને સોંપવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે.

(એફ) વાદીઓનો ખર્ચ અને ચેરિટી કમિશનરનો ખર્ચ જાહેર ટ્રસ્ટની એસ્ટેટ (મિલકત) માંથી ચૂકવવામાં આવશે. દાવામાં ચેરિટી કમિશનરને ખર્ચ મંજૂર કરવા માટે આકારણી કરવાની વકીલ ફીનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, તેની આકારણી બિન-તકરારી કાર્યવાહી તરીકે કરવામાં આવશે એટલે કે તકરારી બાબતો માટે આકારણી કરાયેલ પરિશિષ્ટ ફીના ૧/૪થા ભાગ તરીકે. જ્યાં સુધી વાદીઓનો સંબંધ છે, પૂરેપૂરી વકીલ ફી આકારવામાં આવશે. ચેરિટી કમિશનર સિવાયના તમામ પ્રતિવાદીઓ પોતપોતાનો ખર્ચ જાતે ભોગવશે.

દાવામાં હુકમનામું ઉપરોક્ત મંજૂર કરાયેલી દાદના સંદર્ભમાં તૈયાર કરવામાં આવશે. આ હુકમમાં ઉલ્લેખિત તમામ કેટેગરીઓની મિલકતો

હુકમનામામાં તેમના વર્ણન દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવશે જેમાં સર્વે નંબર, જમીનનું ક્ષેત્રફળ અને જે ગામમાં સ્થિત છે તેનો સમાવેશ થશે. આ હેતુ માટે, દાવામાં દાવા સાથે જોડેલા પરિશિષ્ટોનો સંદર્ભ લઈ શકાશે.”

૩.૨૧ આમ, ઉપરોક્ત નિર્ણયના અંતે, ગામ ધામણ ખાતે સર્વે નં. ૨૨૫ ની સ્થાવર મિલકત, ગામ અસુંદરા ખાતે સર્વે નં. ૬૯/૧ ની જમીન, ગામ મુદત ખાતે સર્વે નં. ૬૩૫ અને ૬૦૮ ની જમીન, ગામ બામણિયા ખાતે સર્વે નં. ૮૨ ની જમીન, ગામ અણધાંત્રી ખાતે સર્વે નં. ૧૫૭ અને ૧૫૮ ની જમીન, અને ગામ નિહાલી ખાતે સર્વે નં. ૧/૧, ૪/૧, ૬ અને ૬૯ ની જમીન ભગવાન નરસિંહજી મંદિર ટ્રસ્ટના જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો ન હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું. સ્થાવર મિલકતો સહિત પરિશિષ્ટ-એ, બી અને સી માં દર્શાવેલ બાકીની તમામ મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની સ્થાવર મિલકતો હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

૩.૨૨ ઉપરોક્ત નિર્ણયથી વ્યથિત થઈને, સ્વયંભૂ મહંત અને મૃતક મહંત દયારામદાસના પુત્ર શ્રી વિજયે ઉપરોક્ત બે અપીલો દાખલ કરી હતી, અને તે રીતે આ કોર્ટ સમક્ષ ક્યારેય ન સમાપ્ત થતા વિવાદને ફરી એકવાર આગળ ધપાવ્યો હતો.

૩.૨૩ વર્ષ ૧૯૭૯ માં દાખલ કરાયેલી આ બે અપીલો વિવિધ તબક્કાઓમાંથી પસાર થઈ, જે બિન-પગલાંના કારણે બે વાર રદ કરવામાં આવી હતી અને ફરીથી પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવી હતી અને તે સ્થિતિમાં, આ અપીલો સાથે જોડવામાં આવી હતી.

૩.૨૪ ૧૯૭૯ ની શીર્ષકવાળી બે અપીલો પેઝિંગ હતી તે દરમિયાન, જે

ભક્તો અને જાહેર હિત ધરાવતી વ્યક્તિઓ દેવતા – ભગવાન નરસિંહજી માટે લડી રહ્યા હતા, તેઓએ કાં તો મુકદ્દમામાં રસ ગુમાવી દીધો હતો અથવા અવસાન પામ્યા હતા અને કેટલાકને પ્રથમ અપીલોની કાર્યવાહીમાંથી કમી કરવામાં આવ્યા હતા. કેટલાકનું પ્રતિનિધિત્વ તેમના કાયદેસરના વારસદારો અને પ્રતિનિધિઓ મારફત કરવામાં આવ્યું હતું.

૩.૨૫ આ ગૂંચવણભરી પરિસ્થિતિમાં, શ્રી બચુભાઈ છોટુભાઈ પટેલ અને અન્ય ચાર જણાએ જાહેર ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવા માટે સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૪૭ હેઠળ અરજી દાખલ કરી હતી. તે ૦૧.૧૨.૨૦૧૭ ના રોજ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, નવસારી સમક્ષ નોંધવામાં આવી હતી અને તેને સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશન (ટ્રસ્ટ) નં. ૫૬/૨૦૧૭ તરીકે નંબર આપવામાં આવ્યો હતો.

૩.૨૬ સદર સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશનમાં સામાવાળાઓ ચેરિટી કમિશનર અને આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર હતા અને સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૩૫૯૧/૨૦૧૮ માં ગુજરાત હાઈકોર્ટ દ્વારા તારીખ ૧૭.૦૩.૨૦૨૦ ના રોજ પસાર કરાયેલા હુકમને અનુસરીને, શ્રી વિજય દયારામને કાર્યવાહીમાં સામાવાળા નં. ૩ તરીકે જોડવામાં આવ્યા હતા.

૩.૨૭ એ પણ નોંધવું જરૂરી છે કે પ્રથમ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯ અને પ્રથમ અપીલ નં. ૪૭૮/૧૯૭૯ માં સિવિલ એપ્લિકેશનની સુનાવણી દરમિયાન, તારીખ ૨૨.૧૦.૨૦૨૪ ના હુકમથી, આ કોર્ટની સમક્ષ બેંચે નવસારી ખાતેની ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને સીએમએ નં. ૫૬/૨૦૧૭ નો સમયમર્યાદામાં નિર્ણય કરવાનો અને ૨૯.૧૧.૨૦૨૪ ના રોજ અથવા તે પહેલાં ચુકાદો

આપવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૩.૨૮ આ હુકમ પોતે જ સૂચવે છે કે સીએમએ નં. ૫૬/૨૦૧૭ ના અરજદારો, જેમણે ઉપરોક્ત પ્રથમ અપીલોમાં પક્ષકાર જોડાવા માટે સિવિલ એપિલિકેશન દાખલ કરી છે, તેઓ હિત ધરાવતા પક્ષકાર છે અને બંને અપીલોના અસરકારક ન્યાયનિર્ણય માટે તેમની ઉપસ્થિતિ જરૂરી છે.

૩.૨૯ પરિણામે, વિદ્વાન રજા એડિશનલ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, નવસારીએ તારીખ ૨૯.૧૧.૨૦૨૪ ના ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા સિવિલ મિસ. એપિલિકેશન મંજૂર કરી હતી અને સદર સિવિલ મિસ. એપિલિકેશનના અરજદારોને ટ્રસ્ટ નં. એ/૨૬૫/નવસારી તરીકે નોંધાયેલા ભગવાન નરસિંહજી મંદિર ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ તરીકે નીમ્યા હતા અને ચેરિટી કમિશનર તેમજ આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનરને તે મુજબ હુકમનું પાલન કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૩.૩૦ તેનાથી વ્યથિત થઈને, શ્રી વિજય દયારામે પ્રથમ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪ તરીકે ત્રીજી અપીલ દાખલ કરી હતી, જેમાં તેમાં બહુવિધ રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તેના માટે કોઈ દાદ માંગવામાં આવી નહોતી.

૩.૩૧ તારીખ ૨૦.૦૧.૨૦૨૫ ના હુકમ દ્વારા, સમકક્ષ બેંચે પ્રથમ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪ ને દાખલ કરી હતી અને સિવિલ મિસ. એપિલિકેશન (ટ્રસ્ટ) નં. ૫૬/૨૦૧૭ માં પસાર કરાયેલા હુકમના અમલ પર સ્ટે આપ્યો હતો. ત્યારબાદ, તારીખ ૦૩.૦૨.૨૦૨૫ ના હુકમથી, પ્રથમ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪ ને પ્રથમ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯ અને પ્રથમ અપીલ નં.

૪૭૮/૧૯૭૯ સાથે સૂચિબદ્ધ કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં જ આ ત્રણેય અપીલોને સાથે જોડવામાં આવી હતી, સંયુક્ત સુનાવણી કરવામાં આવી હતી અને તેનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો.

૩.૩૨ એ પણ નોંધવું જરૂરી છે કે પ્રથમ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯ અને પ્રથમ અપીલ નં. ૪૭૮/૧૯૭૯ માં સિવિલ એપિલિકેશનની સુનાવણી દરમિયાન, તારીખ ૨૨.૧૦.૨૦૨૪ ના હુકમથી, આ કોર્ટની સમક્ષ બેંચે નવસારી ખાતેની ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને સીએમએ નં. ૫૬/૨૦૧૭ નો સમયબદ્ધ રીતે નિર્ણય કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. આ હુકમ પોતે જ સૂચવે છે કે સીએમએ નં. ૫૬/૨૦૧૭ ના અરજદારો, જેમણે ઉપરોક્ત પ્રથમ અપીલોમાં પક્ષકાર જોડાવા માટે સિવિલ એપિલિકેશન દાખલ કરી છે, તેઓ હિત ધરાવતા પક્ષકાર છે અને બંને અપીલોના અસરકારક ન્યાયનિર્ણય માટે તેમની ઉપસ્થિતિ જરૂરી છે.

૩.૩૩ મૂળભૂત રીતે, ૧૯૭૯ ની અપીલો સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૭૨(૪) હેઠળ દાખલ કરવામાં આવી છે અને પ્રથમ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪ સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૪૭(૬) હેઠળ દાખલ કરવામાં આવી છે.

૪. વાદગ્રસ્ત ચુકાદાઓ અને હુકમોને પડકારતાં વિદ્વાન વકીલ શ્રી અર્પિત કાપડિયા દ્વારા સહાયિત વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહ દ્વારા વ્યાપક, સર્વગ્રાહી અને વિગતવાર દલીલો કરવામાં આવી હતી.

૪.૧ સૌ પ્રથમ, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૭૨(૪) હેઠળની અપીલના વ્યાપ અંગે દલીલ કરી હતી. સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૭૨(૪) હેઠળની અપીલના વ્યાપને સદર ‘ધી કોડ’ ની કલમ ૧૦૦ હેઠળની

બીજી અપીલના વ્યાપ સાથે સરખાવતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શાહે રજૂઆત કરી હતી કે જોકે હસ્તક્ષેપનો વ્યાપ મર્યાદિત છે અને સામાન્ય રીતે, હકીકતના તારણમાં હસ્તક્ષેપ અસ્વીકાર્ય છે, પરંતુ જો વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ રેકૉર્ડ પરના એવા પુરાવા ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ જાય કે જેને ધ્યાને લેવામાં આવ્યા હોત તો વિપરીત તારણ તરફ દોરી ગયા હોત, તો આવો હસ્તક્ષેપ સ્વીકાર્ય બનશે.

૪.૨ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે જે અદાલતે હાથ પરના કેસમાં ટ્રસ્ટ દાવાની સુનાવણી હાથ ધરી હતી, તે રેકૉર્ડ પરના સમગ્ર સુસંગત પુરાવાનું પરીક્ષણ કરવાની ફરજ હેઠળ હતી અને તેણે નિર્ણય કરવાનો હતો કે મિલકતનો ટાઈટલ (માલિકી હક્ક) ધાર્મિક છે કે બિનસાંપ્રદાયિક (સાંસારિક) ટાઈટલ છે, અને શું મિલકત મહંત દ્વારા તેમની પોતાની આવકમાંથી ખરીદવામાં આવી હતી કે તે દેવતાની મિલકત હતી.

૪.૩ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે જો વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે વિવાદિત મુદ્દા પર સીધી અસર ધરાવતા મહત્વપૂર્ણ પુરાવા ધ્યાનમાં લેવાનો ઇનકાર કર્યો હોય, અને જો આવી ભૂલ એટલી મોટી કક્ષાની હોય કે તે કાયદાના મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નને જન્મ આપે, તો સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૭૨(૪) હેઠળ પાછા, જે સદર ‘ધી કોડ’ ની કલમ ૧૦૦ ને સમકક્ષ (પારી-મટીરિયા) છે, હાઈકોર્ટે હકીકતોની તપાસ કરવી પડશે અને વધુમાં તપાસ કરવી પડશે કે શું વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ પુરાવાના મહત્વપૂર્ણ ટુકડાઓ ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ ગઈ અથવા અપીલમાં વાદગ્રસ્ત તારણ પર પહોંચતી વખતે વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે અસ્વીકાર્ય પુરાવા પર આધાર રાખ્યો હતો. તેઓ રજૂઆત કરશે કે વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમ

મનોમંથનનો અભાવ, અપ્રસ્તુત વિચારણાઓનો ઉપયોગ અને રેકૉર્ડ પરના પુરાવાની બિન-વિચારણાના સ્પષ્ટ ઉદાહરણ છે.

૪.૪ ઉપરોક્ત રજૂઆતના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શાહે એ.આઈ.આર. ૨૦૦૦ એસ.સી. ૪૨૬ માં નોંધાયેલ ઇશ્વરદાસ જૈન (મૃતક) તેમના કાયદેસરના વારસદારો મારફત વિ. સોહનલાલ ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર, ખાસ કરીને ફરિયાદ ૧૧ થી ૧૩ પર આધાર રાખ્યો હતો, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:-

“૧૧. એવી બે પરિસ્થિતિઓ છે જેમાં હકીકતના તારણોમાં હસ્તક્ષેપ માન્ય છે. પ્રથમ એ છે કે જ્યારે મહત્વપૂર્ણ અથવા સુસંગત પુરાવા ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા નથી, જેને જો ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા હોત તો તે વિપરીત તારણ તરફ દોરી ગયા હોત. આ સિદ્ધાંત ૧૯૭૬ ના સુધારા પછી સીપીસી ની કલમ ૧૦૦ ના સંબંધમાં આ અદાલતના ચુકાદાઓની શ્રેણીમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે. ૨૦-૮-૮૧ ના રોજ મધ્યપ્રદેશ હાઈકોર્ટ દ્વારા નિર્ણય કરાયેલ ૧૯૭૮ ની બીજી અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે દિલબાગરાય પંજાબી વિ. શરદ ચંદ્ર, ૧૯૮૮ સપ્લી. એસસીસી ૭૧૦ માં એલ.એમ. શર્મા, ન્યાયમૂર્તિ (તત્કાલીન) એ અવલોકન કર્યું હતું કે:

‘અદાલત (પ્રથમ અપીલ અદાલત) રેકૉર્ડ પરના સમગ્ર સુસંગત પુરાવાની તપાસ કરવાની ફરજ હેઠળ છે અને જો તે વિવાદિત મુદ્દા પર સીધી અસર ધરાવતા મહત્વપૂર્ણ પુરાવાને ધ્યાનમાં લેવાનો ઇનકાર કરે છે

અને જે ભૂલ ઉદ્ભવે છે તે એટલી મોટી કક્ષાની છે કે તે કાયદાના મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નને જન્મ આપે છે, તો હાઈકોર્ટ તારણને રદ કરવા માટે સંપૂર્ણ અધિકૃત છે. વર્તમાન કેસમાં આવી પરિસ્થિતિ છે.’

તે કેસમાં, વાદીના ટાઈટલ અંગે જવાબ નોટિસમાં પ્રતિવાદી-ભાડુઆત દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાત અને પ્રતિવાદી દ્વારા સહી કરાયેલ મિલકતના ‘માલિક’ તરીકે વાદીના વર્ણનને પ્રથમ એપેલેટ કોર્ટ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા નહોતા જ્યારે તેણે એવું ઠરાવ્યું હતું કે વાદીએ પોતાનું ટાઈટલ સાબિત કર્યું નથી. હાઈકોર્ટે મહત્વપૂર્ણ પુરાવા ધ્યાને ન લેવાના આધારે તારણમાં હસ્તક્ષેપ કર્યો હતો અને આ અદાલતે સદર નિર્ણયની પુષ્ટિ કરી હતી. તેને માન્ય રાખવામાં આવ્યો હતો. પ.જ.૧૯૯૧ ના રોજ નિકાલ કરાયેલ ૧૯૭૮ ની બીજી અપીલના સંદર્ભમાં જગદીશ સિંહ વિ. નથુ સિંહ, (૧૯૯૨) ૧ એસસીસી ૬૪૭ : (૧૯૯૨ એઆઈઆર(એસસીડબ્લ્યુ) ૧૭૪૭ : એઆઈઆર ૧૯૯૨ એસસી ૧૬૦૪) માં વેંકટચલૈયા, ન્યાયમૂર્તિ (તત્કાલીન) એ ઠરાવ્યું હતું:

‘જ્યાં હકીકતોની અદાલત દ્વારા તારણો સુસંગત પુરાવા ધ્યાને ન લેવાથી અથવા બાબત પ્રત્યેના મૂળભૂત રીતે ભૂલભરેલા અભિગમથી દૂષિત થાય છે, ત્યાં યોગ્ય તારણો નોંધવામાંથી હાઈકોર્ટને બાકાત રાખવામાં આવતી નથી.’

ફરીથી સુંદરા નાઈકા વદિયાર વિ. રામાસ્વામી ઐયર, ૧૯૯૫

સપ્તી. (જ) એસસીસી ૫૩૪ : (૧૯૯૩ એઆઈઆર(એસસીડબ્લ્યુ) ૩૯૭૮ : એઆઈઆર ૧૯૯૪ એસસી ૫૩૨) માં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાં કબજાના પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવા માટેના અમુક મહત્વપૂર્ણ દસ્તાવેજોની અવગણના કરવામાં આવી હતી જેમ કે સમાધાન, મહેસૂલી અદાલતનો હુકમ, ત્યાં મૌખિક પુરાવા પર આધાર અયોગ્ય હતો. ૧૫.૧.૧૯૯૬ ના રોજ નિર્ણય કરાયેલ ૧૯૮૮ ની બીજી અપીલમાંથી ઉદ્ભવતા અન્ય એક કેસ મેહરુનિસા વિ. વિશમ કુમારી, (૧૯૯૮) ૨ એસસીસી ૨૯૫ : (૧૯૯૮ એઆઈઆર(એસસીડબ્લ્યુ) ૩ : એઆઈઆર ૧૯૯૮ એસસી ૪૨૭) માં વેંકટસ્વામી, ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે મકાનમાલિકીણ દ્વારા જારી કરાયેલી બીજી નોટિસની અવગણના કરીને અને દાવો અગાઉની નોટિસો પર આધારિત ન હતો તેની નોંધ લીધા વિના પહોંચેલું તારણ દૂષિત હતું અને હાઈકોર્ટ આવા તારણમાં હસ્તક્ષેપ કરી શકે છે. આ ૧૫.૧.૧૯૯૬ ના રોજ નિર્ણય કરાયેલ ૧૯૮૮ ની બીજી અપીલમાં હતું.

૧૨. બીજી પરિસ્થિતિ જેમાં હકીકતના તારણોમાં હસ્તક્ષેપ માન્ય છે તે એ છે કે જ્યાં એપેલેટ કોર્ટ દ્વારા અસ્વીકાર્ય પુરાવા પર આધાર રાખીને તારણ પર પહોંચવામાં આવ્યું હોય કે જેને જો બાકાત રાખવામાં આવે, તો વિપરીત તારણ શક્ય હતું. શ્રી ચંદ ગુપ્તા વિ. ગુલઝાર સિંહ, (૧૯૯૨) ૧ એસસીસી ૧૪૩ : (૧૯૯૧ એઆઈઆર(એસસીડબ્લ્યુ) ૨૮૧૩ : એઆઈઆર ૧૯૯૨ એસસી ૧૨૩) માં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું

હતું કે હાઈકોર્ટ બીજી અપીલમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં સાચી હતી જ્યાં નીચલી એપેલેટ કોર્ટે ત્રીજી વ્યક્તિની કબૂલાત પર આધાર રાખીને તેને પ્રતિવાદી પર બંધનકર્તા ગણી હતી. સદર કબૂલાત પ્રતિવાદી સામે અસ્વીકાર્ય હતી. આ પણ ૨૪.૯.૧૯૮૫ ના રોજ નિકાલ કરાયેલ ૧૯૮૧ ની બીજી અપીલ હતી.

૧૩. ઉપરોક્ત બંને પરિસ્થિતિઓમાં, કાયદાનો મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન ઉદ્ભવી શકે છે. આ અપીલમાં વિચારણા માટે ઉદ્ભવતો કાયદાનો મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન એ છે: ‘શું નીચલી અદાલતો મહત્વપૂર્ણ પુરાવાઓ ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ ગઈ હતી અને શું અદાલતોએ એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચતી વખતે અસ્વીકાર્ય પુરાવા પર આધાર રાખ્યો હતો કે ગીરો બનાવટી હતો અને વાદી અને પ્રતિવાદી વચ્ચે ગીરો મૂકનાર અને ગીરો રાખનાર તરીકેનો કોઈ સંબંધ નહોતો પરંતુ વાસ્તવિક સંબંધ મકાનમાલિક અને ભાડુઆત તરીકેનો હતો’ – મુદ્દો ૧ તે મુજબ નક્કી કરવામાં આવે છે.”

૪.૫ વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમ પર લંબાણપૂર્વક દલીલ કરતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે આ કોર્ટને કેસના સમગ્ર રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહીમાંથી પસાર કરાવી હતી. તેઓ આ કોર્ટને પ્રથમ તબક્કે આ કોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદાઓ અને ચેરિટી કમિશનર, આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર, ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર તેમજ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા ચુકાદાઓમાંથી પણ પસાર કરાવી ગયા હતા અને રજૂઆત કરી હતી કે ગ્રામજનો અથવા

ભક્તોએ મહંતને દૂર કરવાની માંગ કરતો દાવો દાખલ કર્યો હતો અને યોજના ઘડવાની દાદ પણ માંગી હતી.

૪.૬ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરાયેલા દાવા સાથે વિવિધ મિલકતોના ત્રણ પરિશિષ્ટો દાવા સાથે જોડવામાં આવ્યા હતા. જોકે, દાવાની કાર્યવાહીમાં માંગવામાં આવેલી દાદ દર્શાવે છે કે ગ્રામજનો અથવા ભક્તોએ દાવા સાથે જોડેલા માત્ર પરિશિષ્ટ ‘બી’ અને પરિશિષ્ટ ‘સી’ ના સંબંધમાં જ દાદ માંગી હતી, અને પરિશિષ્ટ ‘એ’ અંગે ક્યારેય કોઈ દાદ માંગવામાં આવી નહોતી.

૪.૭ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે સદર ‘ધી કોડ’ તેમજ સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ નો મૂળભૂત સિદ્ધાંત કહે છે કે જો વાદી દ્વારા કોઈ દાદ માંગવામાં આવી ન હોય તો અદાલત દ્વારા આવી કોઈ દાદ આપી શકાય નહીં.

૪.૮ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે, આ સ્થાપિત સિદ્ધાંતની અવગણના કરીને, વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે એવું ઠરાવીને ગ્રામજનો અથવા ભક્તોની તરફેણમાં દાવો મંજૂર કર્યો હતો કે પરિશિષ્ટ ‘એ’ માં ઉલ્લેખિત મિલકતો ધાર્મિક મિલકતના સ્વરૂપની છે અને તે દેવતા અથવા ટ્રસ્ટની માલિકીની છે.

૪.૯ તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે દાવાની સુનાવણી કરતી વખતે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા આચરવામાં આવેલી આ પાયાની ભૂલ છે.

૪.૧૦ ઉપરોક્ત રજૂઆતના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે (૨૦૧૦) ૧ એસ.સી.સી. ૨૩૪ માં નોંધાયેલ ભરત અમૃતલાલ કોઠારી વિ. દોસુબાન સમદબાન સિંધી ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર, ખાસ

કરીને ફકરા ૧૪ પર, તેમજ (૨૦૦૬) ૧૨ એસ.સી.સી. ૭૩૪ માં નોંધાયેલ રોહિત સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ બિહાર ના કેસમાં, ખાસ કરીને તેના ફકરા ૨૧ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૪.૧૧ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ભક્તો અથવા જાહેર હિત ધરાવતી વ્યક્તિઓ અથવા ગ્રામજનોએ એવો દાવો કર્યો હતો કે મહંત દયારામદાસ અથવા અગાઉના મહંતોના નામે રહેલી વિવિધ મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો છે કારણ કે તે મિલકતો ધાર્મિક સ્વરૂપ ધરાવે છે. તેઓ રજૂઆત કરશે કે, ઇન્ડિયન એવિડન્સ એક્ટ, ૧૮૭૨ (જે હવે પછી ‘એવિડન્સ એક્ટ’ તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૧૦૧ અને ૧૦૨ ને ધ્યાને લેતાં, પરિશિષ્ટ-એ, બી અને સી માં દર્શાવેલ મિલકતો ધાર્મિક સ્વરૂપ ધરાવતી દેવતા/જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો છે તે સાબિત કરવાનો બોજ આવા વાદી પર રહે છે.

૪.૧૨ આ કોર્ટને વાદગ્રસ્ત ચુકાદાઓ અને હુકમોમાંથી પસાર કરાવતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ એવા તારણો સામે વાંધો ઉઠાવે છે કે રિમાન્ડની બાબતમાં બંને કાર્યવાહીઓને એકત્રિત કર્યા પછી વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ તમામ મિલકતો બિનસાંપ્રદાયિક (સાંસારિક) સ્વરૂપની હતી અને ધાર્મિક સ્વરૂપની નહોતી અને જાહેર ટ્રસ્ટની માલિકીની નહોતી તે સ્થાપિત કરવાનો બોજ મહંત દયારામ પર ખોટી રીતે ઢોળ્યો હતો.

૪.૧૩ તેઓ રજૂઆત કરશે કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ તરફથી આ સંપૂર્ણપણે ભૂલભરેલો અને અસ્વીકાર્ય અભિગમ છે. અદાલત સમક્ષ રાહત

માંગનાર વ્યક્તિ પર હંમેશા પુરાવો રજૂ કરીને દાવામાં પોતે રજૂ કરેલી હકીકતો સાબિત કરવાનો બોજ રહે છે.

૪.૧૪ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે પરિશિષ્ટ-એ, બી અને સી માં દર્શાવેલ મિલકતો ભગવાન નરસિંહજીની માલિકીની હતી અથવા ધાર્મિક સ્વરૂપ ધરાવતી હતી તે દર્શાવતા કોઈપણ પુરાવાના અભાવે, માત્ર અનુમાન અને ધારણાના આધારે અને કાર્યવાહીનો વિષય બનેલી મિલકત ગુરુ-ચેલા પરંપરા હેઠળ પસાર થાય છે અથવા વારસામાં મળે છે તેની નોંધ લઈને તે ભગવાન નરસિંહજીની મિલકતો અથવા જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો બની જશે તેવું તારણ સંપૂર્ણપણે ભૂલભરેલું છે.

૪.૧૫ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે પુરાવાના બોજના સિદ્ધાંતના સંબંધમાં (૨૦૦૬) ૫ એસ.સી.સી. ૫૫૮ માં નોંધાયેલ અનિલ ઋષિ વિ. ગુરબક્ષ સિંહ ના કેસમાં આવેલા ચુકાદા પર, ખાસ કરીને ફકરા ૮ થી ૧૦ પર, તેમજ (૨૦૧૭) ૮ એસ.સી.સી. ૫૮૬ માં નોંધાયેલ આદિવેપ્પા અને અન્ય વિ. ભીમપ્પા અને અન્ય ના કેસમાં આવેલા ચુકાદા પર, ખાસ કરીને તેના ફકરા ૧૬ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૪.૧૬ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે ઉપરોક્ત ચુકાદાઓનું વાંચન કરતાં રજૂઆત કરી હતી કે ‘સાબિતીનો બોજ’ (બર્ડન ઓફ પ્રૂફ) અને ‘પુરાવાનો બોજ’ (ઓનસ ઓફ પ્રૂફ) ના ખ્યાલો જુદા અને અલગ છે.

૪.૧૭ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે સદર ‘એવિડન્સ એક્ટ’ ની કલમ ૧૦૧ હેઠળ ‘સાબિતીનો બોજ’ વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે અને તે હંમેશા વાદી

પર રહે છે, જે આવી રાહત માંગે છે અથવા અમુક દાવાઓ રજૂ કરે છે.

૪.૧૮ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે સદર ‘એવિડન્સ એક્ટ’ ની કલમ ૧૦૧ ને ધ્યાને લેતાં, હકીકતો સાબિત કરવાનો બોજ તે પક્ષકાર પર રહે છે જે હકારાત્મક મુદ્દો ભારપૂર્વક રજૂ કરે છે અને તેના પર ચુકાદો માંગે છે, અને માત્ર તેનો ઇનકાર કરનાર વ્યક્તિ પર નહીં.

૪.૧૯ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે દલીલો (પ્લીડિંગ) એ પુરાવો નથી, સાબિતી તો બિલકુલ નથી.

૪.૨૦ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે જે મુદ્દાઓ મૂળભૂત રીતે દલીલોના આધારે ઉઠાવવામાં આવ્યા હોય, જો પ્રતિવાદી દ્વારા તેનો સ્વીકાર કે કબૂલાત કરવામાં ન આવી હોય, તો આવા મુદ્દાને સાબિત કરવાનો બોજ તે પક્ષકાર પર રહે છે, અને જો પુરાવો રજૂ કરનાર પક્ષકાર બોજ ઉતારે છે, તો ઇનકારને સાબિત કરવાનો બોજ સામા પક્ષ પર સ્થાનાંતરિત થશે.

૪.૨૧ આ રજૂઆતમાં વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે હાથ પરના કેસમાં ગ્રામજનો, ભક્તો અથવા જાહેર હિત ધરાવતી વ્યક્તિઓએ દાવામાં દલીલો કરવા સિવાય, જે મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની હોવાનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે તે વાસ્તવમાં દેવતા એટલે કે ભગવાન નરસિંહજીની મિલકતો છે અથવા મિલકતોએ ધાર્મિક સ્વરૂપ ધારણ કર્યું છે તે સાબિત કરવા માટે કશું જ કર્યું નથી.

૪.૨૨ વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટ તરફથી આ એક મહત્વપૂર્ણ ભૂલ હોવાનું જણાતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વાદગ્રસ્ત ચુકાદાઓ અને હુકમોમાં હસ્તક્ષેપ

કરવા અરજ કરી હતી.

જ.૨૩ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે ધાર્મિક અને સખાવતી હેતુ માટે મિલકતનું સમર્પણ કરવા માટે કોઈ લેખિત દસ્તાવેજની જરૂર નથી તેવી રજૂઆત કરવા માટે (૨૦૦૩) ૫ એસ.સી.સી. ૪૬ માં નોંધાયેલ કુલદીપ ચંદ અને અન્ય વિ. એડવોકેટ જનરલ, હિમાચલ પ્રદેશ સરકાર અને અન્ય ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાનો સંદર્ભ લીધો હતો.

જ.૨૪ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ઉપરોક્ત ચુકાદામાં કોઈ ટ્રસ્ટ જાહેર છે કે ખાનગી અને જે મિલકતનો દાવો કરવામાં આવ્યો છે તે ટ્રસ્ટની મિલકત છે કે ખાનગી મિલકત તે નક્કી કરવા માટેની પૂર્વશરતો નિર્ધારિત કરી છે.

જ.૨૫ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે જો સમર્પણ (એન્ડોવમેન્ટ) નું મૂળ અજ્ઞાત હોય, તો મંદિરના ઉપયોગકર્તા, જાહેર ટ્રસ્ટના સભ્ય તરીકે હક્કપૂર્વક મિલકત વેચી છે કે કેમ તે પ્રશ્ન સુસંગત રહેશે તેવી રજૂઆત કરવા માટે ચુકાદાના ફકરા ૨૦, ૨૧, ૨૨, ૨૩, ૩૭, ૩૮ અને ૪૬ પર ભારે આધાર રાખ્યો હતો.

જ.૨૬ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે જો સમર્પણનું સ્વરૂપ અને મૂળ સાબિત કરવા માટે દસ્તાવેજો ઉપલબ્ધ હોય અને સમર્પણ દર્શાવવા માટે દસ્તાવેજનું લખાણ ઉપલબ્ધ હોય, તો આવા દસ્તાવેજો સમર્પણ કેવી રીતે અને કઈ રીતે કરવામાં આવ્યું હતું અને શું તે જાહેર કે ખાનગી સમર્પણ હતું તે દર્શાવવા માટે પ્રાથમિક દસ્તાવેજો છે.

જ.૨૭ તે ઉપરાંત, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે (૧૯૭૧) ૧ એસ.સી.સી.

૫૭૪ માં નોંધાયેલ બિહાર સ્ટેટ બોર્ડ રિલિજિયસ ટ્રસ્ટ, પટના વિ. મહંત શ્રી વિશ્વેશ્વર દાસ ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો અને રજૂઆત કરી હતી કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે સદર ચુકાદામાં મહંતના નામે ખરીદેલી મિલકત મંદિરની મિલકત છે કે તેમની ખાનગી મિલકત છે તેનો ભેદ પાડતી વખતે ધ્યાનમાં લેવાના પરિબળો નિર્ધારિત કર્યા છે. તેઓ રજૂઆત કરશે કે માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કરાયેલા પરિબળો વર્તમાન કેસની હકીકતોને સમાંતર રીતે (પારી-પાસુ) લાગુ પડે છે, કારણ કે રેકૉર્ડ પરના બહુવિધ દસ્તાવેજી પુરાવા પર્યાપ્ત રીતે દર્શાવે છે કે જમીનના વિવિધ ટુકડાઓ ગ્રામજનો દ્વારા મહંતને તેમની અંગત ક્ષમતામાં ભેટ આપવામાં આવ્યા હતા, પછી ભલે તે મહંત દયારામદાસને હોય કે તેમના ગુરુને, પરંતુ જુદા જુદા ગ્રામજનો દ્વારા એવી શરત સાથે ભેટ અપાયેલા જમીનના તમામ ટુકડાઓ કે મહંત અથવા તેમના ઉત્તરાધિકારી આ મિલકતોનો ઉપયોગ તેમના અંગત નિર્વાહ માટે કરવા હકદાર રહેશે, તે સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત કરે છે કે જમીનના આવા તમામ ટુકડાઓ ખાનગી અને બિનસાંપ્રદાયિક (સાંસારિક) સ્વરૂપના હતા.

૪.૨૮ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે એ પણ સાબિત થાય છે કે કેટલાક મહંતો પોતાનો વ્યવસાય કરતા હતા. તેઓ ખેતીની પ્રવૃત્તિઓ કરતા હતા અને ધીરાણ (નાણાં ઉછીના આપવાના) વ્યવસાયમાં પણ સંકળાયેલા હતા અને છેલ્લા મહંત ફ્લોર-મિલમાં ભાગીદાર હતા, જે તમામ બાબતો એવું અનુમાન કરવા માટે પૂરતી છે કે મહંતો પાસે વ્યક્તિગત ક્ષમતામાં જમીનો ખરીદવાનો સ્ત્રોત હતો, અને તે મુજબ તેઓએ પોતાની અંગત ક્ષમતામાં

જમીનો પણ ખરીદી હતી.

૪.૨૯ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે સ્વીકૃત રીતે તત્કાલીન બરોડા રાજ્ય પાસેથી પરવાનગી મેળવ્યા પછી, તત્કાલીન મહેતે જમીનના અમુક ટુકડાઓ વેચ્યા હતા અને ત્યારપછી જમીન વેચવાથી મળેલા નાણાંમાંથી અન્ય જમીનો ખરીદી હતી. આ જમીનના ટુકડાઓ મહેતોની માલિકીના હતા અને તેમની પાસે હતા, નહીં કે ભગવાન નરસિંહજીના કે જાહેર ટ્રસ્ટના, તે દર્શાવવા માટે આ રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના મહત્વપૂર્ણ ટુકડાઓ છે.

૪.૩૦ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે મિલકત માત્ર ગુરુથી શિષ્ય તરફ જવાથી તે પોતાની મેળે મિલકતને ધાર્મિક સ્વરૂપ પ્રદાન કરી શકે નહીં.

૪.૩૧ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે એ.આઈ.આર. ૧૯૩૮ પ્રિવી કાઉન્સિલ ૧૯૫ માં નોંધાયેલ પંડિત પરમાનંદ વિ. નિહાલ ચંદ અને અન્ય ના કેસમાં પ્રિવી કાઉન્સિલના ચુકાદાનો સંદર્ભ લીધો હતો અને વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે ગુરુથી શિષ્ય તરફ મિલકતનું ઉતરી આવવું એ પોતાની મેળે એવું કહી શકે નહીં કે મિલકત ધાર્મિક સ્વરૂપની કે ધાર્મિક પ્રકૃતિની છે. જો મિલકત મહેત દ્વારા તેમની અંગત ક્ષમતામાં સંપાદિત કરવામાં આવી હોય, તો તે બિનસાંપ્રદાયિક સ્વરૂપની રહેશે, અને આવી મિલકત શિષ્યને મળવાથી તે ધાર્મિક સ્વરૂપ ધારણ કરતી નથી.

જ.૩૨ આ સંબંધમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે એ.આઈ.આર. ૧૯૪૩ પટના ૧૩૫ માં નોંધાયેલ મહંત રામશરણ દાસ વિ. જયરામ દાસ ના કેસમાં પટના હાઈકોર્ટના ચુકાદા પર પણ આધાર રાખ્યો હતો. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દાવાની કાર્યવાહીમાં મહંત દ્વારા રજૂ કરાયેલા પુરાવાની કદર કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ હતી અને તે રીતે બિનસાંપ્રદાયિક સ્વરૂપની મિલકતો અને ધાર્મિક સ્વરૂપની મિલકતો વચ્ચે ભેદ ન પાડીને ભૂલ કરી હતી.

જ.૩૩ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે એકવાર આ કોર્ટની ડિવિઝન બેંચે મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો હતી કે ખાનગી મિલકતો તે નક્કી કરવા માટે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને મામલો રિમાન્ડ કર્યો હતો, ત્યારે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાનું વિશ્લેષણ કરવા અને તેના સાચા પરિપ્રેક્ષ્યમાં તેનું મૂલ્યાંકન કરવાને બદલે, ડિવિઝન બેંચના ચુકાદાનો અમલ કરવાના બહાના હેઠળ, ઉતાવળે, ઉપરછણી રીતે અને સપાટી પરથી, માત્ર એક સામાન્ય ઢબે દાવાનો નિર્ણય કર્યો હતો અને એક કે બે મિલકતો સિવાય તમામ મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની હોવાનું ઠરાવ્યું હતું, અને તે રીતે ગંભીર અને પ્રત્યક્ષ ભૂલ આચરી હતી.

જ.૩૪ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે જે બાબતમાં મિલકતોનું સ્વરૂપ નક્કી કરવા માટે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને રિમાન્ડ કરવામાં આવી હતી, તેમાં સતત મહંતના નામે ચાલતી મહેસૂલી નોંધો સહિતની

બાબતોને વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે ભૂલભરેલી રીતે અવગણી હતી. તેઓ રજૂઆત કરશે કે, સામાન્ય રીતે મહેસૂલી નોંધો ટાઈટલ ઊભું ન કરી શકે, પરંતુ હાથ પરના કેસમાં, ગ્રામજનો દ્વારા મહંતની તરફેણમાં કરાયેલા બક્ષિસ દસ્તાવેજોના આધારે અથવા મહંતની તરફેણમાં કરાયેલા રજિસ્ટર્ડ વેચાણ દસ્તાવેજોના આધારે અથવા બરખલી જમીનોની શરત રદ કરીને ગ્રાન્ટ તરીકે રાજ્ય સરકાર દ્વારા મહેસૂલી નોંધો પ્રમાણિત કરવામાં આવી હતી અને તે રીતે, મહંતની તરફેણમાં એક મજબૂત અનુમાન ઊભું કરે છે કે જે મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો હોવાનો આક્ષેપ છે, તે વાસ્તવમાં મહંતની માલિકીની અને તેમના હક્કની બિનસાંપ્રદાયિક સ્વરૂપની મિલકતો છે.

૪.૩૫ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે જે વ્યક્તિઓએ મહંતને જમીનના વિવિધ ટુકડાઓ ભેટ આપ્યા હતા અથવા જૂની જમીનો વેચીને મહંતો દ્વારા ખરીદાયેલા જમીનના અમુક ટુકડાઓ અંગેના વ્યવહારો સામે રાજ્ય સરકાર એટલે કે તત્કાલીન બરોડા રાજ્ય દ્વારા અથવા જમીનના ટુકડાઓના અગાઉના ટાઈટલ ધારકો દ્વારા ક્યારેય કોઈ પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો નહોતો. આ સંજોગોમાં, તેઓ રજૂઆત કરશે કે મહેસૂલી નોંધો ઘણું મોટું મહત્વ અને ગંભીરતા ધરાવતી હતી, પરંતુ દાવાનો નિકાલ કરવાની ઉતાવળમાં રહેલી વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે અવ્યવસ્થિત અને બેદરકારીભરી રીતે મહેસૂલી નોંધો સહિતના તમામ સુસંગત પુરાવાઓની અવગણના કરીને મુદ્દાનો નિર્ણય કર્યો હતો.

૪.૩૬ ઉપરોક્ત દલીલના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે એ.આઈ.આર. ૨૦૧૪ એસ.સી. ૨૭૨૧ માં નોંધાયેલ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. રોબર્ટ ઝોમાવિયા સ્ટ્રીટ ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદા પર, ખાસ કરીને ફકરા ૧૪ અને ૧૫ પર, તેમજ એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ એસ.સી. ૧૭૨૮ માં નોંધાયેલ દિગંબર આધાર પાટીલ વિ. દેવરામ ગિરધર પાટીલ (મૃતક) અને અન્ય ના કેસ પર, ખાસ કરીને તેના ફકરા ૫ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૪.૩૭ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહ દ્વારા એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે વિસ્તૃત દસ્તાવેજ પુરાવા રજૂ કરવા ઉપરાંત, મહંતે એવી પણ જુબાની આપી છે કે ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિ ધામણ ગામે કેવી રીતે આવી. ગુરુ-ચેલા પરંપરા કેવી રીતે શરૂ થઈ અને કઈ રીતે ચેલાઓની નિમણૂક કરવામાં આવી અને સમયના જુદા જુદા અંતરાલોએ જુદા જુદા મહંતો દ્વારા મિલકતો કેવી રીતે ખરીદવામાં આવી, જે બિનસાંપ્રદાયિક સ્વરૂપ ધારણ કરે છે અને ધાર્મિક સ્વરૂપ નહીં. ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિ પણ ખાનગી દેવતા હતા અને જાહેર નહીં. ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિ જ્યાં રાખવામાં આવી છે તે સ્થળ પણ એક પ્રતિબંધિત સ્થળ છે અને એવું સ્થળ નથી કે જ્યાં સામાન્ય જનતા મહંત પાસેથી કોઈ પરવાનગી લીધા વિના આવી શકે અને ભગવાન નરસિંહજીની પૂજા, અર્ચના અને આરતી કરી શકે. જોકે, આ તમામ વિસ્તૃત દસ્તાવેજ તેમજ મૌખિક પુરાવા વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા નકારી કાઢવામાં આવ્યા છે.

જ.૩૮ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે આંક-૩૯ થી જરૂર પર ગુરુથી શિષ્ય તરફ કરવામાં આવેલા વસિયતનામા દર્શાવે છે અને સાબિત કરે છે કે જે મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો અથવા ધાર્મિક સ્વરૂપની મિલકતો તરીકે જાહેર કરવામાં આવી છે, તે વાસ્તવમાં બિનસાંપ્રદાયિક સ્વરૂપમાં ગુરુથી શિષ્ય તરફ વારસામાં ઉતરી આવી હતી. અખંડિત રહેલા વસિયતનામાને વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા ખોટી રીતે અવિશ્વાસપાત્ર ગણવામાં આવ્યું હતું.

જ.૩૯ મુખ્યત્વે ઉપરોક્ત રજૂઆત પર, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહ ૧૯૭૯ ની અપીલોના સંબંધમાં રજૂઆત કરે છે કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે ગંભીર અને સ્પષ્ટ ભૂલ આચરી છે, અને તેથી, વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમ પલટાવવાને પાત્ર છે.

જ.૪૦ વર્ષ ૧૯૫૨ માં નોંધાયેલી અને મિસ. સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ તરીકે નંબર અપાયેલી તપાસના સંબંધમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહ રજૂઆત કરે છે કે ભગવાન નરસિંહજીના ભક્ત એવા કેટલાક ગ્રામજનોએ સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૧૯ અને ૨૦ હેઠળ ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ આ અરજી દાખલ કરી હતી. સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૧૯ અને ૨૦ માંથી આ કોર્ટેને પસાર કરાવતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહ રજૂઆત કરે છે કે આ બે પૈકીની કોઈ પણ જોગવાઈ ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરને સ્થાવર મિલકતોના ટાઈટલનો નિર્ણય કરવાની મંજૂરી આપતી નથી.

૪.૪૧ તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે, મૂળભૂત રીતે, સ્થાવર મિલકતોના ટાઇટલનો નિર્ણય માત્ર સિવિલ કોર્ટ દ્વારા જ થઈ શકે છે અને જ્યાં સુધી ટ્રસ્ટની મિલકતોનો સંબંધ છે, સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૫૦(ઇ) હેઠળ માત્ર ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા જ નિર્ણય થઈ શકે છે.

૪.૪૨ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૧૯ હેઠળ, ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર અથવા આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનરનું અધિકારક્ષેત્ર ટ્રસ્ટ અસ્તિત્વ ધરાવે છે કે કેમ અને શું આપું ટ્રસ્ટ જાહેર ટ્રસ્ટ છે અને શું આવા ટ્રસ્ટની મિલકતમાં કોઈ મિલકત અસ્તિત્વ ધરાવે છે કે કેમ વગેરે બાબતો અંગે તપાસ કરવા પૂરતું મર્યાદિત છે, પરંતુ જ્યાં વિરોધાભાસી દાવાઓ કરવામાં આવ્યા હોય ત્યાં તે મિલકતના ટાઇટલનો ન્યાયનિર્ણય કરી શકે નહીં.

૪.૪૩ તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે વર્તમાન કેસમાં, તપાસ કાર્યવાહીનો નિર્ણય કરનાર વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનરે પોતાના અધિકારક્ષેત્રનું ઉદ્દંધન કર્યું હતું અને મિલકતોના સ્વરૂપનો નિર્ણય કરવા તરફ આગળ વધ્યા હતા, અને તે રીતે, તપાસ કાર્યવાહીમાં આપવામાં આવેલો નિર્ણય પોતે જ સ્પષ્ટપણે ખોટો અને ભૂલભરેલો છે.

૪.૪૪ ૧૯૭૧ એસસીસી ઓનલાઇન બોમ્બે ૭૪ માં નોંધાયેલ કેસી પેશનજી જમાદાર વિ. રોદાબાઈ ખોદાદાદ મહેરવાન ઈશાની ના કેસમાં બોમ્બે હાઇકોર્ટના

કુલ બેંચના ચુકાદાના ફક્ત ૨૨ અને ૨૪ પર આધાર રાખતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ રજૂઆત કરે છે કે જો ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા સદર ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૧૯ અને ૨૦ હેઠળ નિહિત અધિકારક્ષેત્ર કરતાં વધુ કંઈપણ કરવામાં આવ્યું હોય, તો આવી તપાસ પોતે જ શૂન્યવત (નોન-એસ્ટ) છે અને તે કોઈ પૂર્વ-નિર્ણયની અસર (પ્રેસિડેન્શિયલ ઇફેક્ટ) ઊભી કરતી નથી.

૪.૪૫ ગૌણ પુરાવા રજૂ કરવાના પ્રશ્ન પર, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે દસ્તાવેજની ફોટોકોપી એ કોઈ પુરાવો નથી સિવાય કે સદર ‘એવિડન્સ એક્ટ’ ની ખાસ કરીને કલમ ૬૫ હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાને અનુસરીને તે સાબિત કરવામાં આવે. તેથી, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ એસ.સી. ૯૩૮ માં નોંધાયેલ થારામલ પીતાંબરન વિ. ટી. ઉન્ની કિષ્નન ના ચુકાદાનો સંદર્ભ આપતાં, તેઓ રજૂઆત કરશે કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે દસ્તાવેજોની ફોટોકોપી પર આધાર રાખીને ગંભીર ભૂલ કરી છે.

૫. મિસલેનિયસ સિવિલ (ટ્રસ્ટ) એપ્લિકેશન નં. ૫૬/૨૦૧૭ માં પસાર કરવામાં આવેલા ચુકાદા અને હુકમની કાયદેસરતા અને યોગ્યતા સામે સવાલ ઉઠાવતી ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૪૭(૬) હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી પ્રથમ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૪૭(૪) નો સંદર્ભ આપ્યો હતો અને રજૂઆત કરી હતી કે ‘જીપીટી એક્ટ’ ની કલમ ૪૭ ની પેટા-કલમ (૩) હેઠળ ટ્રસ્ટીની નિમણૂક

કરતી વખતે, અદાલતે જો ઉપલબ્ધ હોય તો ટ્રસ્ટના નિર્માતાની ઇચ્છાઓને ધ્યાનમાં લેવી જરૂરી હતી; નવા ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવા માટે સત્તા ધરાવતી વ્યક્તિ, જો કોઈ હોય, તેની ઇચ્છાઓને ધ્યાનમાં લેવી જરૂરી હતી અથવા આવી નિમણૂક ટ્રસ્ટના અમલને પ્રોત્સાહન આપશે કે અવરોધશે, ટ્રસ્ટના રિવાજો અને રૂઢિઓ શું છે અને જનતા અથવા જનતાના વર્ગ, જેઓ ટ્રસ્ટમાં હિત ધરાવે છે, તેમનું હિત શું છે તે પ્રશ્નની તપાસ કરવી જરૂરી હતી.

પ.૧ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહ રજૂઆત કરે છે કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે, ઉપરોક્ત અરજીમાં કલમ ૪૭(૩) હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે, ઉપરોક્ત માપદંડોને ધ્યાને લેવાનું ચૂકી જઈને તે પાંચ વ્યક્તિઓને ટ્રસ્ટી તરીકે નિયુક્ત કર્યા હતા, જેઓ અરજદારો હતા, એવા આધાર પર કે કોઈ ગ્રામસભા બોલાવવામાં આવી હતી અને તે ગ્રામસભામાં, તે પાંચ વ્યક્તિઓને સર્વાનુમતે ભગવાન નરસિંહજી મંદિર ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ તરીકે ચૂંટવામાં આવ્યા હતા.

પ.૨ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે તે ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવાની માન્ય રીત નથી. તેમ છતાં, વિદ્વાન બીજા વધારાના જિલ્લા ન્યાયાધીશે, સદર મિસ. સિવિલ એપ્લિકેશન મંજૂર કરતી વખતે, ઉપરોક્ત પાસાં પર વિચાર કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે.

૫.૩ આ રજૂઆતના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે એ.આઈ.આર. ૨૦૦૬ ઓનલાઈન એસ.સી. ૫૭૦ માં રિપોર્ટ થયેલ પંડિત વાસુદેવ વ્યાસ (મૃતક) વારસદારો મારફત વિ. બોર્ડ ઓફ મેનેજમેન્ટ, એસ.એસ.જે.એસ. પીઠ ના કેસમાં આપવામાં આવેલા ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો.

૫.૪ તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે પંડિત વાસુદેવ વ્યાસ (મૃતક) વારસદારો મારફત (ઉપર મુજબ) માં નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટના તારણો અને અવલોકનો મુજબ, ટ્રસ્ટીની નિમણૂક એ ખૂબ જ મહત્વની બાબત છે. ચેરિટી કમિશનરે અને પરિણામે, કેસની પરિસ્થિતિ મુજબ, અપીલ અદાલતે જો આવી ઈચ્છાઓ ઉપલબ્ધ હોય તો સ્થાપક ટ્રસ્ટીની ઈચ્છાઓને અમલમાં મૂકવા માટે તમામ પ્રયાસો કરવા જોઈતા હતા.

૫.૫ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે સંજોગો અનુસાર, સ્થાપક ટ્રસ્ટીના વારસદારો અને કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓને તેમના સ્થાને આવવાની અને ટ્રસ્ટના મહંત અથવા ટ્રસ્ટી તરીકે નિયુક્ત થવાની મંજૂરી આપી શકાય.

૫.૬ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે, હાલના કેસમાં, અપીલકર્તા – મહંત વિજય એ મૃતક મહંત દયારામદાસના પુત્ર છે. સ્થાપક ટ્રસ્ટી એટલે કે ધરમદાસની ઈચ્છાઓ જોકે લેખિતમાં ઉપલબ્ધ નથી; તેમ છતાં, ઉત્તરાધિકાર નક્કી કરવા

માટે સતત અવિરતપણે ચાલી આવતી ગુરુ-ચેલા પરંપરા દર્શાવે છે કે ગુરુ હંમેશા ચેલાની પસંદગી કરતા હતા અને હાલના કેસમાં, વિવાદો ચાલતા હોવાથી, છેલ્લા મહંત એટલે કે મહંત દયારામદાસ બે અપીલોમાં ગુજરાત હાઇકોર્ટ સમક્ષની કાર્યવાહી લડી રહ્યા હતા, તેથી તેઓ ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિ અને મિલકતોનો વહીવટ કરવા માટે તેમના ચેલાની નિમણૂક કરી શક્યા ન હતા. તેમ છતાં, મહંત દયારામના પુત્ર એટલે કે શ્રી વિજયને અદાલતો દ્વારા કાર્યવાહી ચાલુ રાખવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હોવાથી, વિદ્વાન બીજા વધારાના જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા માત્ર તેમને જ ટ્રસ્ટી તરીકે નિયુક્ત કરવા જોઈતા હતા.

૫.૭ છેલ્લે, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે એ.આઈ.આર. ૧૯૯૬ એસ.સી. ૨૦૦૫ માં રિપોર્ટ થયેલ ડી.ડી.એ. વિ. સ્કીપર કન્સ્ટ્રક્શન કંપની (પી) લિમિટેડ ના કેસમાં નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરી હતી કે, વિદ્વાન બીજા વધારાના જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશન (ટ્રસ્ટ) નં. ૫૬/૨૦૧૭ માં પસાર કરવામાં આવેલ ચુકાદો અને હુકમ આ અદાલત દ્વારા સ્થગિત રાખવામાં આવ્યો હતો, તેમ છતાં, તે અરજીના અરજદારો અને પ્રથમ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪ ના સામાવાળા-પ્રતિવાદીઓએ ચેરિટી કમિશનરનો આશરો લીધો હતો અને તેઓએ મિલકતોમાં પોતાના નામો ચડાવી દીધા હતા.

૫.૮ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે સામાવાળા-પ્રતિવાદીઓ અને

મૂળ અરજદારો તરફથી આવો અભિગમ આ અદાલત દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા મનાઈહુકમના સંપૂર્ણ ઉલ્લંઘનમાં હતો, જે સામાવાળા-પ્રતિવાદીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલો સભાન તિરસ્કાર છે અને સામાવાળા-પ્રતિવાદીઓના આવા ઇરાદાપૂર્વકના તિરસ્કારપૂર્ણ કૃત્યો બદલ 'સદર સંહિતા' ના ઓર્ડર ૩૯ રૂલ ૨એ લાગુ કરીને અથવા કન્ટેમ્પ્ટ ઓફ કોર્ટ્સ એક્ટ, ૧૯૭૧ હેઠળ કાર્યવાહી શરૂ કરીને સજા થવી જોઈએ.

૫.૯ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે પક્ષકારના તિરસ્કારપૂર્ણ વર્તનને કેસના અંતિમ પરિણામ સાથે કોઈ લેવાદેવા નથી, પરંતુ તે અદાલતના હુકમોના ગૌરવ અને પવિત્રતાના સંદર્ભમાં છે અને જો કેસના પરિણામ અથવા વિવાદિત મુદ્દાને ધ્યાનમાં લીધા વિના અદાલતના હુકમોનું ઉલ્લંઘન કે ભંગ કરવામાં આવે, તો અદાલતે અદાલતી તિરસ્કાર કરનારને સજા કરવી જરૂરી છે. તેથી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે કથિત અદાલતી તિરસ્કાર કરનારાઓ સામે પગલાં લેવા માટે દાખલ કરાયેલ સિવિલ એપ્લિકેશનો મંજૂર કરવા અરજ કરી હતી.

૫.૧૦ સર્વગ્રાહી રીતે, પોતાની વિસ્તૃત દલીલોમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે ત્રણેય અપીલો મંજૂર કરવા અને વાદગ્રસ્ત ચુકાદાઓ અને હુકમોને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવા તથા એવું ઠરાવવા માટે રજૂઆત કરી હતી કે ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિ એ ખાનગી ઇષ્ટદેવ છે અને સ્થાવર અને જંગમ મિલકતો એ સાંસારિક સ્વરૂપ ધરાવતી મહંતની અંગત મિલકતો છે; અને

ભગવાન નરસિંહજી મંદિર ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ તરીકે પાંચ સામાવાળાઓની નિમણૂક રદ કરવામાં આવે, અને આ અદાલતના હુકમનો ભંગ કરવા બદલ તેમની સામે પગલાં લેવામાં આવે.

૬. તેનાથી વિરુદ્ધ, વિદ્વાન વકીલ શ્રી તેજસ પી. સત્તા દ્વારા સહાયિત વિદ્વાન પરિષ્ક વકીલ શ્રી પર્સી કવીનાએ સવિશેષ દલીલ કરી હતી કે આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચે, પ્રથમ અપીલ નં. ૨૨૨/૧૯૭૨ સાથેની પ્રથમ અપીલ નં. ૮૦૩/૧૯૭૧ માં સંયુક્ત ચુકાદામાં આખરી રીતે નક્કી કર્યું હતું કે ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર એ એક જાહેર ટ્રસ્ટ છે, જે વર્ષ ૧૯૫૨ માં સુરત ખાતે ટ્રસ્ટ નોંધણી નં. એ/૧૩૬૯/સુરત તરીકે નોંધાયેલું હતું અને વલસાડ જિલ્લાના વિભાજન પછી, ભગવાન નરસિંહજીના મંદિરને નવો નોંધણી નંબર ફાળવવામાં આવ્યો હતો. આથી, તેઓ રજૂઆત કરે છે કે ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર એક જાહેર ટ્રસ્ટ છે અને ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિ એક જાહેર મૂર્તિ છે, જ્યાં પ્રત્યેક ભક્ત ભક્તિ, પૂજા અને આરતી કરી શકે છે, તે મુદ્દો આખરી થઈ ગયો હોવાથી, હાલની અપીલોના સમૂહમાં તેને ફરીથી ઉઠાવી શકાય નહીં.

૬.૧ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા પ્રથમ અપીલ નં. ૮૦૩/૧૯૭૧ અને પ્રથમ અપીલ નં. ૨૨૨/૧૯૭૨ માં પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૧૧/૧૨.૦૮.૧૯૭૭ ના ચુકાદા અને હુકમને સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામદાસ દ્વારા સ્પેશિયલ લીવ પીટીશન (સિવિલ) નં. ૪૨૪૯-

જરૂર/૧૯૭૮ દાખલ કરીને નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ, જ્યારે પણ અરજદાર/અપીલકર્તા પેનિંગ અપીલોમાં હાઈકોર્ટના ચુકાદા સામે કાર્યવાહી હાથ ધરે ત્યારે પીટીશનમાં પહેલેથી જ ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્નો ઉઠાવવાની સ્વતંત્રતા સાથે ઉપાડવાની પુરસીસ મૂકીને સુપ્રીમ કોર્ટમાંથી તે પાછી ખેંચી લેવામાં આવી હતી. તેથી, તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર એક જાહેર ટ્રસ્ટ છે તે મુદ્દો હવે રેસ-ઈન્ટીગ્રા (અનિર્ણિત) રહ્યો નથી.

૬.૨ પોતાની સંક્ષિપ્ત રજૂઆતમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કવીનાએ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે ભલે તે મહંત ધરમદાસ હોય કે છેલ્લા મહંત દયારામદાસ હોય કે અન્ય કોઈ મહંત હોય, તે તમામ માત્ર પૂજારીઓ હતા અને તેઓ ઇષ્ટદેવની મિલકતના માત્ર રક્ષકો/સંભાળ રાખનારા હતા. પૂજારી ઇષ્ટદેવની મિલકતને અંગત મિલકતમાં રૂપાંતરિત કરી શકે નહીં. જોકે, અહીં તદ્દન વિપરીત કેસ છે, જેમાં પૂજારીઓએ સભાનપણે ઇષ્ટદેવની મિલકતને પોતાની અંગત મિલકતમાં ફેરવી નાખી હતી.

૬.૩ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે રેકૉર્ડ પરના વિવિધ દસ્તાવેજો આ અદાલત સમક્ષ રજૂ કર્યા હતા અને રજૂઆત કરી હતી કે આસપાસના ગામોના ભક્તો ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિમાં અપાર શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ, ભક્તિ અને ધાર્મિક આદર ધરાવતા હતા, અને તેથી, તેઓએ મહંતને “બાવા” તરીકે આદર આપીને વિવિધ જમીનો

ભેટમાં આપી હતી, તેમની આજીવિકા જાળવવા માટે જમીનના વિવિધ ટુકડાઓ આપ્યા હતા. તેથી, આ મિલકતોને મહંતની અંગત મિલકતો તરીકે ગણી શકાય નહીં કે ધ્યાનમાં લઈ શકાય નહીં. તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે મહંત દ્વારા મેળવવામાં આવેલી જે કોઈ મિલકતો ભેટમાં મળેલી હતી અથવા જે મિલકતો તેઓ મહંત અથવા પૂજારી તરીકે અને તે ક્ષમતામાં ભગવાન નરસિંહજીના મંદિરની સાચવણી અને જાળવણી કરતા હતા, તે પૈકી કોઈપણ બક્ષિસ મહંતના અંગત સ્વરૂપમાં તેમની તરફેણમાં કરવામાં આવી નથી.

૬.૪ તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે જો આપણે તત્કાલીન મહંતો દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલી પ્રથમ બે વસિયતોનું અવલોકન કરીએ, તો તે ભક્તો અને ગ્રામજનોના કેસની તરફેણ કરે છે કે મિલકતો મંદિર સાથે જોડાયેલી હતી અને તે અંગત રીતે મહંતની સાંસારિક સ્વરૂપની મિલકતો ન હતી.

૬.૫ તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે મહંતોની અતૃપ્ત ઇચ્છાએ માત્ર ગ્રામજનો દ્વારા ભેટમાં આપવામાં આવેલી મિલકતો કે જમીનના ટુકડાઓને જ નહીં, પરંતુ બરખલી જમીનો અથવા ઇષ્ટદેવના મંદિરની જાળવણી અને દેખરેખ માટે તત્કાલીન બરોડા રાજ્ય દ્વારા દાનમાં આપવામાં આવેલી જમીનોને પણ અંગત ઉપયોગમાં ફેરવી દીધી હતી અને મિલકતો વેચવાની પરવાનગી મેળવવાના બહાના હેઠળ, ભ્રષ્ટ આચરણના શાસન હેઠળ, મહંતોએ ભગવાન નરસિંહજીની માલિકીની અને તેમના હકની જમીનોના વિશાળ હિસ્સાઓ પહેલેથી જ વેચી

દીધા છે.

૬.૬ અપીલકર્તાના વર્તન તરફ આંગળી ચીંધતા, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે પ્રથમ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯ માં સિવિલ એપિલકેશન નં. ૨૪૪/૧૯૭૯ માં, ગુજરાત હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે વચગાળાની રાહતની પુષ્ટિ કરતી વખતે, એવી શરતો સાથે ફેરફાર કર્યો હતો કે ટ્રસ્ટીઓ વહીવટ માટે સમગ્ર મંદિરનો કબજો લઈ શકે છે, અને અપીલકર્તા ટ્રસ્ટીઓની દેખરેખ હેઠળ પૂજારી તરીકે કામ કરશે અને પૂજારી તરીકે તેમના દ્વારા ભોગવટા હેઠળના ભાગનો કબજો જાળવી રાખવાની તેમને મંજૂરી આપવામાં આવશે.

૬.૭ બીજું, આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા અન્ય સ્થાવર મિલકતો અંગે એવો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો કે, કબજા અંગેનો સ્ટે માત્ર એ શરતે જ ચાલુ રહેશે કે છ અઠવાડિયાની અંદર મેસ્ને-પ્રોફિટ્સ (વચગાળાના નફા) પેટે ટ્રાયલ કોર્ટના સંતોષ મુજબની જામીનગીરી રજૂ કરવામાં આવે.

૬.૮ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે ઉપરોક્ત નિયમો અને શરતોમાં ચોક્કસ ફેરફાર સાથે વચગાળાની રાહતની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હોવા છતાં, ભ્રષ્ટ આચરણ અપનાવીને અપીલકર્તાએ અપીલોના વિષયવસ્તુ સમાન લગભગ તમામ સ્થાવર મિલકતો વેચી દીધી છે. તેમણે રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવેલા ચાર્ટનો સંદર્ભ આપ્યો હતો અને રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તાઓ દ્વારા

સમયાંતરે જમીનોના કેટલાક મોટા ટુકડાઓ વેચી દેવામાં આવ્યા હતા. જોકે, અપીલકર્તા તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે આ ચાર્ટનો વિરોધ કર્યો હતો.

૬.૯ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા 'જીપીટી એક્ટ' ની કલમ ૧૯ અને ૨૦ હેઠળ હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસની કાર્યવાહીમાં આંક-૫૧ નો સંદર્ભ આપ્યો હતો અને રજૂઆત કરી હતી કે મહંતે પોતે ખાનગી મિલકતો અને જાહેર મિલકતોની યાદી રજૂ કરી હતી. વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે, રિમાન્ડ પરના મુદ્દાનો નિર્ણય કરતી વખતે, આંક-૫૧ માં મહંત દ્વારા કરવામાં આવેલી ગંભીર કબૂલાતોનો સંદર્ભ લેવાની મહેરબાની કરી હતી અને આસપાસના સંજોગોની પૃષ્ઠભૂમિમાં, આ મુદ્દાનો સાચો, યોગ્ય અને વાજબી રીતે નિર્ણય કર્યો છે.

૬.૧૦ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે પ્રથમ અપીલ નં. ૨૨૨/૧૯૭૨ સાથેની પ્રથમ અપીલ નં. ૮૦૩/૧૯૭૧ માં ડિવિઝન બેન્ચના ચુકાદાનો સંદર્ભ આપ્યો હતો અને રજૂઆત કરી હતી કે સંકલન બેન્ચે મિલકતોનું સ્વરૂપ ધાર્મિક હોવાનું નક્કી કરવા માટે અને તેને સાંસારિક સ્વરૂપની ન ગણવા માટે વ્યાપકપણે કારણો આપ્યા હતા. જોકે, સંબંધિત સમયે વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે માત્ર થોડા મુદ્દાઓનો નિર્ણય કરીને દીવાની દાવો નક્કી કર્યો હોવાથી, ડિવિઝન બેન્ચે મર્યાદિત હેતુ માટે એટલે કે અન્ય મુદ્દાઓ નક્કી કરવા અને મિલકતોનું સ્વરૂપ

આખરી રીતે નક્કી કરવા માટે કેસ રિમાન્ડ કરવાની મહેરબાની કરી હતી.

૬.૧૧ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે, રિમાન્ડ પર થયેલી કાર્યવાહીમાં, અપીલમાં અપીલકર્તા એવા મહંત વિજય, સામાવાળા પક્ષકાર તરીકે જોડાયા હોવા છતાં અને વિધિવત સમન્સ બજવણી થઈ હોવા છતાં, કાર્યવાહીમાં ભાગ લેવાથી સ્વેચ્છાએ અને ઇરાદાપૂર્વક દૂર રહ્યા હતા. જે પુરાવો દાવાની કાર્યવાહીમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને પ્રથમ અપીલ નં. ૨૨૨/૧૯૭૨ સાથેની પ્રથમ અપીલ નં. ૮૦૩/૧૯૭૧ ના સંયુક્ત ચુકાદામાં ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા જેની વિસ્તૃત ચર્ચા કરવામાં આવી હતી, તે સિવાય રિમાન્ડની કાર્યવાહીમાં કોઈ વધારાનો પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હતો. તેથી આ પુરાવો અખંડિત રહ્યો હતો કારણ કે અપીલકર્તાએ દાવાની કાર્યવાહીમાં ભાગ લીધો ન હતો, જે તમામ મિલકતોનું સ્વરૂપ સાંસારિક સ્વરૂપની મિલકતો તરીકે સ્પષ્ટપણે નક્કી કરે છે.

૬.૧૨ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે અપીલકર્તા – શ્રી વિજય, જેમણે આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા કેસ રિમાન્ડ કર્યા પછી કાર્યવાહીનો વિરોધ કર્યો ન હતો, તેઓ હવે કોઈ અલગ અને નવી દલીલ સાથે આગળ આવી શકે નહીં.

૬.૧૩ સંક્ષેપમાં, તેઓ રજૂઆત કરશે કે જ્યારે આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા કેસ વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને રિમાન્ડ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે વિદ્વાન

ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે સ્થાવર મિલકતોની યાદીમાંથી ખાનગી મિલકતોને અલગ કરવાની જરૂર હતી, જેનું સ્વરૂપ ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા પહેલેથી જ નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું અને તેથી, જ્યારે કેસ રિમાન્ડ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટનું કાર્ય ન્યાયિક કાર્ય કરતાં વહીવટી કાર્ય સમાન મર્યાદિત હતું.

૬.૧૪ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે મિલકતો સાંસારિક સ્વરૂપની છે તેવો દાવો કરનાર મહંત હતા. તેથી, પુરાવાના બોજના સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને, મહંતે એ સાબિત કરવું જરૂરી હતું કે તેમને ભેટમાં આપવામાં આવેલ જમીનના જે કોઈ ટુકડાઓ હતા અથવા બરખલી જમીન, જે પાછળથી અલગ શરત (ટેન્યોર) ની જમીનમાં ફેરવવામાં આવી હતી, તે હકીકતમાં તેમની ખાનગી મિલકતો હતી. તેની ગેરહાજરીમાં, એવું અનુમાન ઊભું થાય છે કે તે ધાર્મિક સ્વરૂપની મિલકત હતી અને તે ભગવાન નરસિંહજીની મૂર્તિ અથવા મંદિરને અને મહંતના નામે ભેટમાં આપવામાં આવી હતી અને મહંતને પોતાનું અથવા મંદિરનું ભરણપોષણ કરવા માટે મિલકતોની ઉપજ લેવાનો મર્યાદિત અધિકાર આપવામાં આવ્યો હતો.

૬.૧૫ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે તત્કાલીન બરોડા રાજ્ય દ્વારા વિવિધ બરખલી જમીનની ગ્રાન્ટ અને તત્કાલીન બરોડા રાજ્ય તરફથી નાણાકીય અનુદાન, જે પાછળથી મહંતની પિનંતી પર બંધ કરવામાં આવ્યું હતું, તે સ્પષ્ટ કરે છે કે બધું માત્ર ભગવાન નરસિંહજી અથવા મંદિરને જ આપવામાં આવ્યું હતું. તે મહંતના ધ્યાનમાં પણ હતું. તેથી, જ્યારે જમીનના કેટલાક ટુકડાઓ વેચવામાં

આવ્યા હતા, ત્યારે વેચાણ દસ્તાવેજમાં સ્પષ્ટપણે જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તે ભગવાન નરસિંહજીની જમીન છે અને ભગવાન નરસિંહજી મંદિરના વહીવટકર્તા હોવાના નાતે, મહંત તેનું વેચાણ કરી રહ્યા છે. તેથી, જો આવી ઉપજમાંથી કોઈ જમીન ખરીદવામાં આવે, તો તે આપોઆપ (ઇપ્સો-ફેક્ટો) મંદિરની જમીન બની જાય છે.

૬.૧૬ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કવીના એ પણ રજૂઆત કરે છે કે જોકે તત્કાલીન બરોડા રાજ્ય દ્વારા આપવામાં આવેલી જમીનની શરત બદલીને જૂની શરતની જમીન કરવામાં આવી હતી, તેમ છતાં તત્કાલીન મહંતે સદર જમીન વેચવા માટે તત્કાલીન બરોડા રાજ્યના મહેસૂલી અધિકારી પાસેથી પરવાનગી માંગી હતી, જે દર્શાવે છે કે તેઓ સંપૂર્ણપણે જાણતા હતા કે આ જમીનો ભગવાન નરસિંહજી મંદિરની હતી અને તેઓ મંદિરના મહંત, પૂજારી હોવાના નાતે માત્ર મિલકતોનો વહીવટ કે સંચાલન કરવા માટે જ હતા. તેથી, રેકૉર્ડ પરના આ તમામ પુરાવાઓ સ્પષ્ટ કરે છે કે મિલકતો જાહેર મિલકતો હતી. ગ્રામજનોએ મંદિરમાં દાન આપ્યું હતું, અને તેથી, વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમમાં આ મુદ્દો યોગ્ય રીતે નક્કી કર્યો છે.

૬.૧૭ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કવીના દ્વારા વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે મહંત દયારામ, જેમણે સમગ્ર કાર્યવાહીનો ઉગ્ર વિરોધ કર્યો હતો અને તપાસની કાર્યવાહીમાં સતત જુબાની પણ આપી હતી, એવો દાવો કરવા માટે કે

મિલકતો સાંસારિક સ્વરૂપની છે અને તેમની છે, તેઓ પોતાની કોઈ અલગ અને અંગત આવક હતી તે દર્શાવતો એક પણ પુરાવો રેકૉર્ડ પર રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા. તત્કાલીન મહંત પાસે આવકનો પોતાનો સ્ત્રોત હતો તે દર્શાવવા કે સાબિત કરવા માટે રેકૉર્ડ પર કોઈ પુરાવો પણ રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી.

૬.૧૮ તેઓ રજૂઆત કરશે કે જોકે એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે મહંતો ધીરાણનો ધંધો કરતા હતા અથવા એક મહંત ફ્લોર-મિલમાં ભાગીદાર હતા, પરંતુ રજૂઆતો પુરાવા કરતાં ઘણી ઓછી છે.

૬.૧૯ મહંતો, જેમની પોતાની અંગત કે સ્વતંત્ર આવક હોવાનો દાવો કરવામાં આવે છે, તે સાબિત કરવા માટે તેઓ તેમના દ્વારા નિભાવવામાં આવતા હિસાબી ચોપડાઓ કે હિસાબ સરળતાથી રજૂ કરી શક્યા હોત, પરંતુ માત્ર મૌખિક શબ્દો સિવાય, આવકનો કોઈ સ્ત્રોત અથવા કોઈ સ્વતંત્ર આવકનો દાવો કરવા માટે કંઈપણ રજૂ કરવામાં આવ્યું નથી કે સાબિત કરવામાં આવ્યું નથી, જે પર્યાપ્ત રીતે સાબિત કરે છે કે મહંતો પાસે જે કંઈ નાણાં હતા તે માત્ર ભક્તો દ્વારા આપવામાં આવેલું દાન જ હતું.

૭. પ્રથમ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪ નો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કવીના દ્વારા દલીલ કરવામાં આવી છે કે જિલ્લા ન્યાયાધીશે કલમ ૪૭(૩) હેઠળ ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવા માટે 'જીપીટી એક્ટ' ની કલમ

૪૭(૪) હેઠળની જોગવાઈનું પાલન કર્યું છે.

૭.૧ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે ટ્રસ્ટના નિર્માતાની ઇચ્છાઓની ગેરહાજરીમાં, વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે ગ્રામસભાના લોકોની ઇચ્છાઓ ધ્યાને લીધી છે અને વધુમાં ટ્રસ્ટના હેતુને ધ્યાને લીધો છે અને ટ્રસ્ટના હેતુને પ્રોત્સાહન આપવા કે અવરોધવા માટે, અરજદારોને ટ્રસ્ટી તરીકે નિયુક્ત કર્યા છે. તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે ટ્રસ્ટીની નિમણૂક એ કામચલાઉ નિમણૂક રહેશે.

૭.૨ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે દીવાની દાવાની કાર્યવાહીમાં, જિલ્લા ન્યાયાધીશે એક યોજના પણ ઘડી હતી અને ઉત્તરાધિકારની પદ્ધતિ પણ નક્કી કરી હતી. જોકે, હાઈકોર્ટ સમક્ષની અપીલની કાર્યવાહીમાં, વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા પસાર કરાયેલ ચુકાદા અને હુકમ પર સ્ટે આપવામાં આવ્યો છે, જેમાં શ્રી મહંત વિજયને માત્ર પૂજારી તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા છે.

૭.૩ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે તારીખ ૨૨.૦૮.૧૯૭૯ ના હુકમ દ્વારા, આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચે તારીખ ૦૧.૦૨.૧૯૭૯ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા વચગાળાની રાહતના હુકમની પુષ્ટિ કરતી વખતે, ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટના ચુકાદા હેઠળ નિયુક્ત થયેલા ટ્રસ્ટીઓને સમગ્ર મંદિરનો કબજો સોંપ્યો હતો. તેઓ રજૂઆત કરશે કે કમનસીબે, સમય જતાં, આ વ્યક્તિઓ અવસાન પામી છે અને આ અદાલત દ્વારા ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટના હુકમ પર સ્ટે મૂકવામાં આવ્યો હતો.

તેથી, કોઈ નવા ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવામાં આવી ન હતી.

૭.૪ પૂજારી તરીકે નિયુક્ત થયેલા અપીલકર્તા શ્રી વિજયે વર્ષ ૨૦૧૭ સુધી સદર મંદિર ચાલુ રાખ્યું હતું, જેમાં પ્રત્યેક વ્યક્તિ મંદિરમાં દર્શન અને પૂજા કરતી હતી. આ પરિસ્થિતિમાં સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશન (ટ્રસ્ટ) નં. ૫૬/૨૦૧૭ ના અરજદારે 'જીપીટી એક્ટ' ની કલમ ૪૭ હેઠળ ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવા અરજ કરી હતી. વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે લોકોનો અભિપ્રાય લીધો અને પાંચ વ્યક્તિઓને ટ્રસ્ટી તરીકે નિયુક્ત કર્યા. આનો અર્થ એ થશે કે યોજના અમલમાં ન આવે ત્યાં સુધી આ એક કામચલાઉ નિમણૂક છે.

૭.૫ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે હાલના અપીલકર્તા પાસે આવા હુકમને પડકારવાનું કોઈ કારણ નથી.

૭.૬ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કવીના રજૂઆત કરે છે કે તારીખ ૨૮.૦૧.૨૦૨૫ ના હુકમ દ્વારા, સંકલન બેન્ચે સ્ટેની પુષ્ટિ કરતી વખતે, વિદ્વાન મદદનીશ ચેરિટી કમિશનર, નવસારીને તારીખ ૨૬.૦૧.૨૦૧૬ ના ગ્રામસભાના ઠરાવની સત્યતા તેમજ પ્રસ્તાવિત ટ્રસ્ટીઓની વિશ્વસનીયતા/લાયકાત અંગે અહેવાલ રજૂ કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૭.૭ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે સંકલન બેન્ચ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા

હુકમને અનુસરીને, મદદનીશ ચેરિટી કમિશનર, નવસારીએ સંપૂર્ણ તપાસ હાથ ધરી હતી અને તારીખ ૨૬.૦૧.૨૦૧૬ ના ગ્રામસભાના ઠરાવને સમકક્ષ અન્ય એક ઠરાવ મેળવ્યો હતો, અને હાલના ટ્રસ્ટીઓની વિશ્વસનીયતા અંગે પણ અહેવાલ આપ્યો હતો. આ બધું મહત્વ ધરાવે છે અને દર્શાવે છે કે વિજ્ઞાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે પાંચ વ્યક્તિઓને ટ્રસ્ટી તરીકે નિયુક્ત કરવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી. તેથી, પ્રથમ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪ હોવાના નાતે આ અપીલ ગુણદોષ વિનાની છે અને તેને ફગાવી દેવી જરૂરી છે.

૭.૮ હુકમના ભંગનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, તેઓ રજૂઆત કરશે કે પહેલેથી જ નોંધાયેલા ટ્રસ્ટમાં હાલના સામાવાળા-પ્રતિવાદીનું નામ નોંધવું, તેને કોઈપણ રીતે મનાઈહુકમનો 'ભંગ' કે 'ઉલ્લંઘન' કહી શકાય નહીં, અને તેથી, દબાણ લાવવાના હેતુથી દાખલ કરવામાં આવેલી આવી અરજી ફગાવી દેવાને પાત્ર છે, અને તેથી, મનાઈહુકમના ભંગ બદલ પગલાં લેવા માટેની સિવિલ એપ્લિકેશન ફગાવી દેવા રજૂઆત કરવામાં આવે છે.

૭.૯ સર્વગ્રાહી રીતે, વિજ્ઞાન પરિષ્ઠ વકીલ અપીલ ફગાવી દેવા રજૂઆત કરે છે અને અદાલતને આ અનંત મુકદ્દમાનો અંત લાવવા વિનંતી કરે છે, જેનો લાભ માત્ર મહંતો દ્વારા જ લેવામાં આવ્યો છે.

૮. સુશ્રી ધ્વનિ આર. ત્રિપાઠી, વિજ્ઞાન એ.પી.પી., લેખિત રજૂઆત રેકૉર્ડ પર

મૂકે છે અને વાદગ્રસ્ત હુકમોને સમર્થન આપે છે, અને રજૂઆત કરે છે કે કેસ રિમાન્ડ થયા પછી, વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે મિલકતોનું સ્વરૂપ સાંસારિક છે કે ધાર્મિક તે નક્કી કરવા માટે સ્વતંત્ર અને ન્યાયિક તપાસ હાથ ધરી છે.

૮.૧ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી ક્વાચત એ આધારે ન્યાયિક જણાય છે કે વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતોની ચાદીમાંથી જમીનના અનેક ટુકડાઓને બાકાત રાખ્યા છે અને સ્પષ્ટપણે તેને મહંતની સ્થાવર મિલકતો હોવાનું ઠરાવ્યું છે, અને તે દર્શાવે છે કે કોઈપણ પૂર્વગ્રહ વિના અને માત્ર રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના આધારે કેવી રીતે સ્વતંત્ર રીતે તપાસ હાથ ધરવામાં આવી છે.

૮.૨ એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ સુપ્રીમ કોર્ટ ૮૭૧ માં રિપોર્ટ થયેલ ધનેશ્વરબુવા ગુરુ પુરુષોત્તમબુવા શ્રી વિઠ્ઠલરુખના માલિક વિ. ધી ચેરિટી કમિશનર, બોમ્બે રાજ્ય ના કેસમાં આપેલા ચુકાદા પર આધાર રાખીને, તેઓ રજૂઆત કરશે કે કોઈ વિશ્વાસપાત્ર વિપરીત પુરાવાની ગેરહાજરીમાં, મિલકત મેનેજરના હવાલામાં હોવાનું વર્ણવીને મંદિરની તરફેણમાં સરકાર દ્વારા આપવામાં આવેલી ગ્રાન્ટ અચૂક નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જશે કે મિલકત એ જાહેર ધાર્મિક એન્ડોવમેન્ટ છે.

૮.૩ તેમણે એ દલીલને સમર્થન આપવા માટે ચુકાદાના ફક્ત ૪૩, ૪૪, ૪૫ અને ૪૬ નો સંદર્ભ આપ્યો હતો કે તત્કાલીન બરોડા રાજ્યે ભગવાન

નરસિંહજીના મંદિરને બરખલી જમીન આપી હતી, જે મિલકતનું સ્વરૂપ સ્થાપિત કરવા માટે પર્યાપ્ત છે. જ્યારે તે બરખલી જમીન હોય, ત્યારે તે મંદિરની સેવા/પૂજા માટે આપવામાં આવેલી જમીન હોવી સ્વાભાવિક છે.

૮.૪ તેઓ વધુમાં રજૂઆત કરશે કે રેકૉર્ડ પરનો સ્વીકૃત પુરાવો દર્શાવે છે કે તત્કાલીન બરોડા રાજ્ય મંદિરને ગ્રાન્ટ પણ આપતું હતું, અને પાછળથી, મહંતે બરોડા રાજ્યને ગ્રાન્ટ આગળ ન વધારવા વિનંતી કરી હતી, જે બરોડા રાજ્ય દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હતી. આ જમીનનું બરખલી સ્વરૂપ દૂર કરવા અને તેને જૂની શરતની જમીનમાં ફેરવવા માટેની એક સુનિયોજિત અથવા વ્યૂહાત્મક ચાલ હતી. તેમ છતાં, બરોડા નિબંધની કલમ ૯ ને ધ્યાનમાં રાખીને, જમીનનું સ્વરૂપ બદલીને જૂની શરતની જમીન કરવામાં આવ્યું હોવા છતાં, તે મંદિરને આપવામાં આવેલી બરખલી જમીનના સ્વરૂપમાં જ રહે છે, જેમાં મહંત હવાલો સંભાળતા હતા. આમ, તત્કાલીન બરોડા રાજ્ય દ્વારા આપવામાં આવેલી સ્થાવર મિલકત ધાર્મિક એન્ડોવમેન્ટ તરીકે જ રહે છે અને મિલકત પર ધાર્મિક સ્વરૂપ પ્રસ્થાપિત કરે છે.

૮.૫ વિદ્વાન એ.પી.પી. સુશ્રી ત્રિપાઠીએ (૨૦૦૭) ૫ એસ.સી.સી. ૬૭૭ માં રિપોર્ટ થયેલ શ્રી ગેડેલા સચિયદાનંદ મૂર્તિ (મૃતક) વારસદારો મારફત વિ. ડેપ્યુટી કમિશનર, એન્ડોવમેન્ટ્સ ડિપાર્ટમેન્ટ, એ.પી. અને અન્ય ના કેસમાં આપેલા ચુકાદાનો પણ સંદર્ભ આપ્યો હતો.

૮.૬ તેમણે ૨૦૨૬ આઈએનએસસી ૪૧૩ માં રિપોર્ટ થયેલ એપી સ્ટેટ વક્સ બોર્ડ ચેરપર્સન મારફ્ટ વિ. જાનકી બુસપ્પા ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના તાજેતરના ચુકાદાનો પણ સંદર્ભ આપ્યો હતો, એવી દલીલ કરવા માટે કે મંદિરને ધાર્મિક અથવા સમાવતી સેવાઓ આપવા માટે જમીન આપવી (સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદામાં મસ્જિદને) તે મિલકતના સ્વરૂપને ધાર્મિક અથવા સમાવતી એન્ડોવમેન્ટ બનાવે છે. તેથી, ઉપરોક્ત રજૂઆતને ધ્યાનમાં રાખીને, વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમોને સમર્થન આપતા વિદ્વાન એ.પી.પી. ખર્ચ સાથે આ અપીલો ફગાવી દેવા રજૂઆત કરે છે.

૯. બંને પક્ષોના વિદ્વાન વકીલોની પરસ્પર વિરોધી દલીલોને ધ્યાનમાં રાખીને અને વિશાળ રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહી તથા મુકદ્દમા કે જે વર્ષ ૧૯૫૨ થી શરૂ થયો હતો અને આ અદાલતમાં અપીલો સૌપ્રથમ વર્ષ ૧૯૭૧ માં અને ત્યારબાદ ફરીથી ૧૯૭૯ માં દાખલ કરવામાં આવી હતી તે તમામ બાબતો પર ન્યાયિક વિચારણા કરતાં, શરૂઆતમાં જ મને 'જીપીટી એક્ટ' ની કલમ ૭૨(૪) હેઠળની અપીલના વ્યાપની તપાસ કરવા દો, કારણ કે ત્રણ અપીલો પૈકી, ૧૯૭૯ ની અપીલો 'જીપીટી એક્ટ' ની કલમ ૭૨(૪) હેઠળ દાખલ કરવામાં આવી છે.

૯.૧ આ અદાલતની સંકલન બેન્ચે, પ્રથમ અપીલ નં. ૩૨૬૮/૨૦૧૮ (ન્યુટ્રલ સાઈટેશન: ૨૦૧૮ ગુજએચસી ૩૨૨૫૪) માં રિપોર્ટ થયેલ શ્રી આર. થાનીકેસ્વલમ વિ. શ્રી કેશનમુગમ ના કેસમાં, ૧૯૫૦ ના અધિનિયમની કલમ

૭૨(૪) હેઠળની અપીલ એ પ્રથમ અપીલ છે કે બીજી અપીલ તે સમાન મુદ્દા અંગે વિચારણા કરી હતી, અને સદર મુદ્દો સદર ચુકાદાના ફક્ત ૧૬ થી ૨૦ માં તપાસવામાં આવ્યો હતો, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:—

“૧૬. કાયદાનો ટૂંકો પ્રશ્ન એ છે કે શું મારી સમક્ષની અપીલને દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૮૬, જે મૂળ હુકમનામા સામેની અપીલો સાથે સંબંધિત છે, તે હેઠળ સમજવામાં આવતી 'પ્રથમ અપીલ' તરીકે ગણવી જોઈએ કે પછી આ અપીલ, જોકે આ અદાલતમાં 'પ્રથમ અપીલ' તરીકે દર્શાવવામાં આવી છે, તે વાસ્તવમાં અને હકીકતમાં દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૦ ની મયા દાઓને આધીન બીજી અપીલ છે, જ્યાં અપીલ માત્ર ત્યારે જ દાખલ કરી શકાય જો હાઈકોર્ટને સંતોષ થાય કે આ કેસમાં કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે. મને આ વિષય પરના કાયદાની વિચારણા કરવા દો.

૧૭. ડી.આર. પ્રધાન વિ. ધી બોમ્બે સ્ટેટ ફેડરેશન ઓફ ગૌશાળાઝ એન્ડ પાંજરાપોળ, ૧૯૫૬ (૫૮) બી.એલ.આર. ૮૯૪ માં, જોકે સદર અધિનિયમની કલમ ૭૨(૧) હેઠળ ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયને રદ કરવા માટેની અરજી કરવા માટેની સમયમર્યાદાના મુદ્દાનો નિર્ણય કરતી વખતે આ પ્રશ્ન એક અલગ સંદર્ભમાં ઉદ્ભવ્યો હતો, તેમ છતાં મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ છાગલાએ પાના નં. ૮૯૬ પર નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:—

“હવે, જોકે કલમ ૭૨(૧) ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયથી વ્યથિત

વ્યક્તિને સિટી સિવિલ કોર્ટમાં અરજી કરવાનો અધિકાર આપે છે, પરંતુ આપણે આ પેટા-કલમ દ્વારા આપવામાં આવેલા અધિકારના વાસ્તવિક સ્વરૂપને જોવું અને ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ. સ્વરૂપમાં નહીં તો વાસ્તવમાં, આ અધિકાર અપીલના સ્વરૂપનો છે. આ અરજીનો હેતુ ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયને રદ કરવાનો છે અને સિટી સિવિલ કોર્ટ તે નિર્ણય પર વિચાર કરવો જોઈએ, અને જો તેને સંતોષ થાય કે નિર્ણય ભૂલભરેલો છે, તો તેણે તેને રદ કરવો જોઈએ અને તે નિર્ણયથી વ્યથિત પક્ષકારને જરૂરી રાહત આપવી જોઈએ. તેથી, વાસ્તવમાં કલમ ૭૨(૧) દ્વારા વિચારાયેલી અરજી અને ચેરિટી કમિશનરના હુકમ સામે અપીલ કરવાના અધિકાર વચ્ચે ખૂબ જ ઓછો તફાવત છે."

૧૮. ઉપરોક્ત અવલોકનો સ્પષ્ટ કરે છે કે, વાસ્તવમાં, મારી સમક્ષના કેસમાં ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને કલમ ૭૨(૧) હેઠળ કરવામાં આવેલી અરજી અપીલના સ્વરૂપની હતી. વાસ્તવમાં, તે સદર અધિનિયમની કલમ ૫૦એ હેઠળ પસાર કરવામાં આવેલા હુકમ સામેની અપીલ હતી.

૧૯. એ.આઈ.આર. ૧૯૯૮ બોમ્બે ૧૩૧ માં રિપોર્ટ થયેલ શિવપ્રસાદ શંકરલાલ પરદેશી વિ. લીલાબાઈ બદ્રીનારાયણ કલવાર ના કેસમાં બોમ્બે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચને આ મુદ્દા પર વિગતવાર વિચારણા કરવાની તક મળી હતી. સદર અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓ અને આ વિષય પરના કેસ-લોની સંપૂર્ણ સમીક્ષા કર્યા પછી, ડિવિઝન બેન્ચે ચુકાદો આપ્યો હતો કે હાઈકોર્ટ સમક્ષ સદર અધિનિયમની કલમ ૭૨(૪)

હેઠળની અપીલ દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૦ હેઠળ નિર્ધારિત સમાન મર્યાદાઓને આધીન રહેશે, કારણ કે ૧૯૫૦ ના અધિનિયમની કલમ ૭૨(૪) માં એવું કંઈ નથી જે આવી અપીલની સુનાવણી કરતી વખતે હાઈકોર્ટને વધુ વ્યાપક હકુમત આપતું હોય, ભલે તેને 'પ્રથમ અપીલ' તરીકે દર્શાવવામાં આવી હોય. હું તેના સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ ટાંકું છું:—

"૧૪. રામચંદ્ર ગોવિંદ પંડિત વિ. ચેરિટી કમિશનર, ગુજરાત રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ એસ.સી. ૧૫૯૮ માં આ પ્રશ્ન સીધો સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ઉદ્ભવ્યો હતો, જેમાં નાયબ ચેરિટી કમિશનરે વિવાદિત મિલકતોના સ્વરૂપ અંગે સુઓ મોટુ (સ્પતઃ સંજ્ઞાન લઈ) તપાસ શરૂ કરી હતી. તેમણે ઠરાવ્યું હતું કે મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની હતી. સદર હુકમ સામેની અપીલ ચેરિટી કમિશનરે ફગાવી દીધી હતી. સિટી સિવિલ કોર્ટમાં કરાયેલી અરજી પણ ફગાવી દેવામાં આવી હતી. ગુજરાત હાઈકોર્ટમાં દાખલ કરવામાં આવેલી પ્રથમ અપીલ હાઈકોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ અપીલકર્તાએ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ દાખલ કરી હતી. તે પણ એવું ઠરાવીને ફગાવી દેવામાં આવી હતી કે અપીલ ચાલવાપાત્ર નથી કારણ કે અપીલકર્તા દ્વારા લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ હેઠળ જરૂરી પ્રમાણપત્ર મેળવવામાં આવ્યું ન હતું. લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ ફગાવી દેવા સામે જ અપીલકર્તાએ સર્વોચ્ચ અદાલતનો આશરો લીધો હતો. ડિવિઝન

બેન્ચે હીરાગર દયાગર વિ. રતનલાલ, (૧૯૭૨) ૧૩ ગુજ. એલ.આર. ૧૮૧ : (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૩ ગુજ. ૧૫) માં અન્ય ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા આપવામાં આવેલા અગાઉના ચુકાદા પર આધાર રાખીને લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ ફગાવી દીધી હતી. હીરાગરના કેસના નિર્ણયનો સિદ્ધાંત એ છે કે જે સિંગલ જજે કલમ ૭૨(૪) હેઠળની અપીલનો નિકાલ કર્યો હતો, તેઓ હાઈકોર્ટની દેખરેખને આધીન અદાલત દ્વારા અપીલ હકુમતની રૂએ કરવામાં આવેલા હુકમના સંદર્ભમાં અપીલ સાંભળી રહ્યા હતા અને તેથી, અપીલકર્તા માટે લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ હેઠળ ડિવિઝન બેન્ચમાં અપીલ કરવા માટે કેસ યોગ્ય હોવાનું પ્રમાણપત્ર સિંગલ જજ પાસેથી મેળવવું જરૂરી હતું. સર્વોચ્ચ અદાલતે ખીવરાજ છગનરામ ઝવર વિ. શિવશંકર બાસપ્પા લિંગાશેટ્ટી, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ બોમ્બે ૪૦ માં આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલા વિપરીત અભિપ્રાય પર વિચાર કર્યો હતો. આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે સદર અધિનિયમની કલમ ૭૨(૧) માત્ર અરજીના રૂપમાં ઉપાય પૂરો પાડે છે. જોકે આ કલમ હેઠળ જિલ્લા ન્યાયાધીશના કાર્યો અપીલ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવતા કાર્યો જેવા જ છે, પરંતુ જિલ્લા ન્યાયાધીશનો નિર્ણય અપીલ હકુમત હેઠળનો નથી. તેથી, જ્યારે કોઈ સિંગલ જજ કલમ ૭૨ હેઠળ જિલ્લા ન્યાયાધીશના નિર્ણય સામેની અપીલ સાંભળે છે, ત્યારે તેઓ લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ ના અર્થમાં અપીલ અદાલતના નિર્ણય સામેની અપીલ સાંભળતા નથી અને આવા કેસમાં સિંગલ જજના નિર્ણય

સામેની અપીલ તેમની પાસેથી પરવાનગી મેળવ્યા વિના દાખલ કરી શકાય છે. ખીવરાજના કેસમાં આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચતાં, ડિવિઝન બેન્ચે ડી.આર. પ્રધાનના કેસના સિદ્ધાંતને અલગ તારવ્યો હતો જેની આપણે ઉપર ચર્ચા કરી છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે ડી.આર. પ્રધાનના કેસમાં અને ખીવરાજના કેસમાં આ અદાલતના પરસ્પર વિરોધી મંતવ્યો તેમજ હીરાગર દયાગરના કેસમાં ગુજરાત હાઈકોર્ટ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા મંતવ્યો પર વિચાર કર્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટની જોગવાઈઓની યોજના પર વિચાર કર્યો અને ખીવરાજના કેસમાં વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાય સાથે સંમત થવું મુશ્કેલ જણાયું. સર્વોચ્ચ અદાલત ડી.આર. પ્રધાનના કેસમાં મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ છાગલા દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા તર્ક તેમજ હીરાગરના કેસમાં વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાય સાથે વિશેષ રીતે સંમત થઈ હતી. રામચંદ્ર પંડિતના કેસમાં પાના નં. ૧૬૦૦ અને ૧૬૦૧ પર ફકરા ૮ અને ૯ માં સર્વોચ્ચ અદાલતના અવલોકનો પુનઃ રજૂ કરવા અમે યોગ્ય માનીએ છીએ:—

"૮. અમે ઉપર ઉલ્લેખિત ત્રણ ચુકાદાઓના તર્ક પર વિચાર કર્યો છે. આદરપૂર્વક, અમને એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ બોમ્બે ૪૦ ના તર્ક સાથે સંમત થવું મુશ્કેલ જણાય છે. અમે અન્ય બે કેસોના તર્ક સાથે સંમત છીએ. જે પાતળી દોરી પર અપીલકર્તાની દલીલો ટકેલી છે તે કલમ ૭૨(૧) માં "અપીલ" શબ્દની ગેરહાજરી છે. માત્ર તે જ આ મુદ્દાનો નિર્ણય કરી શકે નહીં. જો આ કલમમાં જાણીતા શબ્દ "અપીલ" નો ઉપયોગ કરવામાં

આવ્યો હોત તો તેણે મુદ્દો ઉકેલી દીધો હોત. આ શબ્દની ગેરહાજરીએ જ કલમ ૭૨(૧) હેઠળની સત્તાના સ્વરૂપ, વ્યાપ અને વિષયવસ્તુની ઝીણવટભરી તપાસ આવશ્યક બનાવી છે.

૯. કલમ ૭૨ હેઠળ હકુમતનો ઉપયોગ કરવામાં ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટની સત્તા સંપૂર્ણ સત્તા છે. એ સાચું છે કે કમિશનર ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટના તાબા હેઠળ નથી પરંતુ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ પાસે કમિશનર દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમને સુધારવાની, ફેરફાર કરવાની, પુનરાવલોકન કરવાની અથવા રદ કરવાની સત્તાઓ છે. કલમ ૭૨ હેઠળની અરજીનો નિર્ણય કરતી વખતે અપીલના તમામ લક્ષણો અને અપીલ અદાલતની તમામ સત્તાઓ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને ઉપલબ્ધ છે. આ કેસનો નિર્ણય કરવા માટે આપણે માત્ર કાર્યવાહી માટે કલમ દ્વારા વપરાયેલા નામકરણ દ્વારા જ નહીં પરંતુ કાર્યવાહીના સાર અને વિષયવસ્તુ દ્વારા માર્ગદર્શન મેળવવું જોઈએ. એમ હોવાથી, અમને એવું ઠરાવવામાં કોઈ સંકોચ નથી કે કલમ ૭૨(૧) હેઠળ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સમક્ષની કાર્યવાહી અપીલના સ્વરૂપની છે અને કલમ ૭૨(૧) હેઠળ બાબતનો નિકાલ કરતી વખતે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કરે છે. પરિણામે, ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટના હુકમ સામેની અપીલનો નિર્ણય કરતી વખતે હાઈકોર્ટના સિંગલ જજ હાઈકોર્ટની ટેબલેબને આધીન અદાલત દ્વારા અપીલ હકુમતના ઉપયોગમાં જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા કરવામાં આવેલી બાબત સાથે કામ પાર પાડે છે અને તેથી લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ સીધી રીતે લાગુ પડે છે."

રામચંદ્ર પંડિતના કેસના નિર્ણયનો સિદ્ધાંત આપણા મનમાં કોઈ શંકા રાખતો નથી કે કલમ ૭૨ હેઠળની "અરજી" નો નિર્ણય કરતી વખતે અપીલ અદાલતની તમામ સત્તાઓ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને ઉપલબ્ધ છે અને આપણે આ મુદ્દાઓનો નિર્ણય માત્ર કલમ દ્વારા વપરાયેલા નામકરણ દ્વારા જ નહીં પરંતુ સદર અધિનિયમની કલમ ૭૨ હેઠળ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ અથવા સિટી સિવિલ કોર્ટને આપવામાં આવેલી સત્તાના સાર અને વિષયવસ્તુ દ્વારા કરવો જોઈએ. તેવી સ્થિતિ હોવાથી, એ બાબત ફલિત થશે કે કલમ ૭૨(૧) હેઠળ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સમક્ષની કાર્યવાહી નિઃશંકપણે અપીલના સ્વરૂપની છે અને ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ જે કરે છે તે કલમ ૭૨(૧) હેઠળની 'અરજી' નો નિકાલ કરતી વખતે અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કરવાનું છે. રામચંદ્ર પંડિતના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે એ આધાર પર અપીલ ફગાવી દીધી હતી કે કલમ ૧૫ હેઠળના પ્રમાણપત્રની ગેરહાજરીમાં કોઈ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ ચાલવાપાત્ર નથી તેવા નિષ્કર્ષ પર આવવામાં હાઈકોર્ટ સાચી હતી.

૧૫. આ અદાલતના કેટલાક સિંગલ જજોના ચુકાદાઓ વચ્ચેના દેખીતા વિરોધાભાસના સંદર્ભમાં આ પ્રશ્ન અમને સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો હોવાથી, અમે તેમનો સંક્ષિપ્ત સંદર્ભ આપવો જરૂરી માનીએ છીએ.

૧૬. ગોવિંદરાવ દેવબાસપ્પા મંથલકર વિ. અપ્પારાવ દેવબાસપ્પા મંથલકર, ૧૯૮૭ (૩) બોમ. સી.આર. ૪૯૩ માં, એ.સી. અગ્રવાલ, ન્યાયમૂર્તિ સદર અધિનિયમની કલમ ૭૨(૧) હેઠળ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ

સમક્ષની કાર્યવાહીના સ્વરૂપ અંગેના સમાન પ્રશ્ન પર વિચારણા કરી રહ્યા હતા. બીજો પ્રશ્ન એ હતો કે શું ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટના હુકમ સામે દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ, જોકે આ અદાલતમાં 'પ્રથમ અપીલ' તરીકે દર્શાવવામાં આવી છે, તેને દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૦ દ્વારા લાદવામાં આવેલી મર્યાદાઓને આધીન 'બીજી અપીલ' તરીકે ગણવી જોઈએ. સદર અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓના અર્થઘટન પર અને રામચંદ્ર પંડિતના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખીને, અગ્રવાલ, ન્યાયમૂર્તિએ ઠરાવ્યું હતું કે, જો કોઈ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સમક્ષની કાર્યવાહીના વ્યાપ, ક્ષેત્ર અને વિષયવસ્તુ પર વિચાર કરે તો એવું માનવું પડશે કે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કરી રહી હશે. કલમ ૭૨(૧) હેઠળની અરજી સાથે કામ કરતી વખતે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયની પુષ્ટિ કરવાની, રદ કરવાની અથવા તેમાં ફેરફાર કરવાની સત્તા આપવામાં આવી હતી. વાસ્તવમાં આ અરજીનો હેતુ ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયને રદ કરવાનો છે અને પેટા-કલમ દ્વારા આપવામાં આવેલા અધિકારના વાસ્તવિક સ્વરૂપને ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ. પરિણામે એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે અપીલ, ભલે 'પ્રથમ અપીલ' તરીકે દર્શાવવામાં આવી હોય, અપીલમાં ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમમાંથી ઉદ્ભવે છે અને તેથી તેને બીજી અપીલ તરીકે ગણવામાં આવશે જેણે દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૦૦ ની જરૂરિયાતોને સંતોષવી પડશે.

૧૭. મકબુલ અહેમદ મિયાં ગિરવ વિ. હિદાયતુલ્લા બલ્દી, ૧૯૯૨ મહા. એલ.જે. ૧૫૨૬, જે અમારામાંથી એક (સાવંત, ન્યાયમૂર્તિ) દ્વારા નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો, તેમાં સમાન પ્રશ્ન પર વિચારણા કરવામાં આવી હતી અને રામચંદ્ર પંડિતના કેસ, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ એસ.સી. ૧૫૯૮ (ઉપર મુજબ) માં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય પર અને ડી.આર. પ્રધાનના કેસ, ૧૯૫૬ (૫૮) બી.એલ.આર. ૮૯૪ માં આ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખીને, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આ અદાલતમાં સદર અધિનિયમની કલમ ૭૨(૪) હેઠળની અપીલ, જોકે 'પ્રથમ અપીલ' તરીકે દર્શાવવામાં આવી છે, તે 'બીજી અપીલ' ના સ્વરૂપની હતી અને તેણે સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ ની જરૂરિયાતો સંતોષવી પડશે.

૧૮. ગોદાવરીબાઈ તે મણીલાલ ત્રિવેદીના પત્ની વિ. રાંભાવ માધવરાવ ફાટિંગ, ૧૯૯૨ મહા. એલ.જે. ૨૩૦ માં, એમ.એસ. દેશપાંડે, ન્યાયમૂર્તિએ સમાન પ્રશ્ન પર વિચારણા કરતી વખતે મિયાં મોહમ્મદ અબ્દુલ કરીમ વિ. કલેક્ટર ઓફ સુરત, ૧૯૭૭ (૧૮) જી.એલ.આર. ૪૮૮ માં ગુજરાત હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ (એ.એમ. અહમદી, ન્યાયમૂર્તિ, તે સમયે તેઓ જે હોદ્દા પર હતા) ના ચુકાદા પર આધાર રાખીને વિપરીત અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો. તેમ છતાં, વકીલો સંમત થયા હોવાથી કે આ બાબતનો નિકાલ પુરાવાના આધારે થવો જોઈએ અને જાણે કે તે પ્રથમ અપીલ હોય તેમ પુરાવા પર વિચાર કરવામાં આવે તો તેમને કોઈ વાંધો રહેશે નહીં, તેથી દેશપાંડે, ન્યાયમૂર્તિએ મોટી બેન્ચને

સંદર્ભ કરવો જરૂરી માન્યો ન હતો.

૧૯. તાજેતરમાં, આર.જી. વૈધનાથ, ન્યાયમૂર્તિએ તારીખ ૧૩ માર્ચ, ૧૯૯૭ ના રોજ પ્રથમ અપીલોના એક જૂથ (એફ.એ. ૧૫૮૭/૧૯૯૬ અને અન્ય સાથી અપીલો) નો નિકાલ કરતી વખતે ઠરાવ્યું હતું કે જોકે કલમ ૭૨(૪) હેઠળની અપીલ સદર અધિનિયમ હેઠળ બીજી અપીલ હોઈ શકે છે, પરંતુ તે સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ હેઠળ બીજી અપીલના અર્થમાં આવતી નથી. વૈધનાથ, ન્યાયમૂર્તિએ આ અદાલતના અન્ય સિંગલ જજો દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા મંતવ્યોનો સંદર્ભ આપ્યો હતો અને જોકે તેઓ સંમત થયા હતા કે આ અપીલ બીજી અપીલ હતી, તેમ છતાં તેઓ એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા હતા કે, કલમ ૭૨ ની પેટા-કલમ (૪) માં મર્યાદાના એવા કોઈ શબ્દો નથી કે જેથી સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ હેઠળની બીજી અપીલ હોય તેમ આ અદાલતની સત્તાઓને પ્રતિબંધિત કરી શકાય.

૨૦. આ તબક્કે, એ ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે કે રામચંદ્ર પંડિતના કેસ (ઉપર મુજબ) માં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાયને તાજેતરમાં એ.આઈ.આર. ૧૯૯૬ એસ.સી. ૧૧૮૪ નાનાભાઈ દયાભાઈ પટેલ વિ. સુલેમાન ઈસુબજી દાદાભાઈ માં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પુનરોચ્ચારિત કરવામાં આવ્યો છે. સર્વોચ્ચ અદાલત તારીખ ૨૭ જુલાઈ, ૧૯૭૯ ના રોજ નક્કી કરાયેલી એલ.પી.એ. નં. ૧૦/૭૬ માં ગુજરાત હાઈકોર્ટના ચુકાદા સામે સ્પેશિયલ લીવ દ્વારા અપીલ પર વિચારણા કરી

રહી હતી. તે કેસમાં પ્રારંભિક તપાસ સદર અધિનિયમની કલમ ૧૮ હેઠળ મદદનીશ ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ હતી. નોંધણીના હુકમ સામે સદર અધિનિયમની કલમ ૭૦ હેઠળ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જે અપીલ ચેરિટી કમિશનરે ફગાવી દીધી હતી. હાઈકોર્ટમાં પ્રથમ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા આગળની લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલતમાં સ્પેશિયલ લીવ દ્વારા અપીલ પર, એવો પ્રશ્ન ઉદ્ભવ્યો કે શું સિંગલ જજના નિર્ણય સામે લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ, કલમ ૧૫ હેઠળ જરૂરી પરવાનગી મેળવ્યા વિના ચાલવાપાત્ર રહેશે. ચુકાદાના પાના નં. ૧૧૮૬ પર ફકરા ૪ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે રામચંદ્ર પંડિતના કેસ (ઉપર મુજબ) માં તેના અગાઉના નિર્ણયનો સંદર્ભ આપ્યો, તે કેસની હકીકતો અને સિદ્ધાંતનો સારાંશ આપ્યો અને પાના નં. ૧૧૮૬ પર ચુકાદાના ફકરા ૫ માં નીચે મુજબ નિષ્કર્ષ કાઢ્યો:—

"૫. પરિણામે, આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે વિદ્વાન સિંગલ જજના નિર્ણય સામે લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ ચાલવાપાત્ર નથી. આ કેસની હકીકતોને પણ એ જ સિદ્ધાંત લાગુ પડે છે. અપીલ દાખલ કરવા માટે વિદ્વાન સિંગલ જજની પરવાનગી સ્વીકૃતપણે મેળવવામાં આવી ન હતી. પરિણામે, વિદ્વાન સિંગલ જજની અપીલ સદર અધિનિયમ હેઠળ દેખરેખની હકુમતના વૈધાનિક પ્રદાનના આધારે ઉદ્ભવતી હોવાથી, લેટર્સ પેટન્ટ એક્ટની કલમ ૧૫ ના અગાઉના ભાગના અમલ દ્વારા તેમનામાં નિહિત

થશે. જ્યાં સુધી અપીલ માટે પરવાનગી માટે વિદ્વાન સિંગલ જજનું પ્રમાણપત્ર આપવામાં ન આવ્યું હોય ત્યાં સુધી ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ ચાલશે નહીં. તે દ્રષ્ટિએ, ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષની અપીલ અસમર્થ હતી અને તેથી તે રદ કરવામાં આવે છે." સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયનો ઉપરોક્ત સિદ્ધાંત આપણા મનમાં કોઈ શંકા રાખતો નથી કે કલમ ૭૨(૪) હેઠળની અપીલ એ બીજી અપીલના સ્વરૂપની છે જેની સામે જ, ડિવિઝન બેન્ચમાં આગળની અપીલ માટે લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ હેઠળ પરવાનગી જરૂરી છે. એ સ્પષ્ટ છે કે જો હાઈકોર્ટમાં કલમ ૭૨(૪) હેઠળની અપીલ, વાસ્તવમાં, 'પ્રથમ અપીલ' હોત અને 'બીજી અપીલ' ન હોત, તો ડિવિઝન બેન્ચમાં લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ દાખલ કરતા પહેલાં કલમ ૧૫ હેઠળ પરવાનગી મેળવવાનો આગ્રહ રાખવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નહોતો.

૨૧. બાબતનું હજુ એક અન્ય પાસું છે જે આ અદાલતના કોઈપણ ચુકાદામાં ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યું નથી અને અમે તેનો સંદર્ભ આપવો જરૂરી માનીએ છીએ. સી.પી.સી. ની કલમ ૪ ની પેટા-કલમ (૧) એવી જોગવાઈ કરે છે કે, તેનાથી વિપરીત કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈઓની ગેરહાજરીમાં, સી.પી.સી. માંનું કંઈપણ હાલમાં અમલમાં રહેલા કોઈપણ વિશેષ અથવા સ્થાનિક કાયદાને અથવા હાલમાં અમલમાં રહેલા કોઈપણ અન્ય કાયદા દ્વારા અથવા તે હેઠળ નિર્ધારિત કોઈપણ વિશેષ હુકમત અથવા પ્રદાન કરેલી સત્તા, અથવા કાર્યરીતિના કોઈપણ વિશેષ સ્વરૂપને

મર્યાદિત અથવા અન્યથા અસર કરનારું ગણાશે નહીં. સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ ની પેટા-કલમ (૧) એવી જોગવાઈ કરે છે કે સી.પી.સી. ના મુખ્ય ભાગમાં અથવા હાલમાં અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કાયદા દ્વારા અન્યથા સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય તે સિવાય, હાઈકોર્ટના તાબા હેઠળની કોઈપણ અદાલત દ્વારા અપીલમાં પસાર કરાયેલા પ્રત્યેક હુકમનામા સામે હાઈકોર્ટમાં અપીલ થશે, જો હાઈકોર્ટને સંતોષ થાય કે આ કેસમાં કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે. તેથી અમારા મતે, જો કોઈ વિશેષ કાયદો 'બીજી અપીલ' ના વ્યાપને અન્યથા વિસ્તૃત કરતો ન હોય, તો આવી બીજી અપીલ સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ દ્વારા લાદવામાં આવેલી મર્યાદાઓને અનુરૂપ હોવી જોઈએ. એવા કિસ્સાઓ હોઈ શકે છે જ્યાં કોઈ વિશેષ કાયદો બીજી અપીલના ઉપાય માટે જોગવાઈ કરે છે અને સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ દ્વારા વિચારાયેલી સત્તાઓ કરતાં ખાસ કરીને વધુ વ્યાપક સત્તાઓ પ્રદાન કરે છે. આવા કિસ્સામાં, એવી દલીલ કરવી શક્ય બની શકે છે કે સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ ની પેટા-કલમ (૧) ના પ્રારંભિક શબ્દોને ધ્યાનમાં રાખીને, સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ માં આપવામાં આવેલા કારણો કરતાં વધુ વ્યાપક કારણોસર બીજી અપીલ દાખલ કરી શકાય જો વિશેષ કાયદો તેવી જોગવાઈ કરતો હોય.

૨૨. ચુનીલાલ વિક્રમદાસ વિ. મોહનલાલ મોતીલાલ પટેલ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૨૨૬ માં, સૌરાષ્ટ્ર રેન્ટ કંટ્રોલ એક્ટ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૨૮ હેઠળ બીજી અપીલની જોગવાઈના સંદર્ભમાં આ

પ્રશ્ન ઉદ્ભવ્યો હતો. પ્રશ્ન એ હતો કે શું બીજી અપીલ સાથે કામ કરતી અપીલ અદાલત સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ દ્વારા લાદવામાં આવેલા સમાન પ્રતિબંધોથી બંધાયેલી હતી. સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સૌરાષ્ટ્ર રેન્ટ કંટ્રોલ એક્ટ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૨૮(૧) હેઠળ બીજી અપીલનો અર્થ અપીલ હુકમનામા સામેની અપીલ થાય છે પરંતુ હાઈકોર્ટની સત્તા પર સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ દ્વારા લાદવામાં આવેલા પ્રતિબંધો સૌરાષ્ટ્ર એક્ટની કલમ ૨૮ હેઠળની "બીજી અપીલ" ને લાગુ પડતા નથી. સર્વોચ્ચ અદાલતે સૌરાષ્ટ્ર એક્ટ, ૧૯૫૧ અને સી.પી.સી. ની જોગવાઈઓની યોજના પર વિચાર કર્યો અને ચુકાદાના ફક્ત ૯ માં નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે સૌરાષ્ટ્ર એક્ટ માત્ર એટલું જાહેર કર્યું હતું કે કલમ ૨૭ હેઠળ હકુમતનો ઉપયોગ કરતી અદાલતો દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમનામા અથવા હુકમો સામે બીજી અપીલ હાઈકોર્ટમાં થશે, પરંતુ તેનાથી સી.પી.સી. હેઠળની બીજી અપીલનું મૂળભૂત સ્વરૂપ બદલાયું નથી. વિશેષ કાયદામાં એવો નિષ્કર્ષ કાઢવા જેવું કંઈ નહોતું કે ધારાસભાએ સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ દ્વારા લાદવામાં આવેલા પ્રતિબંધોથી મુક્ત બીજી અપીલનો અધિકાર પક્ષકારોને આપવાનો ઇરાદો રાખ્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલતે નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે સૌરાષ્ટ્ર એક્ટની કલમ ૨૮ હેઠળની બીજી અપીલમાં, જે પ્રશ્નો સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ હેઠળની અપીલમાં ઉઠાવી શકાતા નથી, તે ઉઠાવી શકાય નહીં. તેથી, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે સદર અધિનિયમની કલમ ૨૮ હેઠળની

બીજી અપીલ હાઈકોર્ટ દ્વારા સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ દ્વારા નિર્ધારિત મર્યાદાઓમાં સ્વીકારી શકાય છે અને હાઈકોર્ટ દ્વારા પુરાવાની પુનઃ મૂલવણીની માંગણી પક્ષકારો માટે ખુલ્લી નથી. આ અસરના અવલોકનો સદર નિર્ણયના પાના નં. ૨૨૮ પર ફક્ત ૧૦ અને ૧૨ માં પણ જોવા મળે છે.

૨૩. સ્ટેટ ઓફ હિમાચલ પ્રદેશ વિ. મહારાણી કામ સુંદરી, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૩ એસ.સી. ૧૧૬૨ માં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા આ જ સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત થયેલો અમે જોઈએ છીએ. આ એવો કેસ હતો જ્યાં વિશેષ કાયદાએ હાઈકોર્ટને વધુ વ્યાપક સત્તાઓ આપી હતી અને હિમાચલ પ્રદેશ એબોલિશન ઓફ બિગ લેન્ડેડ એસ્ટેટ્સ એન્ડ લેન્ડ રિફોર્મ્સ એક્ટ, ૧૯૫૩ ની કલમ ૧૦૪ ના બળે, હાઈકોર્ટ બીજી અપીલમાં પણ પુરાવાનું પુનઃ મૂલ્યાંકન કરવા અને પોતાના તારણો પર આવવા માટે હકદાર હતી. વિશેષ કાયદા એટલે કે સદર હિમાચલ પ્રદેશ એક્ટ દ્વારા કલમ ૧૦૪ ના આધારે હાઈકોર્ટને વધુ વ્યાપક સત્તાઓ આપવામાં આવી હોવાથી, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે હકીકતના તારણોમાં દખલ કરવાની હાઈકોર્ટની સત્તાઓ પર સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ દ્વારા લાદવામાં આવેલી મર્યાદાઓ લાગુ પડતી ન હતી અને તેથી, વિશેષ કાયદાની કલમ ૧૦૪ ના વ્યાપક ક્ષેત્રને ધ્યાનમાં રાખીને હાઈકોર્ટ પુરાવાનું પુનઃ મૂલ્યાંકન કરવા અને પોતાના તારણો પર આવવા હકદાર હતી. આ અવલોકનો ચુકાદાના ફક્ત ૩ માં જોવા મળે છે.

૨૪. અમે ગણપત વિ. શ્રીમતી રામદેવી, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૮ પી. એન્ડ એચ. ૧૩૭ માં પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટના કુલ બેન્ચના નિર્ણયનો પણ સંદર્ભ આપી શકીએ છીએ. એસ.એસ. સંઘાવાલિયા, ન્યાયમૂર્તિ (તે સમયે તેઓ જે હોદ્દા પર હતા) એ પંજાબ કોર્ટ્સ એક્ટ, ૧૯૧૮ ની કલમ ૪૧ ની જોગવાઈઓ પર વિચાર કર્યો હતો જેને સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ ની સુધારેલી જોગવાઈઓ દ્વારા કોઈપણ રીતે અસર થઈ ન હતી કે તેમાં ઘટાડો થયો ન હતો. પંજાબ કોર્ટ્સ એક્ટની કલમ ૪૧ ની જોગવાઈઓ વર્ચ્યુઅલી સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ ની અસુધારિત જોગવાઈઓ સાથે સમકક્ષ હતી. પરંતુ, જોકે ૧૯૭૬ ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ ની જોગવાઈઓમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ પંજાબ કોર્ટ્સ એક્ટની કલમ ૪૧ માં કોઈ અનુરૂપ સુધારો કરવામાં આવ્યો ન હતો, જે હેઠળ બીજી અપીલ સ્વીકારવામાં આવી હતી. સી.પી.સી. ની કલમ ૪ ની પેટા-કલમ (૧) તેમજ કલમ ૧૦૦ ની પેટા-કલમ (૧) ની જોગવાઈઓ પર આધાર રાખીને કુલ બેન્ચ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે જો વિશેષ કાયદાની કલમ ૪૧ હેઠળ બીજી અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે વિશેષ કાયદાએ હાઈકોર્ટને વધુ વ્યાપક હકુમત આપી હોય, તો સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ દ્વારા લાદવામાં આવેલી મર્યાદાઓ આવી સત્તાઓમાં ઘટાડો કરી શકે નહીં. આ તારણો રિપોર્ટના પાના નં. ૧૪૦ પર ચુકાદાના ફક્ત ૧૧ થી ૧૪ માં જોવા મળે છે.

૨૫. ઉપર ફરરા ૨૨ અને ૨૩ માં ચર્ચા કરાયેલા બે કેસોમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કાયદા (ચુનીલાલ વિઠ્ઠલદાસનો કેસ અને મહારાણી કામ સુંદરીનો કેસ (ઉપર મુજબ)) તેમજ ગણપતના કેસમાં (ઉપર ફરરો ૨૪) પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટની કુલ બેન્ચ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાયને ધ્યાનમાં રાખીને અને રામચંદ્ર પંડિતના કેસ (ઉપર મુજબ) માં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયના સિદ્ધાંતને નાનાભાઈ દયાભાઈ પટેલના કેસ (ઉપર મુજબ) માં પુનરોચ્ચારિત કરવામાં આવ્યો છે તે હકીકત સાથે મળીને તથા એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટની કલમ ૭૨(૪) બીજી અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓ કરતાં વધુ વ્યાપક સત્તાઓ આપતી નથી, અમારો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય છે કે વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા સંદર્ભિત પ્રથમ પ્રશ્નના પ્રથમ ભાગનો જવાબ હકારાત્મક હોવો જોઈએ. તેથી અમે ઠરાવીએ છીએ કે બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટની કલમ ૭૨(૪) હેઠળ દાખલ કરાયેલી અપીલ, બીજી અપીલ સ્વીકારતી વખતે સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ હેઠળ લાદવામાં આવેલા પ્રતિબંધો અને મર્યાદાઓને આધીન છે. પરિણામે એ બાબત ફલિત થશે કે કલમ ૭૨(૪) હેઠળની અપીલ આ અદાલતમાં માત્ર ત્યારે જ થશે જો હાઈકોર્ટને સંતોષ થાય કે આ કેસમાં કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે. વાસ્તવમાં, આવી અપીલ સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ હેઠળ નિર્ધારિત સમાન મર્યાદાઓને આધીન રહેશે કારણ કે બોમ્બે

પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટની કલમ ૭૨(૪) માં એવું કંઈ નથી જે આવી અપીલની સુનાવણી કરતી વખતે આ અદાલતને વધુ વ્યાપક હકુમત આપતું હોય, ભલે તેને પ્રથમ અપીલ તરીકે દર્શાવવામાં આવી હોય."

૨૦. મારી પાસે પરવેઝ રૂસ્તમજી ભરડા વિ. નવરોઝજી સોરાબજી તંબોલી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૨૦૦૧ ગુજરાત ૧૬૦ ના કેસમાં આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચનો નિર્ણય મારા સમર્થનમાં છે. આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચે, ઉપરોક્ત સંદર્ભિત કેસમાં, એવો અભિપ્રાય લીધો છે કે જ્યારે હાઈકોર્ટના સિંગલ જજ ૧૯૫૦ ના અધિનિયમની કલમ ૭૨ હેઠળ હકુમતના ઉપયોગમાં ચુકાદો આપે છે, ત્યારે તેઓ અપીલ હકુમતના ઉપયોગમાં પસાર કરાયેલા હુકમનામા અથવા કરાયેલા હુકમ સામે અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કરે છે. તેને બીજી રીતે કહીએ તો, તેઓ પ્રથમ અપીલ અદાલત તરીકે નહીં પરંતુ બીજી અપીલ અદાલત તરીકે હકુમતનો ઉપયોગ કરે છે. મને સ્પષ્ટ કરવા દો કે જોકે આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચનો નિર્ણય એક અલગ સંદર્ભમાં હતો, એટલે કે ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ ઈન્ટ્રા-કોર્ટ અપીલ દાખલ કરવાના અધિકારના સંબંધમાં હતો, તેમ છતાં આ અવલોકનો ઉપર સંદર્ભિત બોમ્બે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા લેવાયેલા અભિપ્રાયને પુષ્ટિ આપે છે. હું તેના સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ ટાંકું છું:—

‘પ. તેથી, અમારી સમક્ષનો પ્રશ્ન એ છે કે શું સદર અધિનિયમની કલમ ૭૨ હેઠળ એફ.એ. માં વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમ સામે એલ.પી.એ. યોગ્ય રહેશે. અમારા મતે, આવી અપીલ ચાલશે નહીં અને આ મુદ્દો હવે રેસ-ઈન્ટીગ્રા રહ્યો નથી કારણ કે તે હીરાગર દયાગર (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૩ ગુજ. ૧૫) માં આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યો છે. હીરાગર દયાગર માં, લગભગ સમાન પરિસ્થિતિમાં, અદાલતને લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ સાથે વંચાણે લેતાં સદર અધિનિયમની કલમો ૭૦ થી ૭૬ ની જોગવાઈઓ અને એલ.પી.એ. ની ચાલવાપાત્રતા પર વિચારણા કરવાનું જણાવવામાં આવ્યું હતું.

આ અદાલતને લાગુ પડતી બોમ્બેની લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ નીચે મુજબ વંચાય છે:—

"૧૫. અને અમે વધુમાં આદેશ આપીએ છીએ કે ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની કલમ ૧૦૮ ને અનુસરીને, સદર હાઈકોર્ટના એક ન્યાયાધીશ અથવા કોઈપણ ડિવિઝન કોર્ટના એક ન્યાયાધીશના ચુકાદા સામે (સદર હાઈકોર્ટની દેખરેખને આધીન અદાલત દ્વારા અપીલ હકુમતના ઉપયોગમાં કરવામાં આવેલા હુકમનામા અથવા હુકમના સંદર્ભમાં અપીલ હકુમતના ઉપયોગમાં પસાર કરાયેલો ચુકાદો ન હોય, અને રીવિઝન હકુમતના ઉપયોગમાં કરવામાં આવેલો હુકમ ન હોય અને ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની કલમ ૧૦૭ ની જોગવાઈઓ હેઠળ દેખરેખની સત્તાના ઉપયોગમાં અથવા ફોજદારી હકુમતના ઉપયોગમાં પસાર કરાયેલી સજા કે કરવામાં

આવેલો હુકમ ન હોય તે સિવાય) બંગાળ ખાતે ફોર્ટ વિલિયમ ખાતેની સદર હાઈકોર્ટ ઓફ જ્યુડિકેચરમાં અપીલ થશે, અને આમાં અગાઉ ગમે તે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોવા છતાં, ગવર્નમેન્ટ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની કલમ ૧૦૮ ને અનુસરીને સદર હાઈકોર્ટના એક ન્યાયાધીશ અથવા કોઈપણ ડિવિઝન કોર્ટના એક ન્યાયાધીશ દ્વારા (ફિબ્રુઆરી, ૧૯૨૯ ના પ્રથમ દિવસે અથવા તે પછી) સદર હાઈકોર્ટની દેખરેખને આધીન અદાલત દ્વારા અપીલ હુકમતના ઉપયોગમાં કરવામાં આવેલા હુકમનામા અથવા હુકમના સંદર્ભમાં અપીલ હુકમતના ઉપયોગમાં કરાયેલા ચુકાદા સામે સદર હાઈકોર્ટમાં અપીલ થશે, જ્યાં ચુકાદો પસાર કરનાર ન્યાયાધીશ જાહેર કરે છે કે કેસ અપીલ માટે યોગ્ય છે; પરંતુ સદર હાઈકોર્ટના ન્યાયાધીશોના અથવા આવી ડિવિઝન કોર્ટના અન્ય ચુકાદાઓ સામે અપીલ કરવાનો અધિકાર અમારા, અમારા વારસદારો અથવા ઉત્તરાધિકારીઓની અમારી અથવા તેમની પ્રીવી કાઉન્સિલ સમક્ષ રહેશે, જે હવે પછી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે."

૬. હીરાગર દયાગર (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૩ ગુજ. ૧૫) માં, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે કલમ ૧૫ હાઈકોર્ટના એક ન્યાયાધીશના ચુકાદા સામે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચમાં અપીલ કરવાનો અધિકાર પૂરો પાડે છે. જોકે, તે જણાવે છે કે "હાઈકોર્ટની દેખરેખને આધીન અદાલત દ્વારા અપીલ હુકમતના ઉપયોગમાં કરવામાં આવેલા હુકમનામા અથવા હુકમના સંદર્ભમાં અપીલ હુકમતના ઉપયોગમાં હાઈકોર્ટના એક ન્યાયાધીશના

ચુકાદા સામે અપીલ થશે જ્યાં ચુકાદો પસાર કરનાર ન્યાયાધીશ જાહેર કરે છે કે કેસ અપીલ માટે યોગ્ય છે". બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો હાઈકોર્ટના સિંગલ જજ અપીલ હકુમતના ઉપયોગમાં પસાર કરાયેલા હકુમનામા સામે અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કરે છે અને ચુકાદો આપે છે, તો આવા ચુકાદા સામે અધિકાર તરીકે કોઈ અપીલ થશે નહીં.

૭. હીરાગર દયાગર (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૩ ગુજ. ૧૫) માં, 'અપીલ હકુમત' અભિવ્યક્તિના ક્ષેત્ર અને વ્યાપ પર ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા વિચારણા કરવામાં આવી હતી. સદર અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓનો સંદર્ભ આપતાં, ભગવતી, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ (તે સમયે તેઓ જે હોદ્દા પર હતા) એ અવલોકન કર્યું હતું (ફકરો ૩):-

"અપીલકર્તાઓની દલીલ એવી હતી કે કલમ ૭૨ પેટા-કલમ (૧) માત્ર ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયને રદ કરવા માટે અદાલતમાં અરજી કરવાની વાત કરે છે અને તે ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણય સામે અપીલ કરવાની જોગવાઈ કરતી નથી. અપીલકર્તાઓએ ધ્યાન દોર્યું કે તે નોંધપાત્ર છે કે જોકે ધારાસભાએ કલમ ૭૦ અને ૭૧ માં "અપીલ" શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો છે, પરંતુ કલમ ૭૨ માં તેણે આ નામકરણથી અલગ પડીને અને કલમ ૭૨ હેઠળની કાર્યવાહી સાથે કામ કરતી વખતે, તેણે ઇરાદાપૂર્વક અને સમજી-વિચારીને "અપીલ" શબ્દનો ઉપયોગ કરવાનું ટાળ્યું છે અને તે કાર્યવાહીને અરજી તરીકે દર્શાવી છે. તેથી કલમ ૭૨ હેઠળની કાર્યવાહીને ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણય સામે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટમાં અપીલ તરીકે ગણી

શકાય નહીં અને જ્યારે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ કલમ ૭૨ હેઠળની અરજીના સંબંધમાં પોતાની હકુમતનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે તે અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કરતી નથી પરંતુ તે કલમ ૭૨ દ્વારા તેને આપવામાં આવેલી વિશેષ હકુમતનો ઉપયોગ કરે છે. અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી હતી કે જો ધારાસભા ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને અપીલ હકુમત આપવાનો ઈશાદો ધરાવતી હોત, તો ધારાસભાએ જાણીતી અને પરિચિત અભિવ્યક્તિ "અપીલ" નો ઉપયોગ કર્યો હોત જે તેણે કલમ ૭૦ અને ૭૧ માં વાપરી છે પરંતુ ધારાસભાએ આ અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ ન કર્યો હોવાથી, અનિવાર્યપણે એવું અનુમાન થવું જોઈએ કે ધારાસભા કલમ ૭૨ હેઠળ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને જે હકુમત આપવા માંગતી હતી તે અપીલ હકુમત ન હતી પરંતુ વિશેષ સ્વરૂપની હકુમત હતી. અમારી સમક્ષ ચોથા સામાવાળા એવા ચેરિટી કમિશનરે અપીલકર્તાઓ તરફથી રજૂ કરવામાં આવેલી આ દલીલને સમર્થન આપ્યું હતું. જોકે, સામાવાળા નં. ૧ થી ૩ એ ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે કલમ ૭૨ માં ધારાસભા દ્વારા વપરાયેલું નામકરણ અપ્રસ્તુત હતું. જે બાબત ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર હતી તે એ હતી કે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને આપવામાં આવેલી હકુમતનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ અને લક્ષણ શું હતું અને તે કલમ ૭૨ હેઠળની અરજીમાં ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા વાપરી શકાય તેવી સત્તાઓના વ્યાપ અને ક્ષેત્રના યોગ્ય વિચારણા પર જ નક્કી થઈ શકે છે. સામાવાળા નં. ૧ થી ૩ એ નિર્દેશ કર્યો કે કલમ ૭૨ હેઠળની અરજી સાથે કામ કરતી વખતે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને આપવામાં આવેલી સત્તાઓ સ્પષ્ટપણે

અપીલ સત્તાઓ હતી અને જોકે ધારાસભા દ્વારા "અપીલ" શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો ન હતો, પરંતુ વાસ્તવમાં તે અપીલ હકુમત હતી જેનો ઉપયોગ કલમ ૭૨ હેઠળની અરજી સાથે કામ કરતી વખતે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવી રહ્યો હતો. પક્ષકારોની આ પરસ્પર વિરોધી દલીલો હતી જેને હવે અમે ધ્યાનમાં લેવા આગળ વધીશું."

૮. અગાઉના નિર્ણયો પર વિચારણા કરીને, અદાલતે આગળ જણાવ્યું (ફરો ૫):—

"હવે, એ નોંધી શકાય છે કે કલમ ૭૨ હેઠળની અરજીમાં ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયની પુષ્ટિ કરવાની, રદ કરવાની અથવા તેમાં ફેરફાર કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે અને આ સત્તા પર કોઈ મર્યાદાઓ કે બંધનો નથી. ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ જે સમગ્ર બાબત હતી તે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સમક્ષ સંપૂર્ણપણે મુક્ત છે અને ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ પાસે કાયદા પર કે હકીકત પર, યોગ્ય લાગે તે રીતે ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયની સમીક્ષા કરવાની સંપૂર્ણ અને પૂર્ણ સત્તા છે. જો આ અપીલ સત્તા ન હોય, તો તે બીજું શું હોઈ શકે તે જોવું મુશ્કેલ છે. એ સાચું છે કે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ ચેરિટી કમિશનર પર કોઈ દેખરેખની સત્તા ધરાવતી નથી તે અર્થમાં ચેરિટી કમિશનર ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટના તાબા હેઠળ નથી પરંતુ તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે અન્ય બાબતો ઉપરાંત કલમ ૭૦ હેઠળના તેમના નિર્ણયોની બાબતમાં, ચેરિટી કમિશનર ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટથી ઉતરતા છે કારણ કે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ પાસે તેમના નિર્ણયો રદ કરવાની અથવા તેમાં

ફેરફાર કરવાની સત્તા છે. અપીલનો મૂળ સાર એ છે કે ઉચ્ચ ટ્રીબ્યુનલ પાસે નીચલી ટ્રીબ્યુનલના નિર્ણયોની સમીક્ષા કરવાની સત્તા હોવી જોઈએ અને ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ પાસે કલમ ૭૨ હેઠળ ચોક્કસપણે તે સત્તા છે. ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, જેમ કે અમે પહેલેથી જ નિર્દેશ કર્યો છે, કલમ ૭૨ હેઠળની અરજી પર ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયોની પુષ્ટિ કરી શકે છે, રદ કરી શકે છે અથવા ફેરફાર કરી શકે છે. ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૫૧ સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૭૬ હેઠળની તેની અંતર્નિહિત સત્તાના ઉપયોગમાં, જો ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ યોગ્ય કેસમાં તેમ કરવું જરૂરી માને તો, ચેરિટી કમિશનરને કેસ રિમાન્ડ કરવાનો હુકમ પાણ કરી શકે છે. જુઓ ચંદ્રકાંત વિ. ચેરિટી કમિશનર, (૧૯૬૫) ૬ ગુજ. એલ.આર. ૬૪૯. અમે નિર્દેશ કરી શકીએ છીએ કે કલમ ૭૨ ની પેટા-કલમ (૧એ) પાણ એ અભિપ્રાયને સમર્થન આપે છે કે કલમ ૭૨ હેઠળ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને આપવામાં આવેલી સત્તા એ અપીલ સત્તા છે. કલમ ૭૨ ની પેટા-કલમ (૧એ) માં ઘડવામાં આવેલી જોગવાઈ દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૪૧ રૂલ ૨૭ સમાન શરતોમાં છે અને તે ભારપૂર્વક જણાવે છે કે કલમ ૭૨ હેઠળ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ જે કરવાનું છે તે ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ જે પુરાવો હતો તેના પર તેમના નિર્ણયની શુદ્ધતાની સમીક્ષા કરવાનું છે અને આ સ્પષ્ટપણે અપીલ સત્તાનું લક્ષણ છે. તેથી, તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે જોકે ધારાસભા દ્વારા "અપીલ" શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નથી અને કલમ ૭૨ હેઠળની કાર્યવાહીને અરજી તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવી

છે, તેમ છતાં આવી કાર્યવાહી સાથે કામ કરતી વખતે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને આપવામાં આવેલી હકુમત એ અપીલ હકુમત છે."

૯. આ રીતે અદાલતે નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે જ્યારે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સદર અધિનિયમની કલમ ૭૨ હેઠળની અરજી પર વિચારણા કરી, ત્યારે તેણે અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કર્યો હતો અને જ્યારે વિદ્વાન સિંગલ જજે તે હુકમ સામેની અપીલ સાંભળી, ત્યારે તેઓ અપીલ હકુમતના ઉપયોગમાં પસાર કરાયેલા હુકમનામા સામે અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કર્યો હોવાનું કહી શકાય અને પરિણામે, બાબતનો નિર્ણય કરનાર વિદ્વાન સિંગલ જજ પાસેથી યોગ્યતાનું પ્રમાણપત્ર મેળવ્યા વિના કોઈ એલ.પી.એ. થઈ શકશે નહીં. તે કેસમાં યોગ્યતાનું આપું કોઈ પ્રમાણપત્ર મેળવવામાં આવ્યું ન હોવાથી, એલ.પી.એ. ચાલવાપાત્ર નથી તેવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

૧૦. એમાં કોઈ શંકા નથી કે ખીવરાજ છગનરામ, (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ બોમ્બે ૪૦) માં બોમ્બે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે વિપરીત અભિપ્રાય લીધો હતો. પરંતુ સદર ચુકાદો આ અદાલત માટે બંધનકર્તા નથી અને હીરાગર દયાગર (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૩ ગુજ. ૧૫) અમારા માટે બંધનકર્તા છે તે હકીકત ઉપરાંત, ખીવરાજ છગનરામ વાંચતાં, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે હીરાગર દયાગર માં આ અદાલતના નિર્ણય તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું ન હતું.

વધુમાં, ખીવરાજ છગનરામ માં બોમ્બે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે સદર અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓ ધ્યાનમાં લીધી ન હતી. તેનો એવો

પણ અભિપ્રાય હતો કે લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ નું અર્થઘટન તેમાં વપરાયેલા શબ્દો અને અભિવ્યક્તિઓના સંદર્ભમાં સ્વાભાવિક અર્થ આપીને થવું જોઈએ અને સદર કલમની સ્પષ્ટ ભાષાથી આગળ વધવું જોઈએ નહીં. અદાલતે જણાવ્યું હતું: "૧૪. એ યાદ રાખી શકાય છે કે અપીલ જેવો ઉપાય એ કાયદાનું સર્જન છે. જ્યાં સુધી અપીલની આવી જોગવાઈ ન કરવામાં આવે ત્યાં સુધી, પક્ષકાર પાસે અપીલના માર્ગે કોઈ ઉચ્ચ અદાલત કે ટ્રીબ્યુનલનો આશરો લેવાનો કોઈ અધિકાર જણાતો નથી. "અપીલ" શબ્દપ્રયોગ પણ એક વિશિષ્ટ કાનૂની સંજ્ઞા છે. વિવિધ ઉપાયો વચ્ચેના તફાવતથી સંપૂર્ણપણે વાકેફ એવી ધારાસભાએ આ કેસના સંજોગોમાં, કલમ ૭૦ અને ૭૧ હેઠળ 'અપીલ' શબ્દપ્રયોગ સામે કલમ ૭૨ હેઠળ 'અરજી કરી શકશે' એવો શબ્દપ્રયોગ પસંદ કર્યો છે. સામાન્ય રીતે, એ સાચું છે કે જ્યારે મૂળ હકુમતનો ઉપયોગ કરવામાં આવતો હોય ત્યારે દાવો લડતા પક્ષકારોને પુરાવા રજૂ કરવાનો અધિકાર હોય છે. સુનાવણીની તક મેળવવી એ પક્ષકારનો મૂળભૂત અધિકાર છે. જે સુનાવણી પુરાવા રજૂ કરવાનો અધિકાર નકારે છે તેને ભાગ્યે જ સુનાવણી કહી શકાય. તેમ છતાં, અમે નથી માનતા કે ધારાસભા સુનાવણીના અધિકારને વિવિધ ભાગોમાં વિભાજીત ન કરી શકે અને પુરાવા નોંધવા માટે ચોક્કસ ટ્રીબ્યુનલ પૂરી પાડે અને એક સ્વતંત્ર ઉપાય તરીકે નોંધાયેલા સમગ્ર પુરાવાની પુનઃ તપાસ કરવા માટે ઉચ્ચ અનુભવ અને દરજ્જો ધરાવતી અન્ય ટ્રીબ્યુનલ પૂરી પાડે. આ ઉપાય અપીલ હોઈ શકે કે

કેમ તે ધારાસભા દ્વારા વપરાયેલી ભાષા પર આધારિત હોવું જોઈએ. એવું બની શકે કે આ ઉપાય હેઠળ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવતા કાર્યો અન્યથા અપીલ અદાલતો દ્વારા કરવામાં આવતા કાર્યો સાથે સામ્યતા ધરાવતા હોય. એવું બની શકે કે ધારાસભાએ ડેપ્યુટી અથવા આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ પુરાવા નોંધવાનો નિર્દેશ આપીને અને ઉચ્ચ વિભાગીય અધિકારી એટલે કે ચેરિટી કમિશનર દ્વારા અપીલ ઉપાય તરીકે તે પુરાવાની આગળની તપાસ કરાવીને સમય બચાવવાના આ સાધનનો આશરો લીધો હોય. તેમ છતાં, જ્યારે દીવાની અદાલતનો આશરો લેવાનો પ્રથમ ઉપાય ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવે છે ત્યારે ધારાસભાએ સ્પષ્ટપણે અરજી પૂરી પાડી છે, અપીલ નહીં. તેથી કલમ ૭૨ હેઠળ અદાલતના સ્વરૂપ અને કાર્યોને અપીલના તકનીકી ઉપાય સાથે ગૂંચવવું યોગ્ય રહેશે નહીં, જે ધારાસભા દ્વારા તે રીતે પૂરી પાડવામાં આવી હોવી જોઈએ."

૧૧. તેથી, અદાલતે નિષ્કર્ષ કાઢ્યો:

"૧૬. હાલના કેસમાં, મર્યાદિત પ્રશ્ન એ છે કે, શું લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ, ભાષા અનુસાર, અધિકાર તરીકે દાખલ કરી શકાય કે પછી વિદ્વાન સિંગલ જજની પરવાનગી સાથે જ દાખલ થવી જોઈએ? નિઃશંકપણે બંને અપીલના અધિકારો છે. એક કિસ્સામાં પક્ષકાર સીધો ડિવિઝન બેન્ચનો આશરો લઈ શકે છે અને પોતાનું નસીબ અજમાવી શકે છે. બીજા કિસ્સામાં, તેણે પહેલાં તે બાબતનો નિર્ણય કરનાર ન્યાયાધીશની પરવાનગી મેળવવી પડશે અને પછી અપીલ દાખલ કરવી પડશે.

નિઃશંકપણે, બીજો ઉપાય વધુ બોજારૂપ છે અને અમુક હદ સુધી અપીલના અધિકારમાં ઘટાડો કરવાનો પ્રયાસ કરે છે. જો હાલના કેસમાં એવું ઠરાવી શકાય કે કલમ ૭૨ હેઠળ અદાલત પોતે અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કરી રહી હતી, તો નિઃશંકપણે, વિદ્વાન સિંગલ જજની પરવાનગી વિના દાખલ કરાયેલી હાલની અપીલો અસમર્થ છે. આવી અપીલો માત્ર તેમની પરવાનગીથી જ થઈ શકે છે અને અન્યથા નહીં. જો અન્યથા એવું માની શકાય, જેમ કે અભિવ્યક્તિનો સ્વાભાવિક અર્થ સૂચવે છે, કે કલમ ૭૨ માત્ર અરજીના રૂપમાં ઉપાય પૂરો પાડે છે, અને જોકે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસ અપીલ હકુમત સાથે થોડી સામ્યતા ધરાવતી જણાય છે, પરંતુ તે અપીલ હકુમત તરીકે ધારાસભા દ્વારા સર્જવામાં આવેલી હકુમત નથી. માત્ર જ્યાં હકુમત અપીલની હોય અને આવી હકુમતના ઉપયોગમાં નિર્ણય આપવામાં આવ્યો હોય, અને હાઈકોર્ટે પણ અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કર્યો હોય, ત્યાં જ અદાલતની પરવાનગી મેળવવા અંગે લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ દ્વારા વિચારાયેલો અવરોધ વચ્ચે આવતો જણાય છે."

૧૨. ઉપરોક્ત તર્કના આધારે, અદાલતે સામાવાળા તરફથી ઉઠાવવામાં આવેલો પ્રાથમિક વાંધો નકારી કાઢ્યો હતો અને ઠરાવ્યું હતું કે એલ.પી.એ. ચાલવાપાત્ર હતી.

૧૩. જોકે અમે જણાવી શકીએ છીએ કે હીરાગર દયાગર (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૩ ગુજ. ૧૫) અને ખીવરાજ છગનરામ (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪

બોમ્બે ૪૦) પછી, રામચંદ્ર ગોવર્ધન પંડિત વિ. ચેરિટી કમિશનર, ગુજરાત રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ એસ.સી. ૧૫૯૮ માં આ મુદ્દો સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ વિચારણા માટે આવ્યો હતો. સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ બે પરસ્પર વિરોધી મંતવ્યો – એક હીરાગર દયાગર માં ગુજરાત હાઈકોર્ટનો અને બીજો ખીવરાજ છગનરામ માં બોમ્બે હાઈકોર્ટનો – તેની શુદ્ધતા કે અન્યથા વિચારણા કરવાનું જણાવવામાં આવ્યું હતું. ગુજરાત હાઈકોર્ટના અભિપ્રાયને માન્ય રાખીને અને બોમ્બે હાઈકોર્ટના અભિપ્રાયને રદબાતલ કરતાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું:

"૮. અમે ઉપર ઉલ્લેખિત ત્રણ ચુકાદાઓના તર્ક પર વિચાર કર્યો છે. આદરપૂર્વક, અમને એ.આઈ.આર. ૧૯૭૪ બોમ્બે ૪૦ ના તર્ક સાથે સંમત થવું મુશ્કેલ જણાય છે. અમે અન્ય બે કેસોના તર્ક સાથે સંમત છીએ. જે પાતળી દોરી પર અપીલકર્તાઓની દલીલો ટકેલી છે તે કલમ ૭૨(૧) માં "અપીલ" શબ્દની ગેરહાજરી છે. માત્ર તે જ આ મુદ્દાનો નિર્ણય કરી શકે નહીં. જો આ કલમમાં જાણીતા શબ્દ "અપીલ" નો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોત તો તેણે મુદ્દો ઉકેલી દીધો હોત. આ શબ્દની ગેરહાજરીએ જ કલમ ૭૨(૧) હેઠળની સત્તાના સ્વરૂપ, વ્યાપ અને વિષયવસ્તુની ઝીણવટભરી તપાસ આવશ્યક બનાવી છે.

૯. કલમ ૭૨ હેઠળ હુકમતનો ઉપયોગ કરવામાં ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટની સત્તા સંપૂર્ણ સત્તા છે. એ સાચું છે કે કમિશનર ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટના તાબા હેઠળ નથી પરંતુ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ પાસે કમિશનર દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમને

સુધારવાની, ફેરફાર કરવાની, પુનરાવલોકન કરવાની અથવા રદ કરવાની સત્તા છે. કલમ ૭૨ હેઠળની અરજીનો નિર્ણય કરતી વખતે અપીલના તમામ લક્ષણો અને અપીલ અદાલતની તમામ સત્તાઓ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને ઉપલબ્ધ છે. આ કેસનો નિર્ણય કરવા માટે, આપણે માત્ર કાર્યવાહી માટે કલમ દ્વારા વપરાયેલા નામકરણ દ્વારા જ નહીં પરંતુ કાર્યવાહીના સાર અને વિષયવસ્તુ દ્વારા માર્ગદર્શન મેળવવું જોઈએ. એમ હોવાથી, અમને એવું ઠરાવવામાં કોઈ સંકોચ નથી કે કલમ ૭૨(૧) હેઠળ ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સમક્ષની કાર્યવાહી અપીલના સ્વરૂપની છે અને કેસનો નિકાલ કરતી વખતે ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કરે છે અને તેથી લેટર્સ પેટન્ટની કલમ ૧૫ સીધી રીતે લાગુ પડે છે."

૧૪. ઉપરોક્ત અભિપ્રાયનું નારણભાઈ દયાભાઈ પટેલ વિ. સુલેમાન ઈસુબજી દાદાભાઈ, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૬ એસ.સી. ૧૧૮૪ માં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પુનરાવર્તન કરવામાં આવ્યું હતું.

ઉપરોક્ત ચર્ચા પરથી, અમારા ચુકાદા અનુસાર, કાનૂની સ્થિતિ સુસ્થાપિત છે અને તે એ છે કે જ્યારે હાઈકોર્ટના સિંગલ જજ બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ, ૧૯૫૦ ની કલમ ૭૨ હેઠળ હકુમતના ઉપયોગમાં ચુકાદો આપે છે, ત્યારે તેઓ અપીલ હકુમતના ઉપયોગમાં પસાર કરાયેલા હકુમનામા અથવા કરાયેલા હુકમ સામે અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કરે છે. તેને બીજી રીતે કહીએ તો, તેઓ બીજી અપીલ અદાલત તરીકે હકુમતનો ઉપયોગ કરે છે, પ્રથમ અપીલ અદાલત તરીકે નહીં અને તેથી, સિંગલ

જજ દ્વારા આપવામાં આવેલા 'ચુકાદા' થી વ્યથિત પક્ષકાર, બાબતનો નિર્ણય કરનાર સિંગલ જજ પાસેથી યોગ્યતાનું પ્રમાણપત્ર મેળવ્યા વિના, તે જ હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ અધિકાર તરીકે ઇન્ટ્રા-કોર્ટ અપીલ દાખલ કરી શકતો નથી.' "

સંકલન બેન્ચ દ્વારા ચર્ચા કરાયેલા, વિચારણા કરાયેલા અને નિર્ણય કરાયેલા હાલની અપીલના વ્યાપને ધ્યાનમાં રાખીને, હાલની અપીલોનો નિર્ણય તે મુજબ કરવાનો રહે છે.

૯.૨ સૌપ્રથમ, કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે તે પાસાં પર અને જો વિદ્વાન ટ્રાયલ કોર્ટે પુરાવાને યોગ્ય રીતે ધ્યાનમાં લીધો ન હતો અથવા અપ્રસ્તુત પુરાવા ધ્યાનમાં લીધા હતા તે બાબત પર વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહની દલીલ સાથે કામ લઈએ. (૨૦૦૮) ૮ એસ.સી.સી. ૯૨ માં રિપોર્ટ થયેલ સ્ટેટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય વિ. એસ.એન. ગોયલ ના કેસના ચુકાદામાંથી મને યોગ્ય સહાય લેવા દો, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન શું છે અને તે ક્યારે ઉદ્ભવે છે તે કાયદો નિર્ધારિત કર્યો હતો. તેણે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:-

“કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન શું છે?

૧૩. જે કેસોમાં કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો સમાવિષ્ટ હોય તેવા કેસોમાં બીજી અપીલ થશે. 'કાયદાના પ્રશ્ન' આગળ લાગેલો 'મહત્વનો' શબ્દ કેસમાં સંકળાયેલા હિતોનો સંદર્ભ આપતો નથી, કે માત્ર સામાન્ય

મહત્વના કાયદાના પ્રશ્નોનો સંદર્ભ આપવાનો ઈશદો ધરાવતો નથી, પરંતુ પક્ષકારો વચ્ચેના દાવાના નિર્ણય પર કાયદાના પ્રશ્નની અસર કે પ્રભાવનો સંદર્ભ આપે છે. 'કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો' નો અર્થ માત્ર સામાન્ય મહત્વના કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો જ નહીં, પરંતુ પક્ષકારો વચ્ચે કેસમાં ઉદ્ભવતો કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન પણ થાય છે. સીપીસી ની કલમ ૧૦૦ ના સંદર્ભમાં, કોઈપણ કાયદાનો પ્રશ્ન જે કેસના આખરી નિર્ણયને અસર કરે છે તે પક્ષકારો વચ્ચે કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન છે. કાયદાનો પ્રશ્ન જે આકસ્મિક રીતે કે આનુષંગિક રીતે ઉદ્ભવે છે, જેની આખરી પરિણામ પર કોઈ અસર થતી નથી, તે કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન ગણાશે નહીં. જ્યાં આ અદાલત દ્વારા અથવા સંબંધિત હાઈકોર્ટ દ્વારા કાયદાના પ્રશ્ન પર સ્પષ્ટ અને સુસ્થાપિત પ્રતિપાદન થયેલું હોય, ત્યાં એવું કહી શકાય નહીં કે કેસમાં કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે. એવું કહેવાય છે કે કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન ત્યારે ઉદ્ભવે છે જ્યારે કાયદાનો પ્રશ્ન, જે આ અદાલત દ્વારા (અથવા રાજ્યનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી સંબંધિત હાઈકોર્ટ દ્વારા) આખરી રીતે નક્કી થયો નથી, તે કેસમાં વિચારણા માટે ઉદ્ભવે છે. પરંતુ આ વિધાનને યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં સમજવું પડશે. જ્યાં કાયદાનું સ્પષ્ટ પ્રતિપાદન છે અને નીચલી અદાલતે કાયદાના આવા સ્પષ્ટ પ્રતિપાદનને અનુસર્યું છે અથવા યોગ્ય રીતે લાગુ કર્યું છે, ત્યાં દેખીતી રીતે કેસ કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નને જન્મ આપતો હોવાનું ગણવામાં આવશે નહીં, ભલે કાયદાનો પ્રશ્ન સામાન્ય મહત્વનો હોઈ શકે. બીજી બાજુ, જો આ

અદાલત દ્વારા (અથવા સંબંધિત હાઈકોર્ટ દ્વારા) કાયદાનું સ્પષ્ટ પ્રતિપાદન હોય, પરંતુ નીચલી અદાલતે તેની અવગણના કરી હોય અથવા તેનું ખોટું અર્થઘટન કર્યું હોય અથવા તેનો ખોટો અમલ કર્યો હોય, અને આ અદાલત (અથવા સંબંધિત હાઈકોર્ટ) દ્વારા જાહેર કરાયેલા અથવા પ્રતિપાદિત કાયદાના સાચા અમલથી અલગ નિર્ણય થયો હોત, તો અપીલમાં પક્ષકારો વચ્ચે કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ હશે. જ્યાં આ અદાલત (અથવા સંબંધિત હાઈકોર્ટ) દ્વારા કાયદાનું પ્રતિપાદન થયેલું હોય અને નીચલી અદાલતે તેને અનુસર્યું હોય ત્યાં પણ, જો અપીલકર્તા હાઈકોર્ટને ખાતરી કરાવવા સક્ષમ હોય કે પ્રતિપાદિત કાનૂની સ્થિતિ પુનર્વિચારણા, ફેરફાર, સુધારા અથવા સ્પષ્ટતાની જરૂરિયાત ધરાવે છે અથવા બે દ્રષ્ટિકોણ વચ્ચેના દેખીતા વિરોધાભાસને ઉકેલવાની જરૂરિયાત છે, તો એવું કહી શકાય કે વિચારણા માટે કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે. તેથી, કેસમાં કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન ક્યારે ઉદ્ભવે છે તે અંગે કોઈ જડબેસલાક વ્યાખ્યા હોઈ શકે નહીં. ભલે ગમે તે હોય.

બીજી અપીલો સંબંધિત કાર્યરીતિ

૧૪. અમે આગળ દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાના ઓર્ડર ૪૨ રૂલ ૧ અને ૨ સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૧૦૦ પરથી સ્પષ્ટ થતી બીજી અપીલો સંબંધિત કાર્યરીતિનો સંદર્ભ આપી શકીએ છીએ:

(એ) અપીલકર્તાએ અપીલની મેમોરેન્ડમમાં, અપીલમાં સમાવિષ્ટ કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો દર્શાવવા જોઈએ.

(બી) જો હાઈકોર્ટને સંતોષ થાય કે કેસમાં કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે તો જ હાઈકોર્ટે બીજી અપીલ સ્વીકારવી જોઈએ.

(સી) બીજી અપીલ દાખલ કરતી વખતે અથવા સ્વીકારતી વખતે, હાઈકોર્ટે કેસમાં સમાવિષ્ટ કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો ઘડવા જોઈએ.

(ડી) બીજી અપીલની સુનાવણી તે રીતે ઘડવામાં આવેલા કાયદાના પ્રશ્ન/પ્રશ્નો પર જ કરવામાં આવશે અને સામાવાળા સુનાવણી વખતે એવી રજૂઆત કરી શકે છે કે બીજી અપીલમાં વાસ્તવમાં આવા કોઈ કાયદાના પ્રશ્નો સમાવિષ્ટ નથી. અપીલકર્તા અદાલતની પરવાનગી વિના કાયદાના મહત્વના પ્રશ્ન સિવાય અન્ય કોઈ આધાર ઉઠાવી શકશે નહીં.

(ઈ) નોંધવાના કારણોસર, કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નોને પુનઃ ઘડવાની અથવા કાયદાનો અન્ય મહત્વનો પ્રશ્ન ઘડવાની અને પક્ષકારોને આવા પુનઃ ઘડાયેલા અથવા વધારાના કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો પર સાંભળવાની હાઈકોર્ટને સ્વતંત્રતા છે.

૧૫. તે ચિંતાની બાબત છે કે બીજી અપીલોનો વ્યાપ અને બીજી અપીલોના કાર્યરીતિના પાસાંઓ પણ હાઈકોર્ટો દ્વારા વારંવાર અવગણવામાં આવે છે. વારંવાર થતી કેટલીક ભૂલો નીચે મુજબ છે:

(એ) જ્યારે બીજી અપીલ કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નને જન્મ આપતી ન હોય ત્યારે તેને દાખલ કરવી.

(બી) કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન ઘડ્યા વિના બીજી અપીલો દાખલ કરવી.

(સી) કાયદાના મહત્વના પ્રશ્ન તરીકે "શું હકીકતો અને સંજોગોમાં પ્રથમ

અપીલ અદાલતના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ જરૂરી છે" જેવા પ્રમાણભૂત અથવા ચાંત્રિક પ્રશ્ન ઘડીને બીજી અપીલો દાખલ કરવી.

(ડી) બીજી અપીલમાં સમાવિષ્ટ સુસંગત અને યોગ્ય કાયદાના મહત્વના પ્રશ્ન/પ્રશ્નો ધ્યાનમાં લેવામાં અને ઘડવામાં નિષ્ફળ જવું.

(ઈ) કેસમાં વાસ્તવમાં કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, કેસમાં કાયદાનો કોઈ મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ નથી તેવા આધાર પર બીજી અપીલો ફગાવી દેવી.

(એફ) સુનાવણી પૂર્ણ થયા પછી, ચુકાદો તૈયાર કરતી વખતે કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નને પુનઃ ઘડવો, જેનાથી પક્ષકારોને પુનઃ ઘડાયેલા કાયદાના મહત્વના પ્રશ્ન પર રજૂઆતો કરવાની તક નકારવામાં આવે છે.

(જી) કાયદાના પ્રશ્નોની અવગણના કરીને, પુરાવાનું પુનઃ મૂલ્યાંકન કરીને અને હકીકતના તારણોમાં હસ્તક્ષેપ કરીને બીજી અપીલોનો નિર્ણય કરવો.

આ ભૂલો અથવા તકનીકી ક્ષતિઓ અન્યાય તરફ દોરી જાય છે અને આ અદાલતમાં ટાળી શકાય તેવી વધુ અપીલો અને આ અદાલત દ્વારા કેસ રિમાન્ડ કરવા તરફ દોરી જાય છે, જેનાથી મુકદ્દમાનો સમયગાળો લંબાય છે. કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો ન ધરાવતા કેસો સ્વીકારવામાં ન આવે તેની ખાતરી કરવા માટે કાળજી લેવી જોઈએ, અને સાથે સાથે એ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો ધરાવતા કેસો, કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો ન હોવાનું ગણીને ફગાવી દેવામાં ન

આવે.”

૯.૩ (૨૦૦૭) ૮ એસ.સી.સી. ૧૫૫ માં રિપોર્ટ થયેલ બુર્ડરિહી ચંદ્રેયા અને અન્ય વિ. અરિગેલા લક્ષ્મી અને અન્ય માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે 'સદર સંહિતા' ની કલમ ૧૦૦ સંબંધિત સિદ્ધાંત નીચે મુજબ નિર્ધારિત કર્યો હતો:—

“૪. ‘૨૪. આ કેસ માટે સુસંગત સીપીસી ની કલમ ૧૦૦ સંબંધિત સિદ્ધાંતોનો સારાંશ નીચે મુજબ આપી શકાય:

(૧) દસ્તાવેજના લખાણો અથવા વિષયવસ્તુ પરથી હકીકતનું અનુમાન એ હકીકતનો પ્રશ્ન છે. પરંતુ દસ્તાવેજની શરતોની કાનૂની અસર એ કાયદાનો પ્રશ્ન છે. કાયદાના કોઈપણ સિદ્ધાંતના અમલનો સમાવેશ કરતું દસ્તાવેજનું અર્થઘટન પણ કાયદાનો પ્રશ્ન છે. તેથી, જ્યારે દસ્તાવેજનું ખોટું અર્થઘટન થાય અથવા દસ્તાવેજના અર્થઘટનમાં કાયદાના સિદ્ધાંતનો ખોટો અમલ થાય, ત્યારે તે કાયદાના પ્રશ્નને જન્મ આપે છે.

(૨) હાઈકોર્ટને સંતોષ થવો જોઈએ કે કેસમાં કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે, માત્ર કાયદાનો પ્રશ્ન નહીં. કેસના નિર્ણય પર મહત્વપૂર્ણ અસર ધરાવતો કાયદાનો પ્રશ્ન (એટલે કે, એવો પ્રશ્ન, જેનો જવાબ દાવાના પક્ષકારોના અધિકારોને અસર કરે છે) તે કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન ગણાશે, જો તે કાયદાની કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈઓ અથવા બંધનકર્તા પૂર્વચુકાદાઓમાંથી ઉદ્ભવતા સુસ્થાપિત કાનૂની સિદ્ધાંત દ્વારા આવરી લેવાયેલ ન હોય, અને તેમાં ચર્ચાસ્પદ કાનૂની મુદ્દો સમાવિષ્ટ હોય.

કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન તેનાથી વિપરીત પરિસ્થિતિમાં પણ ઉદ્ભવશે, જ્યાં કાયદાની સ્પષ્ટ જોગવાઈઓ અથવા બંધનકર્તા પૂર્વચુકાદાઓના આધારે કાનૂની સ્થિતિ સ્પષ્ટ હોય, પરંતુ નીચલી અદાલતે આવા કાનૂની સિદ્ધાંતની અવગણના કરીને અથવા તેનાથી વિપરીત વર્તીને બાબતનો નિર્ણય કર્યો હોય. બીજા પ્રકારના કેસોમાં, કાયદો હજુ પણ ચર્ચાસ્પદ હોવાને કારણે નહીં, પરંતુ મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન પર આપવામાં આવેલો નિર્ણય કાયદાની સુસ્થાપિત સ્થિતિનું ઉલ્લંઘન કરતો હોવાને કારણે કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે.

(૩) સામાન્ય નિયમ એ છે કે હાઈકોર્ટ નીચલી અદાલતોના સમવર્તી તારણોમાં હસ્તક્ષેપ કરશે નહીં. પરંતુ તે કોઈ સંપૂર્ણ નિયમ નથી. કેટલાક સુસ્થાપિત અપવાદો એ છે જ્યાં (૧) નીચલી અદાલતોએ મહત્વપૂર્ણ પુરાવાઓની અવગણના કરી હોય અથવા કોઈ પુરાવા વિના કામ કર્યું હોય; (૨) અદાલતોએ કાયદો ભૂલભરેલી રીતે લાગુ કરીને સાબિત હકીકતો પરથી ખોટા અનુમાનો કાઢ્યા હોય; અથવા (૩) અદાલતોએ પુરાવાનો બોજ ખોટી રીતે નાખ્યો હોય. જ્યારે આપણે 'કોઈ પુરાવા વિનાના નિર્ણય' નો સંદર્ભ આપીએ છીએ, ત્યારે તે માત્ર એવા કિસ્સાઓનો જ સંદર્ભ આપતો નથી જ્યાં પુરાવાની સંપૂર્ણ અછત હોય, પરંતુ તે એવા કોઈપણ કેસનો પણ સંદર્ભ આપે છે, જ્યાં સમગ્ર પુરાવો, એકંદરે લેતાં, તારણને વાજબી રીતે સમર્થન આપવા સક્ષમ ન હોય'."

૯.૪ છેલ્લે, (૨૦૦૬) ૫ એસ.સી.સી. ૫૪૫ માં રિપોર્ટ થયેલ હીરો વિનોથ વિ. શેષમ્મલ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે 'સદર સંહિતા' ની કલમ ૧૦૦ હેઠળની અપીલ સંબંધિત નીચે મુજબના સિદ્ધાંતો નિર્ધારિત કર્યા હતા:—

“૨૧. સુધારેલી સીપીસી ની કલમ ૧૦૦ માં આવતો શબ્દસમૂહ ‘કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન’ સંહિતામાં વ્યાખ્યાયિત થયેલ નથી. ‘કાયદાના પ્રશ્ન’ ને વિશેષતા આપતો મહત્વનો શબ્દ એટલે સારવાન, આવશ્યક, વાસ્તવિક, નક્કર મૂલ્ય ધરાવતો, મહત્વનો અથવા ગણનાપાત્ર હોવો. તેને તકનીકી, કોઈ સાર કે પરિણામ વિનાના, અથવા માત્ર સૈદ્ધાંતિક બાબતથી વિપરીત કંઈક તરીકે સમજવાનું છે. તેમ છતાં, એ સ્પષ્ટ છે કે સંહિતાની કલમ ૧૦૯ અથવા બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૩(૧)(એ) જેવી અન્ય ઘણી જોગવાઈઓમાં કરવામાં આવ્યું છે તેમ ‘સામાન્ય મહત્વના’ શબ્દો જોડીને ધારાસભાએ ‘કાયદાના મહત્વના પ્રશ્ન’ ના વ્યાપને મર્યાદિત ન કરવાનું પસંદ કર્યું છે. જે કાયદાના મહત્વના પ્રશ્ન પર બીજી અપીલ સાંભળવામાં આવશે તે સામાન્ય મહત્વનો કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન હોવો અનિવાર્ય નથી. ગુરુન દત્તા વિ. રામ દત્તા [(૧૯૨૭-૨૮) ૫૫ આઈ.એ. ૨૩૫ : એ.આઈ.આર. ૧૯૨૮ પી.સી. ૧૭૨] માં તત્કાલીન અમલી સીપીસી ની કલમ ૧૦૦ (જેને ૧૯૭૩ ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા રદ કરવામાં આવી છે) ની છેલ્લી કલમમાં વપરાયેલા કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન શબ્દસમૂહ વિચારણા માટે આવ્યો હતો અને નામદાર ન્યાયાધીશોએ ઠરાવ્યું હતું કે તેનો અર્થ સામાન્ય મહત્વનો મહત્વનો પ્રશ્ન

નહીં પરંતુ કેસમાં સમાવિષ્ટ કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન થાય છે. સર ચુનીલાલ કેસ [૧૯૬૨ સપ્લી. (૩) એસ.સી.આર. ૫૪૯ : એ.આઈ.આર. ૧૯૬૨ એસ.સી. ૧૩૧૪] માં બંધારણીય બેન્ચે રીમાલાપુડી સુબ્બા રાવ વિ. ગુની વીરાજુ [એ.આઈ.આર. ૧૯૫૧ મદ્રાસ ૯૬૯ : (૧૯૫૧) ૨ એમ.એલ.જે. ૨૨૨ (કુલ બેન્ચ)] માં મદ્રાસ હાઈકોર્ટની કુલ બેન્ચ દ્વારા લેવાયેલા નીચે મુજબના અભિપ્રાય સાથે સંમતિ દર્શાવી હતી: (સર ચુનીલાલ કેસ [૧૯૬૨ સપ્લી. (૩) એસ.સી.આર. ૫૪૯ : એ.આઈ.આર. ૧૯૬૨ એસ.સી. ૧૩૧૪], એસ.સી.આર. પાના નં. ૫૫૭)

‘જ્યારે કાયદાનો પ્રશ્ન વ્યાજબી રીતે દલીલપાત્ર હોય, જ્યાં તેના પર મતાંતર માટે અવકાશ હોય અથવા જ્યાં અદાલતે તે પ્રશ્ન સાથે થોડી લંબાણપૂર્વક કામ પાર પાડવું અને વૈકલ્પિક મંતવ્યોની ચર્ચા કરવી જરૂરી માની હોય, ત્યારે તે પ્રશ્ન કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન બનશે. બીજી બાજુ જો પ્રશ્ન વ્યવહારિક રીતે સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય દ્વારા આવરી લેવાયેલો હોય અથવા જો પ્રશ્ન નક્કી કરવામાં લાગુ કરવાના સામાન્ય સિદ્ધાંતો સુસ્થાપિત હોય અને એકમાત્ર પ્રશ્ન કેસની ચોક્કસ હકીકત પર તે સિદ્ધાંતો લાગુ કરવાનો હોય તો તે કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન બનશે નહીં.’

”

૯.૫ આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, અને ઉપરોક્ત કાયદાનો અમલ કરીને, આ અદાલત બંને

પક્ષોના વિદ્વાન વકીલોની પરસ્પર વિરોધી રજૂઆતોનો નિર્ણય કરવા આગળ વધે છે.

૧૦. ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર એક જાહેર ટ્રસ્ટ છે અને ઇષ્ટદેવ એક જાહેર ઇષ્ટદેવ છે તે મુદ્દો હવે રેસ-ઇન્ટીગ્રા રહ્યો નથી તેવા અવલોકન અને તારણ સાથે શરૂઆત કરીએ. આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા પ્રથમ અપીલ નં. ૨૨૨/૧૯૭૨ સાથેની પ્રથમ અપીલ નં. ૮૦૩/૧૯૭૧ ના સંયુક્ત ચુકાદામાં આ મુદ્દો સ્પષ્ટપણે નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં આ હુકમ સામે સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ એસ.એલ.પી. દ્વારા પડકાર ફેંકવામાં આવ્યો હતો, જેને હાઇકોર્ટના હુકમ સામે સુપ્રીમ કોર્ટમાં જવામાં આવે ત્યારે જાહેર ટ્રસ્ટ વિશેનો મુદ્દો ફરીથી ઉઠાવવાની સ્વતંત્રતા સાથે પાછી ખેંચી લેવામાં આવી છે. આમ, ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર એક જાહેર ટ્રસ્ટ છે તેવી વાસ્તવિક સ્થિતિ પર કોઈ નોંધપાત્ર વિવાદ રહ્યો નથી. પ્રથમ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૮ માં રૂલ અને વચગાળાની રાહતની પુષ્ટિ કરતો તારીખ ૨૨.૦૮.૧૯૭૮ નો હુકમ પણ સ્પષ્ટપણે સ્પષ્ટ કરે છે કે સંબંધિત સમયે અપીલકર્તા રહેલા સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામનો દરજ્જો મંદિરના પૂજારીથી વિશેષ કંઈ નહોતો અને તેમાં સામાવાળાઓને જાહેર ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ તરીકે ઠરાવવામાં આવ્યા હતા. આ હુકમને ક્યારેય પડકારવામાં આવ્યો ન હતો અને ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર એક જાહેર ટ્રસ્ટ હોવાનું ઠરાવવા માટે તે સુસંગત બને છે. હાલના અપીલકર્તા – શ્રી વિજય મંદિરના કાયદેસર રીતે નિયુક્ત પૂજારી નથી કે સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામના ચેલા તરીકે જાહેર થયેલા નથી.

૧૧. ધનેશ્વરબુવા ગુરુ (ઉપર મુજબ) માં, 'જીપીટી એક્ટ' ની જોગવાઈઓની પૃષ્ઠભૂમિમાં એવો પ્રશ્ન ઉદ્ભવ્યો હતો કે શું મંદિર, મઠ, વક્ક, ધર્માદા અથવા અન્ય કોઈ ધાર્મિક કે સખાવતી એન્ડોવમેન્ટ અને સોસાયટીઝ રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ હેઠળ નોંધાયેલી કે ધાર્મિક અથવા સખાવતી હેતુ માટે રચાયેલી સોસાયટીને 'જાહેર ટ્રસ્ટ' તરીકે ગણી શકાય. સર્વોચ્ચ અદાલતે 'જીપીટી એક્ટ' ની કલમ ૨(૧૩) અને ૨(૧૭) ની મદદ લઈને આ મુદ્દાની તપાસ કરી હતી.

૧૨. ધનેશ્વરબુવા ગુરુ (ઉપર મુજબ) માં નિર્ધારિત કાયદો, જે એ.આઈ.આર. ૧૯૫૭ એસ.સી. ૧૩૩ માં રિપોર્ટ થયેલ દેવકી નંદન વિ. મુરલીધર ના કેસમાં આપેલા ચુકાદાનો સંદર્ભ આપે છે, તેનો પ્રથમ અપીલ નં. ૮૦૩/૧૯૭૧ અને પ્રથમ અપીલ નં. ૨૨૨/૧૯૭૨ માં તારીખ ૧૧/૧૨.૦૮.૧૯૭૭ નો ચુકાદો પસાર કરતી વખતે ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા લાભદાયી રીતે સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો છે, જેનું સંબંધિત અવલોકન નીચે મુજબ વંચાય છે:—

આ સંબંધમાં કાનૂની સ્થિતિ ધનેશ્વરબુવા ગુરુ પુરુષોત્તમબુવા વિ. ચેરિટી કમિશનર, બોમ્બે, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૬ એસ.સી. ૮૭૧ માં ખૂબ જ સુસ્થાપિત છે. બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ, ૧૯૫૦ ની આ જ જોગવાઈઓ હેઠળ આ પ્રશ્ન ઉદ્ભવ્યો હતો. કલમ ૨(૧૩) જાહેર ટ્રસ્ટને જાહેર ધાર્મિક અથવા સખાવતી હેતુ અથવા બંને માટે સ્પષ્ટ અથવા રચનાત્મક ટ્રસ્ટ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે અને તેમાં મંદિર, મઠ, વક્ક (ધર્માદા) અથવા બંને માટે કોઈપણ અન્ય ધાર્મિક અથવા સખાવતી હેતુ

અને સોસાયટીઝ રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, ૧૮૬૦ હેઠળ નોંધાયેલ સંસ્થાનો સમાવેશ થાય છે. કલમ ૨(૧૭) મંદિરને જાહેર ધાર્મિક પૂજાના સ્થળ તરીકે ઉપયોગમાં લેવાતા અને ઓળખાતા કોઈપણ સ્થળ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે અને હિન્દુ સમુદાય અથવા તેના કોઈપણ વર્ગ દ્વારા જાહેર ધાર્મિક પૂજાના સ્થળ તરીકે સમર્પિત અથવા તેના લાભ માટે અથવા અધિકાર તરીકે ઉપયોગમાં લેવાતા સ્થળ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. આ વ્યાખ્યાઓના સંદર્ભમાં જ નામદાર ન્યાયાધીશોએ એવી દલીલ પર વિચાર કરવો પડ્યો હતો કે અધિકાર તરીકે મંદિરના જાહેર ઉપયોગ અથવા જનતાને સમર્પણ વિશે સંપૂર્ણપણે કોઈ પુરાવો નહોતો. સૌપ્રથમ પ્રશ્નવાળી સનદની તપાસ કરવામાં આવી હતી જે હેઠળ મેનેજર બ્રિટિશ સરકારની વફાદાર રૈયત તરીકે ચાલુ રહે તેવી શરતે વિઝલ રુખમાઈના મંદિરમાં જમીન એન્ડોવમેન્ટ તરીકે ચાલુ રાખવાની હતી. સરકારે રાજ્ય દ્વારા મંદિર સાથેના સંસ્થાનને જાહેર ધાર્મિક એન્ડોવમેન્ટ તરીકે માન્યતા આપી હોવાથી અને મંદિરના મેનેજર હોવાના હતા, માલિક તરીકે નહીં તે હકીકત ઉપરાંત, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે કોઈ વિશ્વાસપાત્ર વિપરીત પુરાવાની ગેરહાજરીમાં, મિલકત મેનેજરના હવાલામાં હોવાનું વર્ણવીને મંદિરની તરફેણમાં સરકાર દ્વારા અપાયેલી ગ્રાન્ટ અચૂક નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે મિલકત જાહેર ધાર્મિક એન્ડોવમેન્ટ હતી. ત્યારબાદ મૂળ અને ઉત્તરાધિકારના ઇતિહાસની તપાસ કરવામાં આવી કારણ કે ગાદી ગુરુથી ચેલા તરફ ગઈ હતી. ગાદી ગુરુથી ચેલાઓ તરફ ગઈ હોવાથી આ સનદની

તપાસ કરવામાં આવી હતી. તેથી, આ સનદને સરકારે મંદિરને જાહેર ધાર્મિક એન્ડોવમેન્ટ તરીકે ગણ્યું હોવાના પુરાવા તરીકે ગણવામાં આવી હતી. જોકે એવા વિવિધ દસ્તાવેજો રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા જ્યાં "માલિકી" અથવા "માલિક" શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ નામદાર ન્યાયાધીશોએ તે શબ્દને અંગત માલિકીનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ દર્શાવતો ગણવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. વિવિધ બક્ષિસ દસ્તાવેજોની તપાસ કરવામાં આવી હતી જે વાસ્તવમાં દેવસ્થાનને અને તેની જાળવણી તથા પૂજા માટે દાન હતા, જે ખરેખર સમગ્ર હિન્દુ જનતાના લાભ માટે હતા. ત્યારબાદ પાના નં. ૮૭૬ અને ૮૭૮ પર સુસ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિની તપાસ કરવામાં આવી હતી અને નિર્દેશ કર્યો હતો કે એન્ડોવમેન્ટ જાહેર હતું કે ખાનગી તે પ્રશ્ન નક્કી કરવાના સિદ્ધાંતો સુસ્થાપિત હતા કારણ કે ખાનગી અને જાહેર ટ્રસ્ટ વચ્ચેનો તફાવત એ હતો કે જ્યારે પહેલાંમાં લાભાર્થીઓ ચોક્કસ વ્યક્તિઓ હતા, ત્યારે બીજામાં તેઓ સામાન્ય જનતા અથવા તેનો વર્ગ હતા. પહેલાંમાં લાભાર્થીઓ એવી વ્યક્તિઓ હતી જેઓ નિશ્ચિત હતા અથવા નિશ્ચિત થવા સક્ષમ હતા, જ્યારે બીજામાં તેઓ એવી સંસ્થા કે સમૂહ હતા જેઓ અનિશ્ચિત હતા. દેવકી નંદન વિ. મુરલીધર, એ.આઇ.આર. ૧૯૫૭ એસ.સી. ૧૩૩ ના સિદ્ધાંતનો વધુ સંદર્ભ આપીને નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે:-

‘એકવાર એ સમજાઈ જાય કે ધાર્મિક એન્ડોવમેન્ટ્સના સાચા

લાભાર્થીઓ મૂર્તિઓ નહીં પરંતુ ઉપાસકો/ભક્તો છે, અને એન્ડોવમેન્ટનો હેતુ ભક્તોના લાભ માટે તે પૂજાની જાળવણી કરવાનો છે, ત્યારે એન્ડોવમેન્ટ ખાનગી છે કે જાહેર તે પ્રશ્ન કોઈ મુશ્કેલી ઊભી કરતો નથી. નિર્ણય કરવાનો મુખ્ય મુદ્દો એ છે કે શું સ્થાપકનો ઈરાદો એવો હતો કે નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિઓને મંદિરમાં પૂજા કરવાનો અધિકાર હોવો જોઈએ, કે પછી સામાન્ય જનતા અથવા તેના કોઈ નિર્દિષ્ટ ભાગને. આ સિદ્ધાંત અનુસાર, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે કૌટુંબિક મૂર્તિની પૂજા માટે મિલકત સમર્પિત કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે ખાનગી એન્ડોવમેન્ટ છે અને જાહેર એન્ડોવમેન્ટ નથી, કારણ કે ઇષ્ટદેવના મંદિરે પૂજા કરવા માટે હકદાર વ્યક્તિઓ માત્ર કુટુંબના સભ્યો જ હોઈ શકે છે અને તે વ્યક્તિઓનો નિશ્ચિત સમૂહ છે. જ્યાં લાભાર્થીઓ કુટુંબના સભ્યો અથવા નિર્દિષ્ટ વ્યક્તિઓ નથી, ત્યાં એન્ડોવમેન્ટને માત્ર જાહેર તરીકે જ ગણી શકાય, જે ભક્તોના સામાન્ય સમૂહને લાભ આપવાના હેતુથી કરવામાં આવ્યું હોય.’

નામદાર ન્યાયાધીશોએ વધુમાં નિર્દેશ કર્યો હતો કે જ્યાં એન્ડોવમેન્ટ મૂર્તિની તરફેણમાં જ હતું, અને વિચારવાનો મુદ્દો એ હતો કે તે ખાનગી કે જાહેર એન્ડોવમેન્ટ હતું, આવા સંજોગોમાં કોઈપણ દખલ વિના જનતા દ્વારા ઉપયોગની સાબિતી એ મજબૂત પુરાવો હશે કે સમર્પણ જનતાની તરફેણમાં હતું. શાસક માટે કૌટુંબિક મૂર્તિને ગ્રાન્ટ આપવી એ પણ અસામાન્ય બાબત હતી. ત્યારબાદ નામદાર ન્યાયાધીશોએ વિવિધ

નિર્ણયોનો સંદર્ભ આપ્યો જ્યાં મંદિરની સ્થાપના અંગેના પુરાવા સ્પષ્ટપણે ઉપલબ્ધ નહોતા અને જ્યાં વિવિધ કસોટીઓ સુસંગત ગણવામાં આવી હતી. પાના નં. ૮૭૮ પર નામદાર ન્યાયાધીશોએ નીચે મુજબ નિર્દેશ કર્યો હતો:—

‘જ્યારે એન્ડોવમેન્ટનું મૂળ અસ્પષ્ટ હોય અને કોઈ સીધો મૌખિક પુરાવો ઉપલબ્ધ ન હોય, ત્યારે અદાલતે દસ્તાવેજી પુરાવા, જો કોઈ હોય તો, જેના માટે ટ્રસ્ટ બનાવવામાં આવ્યું હતું તે ઉદ્દેશ્ય અને હેતુ, હવાલો ધરાવતા લોકો દ્વારા મિલકત સાથે જે સુસંગત રીતે વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો હતો અથવા સંચાલન કરવામાં આવ્યું હતું, જે રીતે મિલકતનો જનતા દ્વારા લાંબા સમયથી ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે, મંદિર સત્તાવાળાઓ તરફથી સહેજ પણ દખલ કે નિયંત્રણ વિના અધિકાર તરીકે તમામ ઉદ્દેશ્યો અને હેતુઓ માટે જનતાનું યોગદાન, પૂજાની જાળવણીને પ્રોત્સાહન આપવા માટે રાજ્ય તરફથી ગ્રાન્ટ અથવા બહારના લોકો તરફથી મિલકતની બક્ષિસ દ્વારા ટ્રસ્ટની મિલકતમાં થયેલો વધારો, આ તમામ બાબતો મિલકત એ ખાનગી છે કે જાહેર ધાર્મિક એન્ડોવમેન્ટ છે તે પ્રશ્ન નક્કી કરવાના મહત્વપૂર્ણ ઘટકો છે.’

આ કેસમાં નીચે મુજબના લક્ષણો હાજર હોવાનું નિર્દેશ કરીને આ કસોટીઓ સંતોષાયેલી માનવામાં આવી હતી:—

(૧) મંદિરમાં સ્થાપિત ઇષ્ટદેવની હિન્દુ જનતાના અસંખ્ય સમૂહ દ્વારા સતત પૂજા થવી જોઈએ તેવો સ્થાપકનો ઈરાદો હતો.

(૨) જનતા દ્વારા પૂજાની સુવિધા માટે, સ્થાપકનો એવો પણ ઈશાદો હતો કે ભજન, કીર્તન અને પૂજા ચાલુ રાખવામાં આવે અને તત્કાલીન સંત દ્વારા નિયુક્ત અનુગામી સંતો દ્વારા વાર્ષિક ઉત્સવો અને યાત્રાના સરઘસો યોજવામાં આવે.

(૩) લાંબા સમય સુધી જનતા દ્વારા સતત પૂજાની બાબતમાં કોઈ અવરોધ કે નિયંત્રણનો કોઈ પુરાવો મળ્યો નથી.

(૪) એક સદી કરતાં પણ વધુ સમય પહેલાં મંદિરને તેના પોતાના નામે રાજવી ગ્રાન્ટ દ્વારા જમીન મળી હતી અને તેનું સંચાલન અનુગામી સંતો દ્વારા મેનેજર તરીકે કરવામાં આવ્યું છે, અંગત કે ખાનગી મિલકત તરીકે નહીં.

(૫) મહારાજને પધરાવીને ઘરે-ઘરેથી લવાજમ/ફાળો ઉઘરાવવામાં આવતો હતો અને "ગુલાલ" ઉત્સવ માટે પણ ફાળો લેવામાં આવતો હતો.

(૬) પૂજાની જાળવણીના હેતુ માટે તાલુકાના અને તેની બહારના સામાન્ય લોકો દ્વારા મંદિર અથવા સંસ્થાનની તરફેણમાં જમીનની બક્ષિસ આપવામાં આવી હતી.

(૭) તમામ ઉદ્દેશ્યો અને હેતુઓ માટે સંસ્થાનને એક જાહેર મંદિર તરીકે રજૂ કરવું.

(૮) સંચાલન સાથે સંકળાયેલા લોકો દ્વારા સંસ્થાનને કોઈપણ નિયંત્રણ વિના જનતા દ્વારા ઉપયોગ માટે બનાવાયેલું ગણવું.

(૯) સંસ્થાનના લાંબા ઇતિહાસમાં એવું દર્શાવતા કોઈપણ પુરાવાની

ગેરહાજરી કે તેનું કોઈ ખાનગી સ્વરૂપ હતું અથવા તેને ક્યારેય ખાનગી મિલકત તરીકે ગણવામાં આવ્યું હતું. તેથી, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે જોકે દરેક એન્ડોવમેન્ટનું સ્વરૂપ ચોક્કસ ઇતિહાસ, પરંપરાઓ અને હકીકતો પર આધાર રાખે છે, પરંતુ ઉપરોક્ત લક્ષણોની હાજરી એ અપરિહાર્ય નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે અમલનેર ખાતેનું શ્રી વિઠ્ઠલ રુખમાઈ સંસ્થાન એ સદર અધિનિયમની કલમ ૨(૧૩) ના અર્થમાં એક જાહેર ટ્રસ્ટ હતું.”

૧૩. રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવેલા દસ્તાવેજ (આંક-૨૪૪) પરથી એ સ્વીકૃત સ્થિતિ છે કે વર્ષ ૧૮૯૭-૯૮ ના દાવો નં. ૨ માં, તત્કાલીન સ્વર્ગસ્થ મહંત લાલદાસે ખાલી કરાવવાના દાવામાં જણાવ્યું હતું કે ધામણ ગામમાં ભગવાન નરસિંહજી મહારાજ સંસ્થાન અસ્તિત્વ ધરાવે છે અને તેની સાથે વિવિધ બરખલી જમીનો અને અન્ય જમીનો જોડાયેલી હતી, જે તે સમયના સંસ્થાનના મહંતના કબજામાં અને વહીવટમાં હતી. વધુમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે ગુરુ દેવીદાસજીના અવસાન પછી, તેઓ મહંત તરીકે સંસ્થાનનો વહીવટ કરી રહ્યા હતા. તેમાં સ્પષ્ટપણે રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ધામણ ગામની જમીન ભગવાન નરસિંહજીની છે અને મહંત તે સમય માટે વહીવટકર્તા તરીકે કામ કરી રહ્યા હતા. આ કબૂલાત મહત્વપૂર્ણ અને સુસંગત છે.

૧૪. બરખલી જમીનો એટલે સેવા, જાળવણી અથવા ધાર્મિક હેતુ માટે

રજવાડાના શાસકો અથવા સરદારો દ્વારા વ્યક્તિઓ અથવા મંદિર જેવી સંસ્થાઓને આપવામાં આવેલી ખેતીની જમીનોનો સંદર્ભ છે અને તેમને ઘટાડેલું જમીન મહેસૂલ ચૂકવવામાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી.

૧૫. જે વ્યક્તિઓ જમીન ધરાવતી હતી તેઓ 'બરખલીદાર' તરીકે ઓળખાતી હતી અને તેમાં ધર્માદા, સંસ્થાન અથવા દેવસ્થાન જેવી ધાર્મિક સંસ્થાઓનો સમાવેશ થતો હતો અને ધર્માદા, સંસ્થાન અથવા દેવસ્થાનોની જાળવણી માટે જમીનો આપવામાં આવતી હતી. આ જમીનો સામાન્ય રીતે ધર્માદા અથવા દેવસ્થાનોને ગામની વહીવટી સેવા કરવા માટે આપવામાં આવતી હતી અને તેને 'ચાકરિયાત' કહેવામાં આવે છે.

૧૬. અપીલો દાખલ કરનાર વ્યક્તિ એવા તત્કાલીન સ્વર્ગસ્થ મહંત ધરમદાસ દ્વારા કરવામાં આવેલા તારીખ ૩૧.૦૭.૧૯૪૭ ના વેચાણ દસ્તાવેજ આંક-૨૪૫ નો સંદર્ભ લેવો પણ જરૂરી છે. આ વેચાણ દસ્તાવેજમાં, તેમણે એવું વર્ણન કર્યું છે કે જમીન નરસિંહજી મહારાજ સંસ્થાનની છે અને વહીવટદાર હોવાના નાતે, તેઓ તેનું વેચાણ કરી રહ્યા છે. સ્થાયર મિલકતો ભગવાન નરસિંહજીના મંદિરની હતી અને મહંતોની અંગત/સાંસારિક મિલકત નથી તે જોવા માટે આંક-૩૬૧ થી ૩૬૩ ના અન્ય કેટલાક દસ્તાવેજો પણ સુસંગત અને મહત્વપૂર્ણ છે.

૧૭. આંક-૩૬૧ થી ૩૬૩ દ્વારા, સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામદાસે એવી કબૂલાત કરી હતી કે તેઓ સૌથી મોટા ચેલા હોવાના નાતે, પ્રવર્તમાન રિવાજ અને પરંપરા મુજબ તેમજ પ્રશ્નવાળા નિયમ મુજબ, ભગવાન નરસિંહજી મંદિરના મહંત તરીકે નિયુક્ત થયા હતા અને તેમણે બ્રહ્મચર્યનું પાલન કર્યું ન હોવાથી પરંતુ લગ્ન કરી લીધા હોવાથી અને અન્ય ગુરુભાઈઓ એટલે કે ગુરુ ગોવિંદદાસના અન્ય ચેલાઓ સાથે સુમેળ અને શાંતિપૂર્ણ સંબંધો જાળવવા માટે, તેઓ ભગવાન નરસિંહજી મંદિરની કેટલીક મિલકતોનો હક્ક જતો કરીને અને તેનું હસ્તાંતરણ કરીને આ દસ્તાવેજ કરી રહ્યા છે.

૧૮. આંક-૩૬૧ થી ૩૬૩ માંનું આ લખાણ પારદર્શક રીતે દર્શાવે છે કે ગુરુ ગોવિંદદાસના ચેલાઓએ ભગવાન નરસિંહજી મંદિરની મિલકતોના ભાગલા પાડ્યા હતા. સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામ દ્વારા ગુરુભાઈ રાધા મોહનદાસની તરફેણમાં કરવામાં આવેલું હસ્તાંતરણ શરતી અને ઉપભોગ હસ્તાંતરણ હતું, જે મહુવા સંસ્થાન મંદિરમાં સેવા પૂજા કરવાના બદલામાં માત્ર ઉપભોગ કરવાનો અને આવક મેળવવાનો અધિકાર આપે છે. અન્ય લાભાર્થી ગુરુભાઈ રઘુવીરદાસ હતા. તે એ પણ દર્શાવે છે કે મિલકત સંસ્થાના મહંત તરીકે મેળવવામાં આવી હતી અને પરંપરા અને રિવાજ મુજબ સ્વર્ગસ્થ દયારામ દ્વારા તેનું સંચાલન કરવામાં આવ્યું હતું.

૧૯. આંક-૨૪૪ ઉપરાંત, આંક-૨૪૫ પણ એ બાબત પર પ્રકાશ પાડે છે કે

મિલકતો મંદિર સંસ્થાની હતી, જેના મહંત તે સમય પૂરતા માત્ર એક વહીવટકર્તા હતા.

૨૦. આ સંદર્ભમાં, જો આપણે અન્ય કેટલાક દસ્તાવેજ પુરાવાઓનો સંદર્ભ લઈએ, તો આંક-૩૪ એ તત્કાલીન બરોડા રાજ્યના બરખલી શાખા, દેવસ્થાનમ શાખાના સરસુબાને ભૂતપૂર્વ મહંત લાલદાસ દ્વારા કરવામાં આવેલી તારીખ ૨૫.૦૩.૧૯૫૦ ની અરજ છે, જેમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે નવસારી, કામરેજ અને મહુવા તાલુકાના ૩૩ ગામોમાં આશરે ૧૦૦ વીધા જમીન આવેલી છે. તમામ જમીનો ધામણ ખાતેના ભગવાન નરસિંહજી મંદિરના વહીવટકર્તા હોવાના નાતે બાપા લાલદાસ ગુરુ પ્રભુદાસના નામે ચાલતી હતી. તેમાં મહંત લાલદાસ દ્વારા એવો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે જે જમીનો દેવસ્થાનમ અને ધર્માદા ચાકરિયાત હતી, તે તત્કાલીન રજવાડા બરોડા રાજ્ય દ્વારા આપવામાં આવી હતી. જોકે, આ જમીનોમાંથી કોઈ લાભ મળતો નથી અથવા તે કિંમતી નથી. બરોડા રજવાડા દ્વારા જ્યારે ગ્રાન્ટ આપવામાં આવી હતી, ત્યારે દેવસ્થાનમ એક સાર્વજનિક સંસ્થાન હોવાનો નિર્ણય લઈને અને ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર ભક્તો દ્વારા સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું હતું અને સરકારને તેની સાથે કોઈ સીધો સંબંધ નહોતો તે શરતે હિસાબ રાખવાની શરત રાખવામાં આવી હતી. બરખલી જમીનો એવી વિશિષ્ટ સ્થિતિ સાથે આપવામાં આવી હતી કે તે સાર્વજનિક સંસ્થાનની જાળવણી માટે હતી અને આમ, મહંત લાલદાસે બરોડા એક્ટની કલમ ૯ હેઠળ સંપૂર્ણ મહેસૂલ આકારણી ભરીને બરખલી જમીનને

તેમના નામે સરકારી જમીન તરીકે ફેરવવાની પરવાનગી આપવા અને આ મંદિરની સાર્વજનિક સંસ્થાન તરીકેની નોંધ રદ કરવા અરજ કરી હતી. મહંત લાલદાસે તારીખ ૨૫.૦૩.૧૯૫૦ ના તેમના ઉપરોક્ત નિવેદનમાં સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જણાવ્યું હતું કે જો જમીન પર 'ખાલસા જમીન' તરીકે આકારણી કરવામાં આવે – ખાલસા જમીન એટલે સામંતશાહી જમીનદારો અથવા ખાનગી વ્યક્તિઓને આપવાને બદલે સીધી રાજ્ય અથવા શાસક રાજાની માલિકીની જમીન – તો તેઓ તે જમીનનું હસ્તાંતરણ ન કરવા અથવા તેનો દુરુપયોગ ન કરવાની શરત કે નિયંત્રણનું પાલન કરશે અને તે સમયે અમલમાં રહેલા તમામ સંબંધિત નિયમોનું પાલન કરશે.

૨૧. જમીન બરખલી જમીનમાંથી રૂપાંતરિત થઈ ગયા પછી અને મહંતના નામે બોલતી થયા પછી, તેમણે વર્ષ ૧૯૪૪-૪૫ માં આંક-૯૨ દ્વારા જમીન વેચવાની પરવાનગી માંગી હતી.

૨૨. આ અરજીના સંદર્ભમાં, મહંત દ્વારા તેમના લેખિત જવાબ (આંક-૧૮) સાથે તારીખ ૩૦.૦૭.૧૯૧૪ નો અગાઉનો હુકમ (આંક-૩૦) એ દર્શાવવા માટે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો કે ભગવાન નરસિંહજી મંદિર રાજ્ય દ્વારા સહાયિત જાહેર સંસ્થા હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું, જેમાં તત્કાલીન બરોડા રાજ્ય દ્વારા મહંતને આ બરખલી જમીનોમાંથી થતી આશરે રૂ. ૩૦૭/- ની આવકનું બજેટ રાખવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો અને ઇષ્ટદેવને ભેટ તરીકે રૂ. ૧૦૦/-

મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા. મહંતને દેવસ્થાનની ચાટી રજૂ કરવાનો પણ નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. જોકે, મહંતે તારીખ ૨૯.૦૪.૧૯૧૫ ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલા બરોડા એક્ટની કલમ ૯ હેઠળના જાહેરનામાનો આશરો લીધો હોવાથી, વિનંતી સ્વીકારીને ભગવાન નરસિંહજી મંદિરની દેખરેખ બંધ કરવામાં આવી હતી.

૨૩. વિક્રિત બુક ન રાખવા અંગેની મહંતની જૂન, ૧૯૨૪ ની આગળની વિનંતી પણ સ્વીકારવામાં આવી હતી. આ તમામ કાર્યવાહીનું સ્વરૂપ મહત્વપૂર્ણ અને નિર્વિવાદ હોઈ, એ બાબતની સાક્ષી પૂરે છે કે ભગવાન નરસિંહજીનું મંદિર એક જાહેર સંસ્થા હતી અને તેની સાથે શરૂઆતથી જોડાયેલી જમીનો કાં તો મંદિરની જાળવણી માટે તત્કાલીન રાજ્ય દ્વારા આપવામાં આવી હતી જે તત્કાલીન રાજ્ય દ્વારા સમર્પણ છે, અથવા કેટલાક ખાનગી ભક્તો દ્વારા આપવામાં આવી હતી, જે ફરીથી 'સમર્પણ' ની વ્યાખ્યા હેઠળ આવે છે. તે ક્યારેય સાંસારિક સ્વરૂપની સ્થાવર મિલકત નહોતી.

૨૪. દાવાની કાર્યવાહીમાં, મહંતે ભગવાન નરસિંહજી મંદિરના વહીવટમાંથી મહંત દયારામને દૂર કરવા માટે ભક્તો દ્વારા કરવામાં આવેલી કેટલીક અરજીઓ પર આધાર રાખ્યો હતો. કોઈ ગેરવહીવટ જણાયો ન હોવાના આધારે સંબંધિત સત્તાધિકારી દ્વારા તે વિનંતી ફગાવી દેવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, પ્રાંત અધિકારીએ (આંક-૪૫), સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ઠરાવ્યું હતું કે બરોડા કાયદાની કલમ

૪(૧) અને ૪(૨) ને ધ્યાનમાં રાખીને, આ મંદિર એક 'સાર્વજનિક સંસ્થા' છે અને મહંત સાર્વજનિક સંસ્થાના વહીવટમાં ગેરરીતિ કરી રહ્યા હતા તે દર્શાવતા પૂરતા પુરાવાની ગેરહાજરીમાં, તેમને દૂર કરવાનું કોઈ કારણ જણાતું નથી. આ હુકમોની નામદારના મુખ્ય સચિવ સુધી પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તે હુકમો એવું દર્શાવતા નથી કે તે ખાનગી મંદિર હતું અથવા તેની સાથે જોડાયેલી મિલકતો ખાનગી મિલકતો હતી.

૨૫. અગાઉના સમયે, ડિવિઝન બેન્ચે પ્રથમ અપીલ નં. ૮૦૩/૧૯૭૧ અને પ્રથમ અપીલ નં. ૨૨૨/૧૯૭૨ માં બરોડા એક્ટની જોગવાઈઓની તપાસ કર્યા પછી નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:—

“ઉપરોક્ત જોગવાઈઓની યોજના સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે આવા મંદિરો કે જેનો કોઈપણ અવરોધ વિના ત્રીસ કરતાં વધુ વર્ષોથી જનતા દ્વારા ઉપયોગ કરવામાં આવતો હોય તે સાર્વજનિક સંસ્થાઓ ગણાશે અને બરખલી જમીનો જેવી મિલકતો અને આવી સંસ્થા દ્વારા દાનમાં મળેલી કે પ્રાપ્ત કરેલી કે સંપાદિત કરેલી જમીનો અને આવા ધાર્મિક જાહેર હેતુ માટે અથવા આવા ધાર્મિક હેતુ માટે વ્યક્તિઓને આપવામાં આવેલા ધર્માદા દાન પણ સાર્વજનિક મિલકતો ગણાશે. સરકાર દ્વારા માત્ર આવી સાર્વજનિક સંસ્થાને જ ગ્રાન્ટ આપી શકાય છે અને જ્યારે વહીવટકર્તાની એવી અરજી પર કલમ ૯ હેઠળ ગ્રાન્ટ બંધ કરવામાં આવી હોય કે તેઓ સરકારી દેખરેખ ચાલુ રાખવા માંગતા નથી, ત્યારે પણ આવી સંસ્થાઓના

વહીવટની તપાસ કરવાનો સરકારનો અધિકાર અપ્રભાવિત રહ્યો હતો. કલમ ૯(ક) ની સમજૂતી હેઠળ હસ્તાંતરણના સંબંધમાં કલમ ૧૨ હેઠળ નિયંત્રણો પણ અમલમાં હતા. તદુપરાંત, તે સંબંધમાં જરૂરી તપાસ કર્યા પછી સુબાના હુકમ દ્વારા આવી સાર્વજનિક સંસ્થાને સરકારી ટેબરેખ હેઠળ લેવા માટે કલમ ૬ અને ૭ હેઠળ આપવામાં આવેલી સત્તા એ મિલકતના અધિકારોના ન્યાયનિર્ણયના હેતુ માટે વાપરવામાં આવતી સત્તા નથી. ટેબરેખ હાથમાં લેતાં પહેલાં સુબાએ સંસ્થા સાર્વજનિક સંસ્થા છે કે નહીં તે પ્રશ્ન વ્યક્તિગત કે સામૂહિક રીતે નક્કી કરવો પડી શકે છે. પરંતુ પ્રાંત અધિકારી દ્વારા આવી તપાસમાં આપવામાં આવેલું તે આનુષંગિક તારણ ક્યારેય સક્ષમ અદાલતનો નિર્ણય ગણી શકાય નહીં કે જેથી જ્યારે સક્ષમ દીવાની અદાલતમાં આવો વિવાદ ઉદ્ભવે ત્યારે રેસ-જ્યુડીકાટાનો અવરોધ લાગુ કરી શકાય. વર્તમાન અધિનિયમની યોજના સાથે કોઈ સામ્યતા નથી જ્યાં અધિનિયમ હેઠળના સત્તાવાળાઓમાં તે જાહેર ટ્રસ્ટ છે કે નહીં અને મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટની છે કે નહીં તે વૈધાનિક પ્રશ્ન નક્કી કરવાની વિશિષ્ટ હકુમત નિહિત છે. એટલા માટે જ રેસ-જ્યુડીકાટાનું પાસું યોગ્ય રીતે ક્યારેય રજૂ કરવામાં આવ્યું ન હતું. સત્તાવાળાઓએ પણ બરોડા કાયદાની સંબંધિત યોજનાનું અર્થઘટન કરતાં ભગવતી અને વ્યાસ, ન્યાયમૂર્તિઓની બનેલી ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા તારીખ ૨૬ જૂન, ૧૯૫૧ ના રોજ નક્કી કરાયેલ એફ.એ. નં. ૧૨૩૩/૧૯૪૯ ના તારણ પર યોગ્ય રીતે આધાર રાખ્યો હતો. તે કેસમાં સુબાએ તારીખ ૧૧

નવેમ્બર, ૧૯૩૫ ના હુકમ દ્વારા મિલકતને બાવાની ખાનગી મિલકત
 હોવાનું ઠરાવ્યું હતું અને સરસુબાએ તારીખ ૮ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૩૬ ના રોજ
 અપીલમાં તે નિર્ણયની પુષ્ટિ કરી હતી. ત્યારબાદ છ કે સાત મહિનાની
 અંદર વાદીઓ દ્વારા એવી જાહેરાત મેળવવા માટે દાવો દાખલ કરવામાં
 આવ્યો હતો કે મંદિર અને તેની સાથે જોડાયેલી મિલકતો જાહેર ધાર્મિક
 અને સમાવતી ટ્રસ્ટની હતી અને બાવાઓ તેના માલિક નહોતા.
 સ્પષ્ટપણે એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે બરોડા કાયદા હેઠળ દેવસ્થાનના
 નિયંત્રણવાળા સત્તાવાળાઓના નિર્ણયો, અદાલત સમક્ષના પ્રશ્ન પર
 કોઈપણ રીતે આખરી નહોતા. જ્યારે બાબત અદાલત સમક્ષ ઉઠાવવામાં
 આવી, ત્યારે દેવસ્થાનના નિયંત્રણવાળા સત્તાવાળાઓ દ્વારા લેવાયેલા
 આ નિર્ણયો અમુક પુરાવાકીય મૂલ્ય ધરાવી શકે છે. જોકે જ્યારે અદાલતો
 સમક્ષ આ કે તે નિષ્કર્ષ પર દોરી જાય તેવો સચોટ પુરાવો રજૂ કરવામાં
 આવ્યો હોય, ત્યારે આ નિર્ણયોનું કોઈ મહત્વ નહોતું અને અદાલતો રેકૉર્ડ
 પરના પુરાવા દ્વારા સમર્થિત કોઈપણ નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે સ્વતંત્ર
 હતી. વ્યાખ્યાની કલમ દ્વારા આ બાબતનો આખરી નિર્ણય થઈ ગયો
 હોવાનું કહેવાય છે જે હેઠળ સાર્વજનિક સંસ્થાને પૂજાના હેતુ માટે કોઈપણ
 અવરોધ વિના ૩૦ કરતાં વધુ વર્ષોથી ચાલુ રહેલા અથવા ઉપયોગમાં
 લેવાતા કોઈપણ મંદિરને આવરી લેવા માટે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી
 હતી. જ્યાં સુધી બરખલી જમીનોનો સંબંધ હતો, વ્યાખ્યાની કલમે પોતે
 જ આ જમીનોને સાર્વજનિક મિલકતો બનાવી દીધી હતી. તેથી, મંદિર

અને મિલકતો જાહેર ટ્રસ્ટ અને જાહેર ટ્રસ્ટની મિલકતો હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.”

૨૬. એ સ્વીકૃત સ્થિતિ છે કે છેલ્લા મહંત દયારામ સિવાયના તમામ મહંતો બ્રહ્મચારી હતા અને ઉત્તરાધિકાર ગુરુથી ચેલા તરફ જતો હતો. ઉત્તરાધિકારની પદ્ધતિ ગુરુથી ચેલાની હતી અને તે મહંત દયારામ સુધી સતત ચાલુ રહી હતી. ઉપર એ પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે ગુરુ પ્રભુદાસના ત્રણ ચેલાઓએ ગુરુ પ્રભુદાસના ઉત્તરાધિકારી તરીકે મિલકતોના ભાગલા પાડ્યા હતા અને મહંત દયારામ સૌથી મોટા ચેલા હોવાથી અને તેઓ મહંત તરીકે નિયુક્ત થયા હોવાથી તેમના દ્વારા તેનો અમલ કરવામાં આવ્યો હતો.

૨૭. એ અવલોકન કરવું યોગ્ય છે કે, હાથ પરના કેસમાં, મહંતોના નામે ચાલતી મિલકતો, તેમના અવસાન પર, ગુરુથી ચેલાના ઉત્તરાધિકારની પદ્ધતિથી ચેલાઓ મારફત આગળ વધી હતી. તે ક્યારેય વ્યક્તિગત કાયદા મુજબ ગુરુના કુદરતી સગાઓ, વારસદારો અને કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓ પાસે ગઈ નહોતી.

૨૮. એ નોંધનીય છે કે મહંત દયારામ, જેઓ એવો દાવો કરે છે કે સ્થાવર મિલકતો દેવોત્તર નથી, પરંતુ તેમની અંગત મિલકત અથવા સાંસારિક સ્વરૂપની મિલકત છે અને એવો દાવો કર્યો હતો કે તેઓ અથવા તેમના ગુરુઓ વ્યવસાય કરતા હતા અથવા ધીરાણના ધંધામાં સંકળાયેલા હતા, આ રજૂઆત પુરાવા

કરતાં ઘણી ઓછી રહે છે. કોઈપણ મહંતે ક્યારેય કોઈ વ્યવસાય કર્યો હતો અને જમીન ખરીદવા માટે આવકનો સ્વતંત્ર સ્ત્રોત ધરાવતા હતા તે દર્શાવતો કોઈ પુરાવો કે તેનો અણસારો પણ રેકૉર્ડ પર રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી.

૨૯. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે આંક-૧૬ (રેકૉર્ડનું પાના નં. ૧૩૧) સાથે જોડાયેલા બહુવિધ દસ્તાવેજો પર આધાર રાખીને એવો દાવો કર્યો હતો કે અનેક ભક્તોએ મહંતોને તેમની અંગત ક્ષમતામાં સ્થાવર મિલકતો અને ખેતીની જમીનો ભેટમાં આપી હતી અને આ ભેટોએ મહંતોની તરફેણમાં માલિકી હક્ક સ્થાપિત કર્યો હતો, ભલે તે બાવાજી પ્રભુદાસ સંતોકદાસજી હોય કે બાવાજી સંતોકદાસજી વગેરે હોય.

૨૯.૧ તેમણે તે દસ્તાવેજોમાંના લખાણનો સંદર્ભ આપ્યો હતો અને રજૂઆત કરી હતી કે આ દસ્તાવેજો અનુસાર, તે ભક્તો દ્વારા મહંતોને વ્યક્તિગત સમર્પણ કે ભેટ હતી અને તે ખાનગી મિલકત અથવા સાંસારિક મિલકતનું સ્વરૂપ બનાવે છે.

૨૯.૨ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે “વંશ ખાય” શબ્દો પર ભાર મૂક્યો હતો અને તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે આ ભેટો એ હેતુથી આપવામાં આવી હતી કે આ ભેટો મહંતના ઉત્તરાધિકારીની તરફેણમાં સદાકાળ ઉપયોગમાં રહે. આ તમામ દસ્તાવેજોનું અવલોકન કરતાં, જે માત્ર કાગળના ટુકડાઓ છે, જેમાં ટ્રાન્સફર ઓફ પ્રોપર્ટી એક્ટ, ૧૮૮૨ (જે હવે પછી ‘ટીપી એક્ટ’ તરીકે ઉલ્લેખિત છે) હેઠળ

નિર્ધારિત કોઈપણ કાર્યરીતિનું પાલન કરવામાં આવ્યું નથી, તે વાસ્તવમાં સર્વશક્તિમાન ઈષ્ટદેવ ભગવાન નરસિંહજીને અર્પણ કરાયેલી ભેટ છે.

૩૦. આ દસ્તાવેજોના લખાણ મુજબ, મંદિરના મહંતો સાથે કોઈ અંગત સંબંધ ન ધરાવતા અનેક ભક્તોએ એવી શરત સાથે આ મિલકતો સમર્પિત કરી હતી કે તે મહંતના ઉત્તરાધિકારી પાસે સદાકાળ રહેશે. તેમાં એવું લખાણ છે કે મિલકતો 'બાવાજી' ને આપવામાં આવી હતી અને કોઈ ચોક્કસ મહંતના અંગત નામે આપવામાં આવી નહોતી. હવે, આ બે શરતો, એ વાસ્તવિક પાસાં સાથે મળીને કે આ મિલકતો ક્યારેય મહંતોના કુદરતી વારસદારો કે સગાઓ દ્વારા વારસામાં મેળવવામાં આવી નહોતી, તે વિપુલ પ્રમાણમાં સ્પષ્ટ કરે છે કે આ તત્કાલીન બરોડા રાજ્ય દ્વારા ભગવાન નરસિંહજીના મંદિરને આપવામાં આવેલી બરખલી જમીનો સમાન જ ગ્રામજનો દ્વારા ભગવાન નરસિંહજીને સમર્પિત કરવામાં આવેલી મિલકતો છે. તેથી, આવા દસ્તાવેજોના આધારે, મહંત એવો દાવો કરી શકે નહીં કે આ મિલકતો તેમની અંગત અને ખાનગી મિલકતો છે. આ દસ્તાવેજોનું સરળ વાંચન અને અવલોકન સાદા શબ્દોમાં ખુદ્દું પાડે છે અને પુનરોચ્ચાર કરે છે કે આ વહીવટકર્તા તરીકે મહંતના નામે ભગવાન નરસિંહજીને કરવામાં આવેલા સમર્પણ છે.

૩૧. મિલકતો તેમની અંગત મિલકતો હોવાનું જાહેર કરતા, તેમની તરફેણમાં કાયદેસરના કન્વેયન્સ ડીડ્સ દ્વારા આ વાસ્તવિક બક્ષિસો અથવા હસ્તાંતરણો

હતા તે સાબિત કરવાની મહંત પર અનિવાર્ય ફરજ હતી. જ્યારે મહંત આ બિનનોંધાયેલ દસ્તાવેજોના આધારે આ મિલકતો પર માલિકી હક્કનો દાવો કરે છે, ત્યારે માત્ર મૌખિક શબ્દો સિવાય, આવા પાસાંઓને સ્થાપિત કરવા માટે રેકૉર્ડ પર અન્ય કોઈ પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી.

૩૨. ૧૯૫૯ એસસીસી ઓનલાઈન એસસી ૫૪ માં રિપોર્ટ થયેલ નારાયણ ભગવંતરાવ ગોસાવી બાલાજીવાલે વિ. ગોપાલ વિનાયક ગોસાવી અને અન્ય માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે મંદિરની વિશાળતા, બાંધકામની શૈલી, અધિકાર તરીકે જનતાનો લાંબા સમયનો ઉપયોગ, શાસકો દ્વારા જમીન અને રોકડની ગ્રાન્ટ અન્ય સંબંધિત પરિબલો સાથે મળીને મંદિરના જાહેર સ્વરૂપના સૂચક અને માત્ર તેની સાથે જ સુસંગત હતા (ફકરો ૧૬).

૩૩. હું એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૨૫૬ માં રિપોર્ટ થયેલ મહંત શ્રી શ્રીનિવાસ રામાનુજ દાસ વિ. સૂર્યનારાયણ દાસ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના બંધારણીય બેન્ચના ચુકાદાનો, ખાસ કરીને તેના ફકરા ૧૬, ૨૩, ૩૦, ૩૭, ૩૮, ૪૦, ૪૧ અને ૪૨ નો પણ સંદર્ભ આપી શકું છું, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:—

૧૬. વ્યાપક રીતે કહીએ તો, જાહેર ટ્રસ્ટ અને ખાનગી ટ્રસ્ટ વચ્ચેનો તફાવત એ છે કે જાહેર ટ્રસ્ટમાં ટ્રસ્ટના લાભાર્થીઓ સામાન્ય જનતા અથવા લોકોનો કોઈ વર્ગ હોય છે, જ્યારે ખાનગી ટ્રસ્ટના કિસ્સામાં

લાભાર્થીઓ વ્યક્તિઓનો નિશ્ચિત સમૂહ હોય છે. મઠના લાભાર્થીઓ તે સંપ્રદાયના સભ્યો હોય છે જેનો મઠ સંબંધ ધરાવે છે અને તે શ્રદ્ધા ધરાવતી વ્યક્તિઓ હોય છે જેના મઠના આધ્યાત્મિક વડા હોય છે, અને તેથી તેઓ ઓછામાં ઓછો જનતાનો એક વર્ગ બનાવે છે. પરિણામે, સામાન્ય રીતે મઠો એ જાહેર મઠો હોય છે. ખાનગી મઠ હોઈ શકે કે નહીં તે વિશે અમે કંઈ કહેતા નથી. મુખર્જી તેમના 'લો ઓફ એન્ડોવમેન્ટ', પ્રથમ આવૃત્તિમાં જણાવે છે:

‘ખાનગી મઠ એટલે એવી સંસ્થાઓ સમજવી જોઈએ જ્યાં વડા અથવા ઉપરી વ્યક્તિ અનિશ્ચિત વર્ગની વ્યક્તિઓ અથવા જનતાના વર્ગ વતી નહીં પરંતુ વ્યક્તિઓના નિશ્ચિત સમૂહ એટલે કે ગ્રાન્ટ આપનારના કુટુંબ અથવા વંશજો માટે મિલકત ધરાવે છે.’

XXX XXX XXX

૨૩. આ સંબંધમાં મહત્વનો અન્ય એક દસ્તાવેજ એ મહંત મોહન દાસ દ્વારા ૧૮૫૭ માં તેમના શિષ્ય કે જેઓ મહંત રઘુનંદન દાસ નામે અનુગામી મહંત બન્યા હતા તેમની તરફેણમાં કરવામાં આવેલી વસિયત, આંક-૧૪૦ છે. આ વસિયત, રઘુનંદન દાસને ગાદી પર બેસવા માટે યોગ્ય બનાવવા માટે અપાયેલી કાળજીપૂર્વકની તાલીમ વિશે જણાવવા ઉપરાંત, જણાવે છે:]

‘મારા પછી સદર રઘુનંદન મહંતાઈ ગાદીમાં મારા ઉત્તરાધિકારી તરીકે મહંત, માલિક અને ગાદીનશીન બનશે અને તેઓ અત્યારે કરે છે તેમ

તમામ મિલકતોના સંદર્ભમાં માલિકી અને કબજો ભોગવવાનું ચાલુ રાખશે અને દેશના આ ભાગમાં અને બહાર (દેશ વિદેશારે) બંને જગ્યાએ આ મઠની અને તેની સાથે જોડાયેલી તમામ જંગમ મિલકતોના કાયદેસરના માલિક અને મુખત્યાર તરીકે ઉપભોગ કરશે અને પરંપરાગત રિવાજો અનુસાર શ્રી જગન્નાથ મહાપ્રભુની નિયત સેવા પૂજા પ્રસાદી અને ભોગ વગેરે પૂરા પાડવાનું અને અર્પણ કરવાનું સંચાલન ચાલુ રાખશે અને તેઓ અત્યારે કરે છે તેમ વૈષ્ણવ મહેમાનો અને મઠમાં આવતી અન્ય વ્યક્તિઓ (અભ્યાગત) વગેરેને અન્ન અને આશ્રય આપશે, અને આમાં કોઈ ચૂક કર્યા વિના અને પોતાના ધર્મનું પાલન કરીને તમામ બાબતોનું સંચાલન કરશે’.

વૈષ્ણવ મહેમાનો અને મઠમાં આવતી અન્ય વ્યક્તિઓ વગેરેને ભોજન અને આશ્રય આપવા સંબંધિત છેલ્લો શબ્દપ્રયોગ દર્શાવે છે કે રામાનુજ સંપ્રદાયના યાત્રાળુઓ જ્યારે ભગવાન જગન્નાથ મંદિરની યાત્રાએ આવતા ત્યારે મઠની મુલાકાત લેતા હતા અને એમાર મઠના મઠાધીશ તેમને આશ્રય અને ભોજન આપતા હતા અને વસિયતમાં નામાંકિત વ્યક્તિને તે પ્રથા ચાલુ રાખવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો. આવી પ્રથા દર્શાવે છે કે મઠની મિલકતોના લાભાર્થીઓ ફરીથી અનિશ્ચિત સંખ્યામાં હતા. દેખીતી રીતે મહંતના નામે હોવા છતાં આ બક્ષિસ મઠને હોવાથી, મહંતે અનિશ્ચિત વર્ગના લાભાર્થીઓ એટલે કે શિષ્યો, અનુશિષ્યો અને મુલાકાતીઓ માટે ટ્રસ્ટી તરીકે મિલકતો ધારણ કરી હતી.

આ બાબત મઠ પર જાહેર સ્વરૂપની મહોર મારે છે. એ નોંધવું મહત્વપૂર્ણ છે કે આ દસ્તાવેજમાં એવો એક પણ શબ્દ નથી કે મહંત મોહન દાસ કોઈ ખાનગી મિલકત ધરાવતા હતા અને આવી ખાનગી મિલકત ગાદી પર તેમના ઉત્તરાધિકારી બનનાર રઘુનંદન દાસને અથવા અન્ય કોઈને મળવાની હતી. આવા લોપ પરથી એકમાત્ર નિષ્કર્ષ એ જ નીકળી શકે કે મહંત મોહન દાસ કોઈપણ મિલકતને પોતાની અંગત મિલકત માનતા નહોતા. તેમની પાસે જે કંઈ હતું અને જેના પર તેઓ માલિકી ભોગવતા હતા તે મઠની મિલકત અથવા મઠ સાથે જોડાયેલી મિલકતો માનવામાં આવતી હતી અને તેમના ઉત્તરાધિકારીએ આવી તમામ મિલકતો પર માલિકી અને કબજો ભોગવવાનો હતો.

૩૦. સીતારામ દાસ બનાસી વિ. એચ.આર.ઈ. બોર્ડ મદ્રાસ અને રઘબીર લાલા વિ. મોહમ્મદ સઈદ નો સંદર્ભ આપી શકાય. અગાઉના કેસમાં, વરદાચારીયાર, ન્યાયમૂર્તિએ કહ્યું હતું:

‘કેસમાં રજૂ કરાયેલા થોડા વેચાણ દસ્તાવેજો પરથી, તેમાં કોઈ શંકા નથી કે તે પૈકીની કેટલીક મિલકતો અગાઉના મહંતના નામે ખરીદવામાં આવી હતી; પરંતુ તેઓ એક સંન્યાસી અને બ્રહ્મચારી હતા અને સંસ્થાના વડા હતા તે સ્વીકારવામાં આવ્યું હોવાથી, એવી સંભાવના છે કે તે સંસ્થાના ભંડોળમાંથી ખરીદવામાં આવી હતી.’ અને પછીના કેસમાં એવું કહેવામાં આવ્યું હતું:

‘જો કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિ દ્વારા સંપાદિત કરવામાં આવેલી ચોક્કસ

મિલકત તેના પોતાના વતી સંપાદિત કરવામાં આવી હતી કે અન્ય કોઈ વ્યક્તિ અથવા સંસ્થા જેની સાથે તે જોડાયેલો હતો તેના વતી સંપાદિત કરવામાં આવી હતી તેવો પ્રશ્ન ઉદ્ભવે તો તેમાં કોઈ શંકા નથી કે મિલકત સંપાદિત કરનાર વ્યક્તિ એક જાહેર સંન્યાસી હતો તે સંજોગ મહત્વ ધરાવી શકે છે.’

XXX XXX XXX

૩૭. કેટલીક મિલકતો મહંતોના ચેલાઓ દ્વારા મહંતની ગાદી પર બેસતા પહેલાં ખરીદવામાં આવી હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે, એટલે કે, આવી મિલકતો ત્યારે ખરીદવામાં આવી હતી જ્યારે તેઓ માત્ર ચેલા હતા અને મહંત નહોતા. તેથી અપીલકર્તાઓ તરફથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આ મિલકતોને હવે મઠની મિલકતો ગણી શકાય નહીં. એ સાચું છે કે તેઓ મહંત નહોતા તે સમયગાળા દરમિયાન મેળવેલી મિલકતો મઠ માટે ખરીદેલી કે સંપાદિત કરેલી મિલકતો હોવાનું અનુમાન કરી શકાય નહીં. પરંતુ હકીકત એ રહે છે કે જ્યારે તેઓ પોતે મહંત બન્યા ત્યારે આવી સ્વ-સંપાદિત મિલકતો સાથે કોઈ અલગ રીતે વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો હોય તેવું જણાતું નથી. આવી મિલકતોમાંથી થતી ઉપજ અન્ય મિલકતની ઉપજ સાથે ભળી ગઈ હતી. મહંત ગદાધર દાસ દ્વારા કમિશનરને લખાયેલા પત્રો, આંક-સી અને ડી, ખાનગી અને મઠની મિલકતોના હિસાબોના સંપૂર્ણ મિશ્રણની વાત કરે છે. વાદીના કેટલાક સાક્ષીઓએ જણાવ્યું હતું કે ગદાધર દાસે તેમને પાછળથી કહ્યું હતું કે તેમણે ગુપ્ત

હેતુઓ માટે તે પત્રોમાં ખોટું નિવેદન આપ્યું હતું. નીચલી અદાલતોએ આવા નિવેદનો પર યોગ્ય રીતે વિશ્વાસ કર્યો નહોતો. વધુમાં, એ નોંધી શકાય છે કે મહંત રઘુનંદન રામાનુજ દાસના ચેલા ગદાધર રામાનુજ દાસની તરફેણમાં ૧૯૦૯ માં કરવામાં આવેલા વેચાણ દસ્તાવેજ, આંક-૭૭ પરથી જણાય છે કે સ્થાપક ગદાધરના મહંત ગુરુને રૂ. ૪૦૦/- ની રકમ દેવાના હતા અને આ રકમ આ દસ્તાવેજ હેઠળ હસ્તાંતરિત મિલકતની ખરીદ કિંમત સામે સરભર કરવામાં આવી હતી. મહંત મોહન દાસે, તેમની વસિયત આંક-૧૪૦ દ્વારા, તેમના ચેલા રઘુનંદનને, જેમને તેમના અનુગામી તરીકે નામાંકિત કરવામાં આવ્યા હતા, મહંતના નામે ચાલતી જમીનો અને જમીનદારીઓના સંદર્ભમાં ધીમે ધીમે પોતાનું નામ દાખલ કરાવવાની પરવાનગી આપી હતી. તેથી એ બાબત ફલિત થાય છે કે કેટલીક મિલકતો દેખીતી રીતે ચેલાઓ દ્વારા ખરીદવામાં આવી હતી તે માત્ર હકીકતનો અર્થ એવો થતો નથી કે તે મિલકતો તેમની અંગત મિલકતો તરીકે સંપાદિત કરવામાં આવી હતી અથવા તેઓ ગાદી પર આવ્યા પછી પણ તેમની અંગત મિલકતો તરીકે ચાલુ રહી હતી.

૩૮. દાવાવાળી મિલકતોમાંથી થતી આવકના સંદર્ભમાં ખર્ચના હિસાબો રજૂ કરવામાં વાદી નિષ્ફળ ગયો છે. તેમણે તૈયાર કરવામાં આવેલું એકીકૃત બજેટ રજૂ કર્યું નથી. તે દર્શાવી શક્યું હોત કે દાવાવાળી મિલકત પરની આવક અને ખર્ચને મઠના ગણવામાં આવ્યા હતા કે નહીં. જે નાણાંમાંથી મિલકતો સંપાદિત કરવામાં આવી હતી તે નાણાંના સ્ત્રોતો

દર્શાવતા હિસાબો રજૂ કરવામાં આવ્યા નથી. આ લોપ, પત્રો આંક-સી અને ડી માંના નિવેદનો સાથે મળીને, નીચલી અદાલતોના એ તારણને સમર્થન આપવા માટે પૂરતા છે કે આ મિલકતોને પણ મઠની મિલકતો તરીકે ગણવામાં આવી હતી.

XXX XXX XXX

૪૦. હવે આપણે પરિશિષ્ટ-ખ માંની મિલકતો પર વિચાર કરી શકીએ છીએ જેને ભગવાન જગન્નાથની અમૃત મનોહી મિલકતો કહેવાય છે અને વાદી દ્વારા મારફતદાર તરીકે ધારણ કરવામાં આવી છે. વાદી એવો આક્ષેપ કરે છે કે આ મિલકતો ખરીદી દ્વારા અથવા 'કચદાન' દ્વારા અથવા ભગવાન જગન્નાથને અમુક અર્પણ કરવાના બોજને આધીન ભેટ દ્વારા સંપાદિત કરવામાં આવી હતી જે વાદીના વ્યક્તિગત નિર્ણય અને વિવેકબુદ્ધિ પર આધારિત હતી, અને જનતાને તેના ઉપભોગ અથવા તેના વહીવટ સાથે કોઈ લેવાદેવા નહોતી. ગેઝેટિયર આવી મિલકતોનો સંદર્ભ આપે છે અને જણાવે છે:-

"પુરીમાં શૈવ અને વૈષ્ણવ બંને મઠો અસ્તિત્વ ધરાવે છે. પછીના મઠોની જમીનો અમૃત મનોહી (શાબ્દિક રીતે અમૃત ભોજન) તરીકે ઓળખાય છે, કારણ કે તે એવા ઈશદા સાથે આપવામાં આવી હતી કે તેની ઉપજ જગન્નાથ સમક્ષ ભોગ ધરવામાં ખર્ચવી જોઈએ અને આ રીતે મેળવેલો મહાપ્રસાદ યાત્રાળુઓ, ભિક્ષુકો અને સંન્યાસીઓમાં વહેંચવો જોઈએ; તે મંદિરની પોતાની અમૃત મનોહી જમીનોથી અલગ છે જે

રાજાની દેખરેખ હેઠળ છે".

આ નિવેદન સ્પષ્ટ કરે છે કે ભગવાન જગન્નાથના મંદિરને સમર્પિત જમીનો વૈષ્ણવ મઠોને ભગવાન જગન્નાથ સમક્ષ ભોગ ધરવા માટે તે મિલકતોની ઉપજનો ઉપયોગ કરવાના હેતુ માટે અને ત્યારબાદ યાત્રાળુઓ, ભિક્ષુકો અને સંન્યાસીઓ, જેઓ સંભવતઃ મઠની મુલાકાત લેતા હોય અથવા મહાપ્રસાદના એક ભાગ માટે તેના સત્તાવાળાઓનો સંપર્ક કરતા હોય તેમની વચ્ચે તે મહાપ્રસાદના વિતરણ માટે સમર્પિત જમીનો કે મિલકતથી અલગ છે. મિલકતોની ઉપજનો ઉપયોગ તે રીતે કરવાનો હતો તે માત્ર હકીકત એવા નિષ્કર્ષને વાજબી ઠેરવી શકે નહીં કે આ મિલકતો મઠોને સમર્પિત નહોતી પરંતુ ભગવાન જગન્નાથના મંદિરને સમર્પિત હતી. ગેઝેટિયરમાંના આ નિવેદન અનુસાર, ભગવાન જગન્નાથના મંદિરને સમર્પિત મિલકતો કોઈપણ મઠ કે મહંતની દેખરેખ હેઠળ નહોતી પરંતુ ખુદ પુરીના રાજાની દેખરેખ હેઠળ હતી.

૪૧. અગાઉ જણાવ્યું તેમ, આ અમૃત મનોહી મિલકતો એવી મિલકતો છે જે ભક્તો દ્વારા કોઈ ચોક્કસ સેવા માટે મઠને સમર્પિત કરવામાં આવી છે, જે મઠ વતી મહંત દ્વારા ભગવાન જગન્નાથ માટે કરવામાં આવે છે. તેથી આ મિલકતો મઠને સમર્પિત મિલકતો છે અને માત્ર વાદીને ભેટમાં અપાયેલી નથી અથવા, જેમ સૂચવવામાં આવ્યું હતું તેમ ભગવાન જગન્નાથને અપાયેલી નથી.]

૪૨. પરિશિષ્ટ-ગ માંની મિલકતો ખાનગી દેવી-દેવતાઓને સમર્પિત

હોવાનું કહેવાય છે જેના એકમાત્ર મારફતદાર મહંત હતા. આ પરિશિષ્ટમાં મિલકતોની સંખ્યા ૨૦૦ છે અને તેમના વિશેની નોંધો તેમને ઘણા દેવી-દેવતાઓની હોવાનો સંદર્ભ આપે છે. આ મિલકતો પણ જે રીતે અમૃત મનોહી મિલકતો સમર્પિત કરવામાં આવી હતી તે જ રીતે મઠને સમર્પિત કરવામાં આવી હોય તેવું જણાય છે, એટલે કે, મહંતના ભક્તોએ મઠનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા મહંત દ્વારા વિવિધ દેવી-દેવતાઓને ભોગ અથવા અન્ય કોઈ સેવા અર્પણ કરવાની જોગવાઈ કરી હતી. તેમાં કંઈ અસામાન્ય નથી કારણ કે હિન્દુની ભક્તિ અનિવાર્યપણે કોઈ એક ચોક્કસ દેવતા પૂરતી મર્યાદિત નથી, ભલે તે હિન્દુ ધર્મના કોઈપણ સંપ્રદાય સાથે સંબંધ ધરાવતો હોય. મઠના, અને એમાર મઠ જેવા જાણીતા મઠના મહંત પાસેથી અનેક વ્યક્તિઓ દ્વારા સમર્પિત મિલકતોના પરિણામે આટલા બધા દેવી-દેવતાઓના મારફતદાર હોવાની અપેક્ષા રાખી શકાય નહીં. એમાર મઠના મહંતે પોતે આટલા બધા દેવી-દેવતાઓની મારફતદારી સ્વીકારી તે હકીકત જ દર્શાવે છે કે તેમના ભક્તો અન્ય દેવી-દેવતાઓની સેવા કરવાના હેતુ માટે પણ મઠને મિલકતો સમર્પિત કરવાનું વિચારી શકતા હતા.”

૩૪. હું હિમાચલ પ્રદેશ હાઈકોર્ટના ૨૦૦૭ (૧) શિમલા એલ.સી. ૧૩૪ માં રિપોર્ટ થયેલ મહંત રાજેન્દ્ર ગિરી વિ. ધી કમિશનર ના કેસમાં આપેલા ચુકાદાનો પણ સંદર્ભ આપી શકું છું, જેના ફકરા ૧૫ અને ૧૬ નીચે મુજબ વંચાય છે:—

“૧૫. સામાવાળાઓના વિદ્વાન વકીલે ટ્રાયલ કોર્ટ અને પ્રથમ અપીલ અદાલતના એ તારણોને સમર્થન આપવા માટે ત્રણ ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો હતો કે મિલકત મંદિરની હોવાનું અનુમાન કરવાનું રહેશે. તે રઘુનાથ દાસ વિ. ગજપત રાય અને અન્ય, ૧૯૩૪ પંજાબ લો રિપોર્ટર ૪૪૩, સુશીલ ચંદ્ર સેન અને અન્ય વિ. ગોબિંદ ચંદ્ર દાસ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૩૪ પટના ૪૩૧ અને (માંડા) અપ્પા રાવ પંતુલુ ગારુ અને અન્ય વિ. બુડનકચાલા વિદ્વેશમ સુબુદ્ધિ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૩૭ મદ્રાસ ૧૧૮ છે. રઘુનાથ દાસના કેસ (ઉપર મુજબ) માં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે ઠાકુરદ્વારા જેવી સંસ્થાની માલિકીની મિલકત સામાન્ય રીતે મહંત અથવા ટ્રસ્ટીઓના નામે દાખલ કરવામાં આવે છે. ચુકાદો અધિકૃત રીતે એવું કહેતો નથી કે પ્રત્યેક કેસમાં મહંતના નામે દાખલ થયેલી મિલકત સંસ્થાની હોવાનું અનુમાન કરવાનું રહેશે. ગમે તે સંજોગોમાં, પુરાવાની દ્રષ્ટિએ, ખાસ કરીને અધિકાર પત્રકની નોંધો, જેની સાથે સત્યતાનું અનુમાન જોડાયેલું છે, અનુમાનનો આશરો લેવાની કોઈ જરૂર નહોતી. અગાઉ નોંધ્યું તેમ, મંદિર અને મહંત બે અલગ અલગ સંસ્થાઓ તરીકે નોંધાયેલા છે, જે અલગ અલગ ખતૌનીઓમાં સમાવિષ્ટ અલગ અલગ મિલકતો ધરાવે છે અને તેનો કબજો ભોગવે છે, ભલે તે એક જ ખાતાનો ભાગ હોય.

૧૬. સુશીલ ચંદ્રના કેસ (ઉપર મુજબ) માં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યારે મિલકત ધારણ કરનાર વ્યક્તિ સાંસારિક

આસક્તિઓથી મુક્ત હોય, બ્રહ્મચારી હોય અને તેનું પોતાનું કોઈ કુટુંબ ન હોય, ત્યારે એવું અનુમાન થાય છે કે તે જે કંઈ ધારણ કરે છે અથવા સંપાદિત કરે છે તે મઠ વતી ધારણ કરે છે અથવા સંપાદિત કરે છે, જેને તેનું જીવન સંપૂર્ણપણે સમર્પિત છે. અગાઉ નોંધ્યું તેમ, અધિકાર પત્રકની નોંધો મુજબ દાવાવાળી મિલકત મહંત દ્વારા તેમના નામે ધારણ કરવામાં આવી છે, જ્યારે મંદિરની મિલકત, જેના તેઓ મહંત છે, તે મંદિરની માલિકીમાં નોંધાયેલી છે અને તેથી કોઈ અનુમાન કાઢવાનો પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થતો નથી.”

૩૫. ૧૯૯૦ (૨) રાજસ્થાન એલ.આર. ૬૭૨ માં રિપોર્ટ થયેલ જાનકીદાસ અને અન્ય વિ. મહંત ધનગીર અને અન્ય ના કેસમાં આપેલા ચુકાદાનો પણ સંદર્ભ આપી શકાય છે, જેમાં રાજસ્થાન હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે મઠની મિલકત ટ્રસ્ટી તરીકે મઠનું સંચાલન કરતી વ્યક્તિ દ્વારા ધારણ કરવામાં આવી હોવી જોઈએ, અને તે માત્ર ટ્રસ્ટના લાભ માટે જ મિલકતનું હસ્તાંતરણ કરી શકી હોત. વધુમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે જો કોઈ સાધુ મિલકત સંપાદિત કરે છે અને તેને ધાર્મિક હેતુઓ માટે સમર્પિત કરતો નથી, તો તે મિલકતના નિકાલનો સંપૂર્ણ નિર્ણયકર્તા રહે છે, પરંતુ જો મિલકત એકવાર ચેલા હોવાના નાતે ચેલા પાસે ગઈ હોય, તો એવું માનવું વાજબી છે કે ચેલાએ તે મિલકતને ધાર્મિક ગણવી જ જોઈએ.

૩૬. રાજસ્થાન હાઈકોર્ટના અન્ય એક ચુકાદા, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૫ રાજસ્થાન ૧૭૯ માં રિપોર્ટ થયેલ તારા અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય માં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે મહંત દ્વારા સંપાદિત કરવામાં આવેલી જમીનો મઠની મિલકતમાં નિહિત થાય છે અને ત્યારબાદ, ચેલા/શિષ્ય પાસે મઠની મિલકતોનું હસ્તાંતરણ કરવાની કોઈ સત્તા રહેતી નથી અને તેનું કોઈપણ હસ્તાંતરણ રદબાતલ અને શૂન્ય ગણાશે.

૩૭. ૨૦૨૬ આઈ.એન.એસ.સી. ૪૪૮ માં રિપોર્ટ થયેલ કિશન ચંદ (મૃતક) તે કાનૂની વારસદારો મારફત વિ. ગૌતમ ગૌર હિતકારક સભા, કોટા અને અન્ય ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના તાજેતરના ચુકાદામાં, સુપ્રીમ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે ધાર્મિક સંસ્થાના વહીવટ અને તેની મિલકતોની માલિકી વચ્ચેનો તફાવત કાયદામાં સુસ્થાપિત છે અને તે બંનેનું મિશ્રણ કરી શકાય નહીં. સુપ્રીમ કોર્ટે વધુમાં ઠરાવ્યું હતું કે આ કેસ મોટે ભાગે વહીવટી પ્રથા અને પૂજારીની નિમણૂક પરથી દોરવામાં આવેલા તારણ પર આધારિત છે, જે સ્થાયર મિલકત પર માલિકી હકો સ્થાપિત કરવા માટે કાયદામાં અપૂરતા છે. (ફકરા ૧૬ અને ૧૮).

૩૮. એ.પી. સ્ટેટ વક્ફ બોર્ડ (ઉપર મુજબ) ના ચુકાદાનો યોગ્ય સંદર્ભ લઈ શકાય. તેના ફકરા ૨૫ માં નીચે મુજબ જણાવેલ છે:—

“૨૫. રેકર્ડ પરની સામગ્રીની કાળજીપૂર્વક વિચારણા કરતાં, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે દાવાવાળી મિલકત, સર્વિસ ઇનામ હોવાથી, સામાવાળાના

પુરોગામીઓને હક/ટાઈટલ પ્રદાન કરે તે રીતે તેની કાયદેસર વહેંચણી અથવા ત્યારબાદ હસ્તાંતરણ થઈ શક્યું ન હોત. આ સંદર્ભમાં, આ અદાલતના સૈયદ અલી (ઉપર મુજબ) ના ચુકાદાનો સંદર્ભ લેવો ઉચિત રહેશે જેમાં સ્પષ્ટપણે ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ધાર્મિક અથવા સખાવતી સેવાઓ આપવા માટે જમીનની ગ્રાન્ટ વ્યક્તિમાં સંપૂર્ણ માલિકી હક નિહિત કરતી નથી, અને આવી ગ્રાન્ટ્સ, મુસ્લિમ કાયદા હેઠળ પવિત્ર, ધાર્મિક અથવા સખાવતી તરીકે માન્યતા પ્રાપ્ત હેતુઓ માટે હોવાથી, મિલકતને વક્ફનું સ્વરૂપ પ્રદાન કરશે. સદર સિદ્ધાંત હાલના કેસમાં સીધો લાગુ પડે છે, જ્યાં વહેંચણી દસ્તાવેજના લખાણો જ જમીનને મસ્જિદ સાથે જોડાયેલ સર્વિસ ઇનામ તરીકે સ્થાપિત કરે છે. જોકે, હાઈકોર્ટે વહેંચણી દસ્તાવેજના લખાણોને તેમના યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં ધ્યાનમાં લીધા વિના તેને સ્વતંત્ર માલિકી હક આપતો ગણીને આગળ વધી હતી, જે અમારા મતે સ્પષ્ટ ભૂલ છે.”

૩૯. હવે, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શાહ દ્વારા જેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે ચાર વસિયતનામાની વાત આવે છે. ચાર વસિયતનામાઓ પૈકી, પછીના બે વસિયતનામા વિવાદ પેન્ડિંગ હતો તે દરમિયાન કરવામાં આવ્યા હતા. આંક-૪૧ અને ૪૨, આ બે વસિયતનામાઓ અગાઉના સમયે જ્યારે કોઈ વિવાદ અસ્તિત્વમાં ન હતો ત્યારે કરવામાં આવ્યા હતા.

૪૦. આંક-૪૨ એ સ્વર્ગસ્થ મહંત પ્રભુદાસનું સંવત વર્ષ ૧૯૨૫, શ્રાવણ વદ ૫ ના રોજ કરવામાં આવેલું વસિયતનામું છે, જેમાં ઉલ્લેખ છે કે તેમના બે શિષ્યો હતા. જોકે, તે પૈકીના એક, એટલે કે લાલદાસ સગીર હોવાથી, બીજા ચેલા દેવીદાસને કબજો લેવા અને વહીવટ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી, અને ત્યારબાદ લાલદાસ પુખ્ત વયના થતાં તેમને મિલકત સોંપવાની હતી. તેમાં વધુમાં જણાવાયું હતું કે મંદિરનું સંચાલન તેમના દ્વારા માલિકી હકોમાં થવું જોઈએ અને તેમણે ઠાકોરજીની સેવા/પૂજા કરવી જોઈએ.

૪૦.૧ તેમણે જણાવ્યું છે કે તેમને તેમના ગુરુ પાસેથી મિલકતો મળી હતી અને તેમણે પોતે પણ મિલકતો સંપાદિત કરી હતી. જોકે, રેકર્ડ પર એવો કોઈ પુરાવો નથી કે કઈ મિલકતો તેમના દ્વારા અથવા કઈ રીતે સંપાદિત કરવામાં આવી હતી. (વસિયત કરનાર – મહંત પ્રભુદાસે તે સમયે તેઓ કયો વ્યવસાય, વેપાર કે ધંધો કરતા હતા તેનો કોઈ ઉલ્લેખ કર્યો નથી, જેણે અંગત મિલકતો સંપાદિત કરવા માટે પૂરતી આવક પેદા કરી હોય.)

૪૦.૨ વસિયતનામામાં, તેમણે જણાવ્યું છે કે તેઓ ઘણા ગામોમાંથી 'વર્ષાસન' એટલે કે વાર્ષિક ફાળો મેળવતા હતા, જેનો ઉપયોગ તે હેતુ માટે થવો જોઈએ. તેમાં એવો પણ ઉલ્લેખ છે કે ગ્રામજનોને સંસ્થામાં શ્રદ્ધા હતી અને તેમણે જમીનો દાનમાં આપી હતી, અને સરકારે પણ જમીનો આપી હતી, જેને મહેસૂલની ચુકવણીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી (બરખલી જમીનો).

૪૦.૩ આંક ૪૧ પરનું હવે પછીનું વસિયતનામું, દેવીદાસજીનું સંવત વર્ષ ૧૯૩૫, માગશર સુદ ૧૨ નું છે, જેમાં ઉલ્લેખ છે કે ગુરુ-ચેલા પરંપરામાં તેમના પુરોગામીઓ દ્વારા મિલકતો સંપાદિત કરવામાં આવી હતી. તે ગ્રામજનો પાસેથી મળતા વર્ષાસન એટલે કે વાર્ષિક આવકનો પણ સંદર્ભ આપે છે, જેનો ઉપયોગ સદાપ્રત માટે કરવાનો હતો. તેમાં વધુમાં જણાવાયું હતું કે આ મિલકતોમાં ગામના લોકોને કોઈ લેવાદેવા નથી અને કોઈ હિસાબ આપવાની જરૂર નથી. એવો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો કે વડોદરા સરકારે અમુક જમીનો મુક્ત જમીન તરીકે માન્ય રાખી છે, પરંતુ તે તેમના દ્વારા સંપાદિત કરવામાં આવી હતી અને તેના પર કોઈનો કોઈ અધિકાર નથી. ત્યારબાદ, આંક-૩૯ અને ૪૦ ના બે વસિયતનામા આવે છે, જે વિવાદ દરમિયાન કરવામાં આવ્યા હતા. આ વસિયતનામાઓ પર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી શાહ દ્વારા ભારે આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો.

૪૦.૪ સૌ પ્રથમ તો, આ વસિયતનામાઓ રજૂ કરનાર, જે તેનો દાવો કરે છે, તેના પર કોઈ માલિકી હકો પ્રદાન કરતા નથી. બીજું, જ્યારે આવા વસિયતનામા માલિકી હકો સ્થાપિત કરવા માટે અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે ઈન્ડિયન સક્સેસન એક્ટ, ૧૯૨૫ ની જોગવાઈઓ અનુસાર સાબિત થવા જોઈએ, અને ત્રીજું, પ્રોબેટ કોર્ટ અથવા વસિયતી હકુમત હેઠળની અદાલત, વસિયતનામાની ખરીતા નક્કી કરવા સિવાય, વસિયત કરાયેલી મિલકતના

ટાઈટલ અંગે કશું જ નક્કી કરી શકતી નથી.

૪૦.૫ આથી, આંક-૩૯ થી ૪૨ પરના વસિયતનામાઓ માત્ર એ જોવા માટે જ પ્રસ્તુત છે કે મહંતે ઉત્તરાધિકારી મહંત બનવા માટે અને ધાર્મિક વિધિઓ અને રિવાજોને અનુસરીને નિમણૂક કરવા માટે એક શિષ્યની તેમના ચેલા તરીકે નિમણૂક કરી હતી. આ મર્યાદિત પાસા ઉપરાંત, મિલકતોના માલિકી હક નક્કી કરવામાં વસિયતનામાની કોઈ પુરાવાકીય સુસંગતતા નથી.

૪૦.૬ (૨૦૦૩) ૭ એસ.સી.સી. ૩૦૧ માં રિપોર્ટ થયેલ દિલ્હી ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી વિ. શ્રીમતી વિજયા સી. ગુરશાનેય અને અન્ય ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદામાં, સુપ્રીમ કોર્ટે જણાવ્યું હતું કે પ્રોબેટ અથવા લેટર ઓફ એડમિનિસ્ટ્રેશન ઇશ્યૂ કરવાથી મિલકત પર માલિકી હક પ્રાપ્ત થતો નથી, પરંતુ તે માત્ર મૃતકની એસ્ટેટના વહીવટને સક્ષમ બનાવે છે. પ્રોબેટ અથવા લેટર્સ ઓફ એડમિનિસ્ટ્રેશન મંજૂર કરવામાં આવ્યા પછી પણ કોઈપણ વ્યક્તિ માટે ટાઈટલ સામે વિવાદ કરવાનું ખુલ્લું રહેશે. (ફકરા ૮ અને ૧૦).

૪૧. તપાસની કાર્યવાહીમાં, સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામે આંક-૫૧ થી તેમના પોતાના લખાણમાં, મિલકતોની યાદી રજૂ કરી હતી.

૪૧.૧ ક્રમ નં. ૧ માં, તેમણે એવી મિલકતોની યાદી મૂકી છે, જે દેવસ્થાન

ઈનામી જમીન હતી (સંબંધિત સમયે તત્કાલીન વડોદરા રાજ્ય દ્વારા અર્પણ કરવામાં આવેલી) અને પાછળથી, ખાલસા જમીનમાં રૂપાંતરિત કરવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ, જે મિલકતો મહંત દ્વારા શ્રી નરસિંહજી મંદિરના વહીવટકર્તા તરીકે વેચવામાં આવી હતી.

૪૧.૨ ક્રમ નં. ૨ પર, સરકારી જમીન/બરખલી જમીન/ખાલસા જમીન વેચ્યા પછી મહંત દ્વારા ખરીદવામાં આવેલી મિલકતોની યાદી છે.

૪૧.૩ ક્રમ નં. ૩ પર, તેમણે વિવિધ સ્થાવર મિલકતોની યાદી આપી છે, જે ધર્માદા છાપરી જમીન હતી અને પાછળથી ખાલસા જમીન બની હતી અને મહંત દ્વારા શ્રી નરસિંહજી મંદિરના વહીવટકર્તા તરીકે વેચવામાં આવી હતી, અને છેલ્લે, તે ખાનગી મિલકતોની યાદી હતી.

૪૧.૪ આ પુરાવાનો એક મહત્વપૂર્ણ ભાગ છે જે મહંતના નામે ચાલતી, પરંતુ રાજ્ય સરકાર દ્વારા શ્રી નરસિંહજી મંદિરની જાળવણી માટે ગ્રાન્ટ કરવામાં આવેલી જમીનોની હારમાળા અને ગ્રાન્ટ કરેલી જમીન વેચીને જે જમીનો વેચવામાં અને ખરીદવામાં આવી હતી તેનો ઉલ્લેખ કરે છે. ખાનગી જમીન અથવા અંગત જમીન તરીકે દર્શાવવામાં આવેલી યાદીમાં, સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામે મોજે અસોદરના સર્વે નં. ૭૫, ૭૬ અને ૬૯/૧ ની જમીનો, ચોખટ તાલુકાના સર્વે નં. ૩૦/૧, ૩૦/૨, ૩૧, ૨૦૭, ૨૦૭/૧, ૧૫૧, ૨૮૩ અને ૨૮૮ ની

જમીન, કોલાસણા ગામના સર્વે નં. ૧૧૭ ની જમીન, અને ધામણ ગામના સર્વે નં. ૨૨૫ અને ૨૨૪/૨ ની જમીનને તેમની ખાનગી મિલકતો તરીકે દર્શાવી હતી, પરંતુ જે બાબત નોંધનીય છે તે એ છે કે તેઓ એ સ્થાપિત કરવા માટે દસ્તાવેજી પુરાવા રજૂ કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે કે આ મિલકતો તેમના દ્વારા તેમની પોતાની આવકના સ્ત્રોતમાંથી ખરીદવામાં આવેલી અંગત મિલકતો હતી અથવા ગ્રામજનો દ્વારા તેમને અંગત રીતે અર્પણ કરવામાં આવી હતી અને મંદિરની જાળવણીના હેતુ માટે નહોતી અને તે પણ 'ટી.પી. એક્ટ' દ્વારા માન્ય દસ્તાવેજ કે કન્વેયન્સ ડીડ કરીને.

૪૨. હવે આ ઉપરોક્ત તારણના પ્રકાશમાં, વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમની તપાસ કરીએ અને કેસ રિમાન્ડ થયા પછી વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા મુદ્દાઓનો કઈ રીતે નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો તે જોઈએ.

૪૨.૧ મિસ. સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ માં, માત્ર એક જ મુદ્દો ઘડવામાં આવ્યો હતો, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:—

“(૧) કઈ મિલકતો સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો છે?”

(આ મુદ્દા પરનું તારણ વાદગ્રસ્ત ચુકાદાના અંતિમ પરિણામ મુજબ હતું).

૪૨.૨ રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૩/૧૯૬૪ માં, આંક-૩૨૩ પર મુદ્દાઓ ઘડવામાં આવ્યા હતા. કુલ ૨૧ મુદ્દાઓ ઘડવામાં આવ્યા હતા, જે નીચે મુજબ

વંચાય છે:-

“(૧) શું દાવો જે રીતે ઘડવામાં આવ્યો છે તે મુજબ ચાલવાપાત્ર નથી?

(૨) શું કોર્ટ-ફી, વકીલ ફી અને હકુમતના હેતુઓ માટે દાવાનું યોગ્ય મૂલ્યાંકન કરવામાં આવ્યું છે? જો ના, તો તે બાબતમાં શો હુકમ થવો જોઈએ?

(૩) શું દાવો લિમિટેશનના કાયદાથી બાધિત છે?

(૪) શું પ્રતિવાદી નં. ૩ થી ૨૭ દાવામાં જરૂરી પક્ષકારો નથી?

(૫) શું દાવો કાર્યવાહીના કારણો અને પક્ષકારોના અયોગ્ય જોડાણથી દોષિત છે? અથવા શું દાવો જરૂરી પક્ષકારોના અભાવે ખામીયુક્ત છે?

(૬) શું વાદીઓ સાબિત કરે છે કે ધામણ ખાતે નરસિંહજીની મૂર્તિને પ્રતિષ્ઠિત કરતું સાર્વજનિક મંદિર આવેલું છે?

(૭) શું વાદીઓ સાબિત કરે છે કે દાવાવાળા મંદિરનો વહીવટ તેના મહંત તરીકે નિમાનંદી અથવા હરબ્યાસી સંપ્રદાયના સાધુઓ દ્વારા કરવામાં આવતો હતો?

(૮) શું ચેરિટી કમિશનર પાસેથી મેળવેલી પરવાનગીને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રતિવાદીઓ માટે દાવો દાખલ કરવાના વ્યક્તિઓના અધિકારને પડકારવાનું ખુલ્લું છે?

(૯) જો હા, તો શું વાદીઓ સાબિત કરે છે કે તેઓ કથિત મંદિરના સેવકો અથવા પૂજારીઓ/ઉપાસકો છે અને શું તેઓ સાબિત કરે છે કે તેઓ દાવો માંડવા હકદાર છે?

(૧૦) ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણય સામે પ્રતિવાદી નં. ૨ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ જ્યારે ચેરિટી કમિશનર સમક્ષ પેટિંગ હતી ત્યારે દાવા દાખલ કરવા માટે ચેરિટી કમિશનરની સંમતિ શું કાયદેસર રીતે માન્ય હતી?

(૧૧) શું દાવાના પરિશિષ્ટોમાં દર્શાવેલ સ્થાવર મિલકતો કથિત મંદિર અથવા મૂર્તિને અર્પણ કરાયેલી મિલકતો છે?

(૧૨) શું વાદીઓ સાબિત કરે છે કે દાવાવાળા મંદિરમાં દેવતાને આવી કોઈ ભેટ/અર્પણ કરવામાં આવે છે?

(૧૩) શું વાદીઓ સાબિત કરે છે કે કથિત મંદિર ખેતીની જમીનો અને અન્ય સ્થાવર અને જંગમ મિલકતો ધરાવે છે? જો હા, તો આવી મિલકતો તરીકે શું સાબિત થાય છે?

(૧૪) દાવાના પરિશિષ્ટ એ, બી અને સી માં દર્શાવેલ મિલકતોનું બજાર મૂલ્ય શું સાબિત થાય છે?

(૧૫) શું આ અદાલતને આ દાવામાં હસ્તાંતરણોની કાયદેસરતામાં જવાની હકુમત છે?

(૧૬) શું કથિત હસ્તાંતરણો રદબાતલ છે?

(૧૭) શું વાદીઓ સાબિત કરે છે કે પ્રતિવાદી નં. ૨ કથિત મુજબ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટના કોઈપણ ફંડમાંથી ધીરધારનો ધંધો કરી રહ્યા છે?

(૧૮) શું દાવાના પરિશિષ્ટ સી માં દર્શાવેલ મિલકતોની પ્રતિવાદી નં. ૩ ની તરફેણમાં કરવામાં આવેલી બક્ષિસ ગેરકાયદેસર અને બિનઅધિકૃત

છે?

(૧૯) જો એમ હોય, તો શું સદર બક્ષિસ હાલના દાવામાં રદ કરી શકાય?

(૨૦) કઈ યોજના, જો કોઈ હોય તો, ઘડવી જોઈએ? (૨૧) શો હુકમ?”

૪૨.૩ અને પુરાવાના કારણો અને વિશ્લેષણ પર આધારિત મુદ્દાઓ પરના તારણો નીચે મુજબ છે:—

“(૧) હવે નક્કી કરવાનું રહેતું નથી.

(૨) પ્રથમ ભાગ હકારાત્મક. બીજો ભાગ ઉપસ્થિત થતો નથી.

(૩) નકારાત્મક.

(૪) હવે નક્કી કરવાનું રહેતું નથી.

(૫) હવે નક્કી કરવાનું રહેતું નથી.

(૬) હાઈકોર્ટના નિર્ણયને ધ્યાને લેતાં ઉપસ્થિત થતો નથી.

(૭) મુદ્દા નં. ૬ મુજબ જ.

(૮) હકારાત્મક.

(૯) હકારાત્મક.

(૧૦) નકારાત્મક.

(૧૧) આ મુદ્દા પરનું તારણ ઉપર નોંધ્યા મુજબ મિસ. એપિલકેશનના મુદ્દા પરના તારણ દ્વારા સંચાલિત થાય છે.

(૧૨) હાઈકોર્ટના નિર્ણયને ધ્યાને લેતાં ઉપસ્થિત થતો નથી.

(૧૩) મુદ્દા નં. ૧૧ મુજબ જ.

(૧૪) દાવામાં જણાવ્યા મુજબ.

(૧૫) નકારાત્મક.

(૧૬) ઉપસ્થિત થતો નથી.

(૧૭) હાઈકોર્ટના નિર્ણયને ધ્યાને લેતાં ઉપસ્થિત થતો નથી.

(૧૮) હકારાત્મક.

(૧૯) હકારાત્મક.

(૨૦) નિર્દેશિત સુધારાઓ સાથે વાદી દ્વારા આપવામાં આવેલી ડ્રાફ્ટ સ્કીમ.

(૨૧) આખરી હુકમ મુજબ.”

૪૩. મિસ. સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ માં, સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકત અથવા શ્રી નરસિંહજી મંદિરની ટ્રસ્ટ મિલકત હોવાનો દાવો કરવામા આવેલી મિલકતનું પરિશિષ્ટ જોડાયેલ છે. દાવાની કાર્યવાહીમાં, વાદીએ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકત હોવાનો દાવો કરાયેલી મિલકતોના ત્રણ જુદા જુદા પરિશિષ્ટો જોડ્યા હતા. બંને પરિશિષ્ટોના પરસ્પર અવલોકન પરથી, નજીવી અસંગતતાઓને બાદ કરતાં, એવું જણાયું હતું કે બંને પરિશિષ્ટોમાં દર્શાવેલ મિલકતો સમાન છે.

૪૩.૧ દાવાની કાર્યવાહી સાથે જોડાયેલ પરિશિષ્ટ-એ ત્રણ ભાગો ધરાવે છે. પ્રથમ ભાગમાં ખેતીની જમીનનો સમાવેશ થાય છે. બીજા ભાગમાં ઇમારતો અને ઇમારતોને સંલગ્ન જમીનનો સમાવેશ થાય છે અને ત્રીજા ભાગમાં જંગમ મિલકતોનો સમાવેશ થાય છે.

૪૩.૨ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે એવી દાદ મંજૂર કરી છે, જે દાવામાં માંગવામાં આવી ન હતી. દલીલની વિસ્તૃત સમજૂતી એવી હતી કે દાવાની કાર્યવાહીમાં, ભક્તોએ પરિશિષ્ટ-બી અને પરિશિષ્ટ-સી ની મિલકતના સંબંધમાં દાદ માંગી હતી અને પરિશિષ્ટ-એ ની નહીં, અને તેમ છતાં, ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે, દાવો મંજૂર કરતી વખતે, પરિશિષ્ટ-એ માં દર્શાવેલ મિલકતના સંદર્ભમાં પણ દાદ મંજૂર કરી હતી અને તે ન્યાયનો સંપૂર્ણ પરાજય હતો.

૪૩.૩ આ અદાલત આવી રજૂઆત સાથે સંમત થવા કે તેનાથી પ્રભાવિત થવા અસમર્થ છે. રેગ્યુલર સિવિલ સૂટમાં માંગવામાં આવેલી દાદના અવલોકન પરથી, તે દર્શાવે છે કે પરિશિષ્ટ-એ માં દર્શાવેલ મિલકતો મહંતના વાસ્તવિક કબજા અને વહીવટમાં હોવાનું વર્ણવવામાં આવ્યું છે અને વધુમાં, દાવામાં ભક્તો દ્વારા માંગવામાં આવેલી પ્રથમ દાદ મહંત દયારામને મંદિર, સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ અને તેની મિલકતોના મહંત, ટ્રસ્ટી અને મેનેજર તરીકે દૂર કરવાની છે. સ્વર્ગસ્થ દયારામને ટ્રસ્ટ અથવા શ્રી નરસિંહજી મંદિરના મહંત, ટ્રસ્ટી અને મેનેજર તરીકે દૂર કરવાની

દાદ આપોઆપ જ પરિશિષ્ટ-એ માં વર્ણવેલી મિલકતો નવા નિમાયેલી ટ્રસ્ટીઓમાં અથવા સાર્વજનિક ટ્રસ્ટના સંચાલનમાં નિહિત કરે છે, અને તેથી, એમ કહેવું અત્યંત ખોટું છે કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે વાદી દ્વારા અરજ ન કરાયેલી દાદ મંજૂર કરવામાં ભૂલ કરી છે.

૪૩.૪ પરિશિષ્ટ-બી એ ખેતીની જમીન સાથે સંબંધિત છે, જે શ્રી નરસિંહજી મંદિરના મહંત દ્વારા હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી હતી અને દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો તે સમયે દાવાના પ્રતિવાદી નં. ૪ થી ૨૭ ના કબજામાં હતી અને પરિશિષ્ટ-સી એ એવી મિલકતો સાથે સંબંધિત છે, જે મહંત દ્વારા રઘુવીરદાસ ગુરુ ગોવિંદદાસને બક્ષિસ તરીકે આપવામાં આવી હતી.

૪૩.૫ મિસ. સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ સાથે જોડાયેલ પરિશિષ્ટ પણ સમાન વિગત ધરાવતું હતું. જો આપણે સમગ્ર મુકદ્દમાનું અવલોકન કરીએ, તો મહંત દ્વારા લેવામાં આવેલી બચાવની એકમાત્ર લાઈન એ હતી કે શ્રી નરસિંહજીનું મંદિર એ ખાનગી દેવસ્થાન છે અને સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ નથી અથવા તેનું કોઈ જાહેર સ્વરૂપ કે સાર્વજનિક સંસ્થાન નથી, અને તેથી, મંદિર સાથે જોડાયેલી જંગમ કે સ્થાવર મિલકતો ધાર્મિક સ્વરૂપની મિલકત હોવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી.

૪૪. આ કથનની ભ્રામકતા ત્યારે જ નક્કી થઈ ગઈ હતી જ્યારે આ અદાલતની

ડિવિઝન બેન્ચે ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૮૦૩/૧૯૭૧ અને ૨૨૨/૧૯૭૨ માં ઠરાવ્યું હતું કે શ્રી નરસિંહજીનું મંદિર એ સાર્વજનિક સંસ્થાન (સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ) છે અને તે તારણ આજ દિન સુધી અણપડકાર્ય રહ્યું છે. આ કારણને રેકર્ડ પરના વિપુલ પુરાવાઓનું સમર્થન મળ્યું છે કે, જુદા જુદા સમયે, તત્કાલીન વડોદરા રાજ્યે જમીનની જાળવણી માટે બરખલી જમીનો અર્પણ કરી હતી અને રોકડ અનુદાન પણ આપવામાં આવ્યું હતું. બચાવની મુખ્ય લાઈન એકવાર અસ્પષ્ટ બની ગયા પછી, મિલકતો બિનસાંપ્રદાયિક સ્વરૂપની મિલકત છે તેવી બચાવની પછીની લાઈન આપોઆપ ખોટી સાબિત થઈ ગઈ. આ એવી મિલકતો છે, જે ગ્રામજનો દ્વારા મહંતને મહંત હોવાના દરજ્જામાં ભેટ આપવામાં આવી હતી અને અંગત ક્ષમતામાં નહીં, અને જે ઉપર ઉલ્લેખિત આ વિવિધ લખાણોના લખાણ પરથી પ્રતિબિંબિત થાય છે. આમ, મહંતો શ્રી નરસિંહજીની મિલકતોનું સંચાલન કરતા હતા. મહંતનો દરજ્જો પૂજારી કરતાં વધુ હોઈ શકે નહીં અને તેઓ દેવતાની મિલકતના માલિક બની શકે નહીં.

૪૫. વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે, કેસ રિમાન્ડ થયા પછી, મિલકતના ટાઈટલની વિગતવાર ચર્ચા કરી હતી અને મિલકતોની દરેક ચાદીની સંપૂર્ણ તપાસ કરવામાં આવી છે. વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમના ફરરા ૧૩ થી ૨૬ સુસંગત છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:—

“૧૩. પરિશિષ્ટ એ, ભાગ ૧ ની વાત કરીએ તો, એવો ઉલ્લેખ કરી શકાય કે તેમાં ધામણના ૭ સર્વે નંબરોનો ઉલ્લેખ છે. આ સર્વે નંબરો ૨૩૩, ૨૩૪, ૨૩૫, ૧૧૮, ૫૦૪, ૨૨૪/૨ અને ૨૨૫ છે. હવે જ્યાં સુધી સર્વે

નં. ૨૨૫ નો સંબંધ છે, ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા તેને સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકત ગણવામાં આવી નથી. ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયના તે ભાગ સામે સામાવાળાઓ દ્વારા કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી ન હતી. વિદ્વાન ચેરિટી કમિશનરે કદાચ બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટની કલમ ૭૦એ હેઠળ તેમની પુનરાવલોકન હકુમત હેઠળ તે બાબત હાથ પર લેવાનું વિચાર્યું હતું. જોકે, એવું જણાય છે કે આવું કોઈ પુનરાવલોકન ક્યારેય હાથ ધરવામાં આવ્યું ન હતું અને ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયનો તે ભાગ આખરી બન્યો છે. વાદીઓ તરફે શ્રી જી.વી. પટેલે નિખાલસપણે સ્વીકાર્યું છે કે ધામણના આ સર્વે નં. ૨૨૫ નો સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતોમાં સમાવેશ કરી શકાય નહીં. ધામણના બાકીના સર્વે નંબરો પૈકી સર્વે નં. ૨૨૪/૨ સિવાયના અન્ય તમામ સર્વે નંબરો દેવસ્થાની ઇનામી જમીનો હતી. તે મહંતના હાથમાં રહેલી જમીનો હતી. આ સર્વે નંબરો ૨૩૩, ૨૩૪, ૨૩૫, ૧૧૮ અને ૫૦૪ ટ્રસ્ટની મિલકતો હતી તેમ ઠરાવવામાં કોઈ મુશ્કેલી હોઈ શકે નહીં. ત્યારબાદ, સર્વે નં. ૨૨૪/૨ વેચાયેલી જમીનની વેચાણ ઉપજમાંથી ખરીદવામાં આવી હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે. અગાઉના નંબરો મહંતના નિવેદન આંક-૫૧ સાથે જોડાયેલી ચાદીના ભાગ ૧ માં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. સર્વે નં. ૨૨૪/૨ ભાગ ૨ માં દર્શાવવામાં આવ્યો છે. તે દેવસ્થાન ઇનામી જમીનની વેચાણ ઉપજમાંથી ખરીદવામાં આવ્યો છે અને તેથી સ્વાભાવિક રીતે તે ટ્રસ્ટ મિલકતનો ભાગ બને છે.”

“૧૪. ત્યારબાદ, પરિશિષ્ટ-એ, ભાગ ૧ માં નવસારી તાલુકાના ચોખડ ગામના ૩ સર્વે નંબરોનો સમાવેશ થાય છે. તે સર્વે નંબરો ૩૦/૧, ૩૦/૨ અને ૩૧ છે. મહંતે આ જમીનો તેમના ખાનગી ખાતામાં હોવાના કારણસર તેમની ખાનગી મિલકતો હોવાનો દાવો કર્યો હતો. તે આંક-૫૧ સાથે જોડાયેલી ચાદીના ભાગ ૪ માં દર્શાવેલ છે. એ સ્વીકૃત હકીકત છે કે પ્રતિવાદી નં. ૨ તેમના ગુરુના વસિયતનામા હેઠળ તે રીતે નિમાયા બાદ મહંત તરીકે ઉત્તરાધિકારી બન્યા હતા. કેટલીક ધાર્મિક વિધિઓ પણ કરવાની હતી. એ પણ પુરાવામાં છે કે મહંતો નિયમ મુજબ બ્રહ્મચારી રહેતા હતા. મહંત ટ્રસ્ટી તરીકે મંદિર અને તેની મિલકતોના હવાલામાં હતા. તેઓ સંસાર અને સાંસારિક બાબતોનો ત્યાગ કરી ચૂકેલા માનવામાં આવતા હતા. તેમના ગુરુના અવસાન પર અને તેમના સ્થાને મહંત તરીકે નિમાયા બાદ મંદિરની મિલકતો તેમના હાથમાં આવી હતી. તેમણે જે કંઈ સંપાદિત કર્યું તે મહંતપદના ઉત્તરાધિકાર વખતે તેમને મળેલી મિલકતમાંથી સંપાદિત કર્યું હતું. એવું જણાય છે કે મહંત બન્યા પછી, તેમણે મંદિરની મિલકતો બાબતે ચાલાકી શરૂ કરી દીધી હતી. રેકર્ડ પરના પુરાવા પરથી સ્પષ્ટ થયું છે કે મહંત બનતાં તેમને જે તમામ મિલકતો મળી હતી તે કાં તો તત્કાલીન વડોદરા રાજ્ય દ્વારા મંદિરને દેવસ્થાન ઇનામી જમીન તરીકે ગ્રાન્ટ કરવામાં આવેલી મિલકતો હતી અથવા ભક્તો પાસેથી ભેટ સ્વરૂપે મેળવેલી હતી. મહંત પોતાની કોઈ મિલકત લાવ્યા ન હતા અને જ્યારે તેઓ મહંત બન્યા ત્યારે તેમની પોતાની કોઈ મિલકત ન

હતી. એવું જણાય છે કે તેમણે કેટલીક જમીનો તેમના ખાનગી ખાતામાં તબદીલ કરાવી લીધી હતી. કેટલીક જમીનો દેવસ્થાન ઇનામીમાંથી સરકારી ખાલસામાં તબદીલ કરવામાં આવી હતી. જોકે, આવી ચાલાકીથી મિલકતનું સ્વરૂપ બદલાઈ શકે નહીં. મહંતે ધીરધારની આવક જેવી અન્ય આવકમાંથી મેળવેલી મિલકતો પણ ટ્રસ્ટની મિલકતો ગણાશે. મહંત પાસે પોતાના કોઈ પૈસા ન હતા. તેમની પાસે જે કંઈ હતું તે બધું તેઓ મહંત બન્યા ત્યારે તેમના હાથમાં આવ્યું હતું. તેથી, તેમના હાથમાં આવેલી તમામ મિલકતો મંદિરની મિલકતો હતી. તેથી, તેમના હાથમાં રહેલી મિલકતોમાંથી તેમને મળેલી કોઈપણ આવકમાંથી ટ્રસ્ટની મિલકતોમાં વધારા તરીકે પાછળથી સંપાદિત કરાયેલી તમામ મિલકતો ટ્રસ્ટની મિલકતો છે. મહંત દયારામે આ અદાલત સમક્ષ જુબાની આપી છે. તેઓ મહંત તરીકે જે મળ્યું તેનાથી સ્વતંત્ર તેમની આવકનો કોઈ સ્ત્રોત દર્શાવવા સક્ષમ રહ્યા નથી. તેથી, તમામ મિલકતો ભલે તે દેવસ્થાન ઇનામી જમીનો તરીકે અથવા સરકારી ખાલસા જમીનો તરીકે નોંધાયેલી હોય અથવા મહંતના ખાનગી ખાતામાં નોંધાયેલી હોય, તે ટ્રસ્ટની મિલકતો ગણવામાં આવે છે. આ કાર્યવાહીમાં આ અદાલતના નિર્ણયમાંથી ઉદ્ભવતી ઉપર ઉલ્લેખિત બે ફર્સ્ટ અપીલોમાં નામદાર ન્યાયમૂર્તિઓ દ્વારા લેવાયેલો આ અભિપ્રાય છે. તેથી આ મુદ્દા પરના પુરાવાની ફરીથી ચર્ચામાં ઉતરવું જરૂરી નથી. એટલું કહેવું પૂરતું છે કે ઉપરોક્ત નિર્ણયમાં નામદાર ન્યાયમૂર્તિઓના અવલોકનોના પ્રકાશમાં તપાસવામાં આવેલ રેકર્ડ પરનો

પુરાવો કોઈ પણ શંકાથી પર સાબિત કરે છે કે તેમના ખાતાઓને ગમે તે નામ આપવામાં આવ્યું હોય તે હકીકતને ધ્યાનમાં લીધા વિના મહંતના નામે બોલતી તમામ મિલકતો નરસિંહજી મંદિરના સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો છે. તેથી, ચોખડ ગામના સર્વે નં. ૩૦/૧, ૩૦/૨ અને ૩૧ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો હોવાનું ઠરાવવામાં આવે છે.”

“૧૫. ત્યારબાદ, પરિશિષ્ટ એ, ભાગ ૧ માં અસુંદરે ગામના ૩ સર્વે નંબરો દર્શાવવામાં આવ્યા છે. આ સર્વે નંબરો ૬૯/૧, ૭૫ અને ૭૬ છે. આ ૩ સર્વે નંબરો પૈકી, સર્વે નં. ૬૯/૧ ને ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનર દ્વારા સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતનો ભાગ ગણવામાં આવ્યો નથી. અગાઉ ચર્ચા કર્યા મુજબ, ધામણ ગામના સર્વે નં. ૨૨૫ ના કિસ્સાની જેમ ડેપ્યુટી ચેરિટી કમિશનરના નિર્ણયનો આ ભાગ આખરી બન્યો છે. તેથી, આ સર્વે નં. ૬૯/૧ રદ કરવાનો રહેશે. વાદીઓ તરફે શ્રી જી.વી. પટેલે આ પરિસ્થિતિનો નિખાલસપણે સ્વીકાર કર્યો છે. ત્યારબાદ, અસુંદરે ગામના બાકીના બે સર્વે નંબરો ૭૫ અને ૭૬ મહંતના ખાનગી ખાતામાં હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે અને આંક-૫૧ સાથે જોડાયેલી ચાદીના ભાગ ૪ માં સમાવિષ્ટ છે. ચોખડ ગામના ત્રણ સર્વે નંબરોના કિસ્સાની જેમ જ, તેને ટ્રસ્ટની મિલકતો હોવાનું ઠરાવવામાં આવે છે.”

“૧૬. ત્યારબાદ, તરસાડી ગામનો સર્વે નં. ૭૭ છે જે સરકારી ખાલસા હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે. ત્યારબાદ, કોલસણા ગામનો સર્વે નં. ૧૧૭ મહંતના ખાનગી ખાતાનો હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે. ત્યારબાદ,

અષ્ટગામનો સર્વે નં. ૧૭૫ પણ સરકારી ખાલસા હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે. અગાઉ જણાવેલા કારણોસર, જુદા જુદા ગામોના આ ત્રણ સર્વે નંબરો સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો હોવાનું ઠરાવવું પડશે.”

“૧૭. ત્યારબાદ, પડધા ગામના ૫ સર્વે નંબરો છે. તે આંક-૫૧ સાથે જોડાયેલી ચાદીના ભાગ ૨ માં દર્શાવેલ છે. તે મંદિરની વેચાયેલી જમીનોની વેચાણ ઉપજમાંથી ખરીદેલી જમીનો હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે. તેથી, તે અનિવાર્યપણે સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો છે. ત્યારબાદ, આલગઢ ગામનો સર્વે નં. ૭૩ આંક-૫૧ સાથેની ચાદીના ભાગ ૧ માં દર્શાવેલ છે. તે મહંતના હાથમાં તે રીતે રહેલી દેવસ્થાની ઇનામી જમીન છે. વહેવલ ગામના સર્વે નં. ૪૩૭ અને બુટવાડા ગામના સર્વે નં. ૨૫૫ નો પણ આવો જ કિસ્સો છે. તેથી તે અનિવાર્યપણે સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો છે. ત્યારબાદ, વહેવલ ગામનો સર્વે નં. ૪૩૦ સરકારી ખાલસા હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે જે મૂળ તત્કાલીન વડોદરા રાજ્ય દ્વારા મંદિરને આપવામાં આવેલી દેવસ્થાની ઇનામી જમીન અથવા બરખલી હતી. તેથી, તે પણ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકત છે.”

“૧૮. ત્યારબાદ, મુદત ગામના બે સર્વે નંબરો પરિશિષ્ટ એ, ભાગ ૧ માં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. તે સર્વે નં. ૬૩૫ અને ૬૦૮ છે. તે આંક-૫૧ સાથે જોડાયેલી ચાદીમાં દર્શાવેલ નથી. મહંતનો એવો કેસ છે કે આ બે સર્વે નંબરો અન્ય ટ્રસ્ટ એટલે કે મહુવાના રામજી મંદિરની મિલકતો છે જે અલગથી નોંધાયેલ છે. સામાવાળા આ પરિસ્થિતિ સામે વિવાદ કરતા

નથી. ગમે તે સંજોગોમાં, આ સર્વે નંબરો મહંતના નામે અથવા મંદિરના નામે બોલતા હતા તે દર્શાવવા માટે સામાવાળાએ કોઈ પુરાવો રજૂ કર્યો નથી. વાદીઓ તરફે શ્રી જી.વી. પટેલે નિખાલસપણે સ્વીકાર્યું છે કે મુદત ગામના આ બે સર્વે નંબરો રદ કરવાના રહેશે. બામણિયા ગામના સર્વે નં. ૮૨ નો પણ આવો જ કિસ્સો છે. તે સર્વે નંબર મહુવાના મદન મોહન મંદિરની મિલકતનો એક ભાગ છે. તેથી તેને પણ પડતો મૂકવાનો રહેશે. તેથી આ ત્રણ સર્વે નંબરો ટ્રસ્ટની મિલકતોનો ભાગ બનશે નહીં.”

“૧૯. ત્યારબાદ, પરિશિષ્ટ-એ, ભાગ ૧ માં અંધાત્રી ગામના ૨૨ સર્વે નંબરો દર્શાવવામાં આવ્યા છે. તે સર્વે નંબરો ૧૨, ૨૪, ૪૧, ૬૬, ૭૬, ૮૭, ૧૦૨, ૧૦૪, ૧૦૫, ૧૦૯, ૧૧૦, ૧૧૭, ૧૧૮, ૧૧૮/૨, ૧૨૦/૧, ૧૨૫, ૧૪૧, ૧૪૪, ૧૫૨, ૧૫૬, ૧૫૭ અને ૧૫૮ છે. છેલ્લા બે નંબરો આંક-૫૧ ની ચાદીમાં દર્શાવેલ નથી. તે મહંત દ્વારા ખરીદવામાં આવેલી જમીનો નથી. તે પ્રતિવાદી નં. ૩ રઘુવીરદાસ દ્વારા સોમા નારણ પાસેથી ખરીદવામાં આવેલી જમીનો છે. તેથી, આ બે સર્વે નંબરો ટ્રસ્ટની મિલકતોનો ભાગ બનતા નથી. અંધાત્રી ગામના બાકીના ૨૦ સર્વે નંબરો ટ્રસ્ટની જમીનોની વેચાણ ઉપજમાંથી ખરીદવામાં આવ્યા છે. તે આંક-૫૧ ની ચાદીના ભાગ ૨ માં દર્શાવેલ છે. તેથી તે અનિવાર્યપણે ટ્રસ્ટની મિલકતો છે.”

“૨૦. ત્યારબાદ, શંકર તલાવડીનો સર્વે નં. ૧૬૧ એ આંક-૫૧ ની ચાદીના ભાગ ૨ માં દર્શાવેલ સર્વે નંબરો પૈકીનો એક છે. તે ટ્રસ્ટની

જમીનોની વેચાણ ઉપજમાંથી ખરીદેલી જમીનનો એક ભાગ છે. તેથી, તે અનિવાર્યપણે ટ્રસ્ટની મિલકતોનો ભાગ છે. ત્યારબાદ, પરિશિષ્ટ એ, ભાગ ૧ માંથી ધ્યાને લેવાનો છેલ્લો સર્વે નંબર કરજકા ગામનો એક સર્વે નંબર છે. તે ૧૨ વસાનું માપ ધરાવતો એક નાનો સર્વે નંબર છે. મહંતે તે કઈ રીતે ટ્રસ્ટની મિલકત ન હતી તેવો કોઈ દાવો કર્યો નથી. તેથી તે તેમના નામે બોલતો હોવાથી હું તેને ટ્રસ્ટની મિલકત ગણું છું.”

“૨૧. આમ, ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ, ઉપર દર્શાવેલ થોડા સર્વે નંબરો સિવાય, દાવા સાથે જોડાયેલ પરિશિષ્ટ એ ભાગ ૧ માં દર્શાવેલ તમામ જમીનો નરસિંહજી મંદિરના સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો છે.”

“૨૨. ત્યારબાદ, પરિશિષ્ટ એ, ભાગ ૨ માં દર્શાવેલ મિલકતના સંબંધમાં, એવો ઉલ્લેખ કરી શકાય કે બાબત નં. ૧ માં મંદિરના કમ્પાઉન્ડમાં આવેલી ઇમારતોનો સમાવેશ થાય છે જેના કમ્પાઉન્ડ ધરાવતા મકાન નં. ૫૫ છે. તે ધામણ ગામમાં આવેલું છે. તે ૧૦ વીંછા જમીનનું ક્ષેત્રફળ ધરાવતી મોટી મિલકત છે. આ મિલકતો શ્રી નરસિંહજીના મંદિરનો અભિન્ન અંગ છે જેને સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ ઠરાવવામાં આવ્યું છે. તેથી, આ મિલકતને ટ્રસ્ટની મિલકત ઠરાવવામાં કોઈ મુશ્કેલી હોવી જોઈએ નહીં. નિઃશંકપણે, મહંતે કહ્યું છે કે તેઓ અને તેમનો પરિવાર ઇમારતના અમુક ભાગનો ઉપયોગ કરતા આવ્યા છે. તેનાથી કોઈ ફરક પડતો નથી. એક મહંત તરીકે, જ્યાં સુધી તેઓ મહંત તરીકે ચાલુ રહ્યા ત્યાં સુધી તેઓ પોતાના રહેઠાણ માટે ઇમારતનો ઉપયોગ કરવા

હકદાર હતા. ત્યારબાદ, બાબત નં. ૨ માં રામ રસાયણ ફાર્મસીની હદમાં આવેલી ઇમારતોનો સમાવેશ થાય છે જેના કમ્પાઉન્ડ ધરાવતા મકાન નં. ૬૭ અને ૬૮ છે. આ મિલકત પણ ધામણ ગામમાં આવેલી છે.”

ત્યારબાદ, ત્રીજી બાબતમાં ધામણ ગામમાં આવેલા મકાન નં. ૭૦ ધરાવતા કમ્પાઉન્ડવાળી બે ચાલની ઇમારતોનો સમાવેશ થાય છે. ત્યારબાદ, બાબત નં. ૪ માં ધામણ ગામમાં આવેલા મકાન નં. ૭ થી ૧૦ ધરાવતા કમ્પાઉન્ડ સાથેના ઢાળવાળા મકાનોનો સમાવેશ થાય છે. ત્યારબાદ, હવે પછીની બાબત ધામણ ગામમાં આવેલી ફ્લોર મિલની મશીનરી સાથે રામ રાજ ફ્લોર મિલની ઇમારતમાં સમાવિષ્ટ મિલકતમાં ૧/૬ મો હિસ્સો છે. ત્યારબાદ, તેની પછીની બાબતમાં ધામણ ગામમાં સર્વે નં. ૫૧ નો ભાગ બનતી બાવવાળી શેરીમાં આવેલી ઇમારતોનો સમાવેશ થાય છે. ત્યારબાદ, છેલ્લી બાબતમાં ચોખડ ગામમાં મકાન નં. ૧૬ ધરાવતા કમ્પાઉન્ડ સાથે આવેલી ઇમારતનો સમાવેશ થાય છે. મહંત દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલો કેસ એવો હતો કે આ તમામ મિલકતો તેમની ખાનગી મિલકતો હતી. આ મિલકતો સંપાદિત કરવા માટે તેમણે મંદિરના મહંત તરીકેની આવક સિવાય સ્વતંત્ર આવકનો કોઈ સ્ત્રોત દર્શાવ્યો નથી. મિસ. એપ્લિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ ના રેકર્ડ પર આંક ૧૩૦/૩૨ પર અદાલત સમક્ષના તેમના પુરાવામાં પણ, તેઓ આ મિલકતો સંપાદિત કરવા માટે પોતાની પાસે પૈસા ક્યાંથી આવ્યા તે અંગે કોઈ ખુલાસો કે વિગતવાર માહિતી આપતા નથી. રામ રાજ રાઈસ એન્ડ ફ્લોર

મિલમાં હિસ્સા અંગે, તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેઓ ભાગીદારીમાં જોડાયા હતા. જોકે, તેઓ એવું કહેતા નથી કે તેમણે કોઈની પાસેથી ઉછીના લઈને અથવા મંદિરના મહંત હોવા સિવાયના સ્વતંત્ર સ્ત્રોતમાંથી મૂડી રોકાણ કર્યું હતું. અગાઉ ચર્ચા કર્યા મુજબ, મહંત એ સંસ્થાના રિવાજો અને રૂઢિઓ અનુસાર તેનું સંચાલન કરવા હકદાર હોવા છતાં, તેઓ મંદિર અને તેની મિલકતના માત્ર ટ્રસ્ટી છે. છેલ્લા મહંત એટલે કે ગુજરનાર પ્રતિવાદી નં. ૨ સુધીના વારાફરતી તમામ મહંતો ટ્રસ્ટી હતા અને તેઓ જે તમામ મિલકતો ધરાવતા હતા તે ટ્રસ્ટી તરીકે ધરાવતા હતા. મહંતો તરીકે તેમને મળેલી આવકમાંથી ખરીદેલી તમામ મિલકતો ટ્રસ્ટની મિલકતોનો ભાગ બને છે. મહંત બનવું એ વ્યક્તિગત લાભ માટે સાંસારિક બાબતોનો ત્યાગ કરવા સમાન છે. તેઓ જે સંસ્થાના વડા છે તેના કલ્યાણ માટે અને ભક્તોના આધ્યાત્મિક લાભ માટે કામ કરે છે. તેથી, અગાઉના મહંતોએ જે તમામ મિલકતો સંપાદિત કરી હતી અને પ્રતિવાદી નં. ૨ એ તેઓ મંદિરના મહંત હતા તે દરમિયાન મહંત તરીકે તેમના જીવનકાળ દરમિયાન જે તમામ મિલકતો સંપાદિત કરી હતી તે બધી ટ્રસ્ટની મિલકતો હતી. આમ, પરિશિષ્ટ બી માં દર્શાવેલ તમામ મિલકતો ટ્રસ્ટની મિલકતો હતી.

“૨૩. ત્યારબાદ, પરિશિષ્ટ એ, ભાગ ૩ માં દર્શાવેલ જંગમ મિલકતોની બાબતમાં, એવો ઉલ્લેખ કરી શકાય કે વાદીઓએ આ ભાગમાં રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦/- ની કિંમતની જંગમ મિલકતો દર્શાવી છે. જોકે, મહંતે

મિસ. એપ્લિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ ની પોતાની અરજી આંક-૧ માં જણાવ્યું છે કે તેમના કબજામાં રહેલી જંગમ મિલકતો રૂ. ૧૫,૦૨૬.૦૫ પૈસાની કિંમતની હતી. તેમણે જણાવ્યું છે કે તા. ૨૬-૬-૧૯૫૪ ના રોજ ચેરિટી ઇન્સ્પેક્ટરે ગામના લોકોની હાજરીમાં એક ચાદી (ઇન્વેન્ટરી) તૈયાર કરી હતી અને તેમના કબજામાં રહેલી જંગમ મિલકતોની ચાદી બનાવી હતી. આ હકીકત અંગે કોઈ વિવાદ નથી. તેથી, જંગમ મિલકતો કઈ છે તે અંગે તે ચાદી આધારરૂપ બનશે. તેઓ ટ્રસ્ટની મિલકતો છે તે હકીકત અંગે ભાગ્યે જ કોઈ વિવાદ હોઈ શકે. તે મંદિરની મિલકતો છે અને મંદિર સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ હોવાથી, તે મિલકતો અનિવાર્યપણે સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો છે.”

“૨૪. ત્યારબાદ પરિશિષ્ટ બી આવે છે. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, તે ગુજરનાર મહંત, મૂળ પ્રતિવાદી નં. ૨ દ્વારા વિવિધ પક્ષકારોને વેચવામાં આવેલી ખેતીની જમીનો છે. નિહાલી ગામના સર્વે નં. ૧/૧, ૪/૧, ૬ અને ૬/૧ સિવાય, તમામ મિલકતો સ્વીકૃતપણે એવી મિલકતો હતી જે પ્રતિવાદી નં. ૨ મહંતે વિવિધ પક્ષકારોને વેચી હતી. તે સીધા વેચાણ હતા. તે મિલકતોના સંબંધમાં, અરજદારો દ્વારા લેવામાં આવેલો એકમાત્ર બચાવ એ હતો કે તે તેમની ખાનગી મિલકતો હતી કારણ કે કાં તો તે તેમના ખાનગી ખાતામાં બોલતી હતી અથવા તેને સરકારી ખાલસા તરીકે દર્શાવવામાં આવી હતી. જોકે, ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ, પ્રતિવાદી નં. ૨ મહંત અને તેમના પુરોગામીઓએ મંદિરની મિલકતો અંગે ઘણી

ચાલાકીઓ કરી હતી. તત્કાલીન વડોદરા રાજ્ય પાસેથી ગ્રાન્ટ તરીકે મળેલી દેવસ્થાની ઇનામી અને બરખલી જમીનો સરકારી ખાલસામાં ફેરવી દેવામાં આવી હતી. ભક્તો પાસેથી તેમને દાનમાં મળેલી જમીનો ખાનગી ખાતામાં દર્શાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો અથવા ધીરધારના ધંધા દ્વારા મેળવેલી જમીનો પણ ખાનગી ખાતામાં દર્શાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. જોકે, પ્રતિવાદી નં. ૨ મહંતે કે તેમના પુરોગામીઓએ કરેલી આવી ચાલાકી મૂળ ટ્રસ્ટની મિલકત હોય તેવી મિલકતના સ્વરૂપને બદલી શકતી નથી. કેટલીક જમીનો ટ્રસ્ટની મિલકતોમાંથી સંપાદિત કરવામાં આવી હતી અને પછી ફરીથી વેચવામાં આવી હતી. ગમે તે સંજોગોમાં, તે જમીનો સંપાદિત થતાંની સાથે જ, ધારણ પ્રકારના સ્વરૂપમાં ફેરફાર થયો હોય કે મહંતના ખાનગી ખાતાના નામે બોલતી હોય કે મહંત દ્વારા ધીરધાર કે અન્ય કોઈ વ્યવસાયની આવકમાંથી સંપાદિત કરવામાં આવી હોય તે હકીકતને ધ્યાનમાં લીધા વિના તે જમીનો ટ્રસ્ટની મિલકતો બની ગઈ હતી. તમામ સંપાદન માટે, સ્ત્રોત એક જ હતો અને તે એ આવક હતી જે તેમને મંદિરના મહંતો અથવા ટ્રસ્ટીઓ તરીકે તેમના હાથમાં મળી હતી. તેથી આ તમામ મિલકતોનું મૂળ સ્વરૂપ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો તરીકે જ રહેશે. આ અદાલત આવા હસ્તાંતરણોની કાયદેસરતા કે અન્યથા બાબતના પ્રશ્નમાં જઈ શકે કે કેમ તે પ્રશ્નની વિચારણા પાછળથી દાવામાં ઉપસ્થિત થતા અન્ય મુદ્દાઓ નક્કી કરતી વખતે કરવામાં આવશે. હાલ પૂરતું, એટલું કહેવું પૂરતું છે કે તે મિલકતો

સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો હતી. હવે જ્યાં સુધી નિહાલી ગામના સર્વે નંબરો ૧/૧, ૪/૧, ૬ અને ૬/૧ નો સંબંધ છે, તે માલિક તરીકે સંપાદિત કરાયેલી મિલકતો ન હતી. પ્રતિવાદી નં. ૨ મહંતે પોતાની અરજીમાં જણાવ્યું છે કે તે ગીરો મુકાયેલી મિલકતો હતી અને ગીરો મુકનારાઓએ મિલકતો છોડાવી લેતાં તેમને પરત તબદીલ કરી દેવામાં આવી હતી. વાદીઓ તેનાથી વિપરીત કશું દર્શાવવા સક્ષમ રહ્યા નથી. વાદીઓ તરફે શ્રી જી.વી. પટેલે નિખાલસપણે સ્વીકાર્યું છે કે તે મિલકતોનો ટ્રસ્ટ મિલકતોમાં સમાવેશ કરી શકાય નહીં. આમ, નિહાલી ગામના સર્વે નંબરો ૧/૧, ૪/૧, ૬ અને ૬/૧ સિવાયની પરિશિષ્ટ બી ની તમામ મિલકતો સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો હોવાનું ઠરાવવામાં આવે છે.”

“૨૫. ત્યારબાદ, પરિશિષ્ટ સી આવે છે. આ પરિશિષ્ટમાં ચોખ્ખા ગામના ૫ સર્વે નંબરોનો સમાવેશ થાય છે. તે સર્વે નંબરો ૧૫૧, ૨૦૭, ૨૦૭/૧, ૨૮૩ અને ૨૮૮ છે. આ એવી મિલકતો છે જે પ્રતિવાદી નં. ૨ મહંત દ્વારા પ્રતિવાદી નં. ૩ રઘુવીરદાસને બક્ષિસ તરીકે આપવામાં આવી હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે. બક્ષિસની કાયદેસરતા કે અન્યથા બાબતનો પ્રશ્ન જે પાછળથી વિચારવાનો છે તેને બાજુ પર રાખતાં, આ મિલકતો સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો હતી. તે પ્રતિવાદી નં. ૨ મહંતના ખાનગી ખાતાની મિલકતો હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે. અગાઉ જણાવેલા કારણોસર, તમામ મિલકતો ભલે મહંતના ખાનગી ખાતામાં

દર્શાવવામાં આવી હોય, તે મંદિરની મિલકતો હતી જેના તેઓ મહંત હતા. આથી, આ મિલકતોને પણ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો હોવાનું ઠરાવવામાં આવે છે.”

“૨૬. ઉપરોક્ત ચર્ચા મિસ. એપિલકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ માં ઉપસ્થિત થયેલા મુદ્દાનો અંત લાવે છે. ઉપર દર્શાવેલ મિલકતો ટ્રસ્ટની મિલકતો હોવાનું ઠરાવવામાં આવે છે. તેથી, તે મુદ્દા પરનું તારણ તે મુજબ નોંધવામાં આવે છે.”

૪૬. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે એવું દર્શાવવાનો પ્રયાસ કર્યો અને દલીલ કરી કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે મિલકતોને ધાર્મિક સ્વરૂપની ગણવામાં ભૂલ, અને તેમાંય ખાસ કરીને સ્પષ્ટ ભૂલ કરી છે; જોકે, મને આ રજૂઆતમાં કોઈ વજૂદ જણાતું નથી.

૪૭. વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા તેમજ આ અદાલત દ્વારા ઉપર બહુલતામાં મુદ્દાઓની ચર્ચા કરવામાં આવી છે અને મિલકત મહંતની પોતાની મિલકત હોવાનો દાવો કરતા પુરાવાના મુખ્ય આધારની ઉપર સંપૂર્ણ ચર્ચા કરવામાં આવી છે જેથી એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકાય કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે કોઈ ભૂલ, અને તેમાંય ખાસ કરીને પુરાવાના મૂલ્યાંકનની ભૂલ કરી નથી.

૪૮. સાદા કાગળો પરના લખાણો, જેને કોઈપણ રીતે 'ટી.પી. એક્ટ' અથવા વસિયતનામા દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત દસ્તાવેજ ગણી શકાય નહીં, તે એવું માનવાનો આધાર બની શકે નહીં કે મિલકતો મહંત દ્વારા તેમના પોતાના ભંડોળમાંથી ખરીદવામાં આવી હતી. મંદિરના મહંત દ્વારા કરવામાં આવેલા

વેચાણ દસ્તાવેજ સહિત તમામ સાદા કાગળો પરના તમામ લખાણો સ્પષ્ટપણે છતું કરે છે કે મહંતે શ્રી નરસિંહજીની મિલકત અથવા શ્રી નરસિંહજી મંદિર સંસ્થાનના વહીવટકર્તા અથવા મેનેજર તરીકે કામ કર્યું હતું, પરંતુ તે તેમનો નશ્વર લોભ અને અતૃપ્ત લાલસા છે, જે આ લાંબા સમયથી ચાલતા મુકદ્દમાને આગળ ધપાવે છે.

૪૯. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે એવી પણ દલીલ કરી હતી કે સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામ ફ્લોર-મિલમાં ભાગીદાર હતા, જે દર્શાવે છે કે તેમને તેમના પોતાના સ્ત્રોતમાંથી આવક હતી, અને તે તેમની અંગત આવક હતી. જોકે, કોઈ હિસાબ રજૂ કર્યા વિના માત્ર ભાગીદારી દસ્તાવેજ રજૂ કરવાથી એવું તારણ કાઢી શકાય નહીં કે મહંત દયારામને કોઈ અંગત આવક હતી.

૫૦. એ અવલોકન કરવું વધુ મહત્વનું છે કે મુદ્દો ફરીથી નક્કી કરવા માટે કેસ વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સમક્ષ રિમાન્ડ થયા પછી, સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામ અવસાન પામ્યા હોવાથી, તેમના પુત્ર – શ્રી વિજય, જેઓ અહીં અપીલકર્તા છે, તેમણે મિલકતો અંગત માલિકી હકની છે તેવા દાવાને પુષ્ટિ આપવા માટે પોતાનો કેસ/બચાવની લાઈન અથવા કોઈ આગળનો કે નવો પુરાવો રજૂ કર્યો ન હતો.

૫૧. ફરીથી, પુનરાવર્તનના ભોગે પણ, હું નોંધ લઉં કે અપીલકર્તા – શ્રી વિજયની મંદિરના મહંત તરીકે કોઈ દસ્તાવેજ દ્વારા કે મહંતની નિમણૂક માટે અનુસરવામાં આવતી માન્ય રૂઢિઓ અને ધાર્મિક વિધિઓ દ્વારા નિમણૂક કરવામાં આવી નથી. તેઓ માત્ર એ કારણસર જ આ મુદ્દે લડી રહ્યા છે કે તેઓ

સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામના પુત્ર છે.

પર. એ બાબત પણ સમાન રીતે મહત્વની છે કે જે મિલકતો માટે આ પ્રચંડ લડાઈ ચાલી રહી છે, તે મહંત/ગુરુથી ચેલા સુધી ઉત્તરાધિકારમાં આવી છે અથવા ઊતરી આવી છે. સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામ સિવાયના તમામ ગુરુઓ અને મહંતો બ્રહ્મચારી હતા. સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામ ભોગવાદી કે વિલાસી હતા, જેમણે લગ્ન કર્યા હતા, અને ભૂતપૂર્વ મહંતોની જેમ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કર્યું ન હતું. વધુમાં, કોઈ અંગત ઉત્તરાધિકાર ન હતો, એટલે કે કુદરતી સગા કે કુદરતી વારસદારની તરફેણમાં વારસાઈ ન હતી. તે માત્ર ગુરુથી ચેલા સુધીનો જ ઉત્તરાધિકાર છે. તો પછી, તેવા સંજોગોમાં, અપીલકર્તા એવો દાવો કેવી રીતે કરી શકે કે જે મિલકતો સ્વર્ગસ્થ દયારામની હતી અને તેમના નામે હતી, તે અંગત કાયદા હેઠળ તેમની તરફેણમાં વારસામાં મળી શકે. આ પ્રશ્ન અનુત્તરિત રહે છે. શ્રી વિજય – અપીલકર્તા વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સમક્ષ પુરાવો રજૂ કરીને અથવા આ અપીલોની સુનાવણી દરમિયાન કોઈ પુરાવો દર્શાવીને આ વિવાદનો ઉકેલ લાવી શક્યા નથી.

પ૩. કઈ મિલકત સાંસારિક સ્વરૂપની છે અને કઈ મિલકત ધાર્મિક સ્વરૂપની છે તે વિષય પર વિગતવાર ચર્ચાના અંતે, વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે, રિમાન્ડ પછી, એવો નિર્ણય કર્યો છે કે થોડીક મિલકતો સાંસારિક સ્વરૂપની છે અને મહંતની હતી. તેણે મહુવા સંસ્થાનની મિલકતોને સાર્વજનિક મિલકત તરીકે નક્કી કરવાનું પણ બાકી રાખ્યું છે અને તે મિલકતો પરિશિષ્ટમાં સામેલ ન હોવાથી તેને મહંતના નામે રાખવાની પરવાનગી આપી છે. સરળતા ખાતર, સાર્વજનિક

ટ્રસ્ટની મિલકત અને ખાનગી મિલકત તરીકે ઠરાવવામાં આવેલી મિલકતોનું વિભાજન નીચેના કોષ્ટકમાં દર્શાવવામાં આવ્યું છે:—

ક્રમ નં.	ગામનું નામ	સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકત	ખાનગી મિલકત
૧.	ધામણ	૨૩૩, ૨૩૪, ૨૨૪/૨, ૨૩૫, ૧૧૮, ૫૦૪	૨૨૫
૨.	ચોખડ	૩૦/૧, ૩૦/૨, ૩૧	—
૩.	અસુંદરે	૭૫, ૭૬	૬૯/૧
૪.	તકસાડી	૭૭	—
૫.	કોલસણા	૧૧૭	—
૬.	અષ્ટગામ	૧૭૫	—
૭.	પડધા	૧૭૩, ૧૮૪, ૨૯૯, ૫૬૧, ૫૭૦	—
૮.	આલગઢ	૭૩	—
૯.	વહેવલ	૪૩૦, ૪૩૭	—
૧૦.	મુદત	—	૬૩૫, ૬૦૮
૧૧.	બુટવાડા	૨૫૫	—
૧૨.	બામણિયા	—	૮૨
૧૩.	અંધાત્રી	૧૨, ૨૩, ૧૦૨, ૧૦૪, ૧૧૦, ૧૧૭, ૧૧૮/૨, ૧૨૦/૧, ૧૦૫, ૧૨૫, ૧૪૧, ૧૪૪, ૧૫૬, ૬૬, ૧૧૮/૧, ૧૫૨, ૭૬, ૮૭, ૧૦૯, ૪૧	૧૫૭, ૧૫૮
૧૪.	કરજકા	૨૨	—
૧૫.	તલાવડી	૧૦૬/૧	—
૧૬.	—	કેટેગરી— એ ભાગ ૨: જમીન અને ઇમારતો જે પ્રતિવાદી ૨ ના વાસ્તવિક કબજામાં છે. દાવામાં જે તમામ છે તે બધી ટ્રસ્ટની મિલકત છે.	—

૧૭.	—	કેટેગરી- એ ભાગ ૩: તમામ સ્થાવર મિલકતો સાર્વજનિક ઠરાવવામાં આવી છે.	—
૧૮.	ધામણ, પરથાણ, મહુવર, અસુંદરે, તાવડી, છીનામ, ચોખડ, ઝેરવાવડા, ખરવાણ, વેલણપુર, મહુવરિયા, નિહાલી	કેટેગરી બી-તે મિલકતો જે ગુજરનાર પ્રતિવાદી ર દ્વારા હસ્તાંતરિત કરવામાં આવી છે: ધામણ: ૬૭૩, ૫૬૭; પરથાણ: ૧૪, ૫/૧, ૭૯; મહુવર: ૫૪; અસુંદરે: ૧૨૩, ૧૨૬, ૧૬૬; તાવડી: ૨૯૮; છીનામ: ૩૯૦; ચોખડ: ૨૫૭; ઝેરવાવડા: ૫૦૧; ખરવાણ: ૩૫; વેલણપુર: ૪૨૩; મહુવરિયા: ૩૮૯, ૩૯૦	નિહાલી: ૧/૧, ૪/૧, ૬, ૬૯
૧૯.	ચોખડ	કેટેગરી સી: પ્રતિવાદી ર એ મૌખિક બક્ષિસ દ્વારા પ્રતિવાદી ૩ ને આપી: ચોખડ: ૧૫૧, ૨૦૭, ૨૦૭/૧, ૨૮૩, ૨૮૮	—

૫૪. હવે મૌખિક પુરાવાની તપાસ કરીએ. મહંતે પોતાની જાતને અને બે શિષ્યોને તપાસ્યા છે, જ્યારે મૂળ વાદીઓએ ભક્તોને તપાસ્યા છે. આ મૌખિક જુબાનીમાં, મહંત આંક-૩૨ (પેપર બુકના પાના નં. ૫૭૮ પર આંક-૧૩૦/૩૨) પર સાક્ષીના પાંજરામાં આવ્યા હતા.

૫૫. તેમની સરતપાસમાં તે વધતે ઓછે અંશે તેમના બચાવની લાઈનને સમર્થન આપે છે, જોકે, ઊલટતપાસમાં, તેમણે સ્વીકાર્યું હતું કે તેમના સિવાયના તમામ મહંતો અપરિણીત અને બ્રહ્મચારી હતા અને તેમણે સાંસારિક બાબતોનો ત્યાગ કર્યો હતો અને સાધુ બન્યા હતા. તેમણે ગુરુથી ચેલા સુધી મિલકત ઊતરી આવવાનો અને ગુરુ ગોવિંદદાસજીના ચેલાઓ વચ્ચેની વહેંચણીનો પણ સ્વીકાર કર્યો હતો. તેમણે એ પણ સ્વીકાર્યું હતું કે તેમના ગુરુ ગોવિંદદાસ અવસાન

પામ્યા ત્યાં સુધી તેમના ચાર ચેલાઓમાંથી કોઈએ લગ્ન કર્યા ન હતા અને તેઓએ પાછળથી લગ્ન કર્યા હતા. તેમની અને તેમના ગુરુભાઈઓ વચ્ચે હકજતો કરતો દસ્તાવેજ કરવામાં આવ્યો હતો.

૫૬. તપાસ કાર્યવાહી દરમિયાન નોંધવામાં આવેલા મહંત દયારામના અગાઉના નિવેદન સામે તેમને રૂબરૂ કરવામાં આવ્યા હતા અને તે બાબતના મોટાભાગના જવાબોમાં, તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેઓએ તે સંબંધિત સમયે કંઈક જુબાની આપી હશે, પરંતુ તે ભૂલથી હતી અને હવે તેઓ કંઈક અલગ શબ્દોમાં જુબાની આપી રહ્યા છે. સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામના બે નિવેદનોમાં રહેલી આ અસંગતતા પોતે જ તેમના નિવેદનની કાયદેસરતા અને પુરાવાકીય મૂલ્યને રૂંધી નાખે છે.

૫૭. ઊલટતપાસમાં, જ્યાં સુધી મહંત ધરમદાસ અથવા સંતોકદાસની આવકના અંગત સ્ત્રોતનો સંબંધ છે, તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેમની પાસે કોઈ દસ્તાવેજી પુરાવો નથી. તેમણે વધુમાં સ્વીકાર્યું હતું કે બંને મહંતો ધીરધારના ધંધામાં સંકળાયેલા હતા તે સ્થાપિત કરવા માટે તેમની પાસે કોઈ પુરાવો નથી. ભોળાદાસ ઈશ્વરદાસ અને કેશવદાસ કાળીદાસની કેટલીક જમીનો વસિયતનામાથી મળી હોવાનું સ્વીકાર્યા પછી, તેમણે કાર્યવાહીમાં આંક-૪૧/૪૭ પર રજૂ કરાયેલા અગાઉના નિવેદનથી પોતાનું કથન બદલી નાખ્યું હતું. તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેમણે તેને અન્ય ટ્રસ્ટમાં નોંધાવી કરાવી છે.

૫૮. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે તેમની ક્યારેય શ્રી નરસિંહજી મંદિરના મહંત તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી ન હતી, પરંતુ તેઓ શ્રી નરસિંહજી મંદિરના ઉત્તરાધિકારી હતા. આંક-૪૧/૮૦ પરના તેમના અગાઉના નિવેદન સામે તેમને

રૂબરૂ કરવામાં આવ્યા હતા, જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે ધાર્મિક વિધિઓ અને રિવાજો અનુસાર તેમની નરસિંહજી મંદિરના મહંત તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તે જ સમયે, તેમણે સ્પષ્ટતા કરી કે તે તેમની ભૂલ હતી.

૫૯. આંક-૪૧/૮૦ બતાવ્યા પછી, મહંત દયારામને પૂછવામાં આવ્યું હતું કે અગાઉના નિવેદનમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે શ્રી નરસિંહજી મંદિરને ધર્માદા ચાકરિયાત અને ધર્માદા દેવસ્થાન તરીકે જમીનના ઘણા ટુકડાઓ મળ્યા હતા. જુબાનીમાં તેમણે તેનો ઇનકાર કર્યો હતો, પરંતુ વધુ જુબાની સાથે કે તેમને યાદ નથી કે તેમણે આંક-૪૧/૮૦ માં એવું જણાવ્યું હતું કે નહીં કે જમીનના ઘણા ટુકડાઓ ધર્માદા ચાકરિયાત અને ધર્માદા દેવસ્થાન તરીકે મળ્યા હતા.

૬૦. તેમણે એવી પણ જુબાની આપી હતી કે તેમના અગાઉના નિવેદન આંક-૪૧/૮૦ માં, તેમણે તત્કાલીન વડોદરા રાજ્ય દ્વારા અર્પણ કરાયેલી બરખલી જમીન વિશે જણાવ્યું હતું. તેમણે વધુમાં સ્વીકાર્યું હતું કે જમીનના ઘણા ટુકડાઓ ધર્માદા ચાકરિયાત અને ધર્માદા દેવસ્થાન જમીન તરીકે મળ્યા હતા, પરંતુ તેમને યાદ નહોતું કે જમીનનો કયો ટુકડો કોના નામે નોંધાયેલો હતો.

૬૧. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે રેકર્ડમાં જે કંઈ છે તે સાચું અને ખરું છે. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે તેઓ કહી શકતા નથી કે આ જમીનો શ્રી નરસિંહજીના નામે ચાલે છે કે અન્યથા.

૬૨. તેમણે સ્વીકાર્યું હતું કે બરખલી જમીન મહંતના નામે ખાલસા જમીનમાં રૂપાંતરિત થઈ હોવા છતાં, સ્થાવર મિલકત વેચવા માટે તેમણે સરસૂબા પાસેથી પરવાનગી માંગી હતી, જોકે તેમને કોઈ પરવાનગી લેવાની જરૂર ન હતી.

૬૩. તેમને દસ્તાવેજ, એટલે કે નોંધાયેલ વેચાણ દસ્તાવેજ સામે રૂબરૂ કરવામાં આવ્યા હતા, અને ઊલટતપાસમાં પૂછવામાં આવ્યું હતું કે આ વેચાણ દસ્તાવેજમાં, એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે જમીનના ટુકડાઓ શ્રી નરસિંહજીના નામે બોલે છે. તેમણે તે સ્વીકાર્યું હતું, પરંતુ પછી બીજી જ ક્ષણે તેમણે જણાવ્યું હતું કે તે અંગત માલિકીની મિલકત છે. જમીનના કેટલાક ટુકડાઓ માટે, તેમણે સ્વીકાર્યું હતું કે આ જમીન તેમને અંગત કે સાંસારિક મિલકત તરીકે મળી હતી તે દર્શાવવા માટે કોઈ દસ્તાવેજ પુરાવો નથી, પરંતુ પછી કહે છે કે તે મૌખિક બક્ષિસ તરીકે મળી હતી.

૬૪. આમ, જે બાબત ધ્યાને આવી શકે છે તે એ છે કે મહંત, જેમની પાસેથી સંસાર અને સાંસારિક બાબતોનો ત્યાગ કરવાની અને નાણાકીય કે મિલકતના વ્યવહારોથી દૂર રહેવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવતી હતી, તેમણે તેના બદલે વ્યવસ્થાનો ગેરલાભ ઉઠાવ્યો અને પોતાના નામનો ફાયદો ઉઠાવ્યો, અને દેવતાની સ્થાવર મિલકતોના વહીવટકર્તા હોવા છતાં, તે મિલકતોને અંગત મિલકત ગણીને તેના વ્યવહારો કર્યા. હકીકતમાં, કાયદાની પ્રક્રિયાના ઘોર દુરુપયોગ દ્વારા, મહંતે દેવતાની મિલકતોનું સંપૂર્ણ શોષણ કર્યું છે.

૬૪.૧ ઉપરોક્ત કારણોસર, વર્ષ ૧૯૭૯ ની બંને અપીલો નિષ્ફળ જાય છે.

૬૫. હવે પછી ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૪૨૦૬/૨૦૨૪ ની અપીલમાં નિર્ણય કરવાનો છે, જેમાં શ્રી વિજય તે સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામના પુત્ર એ રજા એડિશનલ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, નવસારી દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા ચુકાદા અને હુકમની કાયદેસરતા અને ઔચિત્યને પડકાર્યા હતા.

૬૬. 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭ હેઠળની હકુમતનો ઉપયોગ કરીને સિવિલ મિસ. એપિલકેશન નં. ૫૬/૨૦૧૭ નો નિર્ણય કરતી વખતે, ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે સામાવાળાઓને શ્રી નરસિંહજી મંદિર ટ્રસ્ટ, ધામણના ટ્રસ્ટીઓ તરીકે નિમણૂક કરી હતી અને ચેરિટી કમિશનર તથા આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનરને સદર હકુમનો અમલ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૬૭. વાદગ્રસ્ત ચુકાદા સામે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહ દ્વારા મુખ્યત્વે એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭(૩) હેઠળ ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરતી વખતે 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭(૪) હેઠળની ફરજિયાત જોગવાઈનું પાલન કર્યું ન હતું.

૬૭.૧ તેમણે વધુમાં એવી રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે તા. ૨૬.૦૧.૨૦૧૬ ના રોજ બોલાવવામાં આવેલી હોવાનો કથિત મીટિંગની મદદ લીધી છે, જે લોકપ્રિય રીતે "ગ્રામસભા" તરીકે ઓળખાય છે, જેમાં આશરે ૧૫૦ વ્યક્તિઓ હાજર હતી, અને ટ્રસ્ટને 'સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ' જાહેર કરવાની કાર્યવાહી શરૂ કરનારા અન્ય સેવાભાવી વ્યક્તિઓ અવસાન પામ્યા હોવાના અને વહીવટ ચલાવવા માટે નવા ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવી જરૂરી હોવાના કારણસર પાંચ અરજદારો (હાલની બાબતોમાં સામાવાળાઓ) ને શ્રી નરસિંહજી મંદિર ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ તરીકે નિમ્યા હતા.

૬૭.૨ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ રજૂઆત કરે છે કે આ પ્રક્રિયા, જેને વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવા માટે આધાર તરીકે લેવામાં આવી છે તે 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭(૪) ની જોગવાઈથી તદ્દન અજાણી છે.

પુનરાવર્તનના ભોગે પણ, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ રજૂઆત કરે છે કે, ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવા માટે 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭(૪) હેઠળ કુલ પાંચ પદ્ધતિઓ ઉપલબ્ધ છે. વાદગ્રસ્ત ચુકાદો પસાર કરતી વખતે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ દ્વારા તે પદ્ધતિઓ પૈકી કોઈપણ પદ્ધતિનું પાલન કરવામાં આવ્યું ન હોવાથી, સામાવાળાને નિમણૂક કરવાનો ચુકાદો પસાર કરવો એ ન્યાયના પરાજયથી કમ નથી.

૬૭.૩ તેમણે આ અદાલતની સમક્ષ બેન્ચ દ્વારા સ્ટે માટેની સિવિલ એપિલિકેશનમાં પસાર કરાયેલા તા. ૨૦.૦૧.૨૦૨૫ ના હુકમનો પણ સંદર્ભ આપ્યો હતો અને રજૂઆત કરી હતી કે પ્રથમ દષ્ટિએ પણ, સમક્ષ બેન્ચે એવું અવલોકન કર્યું હતું કે ચેરિટી કમિશનરે તેના સાચા પરિપ્રેક્ષ્યમાં તપાસ હાથ ધરી નથી અને પુરાવાનું યોગ્ય મૂલ્યાંકન કર્યું નથી.

૬૭.૪ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ હુકમના ફરરા ૧૬ નો સંદર્ભ આપશે અને રજૂઆત કરશે કે તપાસ 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭(૨) હેઠળ હાથ ધરવામાં આવી છે અને 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭(૩) આવી ક્વાયત માટે લેવાના નીતિગત પગલાંઓની વિચારણા કરે છે અને તેથી, આ હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાને લેતાં, તેઓ રજૂઆત કરશે કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭(૨) અને 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭(૪) માં જણાવેલી કાયદાની જોગવાઈઓને અવગણીને, 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭(૩) હેઠળ પોતાની હકુમતનો ઉપયોગ કરવામાં ગંભીર અને સ્પષ્ટ ભૂલ કરી છે. તેથી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ

દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો હુકમ સ્પષ્ટપણે વિફળ છે અને તેને રદ કરવો જરૂરી છે.

૬૭.૫ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે તે પાંચ વ્યક્તિઓના ચારિત્ર્યની ખરીતાની તપાસ કર્યા વિના જ તેમને ટ્રસ્ટીઓ તરીકે નિમણૂક કરી દીધી હતી.

૬૭.૬ છેલ્લે, તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે ટ્રસ્ટી તરીકે નિમાયેલી વ્યક્તિઓ પૈકી બે થી ત્રણ વ્યક્તિઓ ધામણ ગામમાં રહેતી નથી, પરંતુ તેઓ હવે બિન-નિવાસી ભારતીય (એન.આર.આઇ.) છે અને તે પૈકીના કેટલાકે કાયમી વિજા/નાગરિકતા આપવા માટે અમેરિકન સરકાર સમક્ષ અરજી પણ કરેલી છે. તેથી, તેઓ ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરવા માટે યોગ્ય વ્યક્તિ/ઓ ન હતા.

૬૭.૭ ઉપરોક્ત ચર્ચાના સંદર્ભમાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશન (ટ્રસ્ટ) નં. ૫૬/૨૦૧૭ માં પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમને ઉલટાવી દેવા અને પરિણામે, સદર અરજીને ફગાવી દેવા રજૂઆત કરી હતી.

૬૮. તેનાથી વિપરીત, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કાવિના અને વિદ્વાન એ.જી.પી. સુશ્રી દ્વનિ આર. ત્રિપાઠીએ વાદગ્રસ્ત ચુકાદા અને હુકમને સમર્થન આપ્યું હતું અને રજૂઆત કરી હતી કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, નવસારી દ્વારા અગાઉ જે સ્કીમ ઘડવામાં આવી હતી તેના પર ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯ અને ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૪૭૮/૧૯૭૯ ની અપીલ કાર્યવાહીમાં ગુજરાત હાઇકોર્ટ

દ્વારા સ્ટે આપવામાં આવ્યો હોવાના કારણસર વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમ પસાર કરવા માટે મજબૂર થયા હતા.

૬૮.૧ વચગાળાના હુકમ દ્વારા, મહંત દયારામની માત્ર પૂજારી તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી અને મંદિર ટ્રસ્ટનો વહીવટ કાર્યવાહી શરૂ કરનારા સેવાભાવી વ્યક્તિઓ પાસે રાખવામાં આવ્યો હતો.

૬૮.૨ કમનસીબે, કાર્યવાહી પેનિંગ હતી તે દરમિયાન, કાર્યવાહી શરૂ કરનારા સેવાભાવી વ્યક્તિઓ અને ભક્તો અવસાન પામ્યા અને શ્રી નરસિંહજી મંદિરનું સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ નિરાધાર થઈ ગયું. તેની કોઈ સંભાળ રાખતું ન હતું, અને તેથી, પાંચ અરજદારો (અહીંના સામાવાળાઓ) એ નવા ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવા માટે અરજી દાખલ કરી હતી.

૬૮.૩ આ અદાલતે, ૧૯૭૯ ની ફર્સ્ટ અપીલોની સુનાવણીમાં, વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને સમયબદ્ધ રીતે બને તેટલી વહેલી તકે તેનો નિર્ણય કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો અને તે મુજબ, ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક માટેની સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશનનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો.

૬૮.૪ વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કાવિના અને વિદ્વાન એ.જી.પી. સુશ્રી દ્વનિ આર. ત્રિપાઠીએ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે જ્યારે આ અદાલતે તા. ૧૭.૦૩.૨૦૨૧ ના રોજ ૦૬ મહિનામાં સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશનની સુનાવણી પૂર્ણ કરવાનો હુકમ પસાર કર્યો ત્યારે અપીલકર્તા દ્વારા કોઈ વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હતો અને તેને ધ્યાને લેતાં અપીલકર્તા દ્વારા લેવાયેલી એવી તકરાર કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે પરવાનગીપાત્ર હકુમતનું ઉદ્ધંધન કર્યું છે તે ગ્રાહ્ય

રાખવાપાત્ર નથી.

૬૮.૫ વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૩/૧૯૬૪ ના ચુકાદામાં જે સ્કીમ મંજૂર કરવામાં આવી હતી તે અમલમાં આવતાં જ, સ્કીમ મુજબ નવા ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવામાં આવશે અને ત્યાં સુધી સામાવાળાઓને ટ્રસ્ટીઓ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી છે, જેઓ એડ-હોક ટ્રસ્ટીઓના સ્વરૂપમાં છે, અને તેથી, તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે અપીલ ગુણદોષ વગરની છે.

૬૮.૬ તેઓ એવી રજૂઆત કરશે કે, અન્યથા પણ, શ્રી વિજય, જેઓ અહીં અપીલકર્તા છે, જેઓ મંદિરના પૂજારી બનવા માટે પણ લાયક નથી, તેમની પાસે આ અપીલ દાખલ કરવાનું કોઈ કારણ નથી.

૬૮.૭ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે આ અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા તા. ૨૦.૦૧.૨૦૨૫ ના હુકમ અનુસાર, જેમાં આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર, નવસારીને તા. ૨૬.૦૧.૨૦૧૬ ની ગ્રામસભાના ઠરાવની સત્યાર્થતા અંગે અહેવાલ રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો, તેના અનુસંધાને તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી અને આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર દ્વારા એક અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને ફરીથી, ગ્રામસભામાં પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો હતો કે આ પાંચ અરજદારોને ટ્રસ્ટીઓ તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવે. તેથી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ રજૂઆત કરે છે કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો વાદગ્રસ્ત ચુકાદો હસ્તક્ષેપને પાત્ર નથી, અને આમ, અપીલોને ફગાવી દેવા રજૂઆત કરવામાં આવે છે.

૬૯. શરૂઆતમાં જ, કેટલીક હકીકતો, જેની પુનઃવિચારણા કરવી કે પુનરાવર્તન કરવું જરૂરી છે કે રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૩/૧૯૬૪ માં, ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે કેટલાક હુકમો પસાર કરવા ઉપરાંત, 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૫૦ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને સ્કીમ ઘડવાનો પણ હુકમ કર્યો હતો.

૭૦. આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચે તા. ૨૨.૦૮.૧૯૭૯ ના રોજ નીચે મુજબનો આખરી હુકમ પસાર કર્યો હતો:—

“નીચેની શરતોમાં સુધારાને આધીન વચગાળાની રાહત કન્ફર્મ કરવામાં આવે છે:— ૧. ટ્રસ્ટીઓ વહીવટ માટે સમગ્ર મંદિરનો કબજો લઈ શકશે. અપીલકર્તા ટ્રસ્ટીઓની દેખરેખ હેઠળ પૂજારી તરીકે કામ કરશે અને પૂજારી તરીકે તેમના દ્વારા કબજે કરાયેલા ભાગનો કબજો ચાલુ રાખવા દેવામાં આવશે. ૨. અન્ય સ્થાવર મિલકતોના સંબંધમાં કબજા અંગે સ્ટે માત્ર એ શરતે રહેશે કે છ અઠવાડિયાની અંદર વચગાળાના નફા (મેસ્ને પ્રોફિટ્સ) માટે ટ્રાયલ કોર્ટના સંતોષ મુજબ જામીન રજૂ કરવામાં આવે. ૩. મુખ્ય અપીલ ડિસેમ્બર, ૧૯૭૯ માં સુનાવણી માટે મુકવામાં આવશે. અપીલકર્તાઓ તે દરમિયાન પાંચ બુક્સ પૂરી પાડશે.”

૭૧. આથી, આ અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચે ટ્રસ્ટની સ્કીમ ઘડવાના હુકમ પર સ્ટે આપતી વખતે, ટ્રસ્ટીઓને વહીવટ માટે સમગ્ર મંદિરનો કબજો લેવાની પરવાનગી આપી હતી અને અપીલકર્તા – મહંત દયારામને ટ્રસ્ટની દેખરેખ હેઠળ પૂજારી તરીકે કામ કરવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી. કમનસીબે, ઉપરોક્ત અપીલોના સામાવાળાઓ, જેમને ટ્રસ્ટી બનવાની અને વહીવટ માટે

સમગ્ર મંદિરનો કબજો લેવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી, તેઓ અવસાન પામ્યા હતા અને જુદા જુદા સમયાંતરે, અપીલકર્તાની વિનંતી પર, તેઓને કમી કરવામાં આવ્યા હતા.

૭૨. પરિણામે, ટ્રસ્ટ અને મંદિરનો વહીવટ સંપૂર્ણપણે શૂન્યાવકાશમાં આવી પડ્યો. ટ્રસ્ટ કે મંદિરની સંભાળ રાખનાર કોઈ રહ્યું ન હતું.

૭૩. પુનરાવર્તનના દોષિત બનીને પણ, હું જણાવું કે મહંત દયારામનો દરજ્જો માત્ર એક પૂજારીનો જ હતો અને તેનાથી વિશેષ કશું જ ન હતું. તા. ૨૨.૦૮.૧૯૭૯ ના આ હુકમને સંબંધિત પક્ષકારો પૈકી કોઈપણ પક્ષકાર દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો ન હતો.

૭૪. જ્યારે ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૭૭/૧૯૭૯ સાથેની ફર્સ્ટ અપીલ નં. ૨૪૪/૧૯૭૯ ના નિર્ણયમાં કેસ વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ સમક્ષ રિમાન્ડ કરવામાં આવ્યો, ત્યારે મહંત દયારામ પહેલેથી જ અવસાન પામ્યા હતા, અને તે જ રીતે કેટલાક ટ્રસ્ટીઓ પણ અવસાન પામ્યા હતા.

૭૫. એ જાણીતી અને સુસ્થાપિત પ્રક્રિયા છે કે ગુરુ-ચેલા પરંપરા હેઠળ અગાઉના મહંત દ્વારા પછીના મહંતની નિમણૂક કરવામાં આવે છે. મહંત દયારામ પરિણીત વ્યક્તિ હતા અને હાલના અપીલકર્તા – શ્રી વિજય તેમના પુત્ર છે. તેમની ક્યારેય સ્વર્ગસ્થ મહંત દયારામ દ્વારા કે કોઈ પરંપરા કે રૂઢિ દ્વારા મહંત તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી ન હતી. વાસ્તવમાં, શ્રી વિજય નિમાચેલા મહંત નથી, પરંતુ તેઓ સ્વયં-દોષિત મહંત છે.

૭૬. મહંત દયારામદાસે ગુરુ-ચેલા પરંપરાને અનુસરીને મહંત તરીકે નિમાચેલા

હોવાની ક્ષમતામાં સમગ્ર કાર્યવાહી ચલાવી હતી, તેઓ સૌથી મોટા ચેલા હોવાથી તેમના ગુરુ ગોવિંદદાસ દ્વારા તેમની મહંત તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી.

૭૭. મહંતની નિમણૂક કરવા માટે કેટલીક અન્ય પરંપરાઓ અને રિવાજોનું પાલન કરવાનું હોય છે. તે રેકર્ડ પરથી જણાય છે. જોકે, મહંત દયારામના અવસાન પછી, આવી કોઈ પ્રક્રિયા હાથ ધરવામાં આવી ન હતી. અપીલકર્તા – શ્રી વિજયનો એવો કેસ નથી કે તેમના પિતા, મહંત દયારામે તેઓ તેમના ચેલા હોવાથી તેમની મહંત તરીકે નિમણૂક કરી હતી, કે ન તો કોઈ ધાર્મિક વિધિઓ, જેનો સંદર્ભ ચુકાદાના અગાઉના ભાગમાં આપવામાં આવ્યો છે, તેનું પાલન કરવામાં આવ્યું હતું.

૭૮. મહંતપદનો ઉત્તરાધિકાર, જે ગુરુથી ચેલાની પરંપરામાં થયો હતો, તેને અપીલકર્તા – શ્રી વિજય દ્વારા અંગત પ્રકારના ઉત્તરાધિકારમાં ફેરવી દેવામાં આવ્યો છે. હાથ પરના કેસમાં, જ્યારે સમગ્ર ઉત્તરાધિકાર ગુરુ-ચેલા પરંપરા અનુસાર થયો હતો ત્યારે હવે શ્રી વિજય હિન્દુ સક્સેસન એક્ટ મુજબ અધિકારનો દાવો કરે છે. તેઓ હકદાર છે કે નહીં, તે એક મહત્વનો પ્રશ્ન છે. કમનસીબે, આ વિશાળ મુકદ્દમામાં તેની અવગણના થઈ ગઈ છે.

૭૯. શ્રી વિજયને મુકદ્દમો ચાલુ રાખવાની પરવાનગી આપવામાં આવી છે, પરંતુ પ્રશ્ન એ રહે છે કે જ્યારે ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ ટ્રસ્ટીની નિમણૂક કરવા માટે 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭(૩) હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરી રહ્યા હોય, ત્યારે શું તેઓ વિરોધ કરનાર હોઈ શકે, અથવા શું તેઓ નિમણૂક સામે પ્રશ્ન ઉઠાવનાર વ્યક્તિ હોઈ શકે?

૮૦. હું ફરીથી એ હકીકતનો પુનરોચ્ચાર કરી શકું છું કે શ્રી વિજય શ્રી નરસિંહજી મંદિર કે ટ્રસ્ટના ન તો મહંત છે કે ન તો પૂજારી છે. તેમનો દરજ્જો માત્ર મહંત દયારામના પુત્ર હોવા પૂરતો જ મર્યાદિત છે. હિન્દુ સક્સેસન એક્ટ, ૧૯૫૬ ના સિદ્ધાંત પર, તેઓ મહંત દયારામના સ્થાને આવી શકે નહીં અને શ્રી નરસિંહજી મંદિરના પૂજારી હોવાનો પણ દાવો કરી શકે નહીં.

૮૧. એ નોંધવું મહત્વપૂર્ણ છે કે, ઉપરોક્ત કાર્યવાહીમાં કોઈપણ સમયે તેમણે તેમના પિતાના સ્થાને શ્રી નરસિંહજી મંદિરના પૂજારી તરીકે તેમની નિમણૂક કરવા આ અદાલત સમક્ષ આગ્રહ કર્યો ન હતો. એકંદરે, એમ કહી શકાય કે હાલના અપીલકર્તા – શ્રી વિજય દેવતાની મિલકત પડાવી લેવાના તેમના નશ્વર લોભ અને અતૃપ્ત લાલસાને સંતોષવા માટે જ મુકદ્દમો ચલાવી રહ્યા છે.

૮૨. ટ્રસ્ટીની નિમણૂક માટેની સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશનમાં, પરસ્પરની રજૂઆતો પરથી, વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે નીચે મુજબના મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા:—

“(૧) શું નામદાર ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, વલસાડ દ્વારા રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૩/૬૪ અને મિસ. સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧/૬૪ માં તા. ૧૧/૦૯/૧૯૭૮ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા ચુકાદા અનુસાર સાર્વજનિક ટ્રસ્ટના વહીવટ અને સંચાલન માટેની મંજૂર કરાયેલી ડ્રાફ્ટ સ્કીમને ધ્યાને લેતાં અરજદારો શ્રી નરસિંહજી મંદિર સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ, ધામણના ટ્રસ્ટીઓ તરીકે નિમણૂક થવા હકદાર છે? (૨) શું સામાવાળા નં. ૧ સાબિત કરે છે કે ટ્રસ્ટીઓની ભવિષ્યની નિમણૂક અંગેની સ્કીમની કલમ-૮ અનુસાર, આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર, સુરત સક્ષમ

વ્યક્તિઓની ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરવા હકદાર છે? (૩) શું સામાવાળા નં. ૩ સાબિત કરે છે કે સદર અરજી ગુજરાત પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ, ૧૯૫૦ ની કલમ-૪૭ ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતી નથી? (૪) શું અરજદારો અરજ કરાયેલ દાદ મેળવવા હકદાર છે? (૫) શો હુકમ?” મુદ્દા નં. ૧ અને ૪ નો જવાબ હકારાત્મકમાં આપવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે મુદ્દા નં. ૨ અને ૩ નો જવાબ નકારાત્મકમાં આપવામાં આવ્યો હતો અને મુદ્દા નં. ૫ નો જવાબ આખરી હુકમ મુજબ આપવામાં આવ્યો હતો.

૮૩. ઉપરોક્ત મુદ્દાઓનો જવાબ આપતી વખતે, વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે નીચે મુજબનું તારણ નોંધ્યું હતું:-

“૯. હાલની અરજીના સંદર્ભમાં રજૂ કરવામાં આવેલા દસ્તાવેજો અને રજૂઆતોને ધ્યાને લેતાં, વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, વલસાડે રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૩/૬૪ માં વાદીઓની તરફેણમાં હુકમ પસાર કર્યો હતો અને ઠરાવ્યું હતું કે વિવાદિત મિલકત સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની છે અને નિર્દેશ આપ્યો હતો કે વાદીઓને ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવે અને ટ્રસ્ટની મિલકતો સંબંધિત તમામ હિતો વાદી-ટ્રસ્ટીઓમાં નિહિત કર્યા હતા. વધુમાં, અરજદારોએ નરસિંહજી મંદિર ટ્રસ્ટના કામો માટે બોલાવવામાં આવેલી સમસ્ત ધામણ ગામ પરિવારના સભ્યોની મીટિંગમાં પસાર કરાયેલા ઠરાવની ફોટોકોપી આંક-૨૫ થી રજૂ કરી છે. તેને ધ્યાને લેતાં, સદર મીટિંગમાં આ કેસના અરજદારોને ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરતો ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. આમ, રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજોને ધ્યાને

લેતાં, રેકર્ડ પર આવ્યું છે કે ઉપરોક્ત અરજદારોની નિમણૂક ગ્રામસભામાં કરવામાં આવી હતી. એ સાચું છે કે રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૩/૬૪ માં અગાઉના ટ્રસ્ટીઓની તરફેણમાં ચુકાદો પસાર કરવામાં આવ્યો છે. જોકે, સદર ચુકાદાને હાલના કેસમાં પ્રતિવાદી દ્વારા અપીલમાં પડકારવામાં આવ્યો છે. માત્ર તે કારણસર, આ અદાલત એવું માનતી નથી કે પ્રસ્તાવિત ટ્રસ્ટીઓને હાલના કેસમાં ટ્રસ્ટીઓ તરીકે નિમણૂક કરી શકાય નહીં. બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટની કલમ ૪૭ ની જોગવાઈઓને ધ્યાને લેતાં, જ્યારે પણ કોઈ ટ્રસ્ટીનું અવસાન થાય છે, ત્યારે અદાલત, અરજી પરથી, કોઈપણ વ્યક્તિને ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરી શકે છે. આવી નિમણૂક કરતી વખતે, અદાલતે કલમ ૪૭ ની પેટા-કલમ (૪) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેવી જરૂરી છે. હાલના કેસમાં, ઉપરોક્ત અરજદારોની ગ્રામસભા દ્વારા ટ્રસ્ટીઓ તરીકે પસંદગી કરવામાં આવી છે. વધુમાં, આંક-૨૬ થી રજૂ કરાયેલી ડ્રાફ્ટ સ્કીમને ધ્યાને લેતાં, એવું જણાય છે કે તેની કલમ ૬ ટ્રસ્ટીઓની સંખ્યા સાથે સંબંધિત છે અને કલમ ૮ ટ્રસ્ટીઓની ભવિષ્યની નિમણૂક સાથે સંબંધિત છે. કલમ ૬ મુજબ, ટ્રસ્ટીઓની સંખ્યા પાંચ નક્કી કરવામાં આવી છે. વધુમાં, કલમ ૮, ટ્રસ્ટીઓની ભવિષ્યની નિમણૂક અંગે, નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે:—

“જો કોઈ ટ્રસ્ટીનું અવસાન થાય અથવા કોઈ ટ્રસ્ટી રાજીનામું આપે અથવા કોઈ ટ્રસ્ટીને ફોજદારી ગુના માટે એક મહિના કરતાં વધુ સમયની કેદની સજા થાય અથવા કોઈ ટ્રસ્ટી ટ્રસ્ટી તરીકે કામ કરવા માટે માનસિક કે

શારીરિક રીતે અસમર્થ બને, તો તે રીતે સર્જાયેલી ખાલી જગ્યા બાકીના ટ્રસ્ટીઓ દ્વારા આવી ઘટના બન્યાના ત્રણ મહિનાની અંદર સર્વાનુમતે ઠરાવ પસાર કરીને ભરવામાં આવશે. જો બાકીના ટ્રસ્ટીઓ ખાલી જગ્યા સર્વાનુમતે ભરવામાં અસમર્થ હોય, તો આવી ખાલી જગ્યા આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર, સુરત દ્વારા મંદિરના સેવકોમાંથી યોગ્ય વ્યક્તિને ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરીને ભરવામાં આવશે.” આમ, ડ્રાફ્ટ સ્કીમને ધ્યાને લેતાં, જ્યારે કોઈ ટ્રસ્ટીનું અવસાન થાય છે, ત્યારે બાકીના ટ્રસ્ટીઓએ સર્વાનુમતે ઠરાવ પસાર કરીને ત્રણ મહિનાની અંદર ખાલી જગ્યા ભરવાની હોય છે. હાલના કેસમાં, તમામ ટ્રસ્ટીઓ અવસાન પામ્યા છે અને તેથી, ટ્રસ્ટીઓની ખાલી જગ્યાઓ ભરી શકાઈ નથી. એ સાચું છે કે જો બાકીના તમામ ટ્રસ્ટીઓ ટ્રસ્ટીની ખાલી જગ્યા સર્વાનુમતે ભરવામાં અસમર્થ હોય, તો ચેરિટી કમિશનર, સુરત, મંદિરના સંતો/સેવકોમાંથી યોગ્ય વ્યક્તિને મંદિરના ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરશે. ગુજરનાર ટ્રસ્ટીઓના સ્થાને કોઈ નવા ટ્રસ્ટીની નિમણૂક અથવા કલમ ૪૭ હેઠળ ચેરિટી કમિશનર દ્વારા આ અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલી કોઈ અરજી રેકર્ડ પર રાખવામાં આવી નથી. વધુમાં, અરજદારોની અરજીને ધ્યાને લેતાં, અરજદારો જન્મથી ધામણ ગામના રહેવાસી છે અને ખેતીની જમીન તેમજ રહેણાંક મકાનો ધરાવે છે અને દાવો કરે છે કે તેઓ ઉપરોક્ત સાર્વજનિક ટ્રસ્ટના હેતુ અને આશયને પૂર્ણ કરવા તેમજ લાભાર્થીઓ અને હિત ધરાવતી વ્યક્તિઓના હિતોનું રક્ષણ કરવા માટે લાયક છે, અને તેઓ તે બાબતે

અદાલતને ખાતરી આપે છે અને વિશ્વાસ જગાડે છે. તેમણે એવું પણ જણાવ્યું છે કે તેઓ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ સ્કીમની જોગવાઈઓ અનુસાર મિલકતના વહીવટ અને સંચાલનના હેતુ અને આશય માટે, અને સદર ટ્રસ્ટના હિત ધરાવતા લોકો અને લાભાર્થીઓના રક્ષણ માટે અત્યંત નિષ્ઠા, પ્રામાણિકતા અને ગંભીરતા સાથે પોતાની જવાબદારીઓ અને ફરજો નિભાવશે. આ તમામ રજૂઆતોને ધ્યાને લેતાં, મુદ્દા નં. ૧ મુજબ મંજૂર કરાયેલી ડ્રાફ્ટ સ્કીમ અને રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૩/૬૪ તથા સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશન નં. ૧/૬૪ માં વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, વલસાડ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમ અનુસાર અરજદારોને ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરવાનું ન્યાયી અને યોગ્ય જણાય છે. ૧૦. સામાવાળા નં. ૧, ચેરિટી કમિશનર, અમદાવાદે એવી રજૂઆત કરી છે કે સ્કીમની કલમ-૮ અનુસાર, માત્ર આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર જ ટ્રસ્ટીની નિમણૂક કરી શકે છે. આ અદાલતનો નમ્રતાપૂર્વક એવો અભિપ્રાય છે કે ઉપરોક્ત કલમ અનુસાર, જો બાકીના ટ્રસ્ટીઓ સર્વાનુમતે ખાલી જગ્યા ભરી શકતા ન હોય, તો આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર, સુરત સદર ખાલી જગ્યા માટે મંદિરના ઉપાસકો/સેવકોમાંથી કોઈ યોગ્ય વ્યક્તિને ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરશે. આ કેસમાં, તમામ ટ્રસ્ટીઓ અવસાન પામ્યા હોવાથી, ટ્રસ્ટીઓ વચ્ચે સર્વાનુમતીનો કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી, અને તેવા સંજોગોમાં, આ અદાલત માને છે કે આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર કોઈપણ વ્યક્તિને ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરી શકે નહીં. આમ, ચર્ચા કર્યા મુજબ,

સામાવાળા એ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે કે ભવિષ્યના ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક સંબંધિત ડ્રાફ્ટ સ્કીમની કલમ-૮ મુજબ માત્ર આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર, સુરત જ ટ્રસ્ટીની નિમણૂક કરી શકે છે. વધુમાં, અગાઉ ચર્ચા કર્યા મુજબ, હાલની અરજી બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ, ૧૯૫૦ ની કલમ ૪૭ હેઠળ (ગુજરાત પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટ, ૧૯૫૦ ની જોગવાઈઓ હેઠળ) કરવામાં આવી છે. સદર જોગવાઈઓ અનુસાર, જ્યારે કોઈપણ ટ્રસ્ટીનું અવસાન થાય છે, ત્યારે કલમ ૪૭(૧)(એચ) ની જોગવાઈ મુજબ, પ્રકરણ-૩ માં દર્શાવેલ કોઈપણ કિસ્સામાં જ્યાં ટ્રસ્ટના વહીવટનું સંચાલન કરવા માટે કોઈ ટ્રસ્ટી ન મળે, ત્યારે તે સાર્વજનિક ટ્રસ્ટમાં હિત ધરાવતી કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા ચેરિટી કમિશનર નવા ટ્રસ્ટીની નિમણૂક કરવા માટે અદાલત સમક્ષ અરજી દાખલ કરી શકે છે. આમ, ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક માટે કલમ ૪૭ હેઠળ અદાલત સમક્ષ અરજી કરવી આવશ્યક છે, અને અદાલતે આ કાયદાની કલમ ૪૭(૪) ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ. આ અનુસાર, ટ્રસ્ટી તરીકેની નિમણૂક ટ્રસ્ટના અમલને આગળ ધપાવશે કે અવરોધશે તે બાબત ધ્યાને લેવી જોઈએ, અને ટ્રસ્ટમાં હિત ધરાવતા લોકોના હિત અથવા લોકોના એક વગ ના હિતને યોગ્ય મહત્વ આપવું જોઈએ. આ બાબતમાં, આંક-૨૫ થી ગામનો એક ઠરાવ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે, જેમાં આશરે ૧૫૦ વ્યક્તિઓ હાજર હતી અને તેમણે ટ્રસ્ટના હિતમાં કામ કરવા માટે હાલના અરજદારોને ટ્રસ્ટી તરીકે નીમ્યા હતા; તેમ છતાં, સામાવાળાઓ એ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા

છે કે હાલની અરજી ગુજરાત પબ્લિક ટ્રસ્ટ્સ એક્ટની કલમ ૪૭ ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતી નથી. ૧૧. અનિવાર્યપણે, આ બાબતમાં સામાવાળાઓએ રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૩/૬૪ માં પસાર કરાયેલા હુકમ સામે નામદાર ગુજરાત હાઇકોર્ટ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરેલી છે, જે હાલ નામદાર ગુજરાત હાઇકોર્ટ સમક્ષ નિર્ણય માટે પેન્ડિંગ છે. સામાવાળાઓ તરફથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે નામદાર ગુજરાત હાઇકોર્ટે તે અપીલ પેન્ડિંગ હતી તે દરમિયાન ઉપરોક્ત રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૩/૬૪ માં પસાર કરાયેલા હુકમ પર સ્ટે આપ્યો હોવાથી, આ અદાલતને હાલની અરજી સાથે આગળ વધવાની હકુમત મળતી નથી. આ અદાલતે નામદાર ગુજરાત હાઇકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા તા. ૧૭/૦૩/૨૦૨૧ ના હુકમને ધ્યાનમાં લીધો છે, જેમાં નામદાર ગુજરાત હાઇકોર્ટે હાલની અરજીની કાર્યવાહી ઝડપથી ચલાવવાનો અને છ મહિનામાં તેને પૂર્ણ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. વધુમાં, નામદાર ગુજરાત હાઇકોર્ટે તેના તા. ૨૨/૧૦/૨૦૨૪ ના હુકમમાં પણ હાલની અરજી સાંભળવા અને તેનો નિર્ણય કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો છે. ઉપરાંત, સામાવાળાઓએ દસ્તાવેજ નિશાની-૫૭/૨ થી રજૂ કરાયેલા નામદાર ગુજરાત હાઇકોર્ટના હુકમો પર આધાર રાખ્યો છે; તેનું વાંચન કરતાં, જોકે નામદાર ગુજરાત હાઇકોર્ટે વિશેષ હુકમ થાય ત્યાં સુધી રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૩/૬૪ ની કાર્યવાહી પર સ્ટે આપવાનો હુકમ કર્યો છે, આ અદાલત નમ્રતાપૂર્વક માને છે કે ગુજરાત હાઇકોર્ટના ઉપરોક્ત તા.

૧૭/૦૩/૨૦૨૧ અને ૨૨/૧૦/૨૦૨૪ ના હુકમો મુજબ, આ અદાલતે હાલની અરજી સાંભળવાની સત્તા પ્રાપ્ત કરી છે." (વધુ સારી સમજણ માટે ગુજરાતીમાંથી અંગ્રેજીમાં અનુવાદિત)

૮૪. એ જોઈ શકાય છે કે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે, અરજદારોને ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરતી વખતે, માત્ર તા. ૨૬.૦૧.૨૦૧૬ ની "ગ્રામસભા" માં થયેલી કાર્યવાહીનો સંદર્ભ જ લીધો ન હતો, પરંતુ રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૩/૧૯૬૪ ના ચુકાદામાં ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા મંજૂર કરાયેલી ડ્રાફ્ટ સ્કીમની કેટલીક કલમોનો પણ સંદર્ભ લીધો હતો. આ સંજોગોમાં, ચાલો 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭ નો સંદર્ભ લઈએ, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:—

"૪૭. નવો ટ્રસ્ટી અથવા કેસ મુજબ ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવાની અદાલતની સત્તા.— (૧) સાર્વજનિક ટ્રસ્ટમાં હિત ધરાવતી કોઈપણ વ્યક્તિ અથવા ચેરિટી કમિશનર નવા ટ્રસ્ટીની નિમણૂક માટે અદાલતમાં અરજી કરી શકે છે, જ્યારે આવા ટ્રસ્ટનો ટ્રસ્ટી— (એ) ઇનકાર કરે અથવા અવસાન પામે; (બી) ચેરિટી કમિશનર અથવા ડેપ્યુટી કે આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર અથવા આ સંબંધમાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા અધિકૃત અધિકારીની રજા વિના સતત છ મહિનાના સમયગાળા માટે ભારત બહાર ગેરહાજર રહે; (સી) વિદેશમાં રહેવાના હેતુથી ભારત છોડે; (ડી) નાદાર જાહેર થાય; (ઇ) ટ્રસ્ટમાંથી મુક્ત થવાની ઇચ્છા રાખે; (એફ) ટ્રસ્ટી તરીકે કામ કરવાનો ઇનકાર કરે; (જી) અદાલતના અભિપ્રાયમાં ટ્રસ્ટમાં કામ કરવા માટે અયોગ્ય અથવા શારીરિક રીતે અસમર્થ બને અથવા ટ્રસ્ટ

સાથે અસંગત હોય તેવો હોદ્દો સ્વીકારે; અથવા (એચ) પ્રકરણ ૩ માં દર્શાવેલા કોઈપણ કિસ્સામાં ટ્રસ્ટનો વહીવટ કરવા માટે ઉપલબ્ધ ન હોય.

(૨) આવી કોઈ અરજી ગ્રાહ્ય રાખવામાં આવશે નહીં, – (એ) જ્યાં સુધી પેટા-કલમ (૧) ના કલોઝ (એ) થી (એચ) માં દર્શાવેલા કોઈપણ કારણોસર ટ્રસ્ટનો વહીવટ કરવા માટે અયોગ્ય અથવા અનુપલબ્ધ હોય તેવો ટ્રસ્ટી એકમાત્ર ટ્રસ્ટી ન હોય અથવા જ્યાં સુધી સદર કારણો પૈકી કોઈપણ કારણસર એક કે તેથી વધુ ટ્રસ્ટીઓ દ્વારા હોદ્દો ખાલી થવાથી ટ્રસ્ટના વહીવટ માટે દસ્તાવેજ, સ્કીમ, અદાલતના હુકમ કે હુકમનામા અથવા ટ્રસ્ટની રૂઢિ કે રિવાજ દ્વારા જરૂરી ટ્રસ્ટીઓની લઘુત્તમ સંખ્યા ઘટી ન જાય; (બી) (૧) જે તારીખથી ટ્રસ્ટી ટ્રસ્ટનો વહીવટ કરવા માટે તે રીતે યોગ્ય અથવા ઉપલબ્ધ ન હોય તે તારીખથી ત્રણ મહિનાનો સમયગાળો સમાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી; અને (૨) જો સદર સમયગાળા દરમિયાન દસ્તાવેજ, સ્કીમ, અદાલતના હુકમ કે હુકમનામા, અથવા ટ્રસ્ટના રિવાજ કે રૂઢિ અનુસાર સદર હોદ્દા પર નવા ટ્રસ્ટીની નિમણૂક કરવામાં આવી હોય. (૩) અદાલત તપાસ કર્યા પછી [હુકમ દ્વારા ખાલી જગ્યા ભરવા માટે] ચેરિટી કમિશનર અથવા અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિને ટ્રસ્ટી તરીકે નીમી શકે છે. (૪) પેટા-કલમ (૩) હેઠળ ટ્રસ્ટીની નિમણૂક કરતી વખતે અદાલતે ધ્યાનમાં લેવું પડશે – (એ) ટ્રસ્ટના રચયિતાની ઇચ્છાઓ; (બી) નવા ટ્રસ્ટીની નિમણૂક કરવા માટે સત્તા ધરાવતી વ્યક્તિની ઇચ્છાઓ, જો કોઈ હોય તો; (સી) નિમણૂક ટ્રસ્ટના અમલને

આગળ ધપાવશે કે અવરોધશે તે પ્રશ્ન; (ડી) જનતાના અથવા જનતાના તે વર્ગના હિત જે ટ્રસ્ટમાં હિત ધરાવે છે; અને (ઈ) ટ્રસ્ટના રિવાજ અને રૂઢિ. (પ) જ્યાં ચેરિટી કમિશનરને ટ્રસ્ટી તરીકે નિમવામાં આવે છે, ત્યાં તેઓ એકમાત્ર ટ્રસ્ટી રહેશે. (ડ) પેટા-કલમ (૩) હેઠળ અદાલતનો [હુકમ], અદાલતનું હુકમનામું ગણાશે અને તેની સામે હાઈકોર્ટમાં અપીલ થઈ શકશે.”

૮૫. પેટા-કલમ ૪૭(૧)(એ) ને ધ્યાને લેતાં, જો કોઈ ટ્રસ્ટી પોતાની પાછળ અન્ય કોઈ ટ્રસ્ટીઓને છોડ્યા વિના અવસાન પામે, તો તે નવા ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક માટેની અરજી ગ્રાહ્ય રાખવાની સત્તા આપે છે. બરાબર આવો જ કિસ્સો હાલના કેસમાં બન્યો છે.

૮૬. ઉપર અવલોકન કર્યા મુજબ, સેવાભાવી વ્યક્તિઓ અને ભક્તોએ કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી અને તેમને મંદિર અને ટ્રસ્ટનો વહીવટ સંભાળવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હતી, પરંતુ કાર્યવાહી દરમિયાન તેઓ અવસાન પામ્યા હતા. કોઈ નવા ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવામાં આવી ન હતી. મહંત દયારામ અને હવે શ્રી વિજય દ્વારા અપીલો દાખલ કરવામાં આવી હોવાથી, તેમણે પોતાની સગવડતા મુજબ, મંદિરનો વહીવટ સંભાળવા માટે નિમાયેલા વિવિધ ટ્રસ્ટીઓના અવસાન પર તેઓને કમી કરી દીધા હતા.

૮૭. આ મડાગાંઠમાં, જેણે ટ્રસ્ટના વહીવટમાં શૂન્યાવકાશ અથવા પોલાણ સર્જ્યું હતું, આ સિવિલ મિસ. એપ્લિકેશન દાખલ કરવામાં આવી હતી અને આ અદાલતે પણ, આવા પાસાની નોંધ લઈને, તા. ૧૭.૦૩.૨૦૨૧ ના રોજ હુકમ

પસાર કરીને ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટને છ મહિના પછી સમયબદ્ધ રીતે ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક માટેની કાર્યવાહીનો નિર્ણય કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૮૮. એ સાચું છે કે 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૪૭(૩) હેઠળ, અદાલતે ટ્રસ્ટીઓની ખાલી જગ્યા ભરવા માટે તપાસ કરવી જરૂરી હતી, પરંતુ 'ઇન્કવાયરી' શબ્દ 'જી.પી.ટી. એક્ટ' માં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો નથી.

૮૯. 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૨(૧૦) હિત ધરાવતી વ્યક્તિની વ્યાખ્યા આપે છે, અને તે એક સમાવેશી વ્યાખ્યા છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:—

“૨. વ્યાખ્યાઓ.— આ અધિનિયમમાં, જ્યાં સુધી વિષય અથવા સંદર્ભમાં કશું પ્રતિકૂળ ન હોય ત્યાં સુધી:— (૧૦) "હિત ધરાવતી વ્યક્તિ" માં સમાવેશ થાય છે:— (એ) મંદિરના કિસ્સામાં, જે વ્યક્તિ મંદિરમાં પૂજા અથવા સેવામાં ઉપસ્થિત રહેવા માટે હકદાર હોય અથવા ઉપસ્થિત રહેવાની ટેવ ધરાવતી હોય અથવા જે તેની ભેટોની વહેંચણીમાં ભાગ લેવા હકદાર હોય અથવા તેવી ટેવ ધરાવતી હોય, (બી) મઠના કિસ્સામાં, મઠનો શિષ્ય અથવા જે ધાર્મિક સંપ્રદાયનો મઠ હોય તે સંપ્રદાયની વ્યક્તિ, (સી) વક્ફના કિસ્સામાં, એવી વ્યક્તિ જે વક્ફમાંથી કોઈપણ નાણાકીય અથવા અન્ય લાભ મેળવવા માટે હકદાર હોય અને તેમાં એવી વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે જેને મસ્જિદ, ઇદગાહ, ઇમામબારા, દરગાહ, મકબરા અથવા વક્ફ સાથે જોડાયેલી અન્ય ધાર્મિક સંસ્થામાં પૂજા કરવાનો અથવા કોઈપણ ધાર્મિક વિધિ કરવાનો અથવા વક્ફ હેઠળની કોઈપણ ધાર્મિક કે સખાવતી સંસ્થામાં ભાગ લેવાનો અધિકાર હોય,

(ડી) સોસાયટીઝ રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, ૧૮૬૦ હેઠળ નોંધાયેલી સોસાયટીના કિસ્સામાં, આવી સોસાયટીનો કોઈપણ સભ્ય, અને (ઈ) અન્ય કોઈપણ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટના કિસ્સામાં, કોઈપણ લાભાર્થી;"

૯૦. બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી, ૯મી આવૃત્તિ મુજબ, 'ઇન્કવાયરી' શબ્દનો અર્થ થાય છે, 'પ્રક્રિયાગત અથવા મૂળભૂત એવી માહિતી માટેની વિનંતી'. જ્યુડિશિયલ ઓફિસર્સ લો લેક્સિકન, બીજી આવૃત્તિ મુજબ, 'ઇન્કવાયરી' નો અર્થ થાય છે:- "તપાસમાં સામાન્ય રીતે હકીકતો, કારણો, અસરો અને સંબંધોની તપાસનો સમાવેશ થાય છે; ન્યૂ સ્ટાન્ડર્ડ ડિક્શનરી મુજબ પૂછપરછ કરવી એટલે 'કંઈક શોધવા માટે પ્રયત્ન કરવો'. ચેમ્બર્સ ૨૦મી સદીની ડિક્શનરી નિર્ધારિત કરે છે કે 'પૂછપરછ કરવી' શબ્દનો અર્થ 'પૂછવું, શોધવું' થાય છે."

૯૧. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, આ અદાલતના મતે, વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે ટ્રાયલ કરવાની જરૂર ન હતી, પરંતુ સત્યની ખાતરી કરવા અથવા અભિપ્રાય મેળવવા માટે તપાસ કરવાની જરૂર હતી કે શ્રેષ્ઠ વ્યક્તિ કોણ હોઈ શકે જેની નિમણૂક જનતાના અથવા જનતાના તે વર્ગના હિતમાં હશે જેઓ ટ્રસ્ટમાં હિત ધરાવે છે, કારણ કે આ બાબતમાં ટ્રસ્ટના રચયિતાની ઇચ્છાઓ અથવા નવા ટ્રસ્ટીની નિમણૂક કરવા સત્તા ધરાવતી વ્યક્તિની ઇચ્છાઓ ઉપલબ્ધ નથી.

૯૨. વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે તા. ૨૬.૦૧.૨૦૧૬ ની ગ્રામસભાના ઠરાવની તપાસ કરી અને રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૩/૧૯૬૪ ના ચુકાદામાં મંજૂર કરાયેલી ડ્રાફ્ટ સ્કીમની વિવિધ કલમોની પણ તપાસ કરી અને પાંચ અરજદારો (અહીંના સામાવાળાઓ) ને ટ્રસ્ટી તરીકે નિમણૂક કરવા માટે યોગ્ય વ્યક્તિઓ ગણ્યા.

૯૩. સમકક્ષ બેન્ચ દ્વારા પસાર કરાયેલા તા. ૨૦.૦૧.૨૦૨૫ ના હુકમ અનુસાર, ચેરિટી કમિશનર દ્વારા નવેસરથી તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી અને તા. ૦૧.૦૨.૨૦૨૫ ના પાલન અંગેના સોગંદનામા સાથે તેમનો અહેવાલ આ અદાલતને મોકલવામાં આવ્યો હતો.

૯૪. નવેસરની તપાસમાં, ધામણ ગામના લોકોને તા. ૩૦.૦૧.૨૦૨૫ ના રોજ ગ્રામ પંચાયતની કચેરીએ બોલાવવામાં આવ્યા હતા. નોટિસની નકલો બજાવવામાં આવી હતી અને એક નકલ ગ્રામ પંચાયતના નોટિસ બોર્ડ પર ચોંટાડવામાં આવી હતી. ચેરિટી કમિશનરે ગ્રામ પંચાયત નોટિસ બોર્ડ પર નોટિસ ચોંટાડવાનું દર્શાવવા માટે અને ગ્રામસભામાં હાજરી આપનાર વ્યક્તિઓના ફોટોગ્રાફ્સ પણ લીધા હતા. આવા ફોટોગ્રાફ્સ દર્શાવે છે કે તે યુવાન અને વૃદ્ધ, સ્ત્રી અને પુરુષ વગેરેની મિશ્ર ભીડ હતી જ્યાં મિનિટ્સ (સભાનોંધ) પણ તૈયાર કરવામાં આવી હતી. આ ગ્રામસભા પ્રાથમિક શાળાના હોલમાં આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર દ્વારા ચલાવવામાં આવી હતી. આ મીટિંગની સભાનોંધ પર ૭૧ જેટલી વ્યક્તિઓએ સહી કરી હતી, લોકોના નિવેદનો પણ નોંધવામાં આવ્યા હતા, અને આખરે, ચેરિટી કમિશનરે નીચે મુજબનો અભિપ્રાય આપ્યો હતો:—

“તપાસના અંતે, મારો અભિપ્રાય નીચે મુજબ છે:—

તા. ૨૬/૦૧/૨૦૧૬ ના રોજ યોજાયેલી મીટિંગના સંબંધમાં: તા. ૨૬/૦૧/૨૦૧૬ ના એજન્ડા ઠરાવ માટે હાજર રહેલા કુલ ૬૦ સભ્યો પૈકી, તા. ૩૦/૦૧/૨૦૨૫ ના રોજ ધામણ ગ્રામ પંચાયત ખાતે યોજાયેલી મીટિંગમાં, ૩૨ સભ્યો હાજર રહ્યા હતા, ૨૨ સભ્યો ગેરહાજર

રહ્યા હતા અને ૬ સભ્યો અવસાન પામ્યા હતા. હાજર રહેલા તમામ સભ્યોએ તા. ૨૬/૦૧/૨૦૧૬ ના રોજ યોજાયેલી મીટિંગ અંગે તેમજ ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક અંગે પોતાની સંમતિ દર્શાવી હોવાથી, મારો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય છે કે તા. ૨૬/૦૧/૨૦૧૬ ના રોજ મીટિંગ યોજાઈ હતી અને તેમાં ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી તેવી રજૂઆત સાચી છે.

ટ્રસ્ટીઓની પાત્રતાના સંબંધમાં:

ધામણ ગામના ગ્રામજનો, ધામણ ગામના તલાટી-કમ-મંત્રી, ધામણ ગામના સરપંચ, ધામણ ગામના ઉપસરપંચ અને ટ્રસ્ટીઓના નિવેદનો તેમજ તા. ૩૦/૦૧/૨૦૨૫ ના રોજ રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજોને ધ્યાને લેતાં, એવું જણાય છે કે:-

પ્રસ્તાવિત ટ્રસ્ટીઓ તાલુકો અને જિલ્લો નવસારીના ધામણ ગામના કાયમી રહેવાસીઓ છે.

પ્રસ્તાવિત ટ્રસ્ટીઓ તાલુકો અને જિલ્લો નવસારીના ધામણ ગામમા જંગમ તેમજ સ્થાવર મિલકતો ધરાવે છે.

પ્રસ્તાવિત ટ્રસ્ટીઓ તાલુકો અને જિલ્લો નવસારીના ધામણ ગામની પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ છે.

પ્રસ્તાવિત ટ્રસ્ટીઓ અન્ય સંસ્થાઓ તેમજ સહકારી મંડળીઓમાં સેવાઓ આપી રહ્યા છે.

પ્રસ્તાવિત ટ્રસ્ટીઓ કોઈપણ ગુનાહિત પ્રવૃત્તિઓમાં સંડોવાયેલા નથી. તેથી, મારો એવો અભિપ્રાય છે કે પ્રસ્તાવિત ટ્રસ્ટીઓ ટ્રસ્ટીનો

હોદ્દો ધારણ કરવા માટે જરૂરી લાયકાત ધરાવે છે. ઉપર મુજબનો અહેવાલ અને તપાસના હેતુ માટે ઉપરોક્ત દર્શાવેલા નિવેદનો અને અન્ય સુસંગત સામગ્રીના દસ્તાવેજો આ સાથે બિડેલ છે અને આગળની કાર્યવાહી માટે મોકલવામાં આવે છે, જેની નોંધ લેશો.

સહી/ –

આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર,

નવસારી પ્રદેશ,

નવસારી.

બિડાણ:

૧) નોટિસ અને ફોટોગ્રાફ્સ, પાના નં. ૧ થી ૧૧.

૨) મીટિંગમાં હાજર રહેલા વ્યક્તિઓના નિવેદનો, પાના નં. ૧૨ થી ૧૮.

૩) સરપંચ, ઉપસરપંચ અને તલાટી-કમ-મંત્રીના નિવેદનો, પાના નં. ૨૦ થી ૨૨.

૪) ટ્રસ્ટીઓના નિવેદનો અને ઓળખપત્રો, પાના નં. ૨૩ થી ૩૪.”

(વધુ સારી સમજણ માટે ગુજરાતીમાંથી અંગ્રેજીમાં અનુવાદિત)

૯૫. ચેરિટી કમિશનરના ઉપરોક્ત અભિપ્રાય સામે, જે વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટના તારણને સમર્થન આપે છે, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહ માત્ર મૌખિક શબ્દો સિવાય કોઈ પ્રતિકૂળ સામગ્રી લાવવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે. આ અદાલતના મતે, ટ્રસ્ટીની નિમણૂક કરવાની તપાસ આ અદાલતના આદેશનું પાલન કરીને બે વાર હાથ ધરવામાં આવી છે, પ્રથમ વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ દ્વારા અને ત્યારબાદ

આસિસ્ટન્ટ ચેરિટી કમિશનર દ્વારા, પરંતુ બંને કવાયતમાં પરિણામ એક અને સમાન જ રહે છે. તેને ધ્યાને લેતાં, અપીલ સંપૂર્ણપણે ગુણદોષ વગરની જણાય છે.

૯૬. ચુકાદો પૂર્ણ કરતાં પહેલાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહ દ્વારા જેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે ચુકાદાઓની હું ચર્ચા કરી લઉં.

૯૬.૧ ઇશ્વરદાસ જૈન (મૃતક) તે કાનૂની વારસદારો મારફત (ઉપર મુજબ) નો ચુકાદો 'કોડ' ની કલમ ૧૦૦ ના વ્યાપ સાથે સંબંધિત છે. સદર ચુકાદાની ઉપર ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

૯૬.૨ જ્યાં સુધી અનિલ ઋષિ (ઉપર મુજબ), અદિવેપ્પા (ઉપર મુજબ) અને કુલદીપ ચંદ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં અન્ય ત્રણ ચુકાદાઓનો સંબંધ છે, તે પુરાવાના બોજના સિદ્ધાંત પર આધારિત છે.

૯૬.૩ જ્યાં સુધી બિહાર સ્ટેટ બોર્ડ (ઉપર મુજબ), પંડિત પરમાનંદ (ઉપર મુજબ) અને મહંત રામશરણ દાસ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં અન્ય ત્રણ ચુકાદાઓનો સંબંધ છે, તે ટ્રસ્ટ સાર્વજનિક છે કે ખાનગી ટ્રસ્ટ છે તે કઈ રીતે ગણવું તેની સાથે સંબંધિત છે.

૯૬.૪ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહે એવી રજૂઆત કરવા માટે બિહાર સ્ટેટ બોર્ડ (ઉપર મુજબ) ના ચુકાદા પર ભારે આધાર રાખ્યો હતો કે મહંતે સનદની નકલ રજૂ કરી ન હતી માત્ર તેટલા પરથી જ એવું ઠરાવી શકાય નહીં કે મિલકતો ધાર્મિક અને સખાવતી ટ્રસ્ટ માટે જાહેર સ્વરૂપની છે. આ ચુકાદો હકીકતના આધારે અલગ પાડી શકાય તેમ છે કારણ કે આ અદાલતે ભક્તો

અથવા ગ્રામજનો દ્વારા બાવાને શ્રી નરસિંહજી મંદિરના વહીવટકર્તા અથવા પૂજારી તરીકે માન આપીને તેવા શબ્દોમાં આપવામાં આવેલી ભેટની તપાસ કરી છે કે તેમના ઉત્તરાધિકારી તે મિલકતો ભોગવવા હકદાર રહેશે, જ્યાં ઉત્તરાધિકાર ગુરુ-ચેલા પરંપરા મુજબ ચાલે છે અને અંગત ઉત્તરાધિકાર હેઠળ નહીં. તેથી, એકવાર ઉત્તરાધિકારની પદ્ધતિ માટે ગુરુ-ચેલા પરંપરા સ્થાપિત થઈ જાય અને મિલકતો ગુરુથી ચેલાને તબદીલ કરવામાં આવે, ત્યારે એવું માની લેવાનું રહે છે કે તે દેવતાને કરવામાં આવેલું અર્પણ હતું અને મિલકત સખાવતી હેતુ ધરાવે છે અને તે સંજોગોમાં, મહંતે એ સ્થાપિત કરવાનું હતું કે તે મિલકતો તેમનો અંગત લાભ હતી, અન્યથા તે સાર્વજનિક ટ્રસ્ટની મિલકતો છે તે ગર્ભિત છે.

૯૭. હાથ પરના કેસમાં, તપાસ કાર્યવાહીમાં, આંક-૫૧ થી મિલકતોની યાદી રજૂ કરીને, મહંત દયારામે પોતે સ્વીકાર્યું છે કે ઘણી બધી મિલકતો ધાર્મિક સ્વરૂપની મિલકતો છે, જે શ્રી નરસિંહજીને અર્પણ કરવામાં આવેલી છે.

૯૮. વધુમાં, એ પણ સ્થાપિત હકીકત છે કે શ્રી નરસિંહજીનું મંદિર સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું છે. એ સાચું છે કે મહંતની ખાનગી મિલકતો ચેલાને ઊતરી આવવાથી તેનું સ્વરૂપ ધાર્મિક હોવાનું સમર્થન ન મળે, પરંતુ હાથ પરના કેસમાં, તત્કાલીન વડોદરા રાજ્ય દ્વારા બરખલી જમીનના ધારણ પ્રકારમાં જમીનના ઘણા ટુકડાઓ ગ્રાન્ટ કરવામાં આવ્યા હતા અને આ જમીનો સ્વીકૃતપણે શ્રી નરસિંહજી મંદિરની જાળવણીના હેતુ માટે ગ્રાન્ટ કરાયેલી જમીન હતી. પાછળથી, આ જમીનો ખાનગી હેતુ માટે ફેરવવામાં આવી હતી અને મંદિરના વહીવટકર્તા તરીકે મહંત દ્વારા ત્રાહિત પક્ષકારોને વેચવામાં આવી હતી,

જે સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે આ બધું મંદિરને થયેલું અર્પણ છે અને મહંતને નહીં.

૯૯. ખાનગી બક્ષિસ પાણ, જોકે તે 'ટી.પી. એક્ટ' હેઠળ માન્યતા પ્રાપ્ત પદ્ધતિ દ્વારા કરવામાં આવી ન હોવા છતાં, તે મહંતને મળેલી ખાનગી બક્ષિસ છે તે સ્થાપિત કરવાથી ઘણી દૂર છે.

૧૦૦. મહેસૂલી નોંધો પુરાવાકીય મૂલ્ય ધરાવે છે તેવા સિદ્ધાંત માટે બે ચુકાદાઓ, એટલે કે યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (ઉપર મુજબ) અને દિગંબર આધાર પાટીલ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાંના ચુકાદાઓ પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો, આ સિદ્ધાંત પર કોઈ શંકા નથી. જોકે, જ્યારે મહેસૂલી રેકર્ડની રેકર્ડ પરના અન્ય અખંડ દસ્તાવેજ પુરાવા સાથે સરખામણી કરવામાં આવે, ત્યારે મહેસૂલી નોંધો પોતે સંપૂર્ણ માલિકી હક સાબિત કરવા માટે નિર્ણાયક બની શકતી નથી.

૧૦૧. ભરત અમૃતલાલ કોઠારી (ઉપર મુજબ) અને રોહિત સિંહ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાંના ચુકાદા પર મૂકવામાં આવેલો આધાર ગેરસમજભર્યો છે. વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટે મૂળ વાદી દ્વારા અરજ કરાયેલ દાદથી વધુ કોઈ દાદ મંજૂર કરી નથી.

૧૦૨. જ્યાં સુધી બોમ્બે હાઈકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા કેડી પેસ્તનજી જમાદાર (ઉપર મુજબ) ના કેસમાંના ચુકાદાનો સંબંધ છે, હું ફરીથી જણાવું કે, મિસ. સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧/૧૯૬૪ ની કાર્યવાહી 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૧૯ ના ક્ષેત્રક્ષેત્રમાં જ રહી હતી અને તેનાથી આગળ વધી ન હતી. 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૧૯ હેઠળની તપાસની કાર્યવાહી 'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૫૦ હેઠળની દાવાની કાર્યવાહી સાથે જોડી દેવામાં આવી હોવાથી,

'જી.પી.ટી. એક્ટ' ની કલમ ૧૯ હેઠળની તપાસ કાર્યવાહીમાં જણાવેલ મિલકતોનું પરિશિષ્ટ દાવાની કાર્યવાહીમાં જણાવેલ મિલકતોના પરિશિષ્ટ સાથે સમાન હતું. આમ, તપાસ અહેવાલ અને દાવાની કાર્યવાહી એક આખરી નિર્ણય હેઠળ એકબીજા સાથે ભળી ગયા હતા.

૧૦૩. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાને લેતાં, ઉપરોક્ત કારણોસર, ત્રણેય અપીલો ગુણદોષ વગરની છે, બલ્કે તે ચાર દાયકાથી વધુ સમય સુધી અપીલોને જાણીજોઈને ખેંચવાનું અંતિમ પરિણામ છે, જે ન્યાયિક પ્રક્રિયાનો ધોર દુરુપયોગ દર્શાવે છે. સંભવતઃ આ એક પૂર્વયોજિત અભિગમ હતો જે ન્યાયની વ્યવસ્થાને થકવી નાખવાના હથિયારમાં ફેરવી નાખે છે, અને શ્રી નરસિંહજીના મંદિરને સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ જાહેર કરવાના મૂળ હેતુને નબળો પાડવા માટે વ્યવસ્થાગત વિલંબનો સક્રિયપણે દુરુપયોગ કરે છે.

૧૦૪. હુકમના કથિત ઉલ્લંઘન બદલ સામાવાળાઓ સામે દંડાત્મક કાર્યવાહી કરવા માટે દાખલ કરવામાં આવેલી સિવિલ એપિલિકેશન, કદાચ મુકદ્દમાને લંબાવવાની સુઆયોજિત ચુકિતઓનો એક ભાગ છે.

૧૦૫. વાદગ્રસ્ત ચુકાદાના અનુસંધાને દરખાસ્ત દાખલ કરવી અને ટ્રસ્ટી તરીકે નોંધણી કરાવવી, ભલે તેના પર આ અદાલત દ્વારા સ્ટે આપવામાં આવ્યો હોય, તે આપોઆપ જ હુકમનું ઉલ્લંઘન કે ભંગ બનશે નહીં અને શ્રી વિજય દ્વારા તેને પડકારી શકાય નહીં, જેઓ ટ્રસ્ટના પૂજારી કે ટ્રસ્ટી હોવાનો કોઈ દરજ્જો ધરાવતા નથી.

૧૦૬. કાર્યવાહીને ચાર દાયકા સુધી લંબાવવાથી અપીલકર્તાને અયોગ્ય લાભ

મળે છે, જેનાથી છેક ૧૯૭૧ માં આપવામાં આવેલા નિર્ણયના ફળથી વંચિત રાખવામાં આવે છે, જે કાયદાના શાસન માટે ઘાતકી છે.

૧૦૭. વ્યુહાત્મક વિલંબ સામાવાળાના જીવન, નાણાં અને ધીરજને થકવી નાખવા માટે ન્યાયિક કાર્યવાહીને હથિયાર બનાવે છે. સતત વિલંબનું સર્જન કરવું, ન્યાયની અંતિમતાને સક્રિયપણે નકારે છે અને ન્યાયિક કાર્યવાહીને અંગત લાભ માટેના સાધનમાં ફેરવી નાખે છે. ચાલીસ વર્ષ સુધી મુકદ્દમો ચલાવવાથી કાનૂની ઉપાય ન્યાયની મજાક બની ગયો છે.

૧૦૮. ઉપરોક્ત કારણોને ધ્યાને લેતાં, ત્રણેય અપીલો કોઈ વિચારણાને પાત્ર નથી અને તેને ફગાવી દેવી જરૂરી છે. તદનુસાર, તે ફગાવી દેવામાં આવે છે. હુકમનામું તુરંત તૈયાર કરવું.

(૧) અગાઉ મંજૂર કરવામાં આવેલી વચગાળાની રાહત, જો કોઈ હોય તો, તુરંત રદ કરવામાં આવે છે.

(૨) સંલગ્ન સિવિલ એપ્લિકેશનો તે મુજબ ફગાવી દેવામાં આવે છે.

(૩) રજિસ્ટ્રીએ તમામ અપીલોમાં ચુકાદાની નકલ રાખવી અને વધુ નિર્દેશ સાથે કે રેકર્ડ અને પ્રોસીડિંગ્સ તુરંત સંબંધિત અદાલતને પરત મોકલવા.

(જે. સી. દોશી, ન્યાયમૂર્તિ)

એફ.એ. નં. ૭૭ અને ૪૭૮/૧૯૭૮ માં પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમને મોકૂફ રાખવા માટે વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહની વિનંતીના જવાબમાં, ક્રમિક રીતે નવા ઉમેરાયેલા સામાવાળાઓ તરફે ઉપસ્થિત રહેલા

વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કાવિના રજૂઆત કરે છે કે છ (૦૬) અઠવાડિયા સુધી, નવા ઉમેરાયેલા સામાવાળાઓ આ અદાલત દ્વારા આજે પસાર કરવામાં આવેલા ચુકાદા અને હુકમનો અમલ કરશે નહીં. વિદ્વાન એ.જી.પી. સુશ્રી ધ્વનિ ત્રિપાઠી પણ વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પર્સી કાવિનાના નિવેદનમાં જોડાયા હતા.

ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાને લેતાં, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મેહુલ શાહની વિનંતીનો તે મુજબ નિકાલ કરવામાં આવે છે.

(જે. સી. દોશી, ન્યાયમૂર્તિ)

રાજ

This is an AI-Assisted Translation.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====